

Staffan Himmelroos

Det demokratiska samtalet

En studie av deliberativ demokrati i ett medborgarforum

Staffan Himmelroos

Född 22.6.1980 i Karis, Finland
Politics kandidat 2005 (Åbo Akademi)
Politics magister 2006 (Åbo Akademi)
Politics licentiat 2010 (Åbo Akademi)

Åbo Akademis förlag

Tavastgatan 13, FI-20500 Åbo, Finland
Tfn +358 (0)2-215 3478
E-post: forlaget@abo.fi

Försäljning och distribution:

Åbo Akademis bibliotek
Domkyrkogatan 2-4, FI-20500 Åbo, Finland
Tfn +358 (0)2-215 4190
E-post: publikationer@abo.fi

Innehåll

Figurer		
Tabeller		
Förord		
1	INTRODUKTION	1
1.1	Studiens syfte.....	3
1.2	Studiens metodologiska utgångspunkter.....	6
1.2.1	Forum för deliberativa samtal	6
1.2.2	Uppfångande av deliberativa samtal.....	9
1.3	Disposition	13
2	DEN DELIBERATIVA PROCESSEN	15
2.1	Demokrati och deltagande mot en deliberativ vändning?	15
2.1.1	Den deliberativa demokratin framväxt – en översikt.....	15
2.1.2	Mot bättre och mer demokratiska beslut?.....	19
2.2	Habermas kommunikativa förnuft.....	21
2.3	Det kommunikativa förnuftets beståndsdelar	23
2.4	Kritik av det kommunikativa förnuftet.....	26
2.5	Deliberativ demokrati mellan teori och praktik.....	31
2.6	Dialog som en förutsättning för fungerande deliberation.....	34
2.7	Den demokratiska medborgaren?	38
2.8	Operationalisering av teoretiska förväntningar och individuella förutsättningar	43
3	MEDBORGARFORUM SOM DELIBERATIV KONTEXT	47
3.1	Medborgarforum och den offentliga sfären.....	47
3.2	Offentlig deliberation och social dynamik.....	50
3.2.1	Den offentliga diskussionens renande verkan	50
3.2.2	Den sociala dynamikens förvrängande effekter.....	51
3.3	Experimentell design.....	55
3.3.1	Exempel på deliberativa mini-demos	55

Innehåll

3.3.2 Ett mini-demosexperiment – Medborgardiskussion i Åbo 2006.....	57
3.3.3 Mini-demos - att konstruera en deliberativ miljö.....	61
3.3.4 Experimentets två behandlingar.....	64
3.3.5 Mini-demos som metod.....	66
3.4 En operationalisering av den deliberativa kontexten	68
4 HUR UPPMÄTA OCH UTVÄRDERA DELIBERATIVA SAMTAL?	71
4.1 Text som data.....	71
4.2 Val av mätinstrument.....	72
4.3 Att uppmäta diskussionsaktivitet	77
4.4 Att uppmäta diskurskvalitet.....	78
4.4.1 DQI – Discourse Quality Index.....	78
4.4.2 Hur fungerar diskurskvalitetsmättet?	80
4.5 Att uppmäta dialog.....	86
4.5.1 IR-analys - ett bredare perspektiv på deliberation	86
4.5.2 Hur fungerar IR-analysen?.....	89
4.6 Hur skall mätinstrumenten tolkas?.....	93
4.6.1 Att bestämma kvaliteten på diskurs och dialog.....	93
4.6.2 Dialogisk dominans.....	95
4.6.3 Dialogens dynamik och koherens.....	98
4.7 Prövning av mätinstrumentens reliabilitet	100
4.7.1 Allmänt om reliabilitetstest.....	100
4.7.2 Fastställande av reliabilitet för de två mätinstrumenten.....	102
4.7.3 Resultat från reliabilitetstestet.....	104
4.8 Sammanfattning av metodval.....	108
5 HUR SER MEDBORGARDELIBERATION UT?	111
5.1 Analysens upplägg.....	111
5.2 Analys av den kollektiva processen på inläggsnivå.....	113
5.2.1 Den deliberativa processens beståndsdelar	114
5.2.2 Den deliberativa processen i jämförelse med elitdeliberation	119
5.3 Deliberationsnivån hos den individuella deltagaren.....	122
5.3.1 En översikt av det individuella deltagandet.....	122
5.3.2 Hur utbredd är förmågan till demokratisk deliberation?.....	128

Innehåll

5.4 Inverkan av medborgardiskussionens kontextuella inramning.....	132
5.4.1 En jämförelse av de två behandlingarna i medborgardiskussionen.....	133
5.4.2 En jämförelse mellan grupperna i medborgardiskussionen.....	136
5.5 Den deliberativa processens faser.....	140
5.5.1 Beslutsfasen för gemensamt utlåtande	141
5.5.2 Den allmänna diskussionen fördelad på tre faser	147
5.6 Sammanställning av de empiriska uppmätningarna	151
6 ÄR DELIBERATIONSPROCESSEN DEMOKRATISK?	153
6.1 Analysens upplägg.....	153
6.2 Den deliberativa processen sett till några individuella egenskaper	154
6.3 Systematisk analys av den individuella deltagarens deliberativa förmåga.	159
6.3.1 Diskussionsaktivitet	160
6.3.2 Diskussionsdominans	164
6.3.3 Dialogiska egenskaper.....	166
6.3.4 Diskurskvalitet.....	169
6.4 Förhållandet mellan de olika deliberationsmåten	172
6.5 Kontextens inverkan på det individuella deltagandet	174
6.6 Medborgardeliberation som en demokratisk process.....	179
7 SAMMANFATTNING OCH KONKLUSIONER	181
7.1 Förväntningar på den deliberativa processen.....	181
7.2 Uppmätning av den deliberativa processen.....	183
7.3 Hur såg den deliberativa processen ut?	184
7.4 Demokratisk deliberation?	188
7.4.1 Hade alla samma förutsättningar att delta i deliberationsprocessen? .	188
7.4.2 Kontextens inverkan på deliberationsprocessen.....	191
7.5 Svaga punkter och uppslag för fortsatta studier	194
7.6 Avslutande syntes.....	197
ENGLISH SUMMARY	201
LITTERATUR	213
BILAGOR	

Figurer

Figur 1.1 Metodologiskt upplägg för analys av den deliberativa processen i en medborgardiskussion	12
Figur 2.1 Förhållandet mellan det dialogiska utrymmet och den kommunikativa rationaliteten.....	37
Figur 2.2 De grundläggande elementen för demokratisk deliberation, samt ett antal faktorer som kan förväntas påverka deltagandet.....	45
Figur 3.1 Hur individuella och kollektiva faktorer påverkar deltagande i en deliberativ process och hur en deliberativ miljö kan utnyttjas för att kontrollera denna inverkan	69
Figur 5.1 De fyra olika nivåerna som analyseras, från analysenheten inlägg som beskriver den kollektiva processen till de tre olika aggregerade nivåerna	112
Figur 5.2 Lådagram som visar distributionen för diskussionsaktivitet, balans, inkohärens och diskurskvalitet hos de individuella deltagarna	125
Figur 6.1 Beskrivning av deliberationsmåttens och de aspekter mot vilka de kontrolleras	154

Tabeller

Tabell 3.1 Sociodemografiska fördelning hos deltagarna i analysen, experimentet som helhet och valdistriktet för Egentliga Finland.....	59
Tabell 3.2 Medborgardeliberationenexperimentets förlopp.....	61
Tabell 4.1 Antalet inlägg i gruppdiskussionerna under respektive fas	78
Tabell 4.2 Primärt kodningsschema för diskurskvalitet.....	85
Tabell 4.3 Primärt kodningsschema för IR-analys.....	93
Tabell 4.4 IR-index, beskriver replikens inflytande på den fortlevande dialogen	97
Tabell 4.5 Reliabilitet för IR-analys och diskurskvalitetsmått	105
Tabell 5.1 Den kollektiva processen sett till dialog och diskurskvalitet	115
Tabell 5.2 Beskrivning av aktivitet och deliberationskvalitet på deltagarnivå utifrån centralitets- och spridningsmått.....	123
Tabell 5.3 Den individuella spridningen inom deltagaraktivitet och dialog.....	129
Tabell 5.4 Översikt av spridningen hos enskilda kategorier för diskurskvalitet	131
Tabell 5.5 Frekvenstabell med jämförelser av deliberationsmått för beslutsbehandlingar och smågrupper	135
Tabell 5.6 Frekvenstabell med jämförelser av deliberationsmått för allmän diskussion och beslutsfas.....	143
Tabell 5.7 Frekvenstabell som beskriver den allmänna diskussion uppdelad i tre faser för måtten på diskussionsaktivitet, dialog och diskurskvalitet	148
Tabell 5.8 Skillnader mellan faserna för Grad av berättigande	149
Tabell 5.9 Skillnader mellan faserna för Reflektion	150
Tabell 6.1 Frekvenstabell som beskriver diskussionsaktivitet, dialogisk funktion och diskurskvalitet under den allmänna diskussionen utifrån tre sociodemografiska variabler.....	156
Tabell 6.2 Diskussionsaktivitet kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression).....	161
Tabell 6.3 Diskussionsdominans kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression).....	165
Tabell 6.4 Dialogisk balans kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression).....	167
Tabell 6.5 Inkohärens kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression)	168
Tabell 6.6 Diskurskvalitet kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression).....	170
Tabell 6.7 Bivariata korrelationer mellan de olika diskursmåtten för individuellt deltagande.....	173
Tabell 6.8 Kontextens inverkan på det individuella deltagandet (t-test för oberoende populationer).....	176

Innehåll

Tabell 6.9 <i>Kontextens inverkan på det individuella deltagandet (t-test för oberoende populationer)</i>	177
Tabell 7.1 <i>Kort sammanställning av forskningsfrågor, teoretiska antaganden och empiriska resultat</i>	193

Förord

Att skriva en doktorsavhandling är sällan en snabb process och vägen fram till målet kan kännas både krokig och svårframkomlig. Utmed denna väg har jag dock haft hjälp av en mängd olika personer som gjort färden lite lättare och mer angenäm.

Först och främst vill jag tacka mina handledare professor Maija Setälä och professor Kimmo Grönlund. Det är tack vare deras hjälp och vägledning som detta arbete nått ända fram. Ett stort tack vill jag även rikta till professor Lauri Karvonen som agerat en slags mentor för detta projekt. Jag vill också tacka avhandlingens förgranskare, docent Kaisa Herne och docent Daniel Naurin, vars kommentarer bidrog till att förbättra det slutliga manuskriptet. Daniel bidrog även, tillsammans med PD Kim Strandberg, med många insiktsfulla kommentarer i samband med att jag lade fram min licentiatavhandling.

Andra kolleger har också bidragit med goda råd på vägen under såväl den finlandssvenska forskarskolans som den statsvetenskapliga institutionens seminarier. Alla jag står i tacksamhetsskuld kan omöjligen nämnas vid namn, men jag känner ändå att det är på sin plats att lyfta fram ytterligare några personer som varit till stor hjälp under avhandlingens olika skeden. Prof. Dr. André Bächtiger och övriga diskurskvalitetsuppmätare som jag stött på under vägen. PD Henrik Serup Christensen som under hela avhandlingsprocessen befunnit sig på andra sidan väggen redo att svara på både större och mindre frågor. FM Pamela Andersson som hjälpte till med transkriberingen, PL Marina Lindell och PM Mathias Karlsson som hjälpt mig med reliabilitetskodning, samt FM Mats Wickström och FM Kristoffer Nöjd som tagit sig tid att putsa språket i avhandlingen.

Jag vill dessutom tacka min familj och mina vänner för allt stöd och all uppmuntran. Ni har varit ovärderliga både som bollplank och lufthål under denna process. Detta gäller inte minst min sambo Sara som fått stå ut med mig de dagar som forskningen inte framskridit som jag tänkt mig och alla de gånger jag varit frånvarande i mina egna funderingar.

Innehåll

Förutom allt moraliskt och intellektuellt stöd, har jag även erhållit ekonomiskt stöd för att färdigställa min avhandling. Ett stipendium från Waldemar von Frenckells stiftelse gjorde det möjligt för mig att komma igång med arbetet. Under en betydande del av tiden har jag kunnat ta del av finansiering ur Finlands Akademi projektet – Makten i Finland. Dessutom gjorde ekonomiskt stöd från, toppforskningsenheten Democracy: A Citizen Perspective och enheten för forskning och utbildning vid Åbo Akademi det möjligt att komma i mål med detta arbete. Det skall även nämnas att medel ur Harry Elvings legat och Otto A. Malms donationsfond har gjort det möjligt att förkovra sig utomlands.

Helsingfors, juli 2012

Staffan Himmelroos

1 INTRODUKTION

Den grundläggande principen i en demokrati är att samhällsstyret bör bygga på för samhället gemensamma avsikter. I moderna representativa demokratier tar sig denna utformning av gemensamma avsikter i regel uttryck i allmänna val och genom de folkvaldas handlingar. Ett demokratiskt styre där medborgarnas inflytande avgränsas till rösträtt och regelbundna val av representanter har dock under de senaste decennierna kommit att bli allt mer ifrågasatt. Det finns ett antal olika förklaringar till denna utveckling. Förklaringar som åtminstone delvis kan länkas till varandra. Dels har medborgarnas förtroende till de folkvalda minskat. Dels har deltagande i den representativa demokratins traditionella mening, genom val och partimedlemskap, uppvisat en nedåtgående trend i de flesta västerländska demokratier. (Norris 1999 & 2002, Dalton 2004 & 2008). Dessutom är nationalstaten, som en gång utgjorde grunden till den representativa demokratins uppkomst och berättigande, en allt mindre tydlig enhet i en värld som blir allt mer globaliserad och transnationell (Bohman 2007:4-6, Warren 2004: 203-209).

I ljuset av denna utveckling verkar medborgarna i allt större grad se politiken som en avlägsen arena som styrs av krafter bortom deras kontroll och vars intressen inte reflekterar medborgarnas åsikter. Nya politiska och ekonomiska intressen överskrider de gamla nationsgränserna och det blir allt mer tydligt att politiska frågor inte längre är beroende av samma gränsdragningar som tidigare. Samtidigt besitter de individer som samhället utgörs av en allt brokigare uppsättning intressen. De allt mer påtagliga klyftorna mellan den politiska eliten och den vanliga medborgaren, men också mellan olika intressen i samhället utmanar den för den representativa demokratimodellen grundläggande principen om responsivitet gentemot medborgarnas önskemål och preferenser (Möller 2000, Rosanvallon 2006, 2009).

Man kan inte bortse från att demokrati som styrelseskick av nödvändighet är ett föränderligt väsen. Då samhällen förändras, förändras även förutsättningarna att styra över dem. Enligt Leighninger (2006: 1-3) är medborgare i demokratier idag

Introduktion

mer politiskt kompetenta men samtidigt mer skeptiska till den politik som förs. De ställer allt högre krav på det politiska styret i form av service och beskydd, men ifrågasätter samtidigt allt mer det politiska styrets förmåga att uppfylla dessa krav. Och även om de inte engagerar sig i traditionella former av politiskt deltagande är bättre på att finna information och de resurser som behövs för att påverka frågor som berör dem själva. Ett fungerande demokratiskt samhällsstyre kräver således en anpassning till dessa förhållanden.

Mot denna bakgrund är det inte särskilt överraskande att de senaste årens demokratiteoretiska debatt kommit att domineras olika alternativ och komplement till den rådande representativa demokratimodellen. Ett av dessa alternativ går under benämningar som samtals- och samrådsdemokrati (Hermansson et al. 2008, Premfors & Roth 2004: 8), men är kanske mer känt i det engelska begreppet¹ svenska tappning, deliberativ demokrati.

Med ordet deliberation² avses ett ömsesidigt och nyanserat övervägande av olika alternativ och enligt idén om deliberativ demokrati förväntas en egalitär, förnuftig och fördomsfri språklig interaktion kunna bidra med en bättre förståelse både för egna och för andras intressen, samt ett mer upplyst perspektiv på offentliga problem (Chambers 2003, Rosenberg 2007a). Deliberativ demokrati skiljer sig från övriga uppfattningar om demokratiskt beslutsfattande framför allt genom en betoning av språkets och kommunikationens roll för utformningen av de uppfattningar som styr samhället. I enlighet med de samtalsteoretiska normer som lyfts fram av bland andra Austin (1962) och Searle (1969) anses språk och diskurs³ genomsyra samhället genom att forma vår politiska förståelse och ge olika handlingar dess innebörd. I deliberativ demokrati förväntas det diskursiva utbytet till och med att kunna resultera i gemensamma mål eller beslut då deltagarna i ljuset av ny information, genom en begrundan av sin egen uppfattning och med

¹ *Deliberative democracy*

² Från lat. *deliberare*: väga skälen eller utvägarna för eller emot, överväga, rådslå, överlägga.

³ En diskurs utgör ett i språket inneboende redskap med hjälp av vilket man tillsammans klarlägger omvärlden. Varje diskurs bygger på antaganden, bedömningar, åsikter och dispositioner. Dessa gemensamma referenspunkter gör det möjligt för dem som delar en särskild diskurs att uppfatta och sammanställa information till sammanhängande berättelser eller upplevelser som sedan kan kommuniceras intersubjektivt på ett meningsfullt sätt (Dryzek 2000: 18)

eftertanke om andras åsikter skulle vara beredda att omordna sina befintliga preferenser och forma nya åsikter som står i samklang med övriga parterers åsikter och intressen (Cohen 1989: 23).

1.1 Studiens syfte

Denna studie inriktar sig på medborgardeliberation, det vill säga den process där medborgare samtalar, debatterar och resonerar med varandra om aktuella ärenden som berör samhället de lever i. Avhandlingens övergripande syfte är att studera deliberativ demokrati genom att granska det diskursiva utbytet mellan medborgare i ett diskussionsforum. Materialet som utnyttjas är hämtat ur en medborgardiskussion som arrangerades i Åbo den 18 november 2006 där deltagarnas uppgift var att diskutera utbyggnaden av kärnkraft i Finland.

Att samhällsvetare studerar samtal i olika former är inget nytt fenomen, olika typer av diskursanalys har länge varit en central del av den moderna samhällsvetenskapen. Men trots att deliberativ demokrati med sin betoning av språk och diskurs har kommit att växa till ett av de mest betydande elementen inom studiet av demokrati (se Dryzek 2010: 3-5), finner David Ryfe (2005) i en omfattande litteraturöversikt att det finns ett stort tomrum vad gäller forskning kring det som verkligen sker i en deliberativ process. Studiet av deliberativ demokrati har visserligen under de senaste åren gått från en starkt teoretiskt betonad tradition mot en mer empirisk riktning, men de empiriska bevisen för hur deliberativ demokrati utspelar sig i praktiken är överraskande få och exakt hur politisk deliberation fungerar som grund för gemensamt beslutsfattande är fortfarande okänt. Det är till denna kunskapslucka som denna avhandling vill lämna sitt bidrag.

I den utsträckning som man tillämpat empirisk forskning på deliberativ demokrati har fokus oftast legat på de effekter deliberativa processer uppvisat (Ryfe 2005: 54). Problemet med forskningsupplägg som inriktar sig främst på utfallet är att de berättar litet eller inget alls om den process som förväntas producera dessa effekter. Processens resultat eller dess effekter, som exempelvis preferens-

Introduktion

förändringar, utgör inget bevis på kvaliteten hos innehållet i en deliberativ process. Utfallet kan lika väl ha uppstått genom en fördärvlig social dynamik eller underliggande maktstrukturer i den grupp som samtalar, som genom den i teorin förväntade inkluderande och upplysta deliberationsprocessen (Andersen & Hansen 2007: 67). De Vries med kolleger uttrycker kärnfullt problematiken i en artikel från 2010:

Given the growing popularity of DD (deliberative democracy)⁴, it is imperative that we understand what actually happens during deliberation sessions. We know very little about the quality of deliberations that occur in these sessions. Do participants listen to each other? Do they modify their views after listening to the reasoned views of others... or does the majority simply overrule the minority voices? If DD is to be more than window dressing, more than a polemic exercise or charade to convince members of the public that they have a voice in policy, we must be able to answer questions about quality of deliberation. We must understand not just the outcome, but the process of DD sessions. (De Vries et al 2010: 1897)

Enligt den deliberativa teorin är politisk diskussion deliberativ endast i de fall den bygger på ett förnuftigt begrundande av deltagarnas åsikter och preferenser, samt demokratisk endast om den genomförs på ett sätt som garanterar autonomi och jämlikheten hos deltagarna (Rosenberg 2007b: 130). Ifall den gestaltas av andra element än upplyst argumentation och ömsesidig förståelse, eller om vissa deltagare är systematiskt förfördelade i sina möjligheter att påverka processens utfall kan man knappast anse den deliberativa processen demokratisk. Det finns därmed ett behov av att undersöka inte endast i vilken mån det rör sig om upplyst beslutsprocess i den meningen att den bygger på ett utbyte av rationella argument, utan även i vilken utsträckning det rör sig om en jämlik process som omfattar alla berörda parter. Detta föranleder mig att ställa följande forskningsfråga och några preciseringar:

⁴ Författarens anmärkning i parenteser

Introduktion

I vilken utsträckning infrias de förväntningar som uppställs inom teoribildningen för deliberativ demokrati då vanliga medborgare engagerar sig i politisk diskussion kring sina gemensamma angelägenheter?

- a) Hur kan en deliberativ process mellan vanliga medborgare uppmätas och utvärderas?*
- b) Hur ser medborgardeliberation ut => vilken karaktär har den och vilka är de centrala elementen?*
- c) Kan den process som identifieras anses vara demokratisk => är den jämlik och inkluderande?*

För det första bör man utse eller framställa lämpliga tillvägagångssätt för att uppmäta en deliberativ process. Lite mer specifikt kan detta sägas gå ut på att framställa en prövbar teori som man kan utveckla nödvändiga operationaliseringar från. För det andra bör man kartlägga den grundläggande strukturen hos processen: Vad är det som kännetecknar medborgardeliberation? Man bör identifiera närvaron respektive frånvaron av de normativt värdefulla bidragen för deliberativ kommunikation. Syftet är dessutom att fastställa huruvida denna process kan anses vara demokratisk, genom att studera processens struktur och dynamik i förhållande till de medborgare som tar del av processen. Med demokratisk avses här att alla har samma möjligheter att påverka processen, det vill säga: Är den jämlik och inkluderande?

Det kan vara på sin plats att konstatera att det inte är möjligt att empiriskt pröva validiteten hos den deliberativa teorin i sig, eftersom det är en normativ teori. Man kan inte bekräfta eller förkasta en teori som säger något om hur saker bör vara utifrån vad man empiriskt kommer fram till är eller inte är (Naurin 2007: 559, Chambers 2003: 320). Det man dock kan göra är att pröva kausala förväntningar som en teori ställer upp. Mitt syfte är alltså att pröva i vilken utsträckning den deliberativa teorins mekanismer återfinns i verkliga samtal medborgare emellan, inte att pröva teorin som sådan.

1.2 Studiens metodologiska utgångspunkter

1.2.1 Forum för deliberativa samtal

Deliberativ demokrati och framför allt medborgardeliberation inbegriper en rad begränsningar. Demokratiskt deltagande och deliberation är en komplicerad ekvation. Det är helt enkelt omöjligt för hela befolkningen att delta i en deliberativ process kring ett och samma ärende samtidigt. Både tid och rum sätter begränsningar för hur många som kan höras i ett ärende. John Parkinson (2006: 151) kallar detta problem, att kombinera ett brett deltagande med fungerande deliberation, den deliberativa demokratis storleksdilemma.

Då det antal som samtidigt kan delta i politisk diskussion är relativt begränsat kan man fråga sig hur alla berörda parter i storskaliga heterogena samhällen någonsin skall kunna inkluderas i en och samma deliberativa process. Den deliberativa demokratimodellen, som enligt de flesta uppfattningar bygger på interpersonell kommunikation, är beroende av vad Laslett (1956) kallar för ett "face-to-face society", det vill säga mindre grupper som gör det möjligt att effektivt diskutera och resonera om det bästa tillvägagångssättet. Precis som den representativa demokratimodellen bygger på en klar arbetsfördelning mellan väljare och valda, kräver även den deliberativa demokratin någon slags arbetsfördelning för att kunna upprätta en fungerande interpersonell deliberationsprocess (Page 1996: 6).

Hos rådande demokratiska modeller saknas det dock etablerade institutioner där medborgare involveras i en beslutsprocess som kan liknas vid deliberativ demokrati. Vissa forskare har därför valt att hellre inrikta sig på den deliberativa processens roll i de redan etablerade forumen för politisk överläggning, det vill säga hos den politiska eliten i parlamentet eller i konstitutionella domstolar (se Rawls 1993, Gutmann & Thompson 1996). Man hävdar dessutom att kommunikation vanliga medborgare emellan riskerar komma till korta vad gäller de högt ställda kraven på deliberativ demokrati (se Conover och Searing 2005). När vanliga medborgare ska formulera sina argument har de sällan tillgång till samma information och saknar den övning i att debattera som de folkvalda har, och de

Introduktion

kommer dessutom antagligen att ha väldigt olika förutsättningar för att framgångsrikt delta i en argumentationsprocess.

Diana Mutz (2006: 149) menar dock att ett demokratiskt forum med syfte att utforma åsikter inte fungerar som det skall om det endast involverar den folkvalda politiska eliten. Det uppstår helt enkelt inget behov för den allmänt sett bästa lösningen om debatten styrs av ideologiska skygglappar eller partiorganisatoriska tyglar. Problemet är att de folkvalda representerar partier, har invalts från vissa geografiska distrikt eller kanske fört kampanj kring vissa ärenden, vilket gör det svårt för dem att inte agera enligt förutbestämda principer i väldigt många ärenden. Särintressen gör det svårt, om inte omöjligt, att offentligt låta sin åsikt formas i ljuset av olika argument, åtminstone om den folkvalde strävar efter att bli omvald. Empiriska studier har visat att det knappt uppstår några åsiktsförändringar alls då representanter för särintressen möts i deliberation (Pelletier et al. 1999, Hendricks et al. 2007).

Enligt James Fishkin (2009: 40) skulle ovannämnda problem tala för medborgar-deliberation, eftersom medborgare inte har samma möjligheter eller behov av att agera strategiskt som de folkvalda ofta har. Vanliga medborgare innehar helt enkelt inte en position som de strategiskt bör försvara för att kunna försäkra sig om ett framtida inflytande. Då det offentliga forumet kan inbjuda den folkvalda eliten till tomma ord och fagra löften, har vanliga medborgare varken skäl eller samma möjligheter att förvränga eller försköna sina preferenser för att kunna förskansa sig fördelar på andras bekostnad. Man kan generellt förmoda att de åsikter som vanliga medborgare för fram är genuina, eftersom incentivet till att handla strategiskt är svagare än för de folkvalda och erbjuder liten nytta.

Således skulle det vara bland vanliga medborgare som en fungerande deliberativ process, som bygger på de ideal teorin målar upp, har de bästa förutsättningarna att växa fram. Mutz (2006: 150) menar att man därför borde låta medborgarna utveckla de nödvändiga färdigheterna för att kunna delta i en öppen och kritisk demokratisk process där alla åsikter avvägs, i stället för att överlåta utformningen av ett offentligt förnuft till en politisk klass som gör upp om samhällliga frågor genom ett strategiskt beräknande utbyte av ofta på förhand fastställda åsikter.

Men även om man anser att vanliga medborgare vore bättre lämpade för att delta i deliberativa processer än folkvalda representanter, krävs det trots allt någon form av arbetsfördelning. Ett sätt att möjliggöra ett effektivt medborgerligt deltagande i demokratisk deliberation, är det Robert Dahl (1989/1999) kallar för mini-demos⁵. Ett mini-demos enligt Dahls modell skulle bestå av en samling slumpmässigt utvalda medborgare i syfte att skapa ett mikrokosmos av hela populationen. Tanken är således att diskussionen i ett deliberativt mini-demos kunde anses representativ för hela samhället. Det begränsade antalet deltagare, som samtidigt representerar ett vitt spektrum av erfarenheter och åsikter, erbjuder en grund för effektiv deliberation. Målet med dylika medborgarforum är att involvera vanliga medborgare i den demokratiska beslutsprocessen genom att förse dem med verktyg för att skapa sig en upplyst åsikt i någon sakfråga (Fung 2003, 2007, Smith 2005, Brown 2006). Ett exempel på ett sådant mini-demos är den medborgardiskussion som arrangerades i Åbo 2006. Syftet med denna medborgardiskussion var att låta vanliga medborgare ta del av ordnade demokratiska samtal där för- och nackdelar med en utvidgning av kärnkraftsenergi dryftades.

Om man vill förstå förutsättningarna för demokratiska samtal mellan medborgare utgör välstrukturerade medborgarforum, liksom mini-demos, en bra utgångspunkt för olika analyser. Mini-demos är inte bara ett innovativt sätt att institutionalisera deliberativt demokrati, utan de är också något av ett laboratorium för empiriskt inriktade forskare. De utgör ett slags experiment där man kan pröva de antaganden som deliberativt demokrati bygger på i praktiken. En studie av den deliberativa processen kräver att man studerar det konkreta samspråket mellan dem som deltar i deliberationsprocessen. Demokratiska innovationer som mini-demos, där medborgare möts för demokratiska samtal, ger en möjlighet att granska detta utbyte.

Ett omdebatterat hot mot demokratiska samtal är att ojämlikheter som beror på språklig förmåga eller andra individuella egenskaper riskerar växa till sig på grund

⁵ Begreppet mini-demos är hämtat ur den svenska översättningen (Dahl 1999: 521), ursprungligen talar Dahl om mini-populus. I den engelska litteraturen talar man dock i allmänhet om *mini-publics* (jfr. Fung 2003, 2007, Goodin & Dryzek 2006).

Introduktion

av den sociala dynamik eller det sociala tryck som kan uppstå i en grupp. Bland andra Lynn Sanders (1997: 14) frågar sig om offentlig deliberation verkligen uttrycker autonoma individers vilja och om man kan sträva efter ett gemensamt intresse utan att det förvrängs till ett hävdande av majoritetens eller de starkas intresse. Om svagare deltagare inte kan delta lika effektivt, försvinner eller assimileras deras åsikter lätt i förhållande till starkare deltagare.

Mini-demos är dock utformade med tanke på villkor som en dylik process ställer och skall således förse det demokratiska samtalet med en gynnsam miljö (Smith 2009: 85-88). Man försöker mota problem som grupprocesser för med sig i grind, genom att skapa förutsättningar för alla medborgare att uppnå en sådan kapacitet att de kan göra sin röst hörd och ha inflytande på den deliberativa processen (Smith & Wales 200: 58). Genom att erbjuda goda förutsättningar för fungerande deliberation, utgör mini-demos ett robust test av hur väl de teoretiska antagandena är replikerbara i verkligheten. Om demokratisk deliberation inte kan framkallas under dessa omständigheter, är det osannolikt att den skulle uppstå under mindre fördelaktiga förhållanden.

1.2.2 Uppfångande av deliberativa samtal

För att kunna studera huruvida demokratisk deliberation kan återskapas i verkligheten räcker det inte med att skapa ett forum för medborgardeliberation. Det behövs också lämpliga metoder för att samla empiriska data om den deliberativa process som äger rum i medborgardiskussionen. För att kunna besvara de forskningsfrågor som ställts upp behöver jag veta något om såväl kvantiteten av som kvaliteten på de grundläggande elementen i en deliberativ process.

Conover och Searing (2005: 275) menar att innehållsanalys är en särskilt användbar metod då man önskar undersöka samtalsdynamiska element och hur dessa motsvarar de normativa förväntningar som den deliberativa teorin ställer upp. En innehållsanalys tillåter en operationalisering av de teoretiska antaganden som deliberativ demokrati bygger på för systematisk analys. Företeelser som

Introduktion

noteras kan vara vissa ord, samtalsturer, teman, samtalets dynamik eller vad som helst annat som kan urskiljas i texten. Alla variabler i ett innehållsanalytiskt forskningsarbete är kvantifierbara. Man kan fastställa hur frekvent olika kategorier förekommer, men också hur mycket tid eller utrymme de får (Bryder 1985, Bergström & Boréus 2000). Fördelen med att utnyttja en kvantifiering av olika fenomen, framför en rent kvalitativ utvärdering, är att den variation som uppstår inom och mellan processer systematiskt kan utvärderas. Den gör det även möjligt att fånga in de enskilda individernas agerande och deras kapacitet till demokratisk deliberation. Ett innehållsanalytiskt angreppssätt tycks därmed väl uppfylla det övergripande syftet hos denna studie, det vill säga en kartläggning och utvärdering av demokratiska samtal mellan medborgare.

Studier av deliberativ demokrati med hjälp av innehållsanalys är inte ett helt okänt fenomen. De innehållsanalyser som gjorts av medborgardeliberation har dock främst utnyttjat textbaserad kommunikation över Internet (se Wilhelm 1999, Graham 2002, Jensen 2003, Janssen & Kies 2004, Stromer-Galley 2007), men det har även gjorts ett fåtal innehållsanalyser av medborgardeliberation som byggt på samtal som skett ansikte mot ansikte (t.ex. Dutwin 2002).

Det mest etablerade systematiska mätinstrument som utarbetats för deliberativa processer är Steiners et al. (2004) diskurskvalitetsindex DQI (kort för Discourse Quality Index). Steiner et al. (2004) tar inte ställning till om en god demokrati bör vara deliberativ eller inte. Istället frågar de sig om begreppet deliberation kan mätas och vilka orsaker som ligger bakom deliberation av god kvalitet. DQI är intressant inte minst på grund av det nära förhållandet det har till de centrala ansatserna inom den deliberativa teorin, framför allt till den diskursetik som stakar ut de normativa ramarna för Habermas kommunikativa handlande. Med hjälp av en innehållsanalys som bygger på en systematisk kategorisering av de centrala elementen inom den deliberativa teorin vill man empiriskt belysa de normativa påståenden som uppställts inom den politiska filosofin.

Den klara och tydliga kopplingen till hjärtat av den deliberativa teorin kombinerat med dess funktionalitet skiljer DQI från de flesta övriga mätinstrument om utnyttjats i syfte att uppmäta deliberationsprocessen. DQI har dessutom fått ett

Introduktion

gott mottagande hos mer filosofiskt och teoretiskt inriktade förespråkare av deliberativ demokrati (t.ex. Habermas 2005, Thompson 2008), vilket antyder en god validitet. Den mest uppenbara nackdelen med DQI är att det utvecklats med tanke på parlamentarisk debatt och vid analys av medborgardeliberation bör man ta i beaktande att det förmodligen finns betydande skillnader mellan hur den politiska eliten och vanliga medborgare agerar i en deliberationsprocess.

Eftersom vanliga medborgare saknar den träning i politisk diskussion som folkvalda fått bör man vara förberedd på att medborgardeliberation kommer omfatta fler missförstånd och kräva mer samarbete innan man lyckats ställa upp några gemensamma mål för sina handlingar. Därmed ökar även vikten av att studera den mer informella och mer vardagliga konversation som medborgare kan förväntas utnyttja parallellt med utbytet av välformulerade argument (se bl.a. Conover & Searing 2005, Kim & Kim 2008). Detta ämnar jag göra genom att utnyttja en interaktionsanalys⁶ som hämtas från det lingvistiska forskningsområdet som komplement till diskurskvalitetsmättet. Styrkan hos detta instrument ligger i dess ursprung i en tradition med djup insikt i interpersonell kommunikation. Syftet med detta instrument är således att komma åt sådana strukturer i medborgarsamtal som man riskerar förbise med ett teoretiskt avgränsat mått som DQI.

Medborgardeliberationsexperimentet omfattade även andra uppmätningar än de som görs med hjälp innehållsanalys. För att kunna ta fasta på de förändringar som den deliberativa processen för med sig utnyttjades i experimentet ett pre- och posttestupplägg där åsikter och kunskap uppmättes före och efter själva diskussionen. Med hjälp av de bakgrunds- och enkätdata som samlats in av deltagarna kan det utfall som fås ur innehållsanalys kontrasteras mot olika individuella egenskaper och attityder. Detta upplägg gör det möjligt att besvara huruvida man utifrån vissa individuella egenskaper är mer eller mindre benägen att agera på olika sätt i deliberationsprocessen – vilka egenskaper som kvantitativt respektive kvalitativt kan tänkas påverka deltagande i den deliberativa processen.

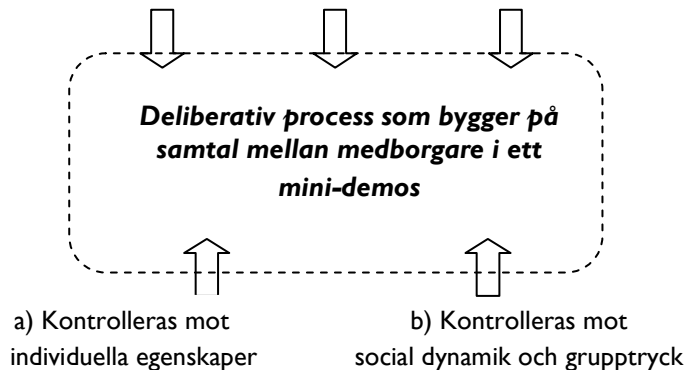
⁶ Detta mätinstrument är intressant ur ett deliberativt perspektiv, eftersom det redan tidigare, eller åtminstone dess centrala principer, använts av Theodorsson (2003) i hennes avhandling *Samtala både länge och väl* för analys av deliberativa gruppsamtal.

Introduktion

Syftet med studien är alltså att studera i vilken utsträckning samtal ur en medborgardiskussion om kärnkraft som arrangerades i Åbo 2006 uppfyller de olika teoretiska förväntningar som ställs på demokratisk deliberation. Denna medborgardiskussion hade formen av ett mini-demos som består av ett representativt urval av medborgare och där man försökt skapa en god miljö för deliberation. Samtalen undersöks med hjälp av en innehållsanalys vars syfte är att I) beakta hur aktiva deltagarna varit i diskussionen, II) kvaliteten på diskursen och III) hur väl interaktionen fungerat. Utfallet från innehållsanalysen kontrasteras sedan mot a) deltagarnas individuella egenskaper och kontrolleras dessutom för b) social dynamik som kan påverka det individuella deltagandet i den deliberativa processen.

Utvärderas med innehållsanalys utifrån

I) Diskussionsaktivitet II) Diskurskvalitet III) Interaktionsanalys

Figur 1.1 Metodologiskt upplägg för analys av den deliberativa processen i en medborgardiskussion

1.3 Disposition

Denna avhandling är uppdelad i sju kapitel. Förutom introduktionen där de centrala frågeställningarna, de metodologiska utgångspunkterna och själva syftet hos avhandlingen presenterats innefattar studien två framför allt teoretiskt inriktade kapitel som behandlar de förväntningar och antaganden som föreligger kring deliberativa processer och deliberativa medborgarforum. Därefter flyttas fokus till de mätinstrument som utnyttjats för att uppmäta deliberationsprocessen i medborgarforumet, medan själva utfallet analyseras i kapitlen fem och sex. Avslutningsvis binds de olika kapitlen samman i en sammanfattning av de centrala antagandena och resultaten samt av de konklusioner som resultaten föranleder.

I kapitel två som behandlar den deliberativa processen studeras de grundläggande ansatserna i den deliberativa teorin. Ett särskilt fokus ligger på de element som de deliberativa idealen tillskriver en fungerande deliberativ process. Därutöver granskas även den kritik som framförts mot den föreställning om överläggande samtal som de deliberativa idealen formulerar. Jag presenterar även ett kompletterande perspektiv på hur demokratiska samtal kan förstås. Kapitlet avslutas med en framställning av ett antal prövbara teoretiska antaganden, en slags operationalisering av den teoretiska diskussionen.

Kapitel tre inriktas på plattformen för demokratiska samtal. Deliberation är enligt de flesta synsätt inte något som äger rum isolerat hos varje individ, utan det sker i interaktion med andra individer. Denna deliberativa miljö omfattar i sin tur olika komponenter, som offentlighet och social dynamik, vilka härstammar från interaktionen med andra individer. Detta kapitel avrundas med en uppställning av de potentiella effekter som den deliberativa miljön medför och en beskrivning av hur de skall undersökas.

I det fjärde kapitlet, som behandlar mätinstrumenten och hur de skall appliceras på den deliberativa processen, delas uppmätningarna in i två huvudsakliga dimensioner: en kvantitativ och en kvalitativ syn på deltagandet i den deliberativa processen. Den kvalitativa dimensionen har dock två delar, en som fokuserar på

Introduktion

diskurskvaliteten och en som fokuserar på de interaktiva elementen. I strikt mening jobbar jag alltså med tre olika dimensioner av deliberativt deltagande. Förutom att metoderna för att uppmäta de olika dimensionerna beskrivs, prövas även mätinstrumentens tillförlitlighet.

Kapitel fem omfattar den del av den empiriska analysen som skall besvara hur medborgardeliberation ser ut. Då man arbetar med framställande av primärdata med hjälp av innehållsanalys har en stor del av det empiriska arbetet gjorts redan innan man övergår till att analysera resultaten. Med detta arbete syftar jag på den kodning som sker utifrån de mätinstrument som definierats och prövats i kapitel fyra. Även om innehållsanalysen utgör grunden för det analytiska arbetet är det nödvändigt att göra en rad statistiska analyser som kan förmedla de relevanta upptäckterna i det empiriska materialet. Kartläggningen av den deliberativa processen kräver att de olika dimensionerna av deliberativt deltagande studeras och jämförs på ett flertal olika nivåer. Det finns kollektiva data som bygger på alla framställda inlägg. Därutöver finns det individuella deltagandet, det gruppvisa agerandet och dessutom delades grupperna in i två olika behandlingar.

Det sjätte kapitlet går ett steg vidare från de beskrivningar som görs i kapitlet innan. Fokus ligger på att förklara hur de individuella deltagarna klarat sig i den deliberativa processen, dels sett till de egenskaper de besitter, dels sett till kontexten för deras deltagande. Utifrån detta utfall bestäms det huruvida deltagande i den deliberativa processen kan anses demokratiskt. I kapitel sju sammanfattas avslutningsvis de centrala resultaten från den empiriska analysen, och utifrån dessa och genom en återspeglning av de teoretiska antagandena uppställs en avslutande syntes.

2 DEN DELIBERATIVA PROCESSEN

2.1 Demokrati och deltagande mot en deliberativ vändning?

2.1.1 Den deliberativa demokratins framväxt – en översikt

I början av 1990-talet hade deliberativ demokrati växt till ett så framträdande element inom området för demokratisk teori att man började tala om en deliberativ vändning (Dryzek 2000: 1). Vad föranledde denna deliberativa vändning som 20 år senare även har tagit sig uttryck i betydande empirisk forskning (se t.ex. Bächtiger et al. 2010)? För att besvara denna fråga inleder jag med att redogöra för deliberativ demokratis historiska rötter och dess samtida relevans, varefter begreppet kopplas till de problem och utmaningar som jag ämnar besvara i denna studie.

De antaganden om den deliberativa demokratins samhällsrelevanta funktioner som presenteras härnäst är alltså mer allmändemokratiska till sin natur. De berör inte specifikt den deliberativa processen som utgör det centrala forskningselementet i denna studie. Man bör dock förstå vilka förväntningar som ställs på deliberativ demokrati överlag om man skall förstå vad som krävs av en deliberativ process. Om man inte förstår i vilken kontext deliberation förväntas uppstå eller vad den förväntas resultera i kan man inte heller förstå vad man bör förvänta sig av processens innehåll.

Även om deliberativ demokrati som begrepp är relativt nytt⁷, är de teorier som under de senaste decennierna presenterats som deliberativ demokrati på intet sätt nya. I själva verket förekom liknande tankegångar om den politiska diskussionens

⁷ Begreppet deliberative demokrati kan spåras tillbaka till Joseph Bessettes artikel *Deliberative Democracy: The Majority Principle in American Government* (1980).

funktion redan i antikens Aten. För medborgare i det antika Aten utgjorde inte jämlikhet i form av lika rösträtt och fria val de mest utmärkande dragen hos en demokrati. I stället betonade man den politiska diskussion som låg till grund för beslutsfattandet. Aristoteles skriver i *Politiken* att människan är ett politiskt djur eftersom hon allena besitter förmågan att tala, en egenskap som är till för att kunna skilja det fördelaktiga från det skadliga och därmed rätt från fel (Yack 2006: 417). Att vara ett politiskt djur skulle således per definition involvera samtalet om vad som är rätt och vad som är fel, vad som är till nytta och vad som är till skada för stadens invånare (Mansbridge 1999: 293).

Därmed ansågs deltagandet i den atenska demokratin i första hand representeras av den fria och oinskränkta diskussion som garanterades av *isegoria*, rätten att tala i den suveräna folkförsamlingen. De avgörande besluten togs visserligen i omröstning med enkel majoritet, men diskussionen var så fundamental för beslutsfattandet att begreppet *isegoria* till och med användes synonymt med ordet demokrati (Finley 1985: 18-26).

Bilden av den demokratiska diskussionen i antikens Aten skiljer sig dock på flera punkter från de deliberativa ideal som målas upp idag. Bland annat var synen på vem som omfattades av de demokratiska principerna (endast fria atenska män) relativt begränsad (Elster 1998: 1-2, Yack 2006). Men även om den antika demokratin inte motsvarade deliberativ demokrati i modern mening, var närvaron av deliberativa element påtaglig. Man betonade bland annat den argumentativa process som skulle föregå beslutsfattandet och man gjorde en åtskillnad mellan sofistisk retorik där aktörer strategiskt strävar efter att förbättra sin egen ställning och god argumentation där aktörer söker efter den bästa lösningen för samhället (Finley 1985).

När demokratin under 1700-talet i samband med upplysningen fick sin renässans och så småningom kom att förenas med representationsidén, för att uppfylla de krav nationalstatens storlek ställde på ett jämlikt deltagande, kom den demokratiska diskussionen att få en mer undanskymd roll (Mansbridge 1980:15, Räftegård 1998: 120-125). Visserligen betonade bl.a. John Stuart Mill under 1800-talet i *Considerations of Representative Government* (1862) att debatten i det

representativa organet bör ta formen av deliberation som omfattar alla perspektiv och utgår från den offentliga nyttan. Också Edmund talade varmt för offentlig deliberation även om det skedde i en mer elitistisk jargong. Burke ansåg att deliberation var nödvändigt för att försäkra sig om så goda beslut som möjligt, men tyckte att den deliberativa processen skulle skötas av den politiska eliten som kunde begrunda samhällets bästa å det övriga folkets vägnar (Gutmann & Thompson 2004: 8).

Under 1900-talet då den verkliga massdemokratin gjorde entré kom minimalistiska demokratiteorier i Joseph Schumpeters anda att bli normgivande och idén om den representativa demokratimodellen drevs till sin spets. Då förkroppsligas idén om att det politiska deltagandet utgörs av rösträtt, och man ansåg att medborgarens koppling till politiken skulle begränsas till regelbundet återkommande val och i övrigt anförtros politikerna (se bl.a. Held 2006: 126-). Schumpeter (1942) motiverar ett begränsat medborgerligt inflytande med folkmassans tendens att i stundens hetta låta sig påverkas av irrationella fördomar och impulser. Folkets fallenhet för en pöbelmentalitet, där känslor styr över det rationella politiska tänkandet, gör att medborgarnas deltagande bör begränsas till att utse och avvisa sina ledare (Schumpeter 1942: 256-264).

Enligt Schumpeters syn på demokrati finns det inget som ett "gemensamt bästa" eller "allmänna intressen". Väljarna i denna renodlade valdemokrati eftersträvar endast individuella intressen då de försöker påverka den politiska processen. Politikerna, som även de styrs av intresset att bli omvalda, driver den politik som samlar de flesta rösterna, en mekanism som garanterar ansvarighet för de val de gör. Således skulle det uppstå en marknad av aggregerad balans mellan olika egenintressen där väljarna agerar som konsumenter och de folkvalda som mäklare (Schumpeter 1942: 272, Mansbridge 1990: 2).

Även om beskrivningen ovan kan tyckas ge en kraftigt förenklad bild av den representativa demokratimodellen, föreskrev de av ekonomiska tankesätt styrda teoribildningar och marknadsinspirerade förklaringsmodeller som dominerade den statvetenskapliga forskningen under 1950- och 1960-talen i regel medborgaren en passiv konsumentroll (Bohman & Rehg 1997:xi-xii). En syn på

medborgaren som återfinns ännu idag bland annat i Manins (2002: 234-237) beskrivning av den medialt förmedlade publikdemokratin, där medborgarna främst uppfattas som en publik till den politiska teater som utspelas via olika medier.

Filosofen och samhällsteoretikern Jürgen Habermas (1996a) framhåller att den stränga betoningen av periodiska val och röstande är en indikation på den enbart formella karaktär man tillskriver demokratin i dessa modeller. Demokrati-teoretiker i Habermas anda ställer sig skeptiska till minimalistiska demokrati-modellers syn på det offentliga förnuftet. Man kritiserar minimalistiska demokrati-teorier för att å ena sidan betrakta medborgarna som för irrationella och manipulerbara för att erhålla något större ansvar i den politiska processen, medan man å andra sidan förväntar sig att dessa samma medborgare skall besitta klara och ordnade preferenser som de kan utnyttja vid val av sina representanter (Held 2006:153-154).

Benjamin Barber (1984) anser att den rådande representativa demokratimodellens problem hänger samman med den liberala teorin som utgör dess grund. Modellen bygger enligt Barber (1984: 4) på förutfattade meningar om människans natur och kunskap, samt på en politik som är genuint liberal men inte demokratisk till sin natur. Valdemokrati, det vill säga en demokratimodell som avgränsar det medborgerliga inflytandet till att med hjälp av rösträtten utse och avvisa sina ledare, bygger på en enkel aggregering av individuella preferenser. Denna förståelse bygger på en förväntan om att alla individer redan besitter en uppställning fasta och ordnade preferenser som är oberoende av övriga individers givna preferenser. Det politiska samhället skulle således bestå av enskilda individer utan några sociala band sinsemellan. Ställningstaganden skulle bygga på individuella preferenser och det kollektiva beslutsfattandet utgöra en aggregation av dessa åtskilda egenintressen (Eriksen & Weigård 2000: 145-146). Det offentliga förnuftet motsvarar i denna modell den uppfattning som omfattas av flest individuella intressen, utan att olika uppfattningar eller intressen som föreligger i samhället på något sätt förhåller sig till varandra.

Denna modell för hur samhälleliga avsikter formuleras anser Barber (1984) betecknar en "tunn" eller svag demokrati som endast inrymmer individualistiska

och privata ändamål och vars demokratiska värden är reserverade, valfria och villkorliga. Eftersom det inte förutsätts någon gränsöverskridande enighet eller kollektiv uppfattning om intressen och giltiga normer, undermineras centrala demokratiska principer som medborgarskap och autonomi. Den starka framhävningen av egenintresse motarbetar social samverkan och riskerar bidra till en fragmentering av samhället som utmynnar i en orättvis fördelning av social och ekonomisk makt där de redan missgynnade och maktlösa (t.ex. olika minoriteter) ständigt förfördelas (Eriksen & Weigård 2000: 146-147).

Demokratiteoretiker har därför i allt större utsträckning efterlyst former av demokrati som bygger ett genuint deltagande, där alla medborgare erbjuds möjlighet till upplyst övervägande och effektivt inflytande på det politiska beslutsfattandet (Barber 1984, Dahl 1989). Man anser att det finns behov av en mer substantiv demokrati, där medborgarnas genuina deltagande i den politiska viljeutformningen framhävs. En sådan politik, menar man, kunde överbygga klyftorna mellan olika samhällsgrupper och motarbeta fragmenteringen av allt mer heterogena samhällen (Bohman 1996: 100-104).

2.1.2 Mot bättre och mer demokratiska beslut?

Den renodlade valdemokratins föreställning om individer med en uppsättning välordnade preferenser har sedan länge visats vara förhållandevis ihålig (se t.ex. Converse 1964 och Zaller 1992). Samtidigt menar Yankelovich (1991: 15-16) att det saknas mekanismer i den representativa demokratin som erbjuder vanliga medborgare pröva och utveckla sina politiska åsikter. Om medborgarna varken har en klar uppsättning preferenser att utgå från eller en möjlighet att utveckla dem, leder det ofrånkomligen till att förutsättningarna för ett responsivt demokratiskt system undergrävs. Vad kan då deliberation förväntas bidra med till det demokratiska beslutsfattandet som saknas i en renodlad valdemokrati?

Förespråkare för deliberativ demokrati vill lyfta fram det ömsesidigt reflektiva funktionen i den demokratiska beslutsprocessen. Deliberation förväntas bidra till

mer välgrundade beslut, eftersom ett deliberativt beslutsfattande uttryckligen utgår från ett öppet och rationellt letande efter det bästa beslutet för samhället som helhet (Christiano 1997). I denna mening skiljer sig en deliberativ politik tydligt från en politik som bygger på intresserepresentation, där viljeformeringen utgörs av en tävlan eller ett köpsläende mellan aggregerade individuella åsikter (Elster 1997). Besluten antas bli bättre eftersom beslutsprocessen bygger på interaktivt utbyte av argument, vilket anlägger en bredare grund för beslutsfattandet (Christiano 1997: 248, Goodin 2007). Den interaktiva processen gör att olika och även motstridiga åsikter möts, ger deltagarna tillgång till ny information och fler perspektiv, samt låter dem därigenom upptäcka och utvärdera sina egna åsikter. Kravet på att offentligt motivera sina egna åsikter för andra ger parterna en klarare bild av både den egna och andras preferensordning, vilket i sin tur hjälper dem att framställa mer enhetliga och förnuftiga argument (Knight & Johnson 1994, Dryzek & List 2003, List 2007).

I ideala fall förväntas en deliberativ process där en mångfald av åsikter behandlas och formas bidra till att man finner en gemensam ståndpunkt (Chambers 1996: 76). Såväl möjligheterna, som själva föresatsen att uppnå konsensus har dock kraftigt ifrågasatts (se t.ex. Mouffe 2001: 104). En mer pragmatisk syn på processen är att den förväntas bidra till att även parter av olika åsikt kan komma överens om var meningsskiljaktigheterna i förhandenvarande ärende ligger och således kan skapa en bättre grund för fortsatta förhandlingar eller mer upplysta val (Pellizzoni 2003).

Man hävdar att om de som berörs av beslutet hörts i offentlig deliberation och beretts möjligheten att påverka utformningen av beslutet skulle de vara mer villiga att stöda eller åtminstone rätta sig efter utfallet, även om det inte skulle sammanfalla med deras egen ståndpunkt (Manin 1987: 360, Fearon 1998: 57). Känslan av vara involverade och rättvist behandlad skulle således bidra med en större vilja att följa utfallet än då beslutsfattandet bygger på majoritetsprincipen, där det principiella berättigandet bygger på en aggregering av individuella preferenser, vilket riskerar skapa mer eller mindre konstanta grupper av vinnare och förlorare (Eriksen & Weigård 2000: 146, Rosenberg 2004: 1). Den rationellt ordande process, som det deliberativa idealet representerar, menar man att skulle

skapa en gemensam grund för beslutsfattande, där modeller som bygger på egenintresse och köpslående misslyckas.

2.2 Habermas kommunikativa förnuft

Jürgen Habermas teori om det kommunikativa handlandet (1981) utgör tillsammans med John Rawls rättviseteori (1971, 1993) grundbultarna i den deliberativa teorin. Enligt den politiske filosofen John Rawls (1997) bör de för ett politiskt samhälle gemensamma avsikterna formuleras genom ett offentligt förnuft. Rawls menar att samverkan som bygger på offentligt förnuft utgår från att fria och jämlika individer hörsammar regler och procedurer som de alla kunnat ge sitt samtycke till.

Den diskursetik som Habermas teori som bygger på ser kommunikation som grund för normers giltighet (Chambers 1996: 169), vilket gör det möjligt att närma sig det offentliga förnuftet ur ett kommunikativt perspektiv. Rawls syn på det offentliga förnuftet utgår däremot från ett individuellt rättviseperspektiv, vilket gör den mindre tjänlig för en analys av kommunikativa processer än Habermas syn där intersubjektivt kommunikativt handlande ligger som grund för hur ett politiskt samhälle formulerar sina avsikter. Eftersom jag är intresserad av att analysera det diskursiva utbytet mellan olika parter i en medborgardiskussion är det främst Habermas teori om det kommunikativa handlandet som kommer att utgöra den grundläggande referensramen för demokratisk deliberation i detta arbete. Det bör dock påpekas att Habermas teori om det kommunikativa handlandet främst utnyttjas för att beskriva specifikt ideal och inte som en allmängiltig måttstock på deliberation. Som jag kommer att visa längre fram, är man beroende av en bredare teoretisk ram för att verkligen kunna förstå den deliberativa processen som helhet.

Teorin om kommunikativt handlande utgår från minst två språk- och handlingsförmögna subjekt som upprätthåller en interpersonlig kommunikation. De försöker nå en interpersonell förståelse av en handlingssituation för att i samförstånd kunna samordna sina planer och därmed sina handlingar. Utgångspunkten för resone-

manget är att det måste finnas vissa s.k. giltighetsanspråk inbyggda i utsagorna för att ett samtal ska kunna anses vara meningsfullt (Habermas 1996b: 125). Habermas syn på den transformativa processen bygger på en ideal talsituation, där talhandlingar uppfyller följande krav: a) att den gjorda utsagan är sann, b) att den avsedda handlingen är riktig med hänsyn till den gällande normativa kontexten och c) att talarens manifesta intention är avsedd så som den yttras (Habermas 1996b: 126).

Som Habermas ser det är det just dessa giltighetsanspråks implicita närvaro i en typisk talhandling, och talarens skyldighet att uppfylla dem argumentativt, som ger språket dess rationellt styrda handlingskoordinerade kraft. Detta går tillbaka på en universell tanke om att det i språket finns en inneboende grund som är gemensam för alla människor (Habermas 1996b: 94). Det är denna grund som gör det möjligt för individer att förstå varandra. Om enighet inte föreligger redan från början, är det kommunikativt rationella sättet att uppnå den på att låta de olika argumentens sakliga övertygelseförmåga vara avgörande. Den gemensamma aktivitet som letandet efter ett offentligt förnuft representerar är således inte bara diskursiv utan även dialogisk, eftersom den bygger på ett intersubjektivt givande och tagande av argument (Bohman 1996: 42).

Habermas vidhåller även att normerna för kommunikativt handlande är beroende av att argumenten prövas offentligt i en öppen process. Det är tänkt att kollektivt beslutsfattande som bygger på deliberation skall neutralisera makt och godtyckliga preferenser genom att ställa kollektivt beslutsfattande på lika fot med ett renodlat offentligt förnuft. I denna process härskar endast det starkaste argumentet, det vill säga det argument som alla ger sitt otvungna samtycke till (Cohen & Rogers 2003: 244).

Habermas kommunikativa handlande kunde sammanfattas på följande vis: Om det rationella förnuftet är vägen som leder det kommunikativa handlandet mot samförstånd, skall det bättre argumentet föra det fram. Deliberation vilar således på en idé om att bättre argument utvecklas i strävan att uppnå ett offentligt förnuft. Argument som förkastas uppfyller inte de kommunikativt rationella krav lyssnarna bedömer dem utifrån. Det leder till en successiv sortering av argument. De som inte

vinner acceptans slås bort medan de som vinner acceptans lever vidare. Det kan ses som ett utslag för det bättre argumentets kraft. Samtalet drivs framåt då argument evalueras och korrigeras efterhand. Med hjälp av underbyggda skäl argumenterar deltagarna för sin ståndpunkt. Lyssnaren tar till sig resonemanget kring argumentet och väger det mot existerande giltighetsanspråk. Det bättre argumentet vinner över åsikter som inte kan accepteras av alla och leder fram till en åsikt alla kan ge sitt samtycke till. (Lundberg 2003: 30, Habermas 1996b)

2.3 Det kommunikativa förnuftets beståndsdelar

Man kan utifrån redogörelsen ovan utläsa att det finns vissa grundläggande egenskaper som tillägnas en deliberativ beslutsprocess. Demokratisk deliberation anses, i enlighet med den process som Habermas målar upp för det kommunikativa handlandet, utspela sig mellan parter som utbyter välgrundade skäl och moraliskt välunderbyggda argument i en kontext av ömsesidig respekt. Dessa parter anses dessutom ha lika förutsättningar att påverka den reflektiva processen, eftersom argument i den ideala talsituationen bygger på ett samtycke som utgår från ett rationellt medgivande av alla berörda parter. Härnäst redogör jag mer noggrant för de centrala beståndsdelarna i det kommunikativa förnuftet.

Guttman och Thompson (1996) menar att meningsfull politisk diskussion kräver att alla deltagare förfogar över en grundläggande frihet, en frihet som garanterar att alla åsikter och perspektiv kan uttryckas. Alla deltagare bör fritt kunna pröva sitt subjektiva intresse och förnuft i ett offentligt forum innan de ger sitt samtycke och att ingen deltagare kan dominera beslutsprocessen på bekostnad av andra deltagare (Rawls 2001: 160, Cohen 1989: 73-74).

För att denna frihet skall kunna utövas förutsätter det att parterna är både formellt och substantiellt jämlika i deliberationsprocessen. Cohen och Rogers (2003: 248) menar att om det finns betydande skillnader mellan deltagarnas möjlighet att påverka processen kommer olika förnuftsbaserade skäl knappast att utvärderas på jämlik grund. Parterna bör vara formellt jämlika i den mening att regler som

utstakar den deliberativa processen inte särskiljer mellan individer. Alla med deliberativ förmåga, vilket är i princip alla myndiga individer, bör ha tillträde till och en erkänt jämlik position under varje steg av den deliberativa processen (Cohen 1989). Aktörerna bör vara substantiellt jämlika i den mening att förefintlig fördelning av makt och resurser inte påverkar möjligheterna att bidra till den deliberativa processen (Knight & Johnson 1997, Cohen 1989, Cohen 1998: 194). I praktiken skulle det betyda att alla parter bör ha samma möjlighet att göra sin röst hörd och att alla åsikter prövas utifrån en likvärdig utgångspunkt.

För att uppfylla jämlikhet i enlighet med det deliberativa idealet räcker det inte med att man bereds möjligheten att få sin åsikt hörd, utan den bör prövas i interaktion med andra medborgare och värderas utifrån kriterier som bygger på fullständig information och upplyst förståelse. Som man kunde utläsa ur beskrivningen av Habermas kommunikativa handlande utgår den deliberativa synen på offentligt förnuft från att det inte är förutbestämt vad som utgör det bästa argumentet eller lösningen, utan detta vaskas fram ur det deliberativa samtalet.

För att olika åsikter skall kunna prövas i en rationell process krävs det att deltagarna i argumenterar på ett logiskt och välformulerat sätt (Burkhalter et al. 2002: 406). Argumentation utgörs av en process där åsikter presenteras och evalueras kritiskt genom ett utbyte av information och skäl mellan olika parter. Någon försöker övertyga någon annan om någonting genom att framställa bevis och dra eller föreslå slutsatser utifrån dessa bevis (Sebeok 1994: 51). Ju starkare koppling mellan antagande och slutsats, desto mer koherent är argumentet och desto nyttigare är det för den deliberativa processen (Steiner et al. 2004: 21). Endast genom välunderbyggda skäl som förmedlar de underliggande giltighetsanspråken hos argumentet kan olika yrkanden prövas i en reflektiv process. Om deltagarna i en politisk debatt för fram oklara och ofullständiga argument, kan argumentens förtjänster inte debatteras på ett tillfredsställande sätt och därmed blir den reflektiva processen undermålig (Steiner et al. 2004: 20).

Demokratisk deliberation kräver förutom välformulerade argument också att övriga parter verkligen lyssnar på vad som sägs och förstår vad som sagts. Detta kräver att deltagarnas preferenser inte är huggna i sten utan att man är öppen för

olika perspektiv. Det spelar ingen roll hur goda resonemang som presenteras ifall mottagaren inte uppfattar dem eller väljer att inte lyssna till dem. Enligt Simone Chambers (1996: 84) inbegriper förnuft både ömsesidig respekt och förståelse. En förnuftig person har inte endast goda grunder för sina handlingar, en förnuftig person är även öppen för förslag, villig att lyssna till invändningar och beredd att omvärdera sin åsikt i ljuset av nya bevis. Det räcker således inte med att kunna presentera argument i god ordning för att vara förnuftig utifrån ett deliberativt perspektiv. Var och en bör också begrunda vad som sägs och avväga det i förhållande till sina egna åsikter (Gastil 1993: 31-2, Burkhalter et al. 2002: 406-7). Att vara kommunikativt förnuftig innebär således att man är öppen för andras synpunkter och kan låta dem influera sina egna, för att sedan uttrycka sig på ett sätt som alla andra kan förstå och godkänna (Young 2000: 38).

Det bör med andra ord finnas en vilja hos varje deltagare att lyssna till och respektera åsikter som inte stämmer överrens med den egna. Aktörerna bör träda in i diskussionen med en uppfattning om man har ett gemensamt intresse. Om andra inte låter sig övertygas av de argument man framställer till stöd för sin ursprungliga åsikt blir man tvungen att försöka förstå deras perspektiv om man hoppas kunna övertyga dem. Och även om man inte anammar en annan parts åsikt, kan ett annat perspektiv få en person att ompröva sina egna skäl, särskilt om dessa inte kan övertyga de som inte delar hans eller hennes åsikt (Bohman 1996: 55-63). Dessa krav nödgar parterna till att rättfärdiga sina beslut och åsikter genom att vädja till gemensamma intressen och argumentera med skäl som alla i den deliberativa processen kan acceptera (Bohman 1996: 4-5).

Ett öppet och fördomsfritt begrundande bygger på att man respekterar övriga parter. Om det visar sig att man använder sig av förbehållslösa påhopp eller respektlösa uttalanden är det en indikation på att interlokutörerna inte är särskilt intresserade av att nå en överenskommelse eller av att övertala sin motpart (Chambers 1996: 209). Utan ett öppet och fördomsfritt begrundande av olika perspektiv kan man varken överbrygga de olikheter eller de motstående åsikter som måste kunna existera sida vid sida i varje heterogent samhälle (Young 2000:38).

För att tillgodose kraven på ömsesidig respekt och ett fördomsfritt begrundande av olika perspektiv bör man söka finna förslag som inte underlåter andras nytta och välmående. Men likaså kan man vilja förkasta förslag som lämnar en själv i en sämre position än övriga. Cohen (1998: 197) understryker dock att man inte kan ange som skäl att man själv förfördelas, eftersom alla överenskommelser leder till att någon inte får lika mycket ut av dem som vissa andra. Man kan därmed inte avvisa ett förslag endast på grund av vad det gör åt en själv, något som någon i varje fall kommer råka ut för. Men man kan däremot avvisa det på den grunden att det lämnar en själv i en ofördelaktigare position än vad någon skäligen behöver ha. Detta innebär åtminstone på den normativa nivån en garanti för att föresatser inte kan förespråkas på bekostnad av de mest missgynnade (Benhabib 2004: 174-175).

2.4 Kritik av det kommunikativa förnuftet

Som man kan utläsa ur beskrivningen ovan inbegriper demokratisk deliberation relativt högt ställda förväntningar på individers reflektiva förmåga. Deliberativa individer förväntas vara kapabla att rationellt ordna sina preferenser och värderingar i förhållande till en större livsplan eller enligt en förståelse om en högre stående nytta. I sin förnuftighet förmodas deltagaren kunna anta andra individers perspektiv och därmed rättvist kunna avväga anspråk ur deras position. Deliberativa individer är inte bara kapabla att överväga den personliga nyttan av olika beslut, utan också den allmänna nyttan av interaktion enligt gemensamma principer (Rosenberg 2004: 1). Med tanke på alla dessa krav är det kanske inte så överraskande att många ställer sig frågande till om politisk diskussion överhuvudtaget kan jämföras med de ideal som målas upp i den deliberativa teorin.

Enligt Kohn (2000: 409) är ett av de mest centrala problemen hos Habermas föreställningen om ett kommunikativt förnuft att den bygger på en uppfattning om att språket under ideala förhållanden är helt transparent, det vill säga att dess mening är tillgänglig för alla. Habermas förväntar sig att språket, för att vara sammanhängande, bygger på ett system av universella och grundläggande, om än outtalade, giltighetsanspråk. Denna avbildning av språket är dock starkt ifrågasatt

av poststrukturalister som i Foucaults anda instinktivt är misstänksamma gentemot universellt giltiga diskurser. De menar att diskurser alltid styrs av dominanta uppfattningar, vilket underordnar subjekten i maktförhållanden (Dryzek 2000: 63, Kohn 2000: 410). Dryzek och Niemeyer (2008: 2) poängterar att diskurser har en tveeggad natur, de såväl möjliggör som begränsar tankar, tal och handlingar och kan därmed ge uttryck för makt genom att omhulda vissa intressen, medan andra undanskjuts.

Kritiker menar att den deliberativa demokratins betoning av kommunikation som den universella grunden för en demokratisk politik döljer det faktum att lingvistisk kompetens är hierarkiskt fördelad, vilket leder till en reproduktion av maktförhållanden (Kohn 2000: 408-409). Detta hänger samman med kommunikationens adressering, det vill säga att varje talakt är riktad till någon. Den ryske språkteoretikern Bachtin betonar att både sammansättningen av och uttryckssättet hos ett uttalande är beroende av den förväntade publiken. Härmed uppmärksammas och reproduceras social ställning, rang och makt konstant genom språket (Kohn 2000: 412-413). Då Habermas utgår från ett ideal där språket är fritt från dominans, ser poststrukturalisterna språket som ofrånkomligt invävt med makt. Den genomgående kritiken bygger på att språket inte är så transparent till sin mening, eller så oberoende av kompetens och användare, som Habermas förutsätter i sin teori om det kommunikativa handlandet (Kohn 2000). Även om språk kan tyckas vara en universell rationell form av kommunikation utgör de inte nödvändigtvis en neutral terräng för konfliktlösning eftersom redan val av idiom privilegierar vissa talare (Kohn 2000: 413).

Habermas kommunikativa ideal bygger på rationalitet, sans och universalitet. Även om det kommunikativa handlandet även betonar erkännandet av andra parter och således åtminstone inte utestänger en empatisk förståelse, kan det emotionella enligt Habermas inte spela mer än en sekundär roll då man skall upprätta ett opartiskt förståelseorienterat kommunikativt handlande (Morrell 2010: 81-84). Habermas (1996b: 99-101) anser att känslor bör underordnas det rationella förnuftet, eftersom man annars öppnar det kommunikativa utrymmet för strategiskt styrd kommunikation som retorik (eller propaganda) där den egna vinningen ställs framom den bästa lösningen. Om kommunikationen är strategiskt

motiverad kan man lägga fram ett förslag för att det tjänar egna intressen och motivera det med argument som är allmänna och opartiska till sin karaktär för att vinna stöd från breda grupper (Eriksen & Weigård 2000). I sådana fall sätter man enligt Habermas (1981) sin egen uppfattning och åsikt i första rummet och har en strävan att nå mål som ligger utanför den gemensamma diskursen.

Många forskare både inom och utanför den deliberativa traditionen pekar dock på en rad problem som teorins rationella betoning för med sig för ett praktiskt förverkligande. En strikt förnuftsstyrd syn på deliberativ kommunikation kan inte minst utgöra ett problem för inklusionen och jämlikheten i en deliberativ process. Man menar att Habermas förståelse av kommunikativ rationalitet representerar en typ av kommunikation som är karaktäristisk för vissa grupper och vissa situationer, men tenderar att exkludera andra individer och grupper (Sanders 1997, Young 2000, Benhabib 2004). Iris Marion Young (2000) menar att möjligheten till ett effektivt och jämlikt deltagande i den deliberativa processen inte bara styrs av den principiella möjligheten till deltagande, utan också av den diskursiva utformningen av deltagandet.

Om man betonar att demokratisk diskussion bör vara rationell, lidelsefri och sansad utesluter man samtidigt argumentering som hänvisar till känslor. Därmed utesluts också grupper som kommunicerar livligt och känslösamt. Denna typ av exklusion, som Young (2000) väljer att kalla intern exklusion, hänger samman med det att även om alla formellt inkluderas i diskussionen kommer vissa uttrycksformer eller typer av diskurser anses mindre värdefulla och inte lika beaktansvärda. Det riskerar uppstå en slags "logokrati" där de som besitter de rätta språkliga och retoriska förutsättningarna får en förhärskande roll.

Det räcker således inte med att garantera bara en formell lika rätt till deltagande, det vill säga förhindra extern exklusion, utan man bör även försäkra sig om att det föreligger en sådan diskursiv jämlikhet som garanterar att vissa sätt att kommunicera inte förbises eller anses vara ogiltiga av övriga deltagare (Young 2000: 53-57). Om de deliberativa förutsättningar är ojämlika kan det bidra till en kränkning av den lika möjligheten att delta, vilket får det deliberativa samtalet att halta eller snedvridas.

Om politiskt deltagande vet man sedan tidigare att även om rättigheterna att delta är desamma för alla, är i regel vissa grupper mer benägna att utnyttja dessa rättigheter än andra (Verba et al. 1995). Generellt sett är det medborgare som har en fördel i fråga om utbildning, inkomst eller social ställning som är mer politiskt aktiva än övriga. De mer aktiva medborgarna är helt enkelt utrustade med bättre resurser för deltagande (såsom tid, pengar och medborgerliga färdigheter), liksom troligtvis mer motiverade, p.g.a. högre politiskt intresse och en känsla av att kunna påverka (Verba 2003: 666). Lynn Sanders (1997) vidhåller att de grupper eller individer som redan är underrepresenterade och systematiskt förfördelade i andra formella politiska institutioner, nämligen kvinnor, mindre bemedlade och olika minoriteter, även kommer att tillhöra dem som är mindre benägna att framställa sina argument på det vis som anses kommunikativt rationellt.

Även utbildningsnivån kan tänkas skapa ojämlika utgångspunkter för dem som deltar i politisk deliberation, precis som den gör för andra typer av politiskt deltagande (Christensen 2011: 48, Popkin & Dimock 1999: 123). Det finns rent av en risk för att ojämlikhet som kommer av utbildning får ett större genomslag i deliberativa processer än andra former av politiskt deltagande, eftersom deliberation anses ställa större krav på de deltagandes kognitiva förmåga än exempelvis att rösta i val eller att skriva under upprop. Det är mer troligt att högutbildade besitter nödvändiga sofistikerade argumentationsfärdigheter, medan de lågutbildade aldrig ens haft tillgång till de forum eller sysselsättningar där färdigheter för överläggning och offentliga framföranden utvecklas (Mendelberg 2002: 11). Bland annat Robert Putnam (2001: 338-339) ser frivillig föreningsverksamhet som demokratiskolor där sociala och medborgerliga färdigheter utvecklas. De som är aktiva i föreningslivet lär sig att hålla möten, tala offentligt och debattera gemensamma ärenden, vilket utgör centrala funktioner i varje deliberativt forum.

Posner (2003) menar att de höga kraven och de ojämlika förutsättningarna utgör ett grundläggande problem hos deliberativ demokrati och kritiserar modellen för att utgöra ytterligare ett uttryck för exklusion i det politiska beslutsfattandet. Han tycker det ser ut att vara en demokratimodell för den intellektuella eliten (Posner

2003: 136). Denna kritik bygger helt enkelt på en uppfattning om att deliberativ demokrati inte alls utgör den egalitära demokratimodell som dess förespråkare vill ge sken av. Utan att det endast handlar om ett nytt forum där samma grupp av välmående, välutbildade och redan aktiva medborgare, som har de nödvändiga färdigheterna för att delta, kan utöka sitt inflytande, medan de som redan är politiskt inaktiva ytterligare marginaliseras (Ryfe 2005).

Young (2000) anser att om man vill komma åt de ojämlikheter en kommunikativt rationell process förväntas medföra bör förståelsen av demokratisk deliberation utvecklas. Hon menar att om det skall vara möjligt för alla att delta på lika grund, bör det man uppfattar som godkänd deliberation utvidgas och omfatta element som ligger utanför den habermasianska förståelsen av kommunikativ rationalitet. Young understryker att en inklusiv demokrati inte endast respekterar samhällets pluralism av värderingar och intressen, utan också pluralismen av uttrycksformer. Sättet på vilket man uttrycker sig är en del av ens språk, och om man vill respektera mångfalden i samhället är det problematiskt att begränsa deliberation utifrån språkliga normer för vad som utgör "rätt" retorik och förnuftig kommunikation. Det skulle därmed finnas ett behov av ett perspektiv på deliberation som även omfattar andra former av kommunikation än den rationella och lidelsefria (Bohman 1996, Young 1996, Dryzek 2000, Benhabib 2004). Utestänger man a priori vissa former av kommunikation uppstår en risk för att den deliberativa processen aldrig kan bli verkligt inkluderande och således uppfylls heller inte det krav på jämlikhet som utgör en grundläggande beståndsdel hos demokratisk deliberation. Young (2000) anser därför att det behövs ett alternativ till den traditionella synen på deliberativ demokrati, något hon kallar för kommunikativ demokrati. Detta alternativ skall inrymma det hon ser som exkluderat ur den modell som bygger på en strikt rationell diskurs, exempelvis mer emotionell kommunikation.

2.5 Deliberativ demokrati mellan teori och praktik

Det framstår rätt tydligt att en utvärdering av demokratisk deliberation svårligen kan begränsas till endast en kommunikativt rationell diskurs. Om man begränsar sig till ett strikt rationellt ideal för demokratisk deliberation är det inte bara möjligt, utan rentav troligt, att man infångar endast delar av det som sker i ett deliberativt samtal. Burkhalter et al. (2002) framhåller att:

For a heterogeneous group to deliberate, it may need to bring into the discussion not only different viewpoints, but also different ways of speaking and reasoning. (Burkhalter 2002: 407)

De som förespråkar ett vidare perspektiv på demokratisk deliberation menar att känslöbetnad kommunikation som retorik, hälsningar och berättelser även kunde agera som viktiga instrument för att ge en röst åt dem som inte kan hävda sig i en strängt rationell diskurs (Young 2000, Benhabib 2004). Det skulle ge dem en likvärdig möjlighet att uttrycka sina åsikter och behov. Mansbridge (2010) anser till och med att uttryckligt framhävande av egna intressen och respektlöshet kan vara nödvändigt för att vissa grupper skall kunna göra sin röst hörd i en kommunikativ process.

Men ett visst utrymme för känslor är förmodligen nödvändigt även för att framkalla den empatiska funktion som en öppen, respektfull och reflektiv deliberation är beroende av (Mendelberg 2002: 13-14). Rosenberg (2004:7) menar att det är osannolikt att anta att ett engagemang för andras intressen endast bygger på erkännandet av en annan individ som en tänkande och medveten varelse, som därmed skulle vara likställd med en själv och ha intressen som är lika beaktansvärda som ens egna.

Det finns med andra ord en etablerad uppfattning om att demokratisk deliberation bör omfatta en bredare förståelse för deliberation som kan ge inblick i och förståelse för annan kommunikation som kan påverka processen. De flesta förespråkare av deliberativ demokrati medger beredvilligt att det oundvikligen kommer att finnas vissa begränsningar vad gäller det kommunikativa idealet.

James Fishkin (1997) betonar att man, för att kunna erhålla en realistisk förståelse av deliberation och dess potential, bör inse och tolerera att verklig deliberation har sina brister. Dryzek (1990: 36-37) tillstår att Habermas ideala talsituation inte går att leva upp till på grund av den variation av åsikter och uttrycksformer som finns vår mångsidiga värld. I den verkliga världen är politisk kommunikation helt enkelt aldrig fri från dominans. Det kommer alltid att finnas något som begränsar en alltomfattande och jämlik deliberation. Dess föreskrifter kommer således alltid och oundvikligen att kränkas på något sätt. I praktiken handlar det alltså alltid om hur nära idealet man kan komma, inte om det går att uppnå.

I syfte att klargöra skillnaden mellan de två olika perspektiven - en renodlad habermasiansk kommunikativ rationalitet å ena sidan och en utvidgad mindre restriktiv förståelse å andra sidan - väljer Bächtiger et al. (2010: 33) att kalla den förstnämnda typ I och den senare typ II deliberativ demokrati. Typ I omfattar rationell diskurs som följer strikta procedurrella regler och gör tydlig skillnad mellan strategiskt och kommunikativt handlande. Typ II omfattar en mer flexibel syn på kommunikativ diskurs och fokuserar i större utsträckning på de praktiska utmaningar som uppstår i kommunikativa processer.

Standardlösningen för att komma runt problemen med Habermas snäva syn på deliberativ demokrati (typ I) har varit att anta en typ II förståelse av deliberativ demokrati som omfattar det typ I modellen kritiserats för att utestänga, det vill säga personliga berättelser, retorik och andra mer känsloladdade kommunikationsformer. Det finns dock märkbara brister också i typ II modellen för deliberativ demokrati. Ett grundläggande problem en bredare uppfattning om demokratisk deliberation eller kommunikativt handlande är att samtidigt som man tänjer begreppet, för att bättre kunna anpassa det till en bredare förståelse, blir det även mer svårgreppbart. Om man, liksom Young (2000) föreslår, väljer att inkludera andra former av kommunikation i begreppet demokratisk deliberation kommer det också bli svårare att definiera exakt vad begreppet implicerar (Elstub 2006, Steiner 2008).

Eftersom de funktioner som de alternativa kommunikationsformerna bidrar med inte kan härledas ur det deliberativa idealet, förblir deras förhållande till den

deliberativa processen relativt oklart. Medan Habermas försöker fastställa en koppling mellan språk, rationalitet och politisk legitimitet, kan de alternativa diskurstyper som lyfts fram inte direkt visa hur kommunikationen bidrar till en bättre process. Vissa av dessa kommunikationstyper står till och med starkt i konflikt med de rationella ideal som förväntas styra demokratisk deliberation.

Syftet med en vidare definition på demokratisk deliberation är otvivelaktigt att göra processen mer jämlik och inkluderande, men de alternativa diskurserna inbegriper inte liksom det kommunikativa handlandet en diskursetik gör tydliga avgränsningar, utan kan utnyttjas även i syften som står utanför en samordning av gemensamma intressen. Problemet är att man inte kan veta när de utnyttjas i vilket i syfte. Dryzek (2000: 68-71) säger, om dessa alternativa former, att de visserligen har en roll att spela då de gör den deliberativa processen mer tillgänglig och lyckas förmedla en uppdämd eller betvingad åsikt, men att man heller inte kan bortse ifrån det faktum att de också kan vara skadliga för deliberationsprocessen. Om man öppnar upp för alternativa former av icke-rationell kommunikation, som retorik och narrativ, riskerar man även öppna upp dörren för strategiska former av förtryck, som exempelvis manipulation. Det är väldigt svårt att bestämma vilken roll den kommunikativa handlingen spelar i en specifik situation. Försöker man genom att hänvisa till lyssnarens känslor förmedla en förtryckt åsikt eller påverka andra i ett manipulativt syfte?

Det uppstår ett till synes en konflikt mellan det Bächtiger et al. benämner typ I och II deliberation. Utvidgar innebörden hos begreppet deliberation riskerar det förlora sin centrala betydelse och de funktioner det implicerar, men om man håller sig till den ursprungliga förståelsen riskerar man istället att uppfånga endast en mycket snäv bild av den deliberativa processen.

2.6 Dialog som en förutsättning för fungerande deliberation

En möjlig lösning på dilemmat är att närma sig processen ur ett dialogiskt perspektiv. Istället för att stirra sig blind på de olika typer av kommunikation som skall göra den deliberativa processen mer inkluderande, kunde man fokusera på det bakomliggande syftet hos dessa alternativ, det vill säga att skildra en mer inkluderande kommunikation. Det är ju inte narrativ, retorik eller köpslående i sig man efterlyser utan en fungerande inter-subjektiv kommunikation, en fungerande dialog som inte stänger ut somliga på grund av deras sätt att kommunicera.

Intresset för den dialogiska infallsvinkeln i studier av deliberation har varit på framväxt redan en längre tid inom vetenskapsgrenar som lingvistik och kommunikationsstudier, där man utifrån klassiska verk av Buber (1923) och Bahtin (1986) har börjat koppla samman deliberativa och dialogiska mekanismer (se t.ex. Burkhalter et al. 2002; Barge 2002; Walsh 2007; Black 2008; Kim & Kim 2008; Escobar 2009). Det dialogiska angreppssättet tar i beaktande kommunikation mellan individer utan att ta ställning till hur olika diskurser tillämpas. Jag vill mena att ett dialogiskt angreppssätt således ger en möjlighet att infånga en bredare mer inklusiv syn på deliberation (typ-II), utan att undergräva de för den deliberativa processen centrala principerna som härstammar från det rationellt styrda idealet (typ-I).

Dialog kan lika väl kopplas till rationell argumentering som till ett utbyte som bygger på narrativ eller strategisk kommunikation. Genom att tillämpa ett angreppssätt som tar sin grund i den dialogiska mekanismen kan man låta den klassiska uppfattningen om deliberation kvarstå som ett regulativt ideal, utan att förlora möjligheten till att äga en förståelse av interaktionen som härstammar från andra kommunikationsformer. Dialog utgör en grundläggande förutsättning för upprättande av alla typer av inter-subjektiv kommunikation och ger en grundläggande förståelse av en interaktiv struktur som kan omfatta såväl det strikt rationella idealet som alternativa interaktionsformer. Tanken är alltså att man kunde förena det kommunikativt rationella idealet med en vidare dialogisk förståelse som omfattar alla typer av interpersonell kommunikation.

Dialog är inte detsamma som deliberation även om de i litteraturen många gånger används synonymt. I en rationellt styrd deliberativ process förväntas man ha ett gemensamt sätt att uttrycka sig och i de fall olika eller oeniga tolkningar förestår kan man kommunicera sig fram till gemensam förståelse genom ett utbyte argument och skäl. I en dialog äger man däremot inte nödvändigtvis ett gemensamt sätt att uttrycka sig, utan man strävar efter att upprätta en fungerande kommunikation genom en iterativ process av framgångar och misslyckanden (Burkhalter et al. 2002). En dialog är inte nödvändigtvis inriktad på att åstadkomma konsensus eller att balansera olika argument (Bohman 1996: 59). Upprättandet av en dialog handlar snarare om att åstadkomma en fungerande interpersonell kommunikation genom en fortgående samarbetsinriktad aktivitet (Escobar 2009: 65).

Men samtidigt delar deliberation och dialog ändå ett flertal centrala egenskaper, bl.a. motsvarar beskrivningen av interaktion för ideal deliberation i habermasiansk mening den som beskrivs i samband med dialogisk kommunikation. I båda fallen ses talakten som sammanknuten med lyssnande och förståelse. Talaren förväntas inkorporera och för egen del tolka samtalspartnerns bidrag med sina egna ord. Talaktiviteten bygger således på ett fortlöpande lyssnarorienterat förhållande, där de samtalande delar samma kommunikativa aktivitet. Aktiviteten går åt båda hållen och kräver naturligtvis även att lyssnaren är uppmärksam på det talaren vill föra fram. Man kan inte ensam upprätthålla en dialog och liksom i sökandet efter det bästa argumentet utgör individuella bidrag endast en del av en större helhet som man själv varken kan definiera eller kontrollera till fullo (Bohman 1996, Linell 1998).

James Bohman (1996) framställer förhållandet mellan dialog och deliberation som sådant att dialogen utgör en särskild form av gemensamt handlande som innefattar de för demokratisk deliberation nödvändiga egenskaperna. I detta förhållande skulle en strikt rationell diskurs utgöra en andra ordens kommunikation, medan dialog är ett mer omfattande och mindre normativt reglerat begrepp än en särskild diskurs, vilket är något som utspelar sig i själva dialogen. Deliberation som en rationell diskurs utgör i denna mening dialog med ett särskilt syfte, den inbegriper

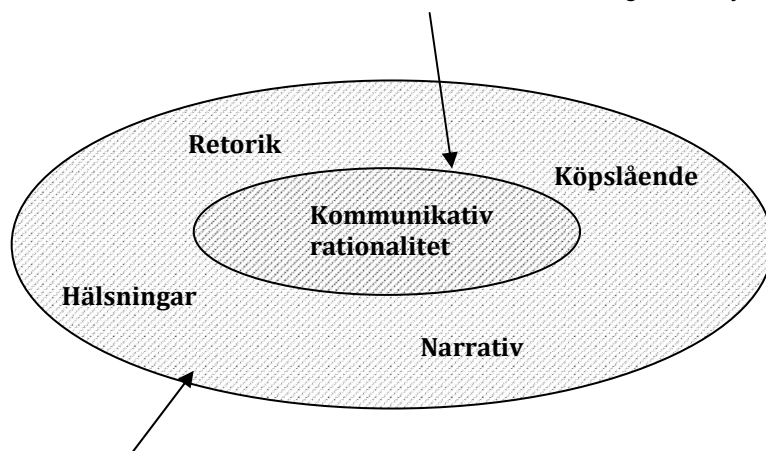
förväntningar på vissa gemensamma grundläggande regler och en rationell standard och ställer således högre krav än på upprättandet av en dialog. Dialogen utgör endast själva det kommunikativa utbytet. Den behöver inte nödvändigtvis inbegripa välunderbyggda argument, utan strävar snarare efter att upprätta ett utbyte av yttranden som är tillräckligt allmänna och förtroendeingivande för att kunna knyta samman en oberoende publik av medborgare med varandra (Bohman 1996: 57).

Dialog kunde följaktligen beskrivas som en grundläggande förutsättning för upprätthållande av effektiv kommunikation och således även för en fungerande verklig deliberation. Ett samtal utgör en social och kollektiv process där alla parter agerar enligt sina egna föreställningar om handlingens mål, men där de samtidigt genom ett utbyte av kommunikativa handlingar upprättar en gemensam dialog. Goffman (1981) menar att alla parter har ett gemensamt intresse som uppkommer just genom att interagera med andra i en gemensam dialog. Denna interaktion genererar ett nät av såväl individuella som kollektiva förväntningar och skyldigheter och skiftet mellan talande och lyssnande kan i bästa fall utmynna i en gemensam grund för språklig interaktion. Kim & Kim (2008: 54) menar att informell konversation således kan skapa interpersonella kontakter och upprätta ett ömsidigt erkännande, med andra ord grunden för ett kommunikativt handlande. Ryfe (2006) beskriver exempelvis funktionen hos berättelser i deliberativa samtal på följande vis:

What I find in my analysis of these forums is simply stated: when deliberating, participants in small group forums tell stories... storytelling plays a variety of roles to lower the structural, psychological, and social barriers to deliberation... (stories) help individuals develop a sense of how issues play out in the real world even when they lack full information. (Ryfe 2006: 80)

Det dialogiska utbyte som uppstår genom en mer vardaglig diskurs (hälsningar, narrativ etc.) konstruerar således en plattform för att forma och utveckla åsikter enligt kommunikativt rationella normer (Kim & Kim 2008). Genom att öppna upp för alternativa former av kommunikation och kunskap främjar dialogen även öppenhet och inklusion i en deliberativ process.

Kommunikativ rationalitet som en andra ordens kommunikation som äger rum i själva dialogen

Dialogiskt utrymme där olika diskursiva former kan vara del av upprättandet av en interaktiv process

Figur 2.1 Förhållandet mellan det dialogiska utrymmet och den kommunikativa rationaliteten

Demokratisk deliberation bygger på gemensamma erfarenheter av dialog. Enligt denna tolkning utgör dialog inte bara en grund för en deliberativ process, den kunde rentav förmodas vara en nödvändig förutsättning. Då deliberation går ut på att genom en interaktiv process analysera och utvärdera olika alternativ i syfte att fatta ett beslut, är det dialogens uppgift att skapa utrymmet där en deliberativ process kan uppstå genom att utforska föreliggande världsåskådningar, erfarenheter och antaganden, samt att sammanföra för processen relevanta fakta (Escobar 2009: 65). Summa summarum: I det dialogiska utbytet och det utrymme som därigenom skapas, uppstår förutsättningar för deliberation som annars inte skulle uppstå, förutsättningar som är så grundläggande för den deliberativa processen att den svårligen kunde framkallas förutan dem (Escobar 2009: 28).

Som Escobar (2009) påvisar kan en vidgad förståelse av deliberation, som utgår ifrån dialogiskt perspektiv, hjälpa till att överbygga avståndet mellan deliberativ teori och praktik. Det dialogiska perspektivet kan berika förståelsen av den

deliberativa processen genom att erbjuda bättre förutsättningar att förstå den interaktiva och undersökande dynamiken i deliberationsprocessen. Genom denna dynamik kan man studera hur inkluderande kommunikationsprocessen varit oberoende av den diskursiva dräkten. En deliberativ process som endast bygger på rationell diskurs må vara ett ideal som aldrig kan uppnås, men man knappast bortse från att det utgör fundamentet i den deliberativa teorin. Då man väljer att fokusera på de generella dialogiska förutsättningarna kan man analysera inklusionen hos alla diskurser som lever inom en deliberativ process, utan att behöva tumma på de ideal som ligger som grund för den deliberativa teorin. Poängen med ett dialogiskt perspektiv är att man inte behöver ställa de olika kommunikationsformerna mot varandra, utan man kan parallellt med en kommunikativ rationalitet studera hur inkluderande processen är utifrån ett bredare perspektiv med interaktion som omfattar också mer all dagliga uttryckssätt som hälsningsfraser och personliga berättelser.

2.7 Den demokratiska medborgaren?

Det finns även aspekter av den deliberativ kapacitet som inte direkt är beroende av den diskursiva utformningen eller deltagarnas fallenhet för olika diskurser, men som ändå kan påverka utformningen av deliberationsprocessen. Demokratisk deliberation kanske skiljer sig en del från den etablerade synen på politiskt styre, men den är i grunden ett uttryck för politiskt beslutsfattande. Man strävar efter att sammanställa den mångfald av åsikter som råder i samhället. Denna strävan förutsätter enligt Rawls (2001: 164) oundvikligen en vilja hos medborgarna att följa det offentliga förnuftet och förverkliga dess ideal i sitt politiska agerande. Men innan jag utvecklar denna diskussion vidare skall jag försöka placera den i sin rätta kontext.

Att diskussionen om medborgarens förmåga till självstyre utgör ett genomgående tema då man diskuterar deliberativ demokrati börjar säkert stå klart vid det här laget. Det är omöjligt att undvika denna diskussion då man behandlar medborgar-deliberation och alla de krav som ställs på ett deliberativt deltagande. Om man

lyfter fram ett mer aktivt medborgerligt deltagande i den politiska processen bör man samtidigt vara medveten om de starkt motsatta åsikter som föreligger i denna fråga. Vilken syn man har på medborgaren och medborgarskapet påverkar i stor utsträckning den uppfattning man har om den upplysta interaktionens transformativa kraft och den enskilda individens förmåga att hantera de krav som en deliberativ process ställer.

Medborgarnas förmåga eller kapacitet till självstyre är en del av en demokrati-teoretisk debatt som förts sedan Platons och Aristoteles dagar. Platon var känd för sin skepsis mot det demokratiska styrelseskicket som utgick just från medborgarnas begränsningar, medan eleven Aristoteles ansåg att demokratins förträfflighet ligger att finna just i det medborgerliga engagemanget i de för alla gemensamma ärendena. Aristoteles menade att funktionerna att styra och låta sig styras är tätt sammanbundna i en demokrati och eftersom medborgarna är de som direkt berörs av besluten är det nödvändigt för dem att kunna påverka den politiska processen (Frohlich & Oppenheimer 1999:161).

Aristoteles har ingalunda varit ensam om denna uppfattning. Historikern och statsmannen Leonardo Bruni tyckte sig redan i renässansens Florens se det positiva med ett mer omfattande deltagande i den politiska processen. Han erfor att det stimulerade den politiska förmågan hos fria medborgare då de gavs ansvar för gemensamma ärenden. Bruni menade att då de fria medborgarna ges en möjlighet att påverka, tar de sig samman och strävar efter förbättring, men om deras inflytande däremot begränsas distanserar de sig från de gemensamma angelägenheterna. Också Tocqueville menade att en distanserad politik, som fråntar medborgaren inflytande över de ärenden som ligger honom nära, leder till att han ställer sig likgiltigt till tillståndet i den egna byn eller reparationsbehovet av den lokala kyrkan, eftersom de är ärenden som inte berör honom och som han saknar anknytning till (Mansbridge 1999: 296-305).

I en mer modern tolkning framhåller Jacobs et al. (2009) att den ökade misstro som medborgare har till de folkvalda delvis har sitt ursprung i en uppfattning om att de representativa organens förmåga att utöva ett effektivt och responsivt styre försvagats. Den ökade individualismen gör att medborgarna besitter en allt

brokigare samling intressen. Högre utbildning och en allt mer servicebaserad ekonomi har utrustat medborgarna med färdigheterna och självtilliten att delta och verka i det demokratiska livet. Denna utveckling råkar i konflikt med idén om en avlägsen representation av smala särintressen, vilket i sin tur leder till en ökande misstro till politiker och det politiska spel som kanaliseras genom massmedierna (Manin 2002).

Vilken relevans har då detta för viljan att delta i demokratisk deliberation? Vad jag vill påvisa är att en demokratisk diskurs inte endast är beroende av reella förutsättningar som deltagarnas kommunikativa kompetens, utan att den även är beroende av medborgarnas motivation till att aktivera sig som diskursiva aktörer. Hansen (2004: 108) påpekar att precis som andra normativa teorier, bygger deliberativ demokrati i grunden på vissa föreställningar och förväntningar om den mänskliga naturen och sociala relationer. De egenskaper som den mänskliga naturen förses med inom den deliberativa demokratin bygger på ett antagande om att människor är sociala varelser som är villiga att engagera sig i deliberativ interaktion.

Deltagande i demokratisk deliberation förväntas öka medborgarnas förlitan till sina egna möjligheter att påverka genom att hjälpa dem se relevansen hos demokratiskt beslutsfattande för deras egna liv och genom att ge dem en ökad politisk kunskap (Jarl 2003, Jacobs et al. 2009). I enlighet med deltagardemokratiska förväntningar antas deliberativa processer med andra ord ge upphov till en känsla av att kunna påverka och bidra med kunskaper som medverkar till en större politisk aktivitet. Det finns förhoppningar om att då man deltar tillsammans med andra i sammanhang som har betydelse för den egna vardagen, utvecklas ett politiskt intresse och engagemang och en ökad förståelse för politiskt beslutsfattande. Man menar att aktivt deltagande i deliberation skulle resultera i en utveckling av mer upplysta och autonoma medborgare och att en utbredd demokratisk deliberation skulle ge människor en ökad samhällskänsla, ett offentligt samvete (Barber 1984: 151-153). Motivet för deltagandet skulle alltså vara mänsklig utveckling och en bättre förståelse för de principer som styr samhället och därmed en större kontroll över gemensamma ärenden.

Hos teorier om kollektivt handlande hittar man dock starkt kritiska röster mot ett deltagande som förväntas bidra till ett gemensamt bästa. Enligt Olson (1965) lönar det sig inte för en rationell aktör att aktivera sig i allmännyttiga ändamål. Eftersom man kan skörda frukterna av sådana allmänna initiativ även genom andras arbete finns det inte ett rationellt motiv för den enskilda individen att delta. En utveckling av det argumentet i förhållande till ett deliberativt deltagande görs av Diane Mutz (2006). Utifrån empirisk forskning visar hon att den deliberativa procedurens ideal, där individer förväntas ge upp sina pre-deliberativa intressen till förmån för ett altruistiskt handlande, kan ha en negativ effekt på viljan att delta. Mutz (se även Young 2001) menar att det är just människors uppställda mål eller trofasthet gentemot en enskild individ eller grupp som motiverar människor till att överhuvudtaget aktivera sig politiskt, inte viljan att begrunda åsikter som inte stämmer överens med den egna. Snarare kan det faktum att man utsätts för åsikter som inte stämmer överens med de egna minska viljan att delta i deliberation (Eliasoph 1998, Mouffe 2001).

Posner (2003: 144) anser att teoretiker som förespråkar ett mer omfattande deliberativt deltagande inte bara har en utopistisk syn på medborgarnas intellektuella förmåga, utan att de även förväntar sig en uppmärksamhet och samhällsansvar som människor varken kan eller vill uppfylla. Han menar att förespråkarna inte inser att medborgarna saknar såväl aptit för politiskt grubblande som den tid som krävs för att skaffa sig den relevanta informationen eller för att uppöva ett samhällsansvar. Medborgare som har mindre resurser att delta i politik i allmänhet saknar förmågan att agera enligt de deliberativa idealen, medan de som besitter större resurser inte har motiv att underordna sig en deliberativ process där andras åsikter förväntas vara lika värdefulla som den egna (Papadopoulos & Warin 2007: 459).

En mycket inflytelserik empirisk studie som sammanfattar mycket av den kritik mot ett bredare deliberativt deltagande som presenterats här är John Hibbing och Elizabeth Theiss-Morses *Stealth Democracy* (2002). Hibbing och Theiss-Morse (2002) visar i sin studie att de flesta medborgare varken vill delta i eller diskutera politik och att denna avoghet i själva verket har positiva konsekvenser, eftersom den genomsnittlige medborgaren inte är kapabel att möta de förväntningar som

demokratiteoretiker ställer upp. De menar att medborgarna medvetet skulle undvika politik eller vilja lämna över den till ett styre av experter eller marknadskrafter om det vore möjligt. Det enda som håller dem engagerade är misstron mot politikerna och oron över att dessa skulle förse sig själva på folkets bekostnad.

Oberoende av vilken föreställning man har om potentialen hos ett medborgerligt deltagande står det klart att man inte kan bortse från vad som motiverar deltagarna att aktivera sig i argumentationsprocessen. Dynamiken i en deliberativ process kommer oundvikligen påverkas av vad den enskilda deltagaren anser att står på spel. Politisk diskussion utgör inte bara möjlighet för medborgare att i rationell ordning utbyta argument kring en specifik sakfråga, det utgör dessutom en möjlighet för medborgare med bestämda åsikter att göra sig och sin åsikt hörd i offentligheten, det vill säga att ge sin identitet till känna (Conover & Searing 2005: 279).

Påståenden om att starka åsikter uppmuntrar till ett mer aktivt deltagande i diskussionen, men att dessa samma starka åsikter också i regel är rätt beständiga och kan vara svåra att överbrygga, finner belägg inom socialpsykologisk forskning. Inom detta forskningsfält har man också funnit att människor är olika i sina "kognitiva behov", det vill säga i motivationen att noggrant begrunda olika sakfrågor (Mendelberg 2002: 11-13). Generellt sett kommer människor med ett större kognitivt behov att ge fler argument för sin syn och emot den motsatta än människor som inte har någon klar preferens. De som har ett större kognitivt behov genererar inte bara fler argument, de genererar dessutom mer väl underbyggda argument. Människor med större kognitivt behov eller med starkare åsikter har dock svårare att böja sig för argument som motsäger deras ursprungliga åsikt. Medan osäkerhet eller svaga åsikter kan främja en öppenhet för andra åsikter och argument. Eftersom dessa personer är klivna eller ovissa i sina ställningstaganden har de inte heller samma motivation att stödja eller motsätta sig påståenden och är därmed mer öppna för olika åsikter (Lodge & Taber 2005).

Om man anser att det är mycket som står på spel är det troligt att man också engagerar sig aktivt i samtalet, medan en person som inte har lika starka åsikter om ämnet ifråga kanske väljer att stiga tillbaka för att lyssna, utvärdera och

därefter skapa sig en uppfattning (Fung 2003: 345). Denna tudelning vad gäller deliberativ drivkraft kan dock innebära vissa problem för den deliberativa processen. Mutz (2006: 92-93) hänvisar till korstryckshypotesen och menar att personer som engagerar sig passionerat i en fråga sällan är särskilt villiga att begrunda olika alternativ eller ta andra personers åsikter i beaktande. De som är mer osäkra eller klivna till sin åsikt kommer, enligt samma hypotes, hellre att undvika eldfångda diskussionsämnen. Då främst de personer med starka motsatt åsikter är aktiva i diskussionen finns det en risk för att deliberationsprocessen, istället för att lyckas överbygga en konflikt, snarare kommer att göra den mer inflammerad (Morrell 1999: 318).

2.8 Operationalisering av teoretiska förväntningar och individuella förutsättningar

För att empiriskt kunna studera den komplexa teori som deliberativ demokrati utgör, krävs en operationalisering av de teoretiska förväntningarna. Jag har undersökt såväl grundläggande förutsättningar för olika typer av demokratisk deliberation som olika egenskaper hos de individuella deltagarna som kan påverka den deliberativa förmågan. I syfte att för att operationalisera teorin för att göra den empiriskt prövbar, har jag utifrån de förväntningar som det kommunikativa förnuftet innefattar utarbetat följande antaganden:

- I. Demokratisk deliberation förutsätter ett jämlikt inflytande i deliberationsprocessen, dvs. alla deltagare bör i praktiken kunna påverka diskussionens gång.
- IIa. Deltagarnas argument bör vara logiskt uppbyggda så att åhörarna kan uppfatta och förstå åsikten som presenteras samt de skäl som den bygger på.
- IIb. Deltagarna bör uttrycka en förståelse för andras välmående och kunna beakta det gemensamma samhällets väl.
- IIc. Deliberation bör bygga på ett öppet och fördomsfritt utbyte av åsikter där man inte uttrycker sig nedlåtande eller respektlöst om andra deltagare och deras åsikter.

- II. Deltagarna bör begrunda de olika åsikter som förs fram, samt avväga dem i förhållande till sina egna åsikter.

Utifrån den teoretiska diskussionen har jag dessutom visat att om man vill åstadkomma en jämlik och inklusiv process går det förmodligen inte att avgränsa sig till kommunikation som sträng följer de antaganden som presenteras ovan. Man bör vara medveten om att en diskussion för att vara demokratisk mycket väl kan vara beroende av olika typer av diskurs. Både sådana diskurser som bättre motsvarar de deliberativa idealen och sådana som strängt taget inte gör det. Det finns således ett behov av att etablera en bredare grund för medborgardeliberation än den som bygger på rent rationella ideal för kommunikation och som därmed riskerar skapa en kraftig snedvridning vid empiriska uppmätningar. Väljer man att begränsa sig till en viss typ av kommunikation riskerar man förlora eller förbise viktiga element hos den deliberativa processen. Genom att komplettera de deliberativa idealen med ett dialogiskt perspektiv kan man tillämpa en mindre restriktiv syn på kommunikation parallellt med de deliberativa idealen och således erhåller man även ett alternativt sätt att infånga inklusivitet och jämlikhet i en deliberativ process. Detta föranleder följande antagande:

- III. Eftersom de deliberativa idealen ställer höga och specifika krav på deltagandet, finns det ett behov av att kunna beakta också annan mindre strängt normativt avgränsad kommunikation om processen skall vara inkluderande.

Demokratisk deliberation är som jag visat förknippat med en rad olika egenskaper som deltagarna i processen kan besitta till olika grad. Det finns en etablerad uppfattning om att vanliga medborgare har ojämlika resurser att engagera sig politiskt (Verba et al. 1995). Dessa ojämlikheter kan i sin tur förhindra demokratisk deliberation från att uppstå. För att skaffa sig en bättre förståelse om deliberationens demokratiska karaktär bör man därmed kontrollera utfallet ur den deliberativa processen mot en rad individuella egenskaper. I figur 2.2 uppställs de centrala elementen hos demokratisk deliberation mot de faktorer som prövar följande antagande:

- III. För att deliberationsprocessen skall kunna anses vara demokratisk bör deltagare inte systematisk fördelas sett till sina individuella egenskaper.

Grundläggande element för demokratisk deliberation?	Faktorer som förväntas inverka på möjligheten till ett jämlikt deltagande?
<p>I. Jämlikt deltagande</p> <p>II. Rationell diskurs</p> <p>IIa. välstrukturerade argument</p> <p>IIb. hänvisningar till gemensamma intressen</p> <p>IIc. ömsesidig respekt</p> <p>IId. öppen och reflektiv behandling av olika argument</p> <p>III. Fungerande dialog</p> <ul style="list-style-type: none"> - ett vidgat perspektiv på deliberation som kan komplettera en rationell diskurs för bättre förståelse av medborgardeliberation 	<p>I. Sociodemografisk bakgrund</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kön - Ålder - Utbildning <p>2. Kapacitet för politisk diskussion</p> <ul style="list-style-type: none"> - Politiskt intresse - Kunskap i sakfrågan - Föreningserfarenhet <p>3. Deliberativ drivkraft</p> <ul style="list-style-type: none"> - Subjektiv medborgarkompetens - Åsiktsintensitet

Figur 2.2 De grundläggande elementen för demokratisk deliberation, samt ett antal faktorer som kan förväntas påverka deltagandet

Jag har fört fram den potentiella inverkan grundläggande sociodemografiska bakgrundsegenskaper som ålder, kön utbildning kan ha. Men man behöver också information om deltagarnas kognitiva kapacitet och resurser för politisk diskussion. Detta kan kontrolleras exempelvis med hjälp av deltagarnas kunskap om den aktuella sakfrågan. Men det lönar sig även att se på deltagarnas politiska intresse för att få en uppfattning om hur insatta de är i politik i allmänhet. Större politiskt intresse ger i allmänhet inte bara ett större intresse för val och

partipolitik, intresset tenderar täcka om alla former av politik och politiskt deltagande (se Rosenstone & Hansen 1993, Verba et al. 1995). Detta medför också en bättre kunskap om hur politiken fungerar. Kapacitet handlar dock inte bara om kunskap och insikt, den bygger också på erfarenhet. Putnam (2001) framhåller vikten av frivillig föreningsverksamhet som en skola i demokrati och Hansen (2004:120) menar att deltagare med brist på erfarenhet från möten lättare kan hamna utanför diskussionen än sådana som skaffat denna erfarenhet på annat håll tidigare. Därmed är det även nödvändigt att skaffa sig en uppfattning om hur vana deltagarna är vid den typ av diskussion som förs i dylika politiska forum.

Deliberation är en kostsam form av politiskt deltagande vad gäller både tid och insats. Om medborgarna saknar viljan att delta kommer en demokratisk diskurs inte att uppstå oberoende av hur goda förutsättningar de i övrigt har. Det betyder samtidigt att dynamiken i en deliberativ process kan påverkas av hur motiverade deltagarna är. Deltagarnas deliberativa drivkraft påverkas av vad de känner att står på spel och som jag påvisade tidigare i kapitlet kan detta utgöra problem för dynamiken i den deliberativa processen. Därmed bör man kontrollera för om det verkligen finns en risk för att de som har ett starkt motiv att delta saknar benägenhet att agera deliberativt. Detta kan man göra genom att kontrollera för om subjektiv medborgarkompetens (*internal efficacy*), det vill säga den upplevda förmågan att kunna påverka politik och samhälle, och åsiktsstyrkan i de sakfrågor som diskuteras har en effekt på hur aktivt och kvalitativt man deltar i den deliberativa processen.

3 MEDBORGARFORUM SOM DELIBERATIV KONTEXT

I detta kapitel behandlas den miljö i vilken medborgardeliberation äger rum och hur denna miljö kan tänkas påverka utfallet. Dessutom presenterar jag det medborgarforum som jag undersöker i syfte att besvara de centrala forskningsfrågor som jag uppställde inledningsvis. Jag kommer att granska hur den medborgardiskussion om kärnkraft som anordnades i Åbo hösten 2006 förhåller sig till andra deliberativa medborgarforum, samt presentera vilka metodologiska faktorer man bör ta i beaktande då man studerar ett material som härrör från ett deliberativt experiment.

3.1 Medborgarforum och den offentliga sfären

Offentlighet utgör ett centralt, men samtidigt flertydigt begrepp då man behandlar deliberativ demokrati. Enligt Habermas (2006: 5-6) utgör den offentliga sfären en del av det sociala livet där man kan samlas och öppet behandla samhällliga frågor, ett forum för diskussion där den politiska förståelsen utformas. Den offentliga sfären utgör det sociala rum som skapas av kommunikativt handlande aktörer i egenskap av bärare av åsikter och intressen. Det handlar alltså inte om en offentlig eller politisk institution, den utgörs inte av ett avgränsat fysiskt utrymme, utan är ett socialt utrymme där man kan engagera sig i kommunikativt handlande.

Den offentliga sfären som deliberativt utrymme är dock mycket omfattande och en aning svårgreppbar. Robert Dahl (1989) lyfter fram en mer praktiskt hanterbar tillämpning av offentlig deliberation. Enligt honom krävs det inte att alla medborgare är informerade och aktiva i varje samhälllig fråga för att en diskursiv process av stegvisa tolkningar skall vara framgångsrik. Det räcker om ett visst antal (förslagsvis tusen) välinformerade medborgare engagerar sig aktivt i sakfrågan för

att förankra processen. Dahl menar att ett sådant forum kan bestå av ett antal slumpmässigt utvalda medborgare som representerar demos mångfald av uppfattningar. Detta "mini-demos" uppgift vore att reflektera över en fråga och sedan offentliggöra sina val (Dahl 1999: 521-23).

Förespråkare av en mer medborgarorienterad demokrati har alltså i dessa mini-demos tyckt sig se en praktiskt genomförbar arbetsform, i paritet med exempelvis val och folkomröstningar, genom vilket detta demokratiideal skulle kunna förverkligas. I deliberativa mini-demos försöker man kombinera kravet på ett "face-to-face society" (Laslett 1956), dvs. grupper av överkomlig storlek för effektiv deliberation, med ett löfte om att kunna rotfästa deliberativt beslutsfattande i en bredare samhällsgrund. Tanken är att ett representativt urval och en offentlig beslutsprocess skall förmedla den deliberativa processen till det övriga samhället. Mini-demos skulle således utgöra ett slags destillat av den offentliga sfären. Det offentliga utbytet av information, förslag och argument mellan deltagare förväntas skapa ett representationsförhållande till alla som påverkas av beslutet, inte bara till dem som agerar i det deliberativa forumet.

Det finns dock dem som kritiserar komprimerade deliberativa processers möjligheter att påverka samhälleligt omfattande demokratiska processer och som menar att exempelvis mini-demos löfte om att kunna destillera det offentliga samtalet bygger på två helt olika syner på offentlighet. Hendricks (2006) menar att den tudelade förståelsen av offentlig deliberation framträder ur den begreppsliga skillnaden mellan *deliberativ demokrati* och *demokratisk deliberation*. I syfte att klargöra den begreppsliga distinktionen gör Hendricks (2006) en skillnad mellan mikro- och makroformer av deliberativ demokrati:

Within the growing literature on deliberative democracy there are two diverging streams of thought, which I label as micro and macro. Micro deliberative theorists concentrate on defining the ideal conditions of a deliberative procedure that does not refer to civil society per se. In contrast, macro deliberative theorists emphasise informal discursive forms of deliberation, which take place in the public sphere. Their primary focus is on the unstructured and open conversations outside formal decision-making institutions (Hendricks 2006: 486-87)

Deliberativ demokrati berör alltså deliberation som ett demokratiskt fenomen på samhällelig nivå – det civila samhället och dess interaktion med kollektivt beslutsfattande. Den utgår från ett kommunikativt handlande i den offentliga sfären. *Demokratisk deliberation* i mini-demos bygger å sin sida på direkt interaktion mellan en grupp individer, en specifik process som bygger på ett direkt deliberativt utbyte av åsikter och värderingar. Till skillnad från deliberativ demokrati, knyter demokratisk deliberation inte nödvändigtvis an till en samhällelig nivå (Chambers 2009: 329-334). Man bör dock ha klart för sig att deliberativ demokrati och demokratisk deliberation i grunden är två fenomen som är beroende av varandra. En deliberativ demokrati uppstår inte utan att demokratisk deliberation ägt rum i något moment, samtidigt som demokratisk deliberation som inte når ut till den samhälleliga nivån skulle sakna mening, det vill säga den bör bidra till en mer deliberativ demokrati.

Offentligheten utgör alltså dels grunden för den kommunikativa processen genom vilken information inhämtas och genom vilken argument och motargument vägs och formas. Således möjliggör den ett offentligt bruk av förnuftet (Eriksen & Weigård 2000: 231). Men offentligheten inbegriper även det diskursiva utrymme mellan det politiska systemet och den privata sfären där medborgarna behandlar sina gemensamma angelägenheter.

Fokus i denna studie ligger på demokratisk deliberation, dvs. det Hendricks kallar mikronivån. För att kunna studera kvaliteten på en deliberativ process är man nödgad att avgränsa sig till ett fysiskt utrymme, ett institutionaliserat forum, där den diskursiva processen äger rum och empiriskt orienterade statsvetare har i mini-demos tyckt se sig en ny och originell metod för att pröva hypoteser om det demokratiska samtalets mekanismer (Teorell 2008: 73). Deliberativa mini-demos utnyttjas därför även som en kvasiexperimentell metod för att söka empiriskt grundade svar på samtalsdemokratiskt motiverade frågeställningar (Luskin et al. 2002: 459). Det var dock nödvändigt att klargöra den offentliga deliberationens tudelade roll, eftersom den återspeglas i de funktioner deliberativa mini-demos tillskrivs. Det mångahanda roller dessa mini-demos tillskrivs kan dock även leda till vissa problem. Som jag visar i diskussionen om mini-demos som metod längre fram kan bland annat den externa validiteten bli lidande.

3.2 Offentlig deliberation och social dynamik

3.2.1 Den offentliga diskussionens renande verkan

Eftersom fokus som sagt ligger på mikronivån av offentlig deliberation berör diskussionen om offentlighet nedan främst den öppna och publika diskussion som sker mellan olika parter i en grupp. Gutmann och Thompson (1996: 101) konstaterar att deliberationens reviderande karaktär, det vill säga dess förmåga att forma åsikter, är beroende av att skälen bakom olika argument diskuteras öppet och således bör endast sådana argument som kan föras offentligt äga kraft.

Kravet på offentlighet i den deliberativa teorin bygger på att om man är tvungen att argumentera öppet för sina val, förväntas det vara betydligt svårare att agera med endast det egna intresset för ögonen än i en privat omröstning. Kohandel eller andra strategiska medel kan vara svåra att utnyttja offentligt, eftersom de blottlägger ett utstuderat egenintresse. Detta egenintresse blir speciellt svårt att motivera om det verkar stöda strukturer där de redan missgynnade förfördelas. Ur ett demokratiskt rättviseperspektiv är det svårt att berättiga ett rent strategiskt handlande, utan att samtidigt förlora trovärdighet i framtida förhandlingar där man är beroende av någon annans samtycke. Genom öppen argumentation kan man blotta yttre eller förtäckta former av tvång och det är tänkt att offentlighetens ljus således skall neutralisera maktutövning i den deliberativa processen (Parkinson 2006: 100, Eriksen & Weigård 2000: 232).

Offentligheten representerar ett skydd mot att diskussionen urartar i subtil maktutövning och en försäkran för att beslutsfattande bygger på autonoma individers samtycke (Pyrzcz 2004: 183). Offentlighet utgör dock ingen föreskriven betvingande mekanism och kan inte i sig garantera ett mer kommunikativt handlande hos deltagarna (Barber 1999:41), men det blottlägger de intentioner och särintressen som man i ett strategiskt handlande gärna vill dölja. Offentlig deliberation förväntas således höja kvaliteten på argument genom att censurera

själviskhet, fördomar och omoraliska argument. Detta kan beskrivas som offentlighetens hycklerirestriktion (Elster 1997: 12, Naurin 2003: 240). Anonym textbaserad internetkommunikation tar sig i regel lättare uttryck i ogenomtänkta och konfliktladdade åsikter än diskussion som sker öppet ansikte mot ansikte (Papachrissi 2002, Strandberg 2005). Offentligheten kan således "tvinga" undan egenintresset och således låta argumentet självt vara avgörande, även om den inte nödvändigtvis påverkar de grundläggande intressena hos en individ. Eftersom alla ställs till svars för sina egna åsikter förväntas offentlig deliberation öka utsikten till att åsikter rör sig ifrån ett subjektivt perspektiv mot ett mer objektiva perspektiv (Young 2000: 52).

3.2.2 Den sociala dynamikens förvrängande effekter

Offentlighetens kontextuella inverkan är dock ett av de mest omdiskuterade antagandena vad gäller den deliberativa processens effekter. Föreställningen om diskussionsforum som ett ställe där autonoma individer öppet och otvunget formar sina åsikter och tar kollektiva beslut, stämmer nämligen inte särskilt bra överrens med varken klassisk eller samtida forskning inom den socialpsykologiska traditionen (t'Hart 2008: 3). Karpowitz och Mendelberg (2007) menar att exempelvis gruppens sammansättning starkt kan påverka deliberationens utfall. De hävdar att samlingen individer i en grupp kommer att påverka den deliberativa processen i högre grad än de argument som presenteras. Istället för att endast undersöka hur rationell och respektfull den deliberativa processen är, bör man också kontrollera för gruppens sammansättning och närvaron av sociala tryck, eftersom de kan ha en betydande effekt på hur deliberationen utformar sig. I motsats till de teorier som lyfter fram det offentliga forumets renande effekt på deliberation antyder alltså socialpsykologisk forskning snarare att gruppprocesser där man offentligt skall presentera sina åsikter kommer att motarbeta uppkomsten av demokratisk deliberation (Hansen 2004: 227-).

Men även om denna framför allt socialpsykologiska forskning i princip utgör en god källa för att skapa en bättre förståelse för deliberationens förutsättningar, kan det

vara viktigt att minnas att man i dessa studier inte utgått ifrån deliberativa beslutsprocesser i vilka man aktivt försöker främja en reflektiv och respektfull interaktion. Om man låter dessa socialpsykologiska studier vara mer än vägledande för deliberation i mini-demos, riskerar man att styras av vad Dryzek (2007: 239-240) har valt att kalla *bad facts*, det vill säga information som inte konstaterats stämma för denna typ av gruppprocesser. Det betyder dock inte att denna information kan förbises. Det finns all anledning att kontrollera i vilken mån den gäller även för gruppprocesser utformade med tanke på demokratisk deliberation.

De två centrala problem som brukar kopplas samman med beslutsfattande i grupp är likatänkande och konformitet. Båda utgör exempel på social dynamik som förvränger deltagarnas autonomi och således uppkomsten av en jämlik process. De riskerar även sänka kvaliteten på utfallet hos en deliberativ process. Med *likatänkande* åsyftas i detta sammanhang lika-barn-leka-bäst-syndromet (eng. *homophily*), det vill säga en utpräglad tendens att föredra åsikter som motsvarar den egna. Det kan också röra sig om att föredra människor man uppfattar att är lika en själv. *Konformitet* är i sin tur en social mekanism som drivs av inställsamhet, ett försök att framstå i positiv dager för andra deltagare genom att identifiera sig med en åsikt som antas vara mer populär än den egna (jfr tystnadsspiralen, Noelle-Neumann 1984, Przeworski 1998: 149). Enligt en generell formulering av hypotesen om konformitet sker normativa förändringar hos individen i riktning mot gruppnormen, åt vilket håll det än må vara.

Vilka uttryck kan dessa sociala tryck som kommer av likatänkande och konformitet då ta sig? Studier av sociala nätverk har antytt att man helst pratar med sina gelikar och att man gärna undviker åsikter som inte stämmer överens med den egna världsbilden (Mutz 2006). Denna preferens för det bekanta över det obekanta leder till att den tilltänkta lyssnaren i en deliberativ process endast uppfattar det som kan förstås ur det egna perspektivet, sådant som har identifierbara likheter med den egna världsåskådningen. Under sådana omständigheter uppstår en tydlig risk för att distinkt annorlunda eller ovanliga åsikter inte uppfattas eller uppmärksammas av åsiktsmajoriteten, vilket ökar risken för att minoritetsperspektiv faller mellan stolarna och förbises då man fattar besluten. Det leder dessutom till

att beslutsfattandet sker på en snävare och informationsfattigare grund. (Sanders 1997, Mendelberg 2002).

Ett flertal studier visar att medlemmar i en grupp oftast diskuterar information som de delar, snarare än att behandla den mångfald av information de kollektivt besitter. Socialpsykologisk forskning visar dessutom att människor inte bara misslyckas med att uppfatta åsikter som går mot deras egen uppfattning, utan att de dessutom gärna godkänner godtyckliga fakta som tycks stöda den egna åsikten, medan de ifrågasätter och avvisar beaktansvärd information som utmanar det egna perspektivet (Mendelberg 2002, Rosenberg 2004). Detta är ett ur den deliberativa teorin sett särskilt problematiskt fynd med tanke på att man i regel förväntar sig en bredare och mindre fördomsfull behandling av ett ärende genom deliberation.

I homogena grupper har det dessutom visat sig att individer söker efter information som bekräftar deras tidigare preferenser. Sådana grupper tenderar även att öka självsäkerheten hos medlemmarna, det vill säga man är säkrare på beslutets korrekthet än om gruppen är oense (Mendelberg 2002: 13). De här sociala mekanismerna ökar risken för ett grupp tänk där man fattar beslut som bygger på begränsad information, vilket leder till att både utsikten för att man gör felaktiga slutsatser och att man ställer tilltro till dessa slutsatser ökar (Sunstein 2004, 2010).

Grupprocesser riskerar i princip alltid att drabbas av en viss konformitet. Särskilt om grupperna har ojämna styrkeförhållanden vad gäller åsikter och värderingar. Ojämna styrkeförhållanden kan göra att representanter för minoritetsåsikter blir osäkra på den egna åsikten eftersom den utsätts för ett omfattande ifrågasättande, och således ändrar sin åsikt i enlighet med det de uppfattar vara en mer populär åsikt. Det har visat sig att en liten minoritet ofta ger efter för det den uppfattar vara majoritetens vilja även om den privat inte samtycker med åsikten (Mendelberg 2002). Det kan handla om att vilja undvika att irritera andra med en avvikande åsikt, eftersom man inte vill fjärma sig från den övriga gruppen och är orolig för att den sociala kontakten bryts (Conover et al. 2002).

Boster et al. (1984) hävdar att fördelningen av åsikter även påverkar hur deltagare uppfattar kvaliteten på de argument som presenteras. Majoritetens argument

uppfattas som mer korrekta, vilket leder till konformitet av gruppåsikten. Ojämliga styrkeförhållanden minskar även majoritetens, eller de individers som i övrigt har en stark position i processen, vilja till att vara öppen för motsatta åsikter eller anpassa sig efter det starkare argumentet. Även om det annorlunda uttrycks, finns det inte en vilja hos den starkare gruppen att ge det ett likvärdigt erkännande (Sanders 1997: 9). Detta riskerar leda till att de som står i minoritet eller har en svagare position inte kan delta lika effektivt och att deras bidrag på grund av den sociala dynamiken assimileras med den starkare gruppens åsikter (Bohman 1996: 65).

Social dynamik som konformitet och likatänkande är nära besläktade i den mening att de utmynnar i likartade effekter för gruppprocesser. Om man endast lyssnar till det som motsvarar ens egen uppfattning eller är rädd för att sätta mot en majoritetsåsikt riskerar viktig information eller betungande skäl att utebli från processen och därmed går den kvalitetshöjande funktionen som förväntas av deliberativa processer förlorad. Dessutom kommer åsikter att få olika stor betydelse beroende på vem som för fram ett argument, vilket undergräver den ideala talsituationen och därmed förutsättningarna för ett demokratiskt samtal.

Förskjutningar i deltagaråsikter som antas bero på sociala tryck, brukar ofta i den deliberativa litteraturen samlas under benämningen gruppolarisering (se Sunstein 2003). Idén om gruppolarisering bygger på att beslutsfattande i grupp kommer att öka stödet för majoritetens åsikt. Om en grupp lutar åt en åsikt i början av diskussionen kommer åsikten att vinna ytterligare kraft under deliberationens gång (Kaplan & Miller 1987). Gruppolarisering syftar dock främst på åsiktsförskjutningar som ett resultat av social dynamik av den typ likatänkande och konformitet representerar och eftersom denna studie inte beaktar åsiktsförändringar i sig har jag valt undvika denna benämning. Eftersom det kan vara svårt att urskilja den exakta orsaken (likatänkande eller konformitet) bakom den sociala dynamikens effekt på deliberationsprocessen kommer jag i regel att utnyttja mer allmänna uttryck som grupp- eller sociala tryck då jag pratar om dessa fenomen.

3.3 Experimentell design

3.3.1 Exempel på deliberativa mini-demos

Vad kännetecknar ett deliberativt mini-demos? De ryms inte inom någon smal definition, men i regel utgör mini-demos temporära forum där en grupp medborgare samlas i samråd kring en övergripande kontroversiell sakfråga eller alternativt en politisk fråga som berör medborgarna mer omedelbart (Goodin & Dryzek 2006). De kan variera rätt mycket till storlek, vissa har endast ett dussin deltagare, andra flera hundra, eller till och med tusentals deltagare (Fung 2007). Eftersom dessa mini-demos i regel söker skapa ett destillat av den offentliga sfären, brukar man ändå avgränsa sig till forum som har någon form av uttalad koppling till representativitet. Detta behöver inte betyda att det finns ett uttryckligt representationsförhållande eller ens att urvalet är statistiskt representativt, utan det syftar framför allt på den mångfald bland sociala karaktäristika och åsikter som är rådande i samhället överlag. I en deliberativ process handlar det främst om att alla relevanta perspektiv bör finnas representerade, så att en fullständig behandling av sakfrågan kan äga rum (Goodin & Dryzek 2006: 221).

Smith (2001: 34) påpekar att det dock är viktigt att inse att de deltagare som utgör en del av en deskriptiv representation, det vill säga att de som utsetts att spegla de åsikter och värderingar som existerar i samhället, inte kan representera "folk som dem" i allmänhet. Detta beror på att det inte finns några statistiskt representativa individer, endast representativa urval. Bland andra Parkinson (2006: 155-6) menar därför att en randomiserad urvalsprocess inte kan utgöra motsvarande legitimerande koppling som den som uppstår mellan deltagare och icke-deltagare genom exempelvis val. Ett representativt urval saknar den bemyndigande funktion och den ansvarighet som ett av val uppkommet representationsförhållande bygger på. Sett till en traditionell förståelse av representation har dessa mini-demos således en uppenbar svaghet vad gäller den legitimerande funktionen.

Det utnyttjas ett flertal olika metoder för att komma fram till beslut i ett mini-demos. Vissa uppmäter endast åsiktsförändringar som uppkommit i samband med

deliberationen, andra håller omröstningar, eller så är de mer konsensusinriktade och sammanställer någon form av gemensamt utlåtande. Metoden för att komma fram till beslut bestäms i stor utsträckning av vilken typ av mini-demos det rör sig om och dess roll i den politiska processen (Smith 2005, Papadopoulus & Warin 2007: 448). Dessa skillnader innebär förstås också att själva deltagandet medför väldigt olika insats och ansvar, vilket i sin tur kan ha en inverkan på hur man agerar i själva deliberationsprocessen. Exempel på forum för medborgardeliberation som kan liknas vid mini-demos är exempelvis: *medborgarjuryn, konsensuskonferenser, deliberativa opinionsundersökningar, deliberativa kartläggningar, nationella sakfrågeforum* och *deliberativa medborgarsamlingar*. För att ge bättre bild av hur deliberativa medborgarforum fungerar beskrivs till följande två av de ovannämnda deliberativa medborgarforumen lite närmare.

James Fishkins (se 1991, 1997, 2009) *deliberativa opinionsundersökning* är kanske det mest kända av alla deliberativa mini-demos. Syftet med en deliberativ opinionsundersökning är att undersöka åsikter som baserar sig på en informerad och genomtänkt opinion, istället för att som i traditionella opinionsundersökningar förlita sig på åsikter som individen besitter för stunden. Fishkins idé är mycket enkel; man utnyttjar samma princip som i en vanlig opinionsundersökning med ett slumpmässigt urval medborgare (200-500). Men istället för att endast låta de utvalda individuellt besvara undersökningen bjuds, de även in till ett gemensamt samråd. Efter att ha fått läsa in sig på ämnet i fråga och ha diskuterat sakfrågan grundligt – med varandra och med experter – får de på nytt besvara opinionsundersökningen. Eftersom den senare undersökningen utgör en opinion som baserats på information, eftertanke och åsiktsutbyte, kan man säga att den uppmäter en optimal eller upplyst folkopinion (Teorell 2008: 52-53). Fishkins deliberativa opinionsundersökningar har genomgående visat på betydande förändringar hos deltagarnas åsikter jämfört med dem de meddelande innan de tog del av processen (Fishkin 2009: 150-158, Luskin et al. 2002, Iyengar et al 2003).

Ett annat välkänt exempel på ett mini-demos är *konsensuskonferenser*. Konsensuskonferensen, som utvecklats av det statliga Teknologirådet i Danmark, är en metod för att utreda en upplyst medborgaropinion kring problem och värderingar som uppstår i samband med ny teknologi. Den utnyttjas särskilt i fall där etiska eller

moraliska frågor förväntas kunna uppstå. I en konsensuskonferens deltar 10-16 medborgare med olika bakgrund och erfarenheter, och man försöker skapa ett så representativt urval som möjligt vad gäller ålder, kön, sysselsättning och bostadsort. Konsensuskonferenserna utgör framför allt ett möte mellan medborgare och experter. Den utvalda medborgarpanelen utser en expertpanel som skall bistå medborgarna i deras arbete. Medborgarpanelen sammanträder därefter i ett par omgångar med målet att forma ett gemensamt utlåtande. Resultatet från konsensuskonferensen sammanställs i en slutrapport som innehåller medborgarpanelens gemensamma ställningstagande i frågan. Rapporten offentliggörs via media och innehåller även rekommendationer för myndigheter och politiker för hur temat skall tacklas (se Setälä & Herne 2005 och www.tekno.dk).

3.3.2 Ett mini-demosexperiment – Medborgardiskussion i Åbo 2006

Hösten 2006 anordnades i D:CEs (toppforskningsenhet i demokrati vid Åbo Akademi) regi ett deliberativt experiment i form av en medborgardiskussion med temat kärnkraft⁸. Den specifika frågan som behandlades i detta forum var om man skulle bygga ett sjätte kärnkraftverk i Finland. Kärnkraft ansågs vara ett lämpligt ämne för diskussion av flera orsaker: (1) det är en fråga som berör alla medborgare, (2) det är ett aktuellt ämne som kontinuerligt får utrymme i media⁹, (3) det är en debatterad och politiserad fråga i Finland, (4) utbyggnaden av kärnkraft omfattas av en demokratisk process eftersom riksdagen har bestämmanderätt vad gäller utbyggnaden, (5) det är en fråga som inte strängt följer partigränserna och där de politiska partierna tidigare (1993 och 2001) inte påyrkat partidisciplin av sina riksdagsledamöter.

Medborgardiskussionen följde i stor utsträckning samma design som Fishkins deliberativa opinionsundersökningar. Bland annat eftersträvades ett representativt urval av deltagare i syfte att samla en tillräckligt omfattande opinion i sakfrågan.

⁸ Ytterligare information om experimentet och dess resultat står att finna i följande artiklar: Setälä & Herne 2007, Grönlund et al. 2009, Grönlund et al. 2010, Setälä et al. 2010.

⁹ 2010 godkände Finlands riksdag en utbyggnad av kärnkraft genom att bevilja två nya bygglov för kärnkraftverk.

Under det en dag långa evenemanget fick deltagarna information om sakfrågan, kunde lyssna till och debattera med experter och sist men inte minst förde de överläggande samtal i smågrupper. I likhet med Fishkins deliberativa opinionsundersökningar utnyttjades en pre-posttestdesign där deltagarnas åsikter upp-mättes före och efter diskussionen för att kunna bestämma om åsiktsförändringar uppstått. Medborgardiskussionen var, till skillnad från exempelvis konsensuskonferenser, uttryckligen ett experiment och hade ingen koppling till den politiska beslutsprocessen. Den omfattande också för experimentell forskning karaktäristiska komponenter som en slumpmässig allokering av deltagarna i två olika behandlingar och utnyttjandet av en kontrollgrupp som inte tog del av det deliberativa experimentet (jfr. Druckman et al 2011: 16). Behandlingen utgjordes av en jämförelse mellan två beslutsmekanismer. Hälften av grupperna avgjorde sakfrågan med majoritetsbeslut, medan den andra hälften sammanställde ett gemensamt utlåtande i likhet med konsensuskonferenser.

Hela processen började med att 2500 slumpmässigt utvalda medborgare från regionen Egentliga Finland inbjöds att delta i medborgardiskussionen. Dessutom erhöll alla inbjudna en enkät som behandlade attityder till kärnkraft, politiskt intresse och tillit i olika former. Målet var att samla 144 deltagare (12 deltagare i 12 olika grupper). Allt som allt besvarade 597 personer enkäten som anlände tillsammans med inbjudan och 244 av de inbjudna meddelade omedelbart att de var intresserade av att delta i diskusionstillfället och det ansågs därmed onödigt att skicka ut påminnelser. Bland de 244 frivilliga gjordes ytterligare ett urval för att uppnå en god representativitet i fråga om åldersstruktur och könsfördelning, och av de 194 som fick den slutliga inbjudan till medborgardiskussionen deltog slutligen 135 i medborgarforumet. Bland dem som valde att inte delta i själva medborgardiskussionen, men ändå svarade på den inledande enkäten som följde med inbjudan till experimentet, skapades en kontrollgrupp med vars åsikter deltagarna i experimentet kunde jämföras.

Ett forum som bygger på den typ av deltagande som deliberativa medborgarforum gör, kommer oundvikligen att påverkas av en viss snedvridning i urvalet. Man kan inte gärna tvinga folk att delta, vilket gör att man är beroende av viljan att delta bland individerna i urvalet. Frivillighetsfaktorn leder till att särskilt de som har ett

större intresse för politiska frågor eller kärnkraftsfrågor, kommer att vilja delta. Deltagande i en medborgardiskussion är rätt krävande i jämförelse med att rösta i val eller skriva under ett upprop och ju högre tröskeln för att delta är, desto större riskerar snedvridningen att bli och (Rosenstone & Hansen 1993: 12-16). För att vi inte endast skulle locka dem som redan har stort intresse för den aktuella frågan, eller i övrigt är politiskt aktiva, erbjöds de inbjudna ett köpkort värt 100 euro för att delta diskussionstillfället, samt kompensation för möjliga resekostnader.

Tabell 3.1 Sociodemografiska fördelning hos deltagarna i analysen, experimentet som helhet och valdistriktet för Egentliga Finland

	Valdistriktet Egentliga Finland	Experiment (12 grupper, n=135)	Undersökning (8 grupper, n=90)
Kön	%	%	%
Man	47,7	53,3	53,3
Kvinna	52,3	46,7	46,7
Ålder			
18-34	26,6	24,4	21,1
35-49	24,9	27,4	28,9
50-64	26,8	25,9	30,0
65-	21,7	22,2	20,0
Utbildning*	(15+ åringar)		
Grundskola/Folkskola (-9år)	36,6	17,2	16,5
Andra stadiet (12 år)	38,0	44,6	43,5
Högskola/högre institut- examen/kandidatexamen(15år)	18,3	21,1	22,4
Magisterexamen eller högre (17år-)	7,1	17,2	17,6

*Antalet år bygger på ungefärlig uppskattning utgående från utbildningarnas längd

Ur tabell 3.1 kan man se att det uppstår skillnaderna då man jämför experimentet med populationen överlag. Åldersfördelningen visar sig vara relativt korrekt, men andelen män i experimentet är klart större än i valdistriktet ur vilket urvalet

hämtades. De kraftigaste skillnaderna gäller dock för graden av utbildning, som mycket tydligt skiljer sig från samhället överlag, åtminstone vad gäller de lägst och högst utbildade. Dessa tydliga skillnader kan utgöra ett visst problem för den externa valideringen, det vill säga om generaliserande kopplingar till samhället överlag kan dras utifrån de förhållanden som gäller i mini-demoset. Frågan om extern validitet behandlas närmare i avsnittet (3.3.5) om mini-demos som metod.

Experimentet omfattade sammanlagt 12 grupper med 10 till 13 deltagare, varav två grupper hade reserverats för den svenskspråkiga minoriteten i Finland. Deltagarna allokerades slumpmässigt till sina respektive diskussionsgrupper. Syftet med att utnyttja ett slumpmässigt urval vid val av deltagare och gruppallokering, var att skapa en inklusiv process med så mångsidiga åsikter som möjligt representerade deliberationsprocessen. Inför smågruppsdiskussionerna informerades deltagarna om hur diskussionen var upplagd samt vilka de grundläggande reglerna och målen med diskussionen var. Varje smågrupp hade dessutom en moderator som skulle övervaka att deltagarna följde de uppställda reglerna och höll sig till sakfrågan. Alla gruppdiskussioner spelades in på band, men endast åtta hade en ljudkvalitet som tillät en tillfredställande transkription av samtalet¹⁰. De åtta gruppdiskussioner ur experimentet som utnyttjats i innehållsanalysen motsvarar dock tämligen väl experimentet som helhet (se tabell 3.1). Endast i fråga om åldersgrupperna finns det några mindre skillnader.

Deltagarna hade i samband med deliberationsevenemanget möjlighet att bekanta sig med balanserat informationsmaterial som sammanställts av forskargruppen, samt att höra och utfråga experter i sakfrågan i en paneldiskussion. Experterna var en riksdagsledamot från miljöpartiet De Gröna och en riksdagsledamot från det konservativa Samlingspartiet, samt en representant för Finlands naturskydd och en representant för kärnkraftsproducenten, Industrins Kraft. Även vad gäller expert-åsikterna eftersträvades en viss balans med två förespråkare och två kritiker av kärnkraft, samt två kvinnor och två män.

¹⁰ Se kapitel 4.1 för en mer utförlig redogörelse av transkriptionsarbetet.

Under experimentets förlopp granskades medborgarnas åsikter och politiska kunskap i olika faser (se tabell 3.2 nedan). Enkäterna innehöll frågor om deltagarnas attityder till kärnkraft och andra energiformer. De innehöll även frågor kring politiskt intresse och intresse för sakfrågan, frågor rörande mellanmänskligt förtroende, samt deltagarnas inställning till och erfarenhet av samhälleligt deltagande. Förutom den enkät som de besvara de i samband med inbjudan fick deltagarna vid medborgardiskussionens inledning besvara ett kort frågeformulär som testade deras energikunskap och allmänna politiska kunskap. Experternas och bakgrundsinformationens inverkan på deltagarna kontrollerades med hjälp av en kort enkät strax innan smågruppsdiskussionerna. Efter smågruppsdiskussionerna besvarade deltagarna ytterligare en enkät, för att man skulle kunna uppmäta de förändringar som skett under medborgardiskussionen.

Tabell 3.2 *Medborgardeliberationsexperimentets förlopp*

Inbjudan och enkät september 2006

Pre-testenkät som uppmäter ursprungliga åsikter

Medborgardiskussion den 18:e november 2006

1. Frågeformulär som testar energi- och allmänpolitiska kunskap
2. Tillgång till informationsmaterial
3. Presentationer och hörande av expertpanel
4. Kort enkät som testar inverkan av experimentets informationsdel
5. Diskussion i smågrupper (ca 3 timmar)
6. Beslutsfattande och rapportering i smågrupper (ca 1 timme)
7. Post-testenkät som uppmäter åsikter och politisk kunskap

3.3.3 Mini-demos - att konstruera en deliberativ miljö

t'Hart (2008) menar att de förvrängningar som uppstår av sociala tryck i gruppdeliberation i bästa fall kan begränsas, men att de aldrig kan utrotas helt och hållet. Det bästa man kan göra är att erkänna och försöka förutse deras inverkan, samt utifrån denna kunskap försöka begränsa de förvanskande effekterna. Tidigare

forskning har visat att diskussionsforumets utformning är av betydelse då man skall försöka begränsa effekterna av social dynamik. Vissa forum kan begränsa uppkomsten av demokratisk deliberation medan andra kan befrämja en framgångsrik process. Macoubrie (2003:26) menar att det verkar som stark polarisering är mer trolig i vissa typer av miljöer, framför allt massdeliberation med svag moderering, medan risken för att det uppstår okritiskt grupptänkande är betydligt mindre i små, heterogena och modererade grupper.

För att minska risken för polarisering och okritiskt grupptänkande försöker man i regel strukturera deliberativa miljöer eller forum så att inflytandet av dessa sociala mekanismer på den deliberativa processen begränsas (Cohen & Rogers 2001: 246). Man försöker skapa grundläggande förutsättningar för en fungerande icke-diskriminerande gruppprocess som transparens, heterogen diskussion, tydlig inklusion av olika motsättningar, utbyte av information, förnuftig argumentation, ett jämlikt och systematiskt deltagande och fullbordande av särskilda delmål, samt utvecklandet av gemensamma mål (Macoubrie 2003: 11).

I bästa fall kan man till och med alstra positiva effekter ur den sociala dynamiken i ett välstrukturerat forum (Kadlec & Friedman 2007: 11-12). I kommunikation som sker öga-mot-öga i mindre grupper, såsom i medborgardiskussionen, tenderar dessutom dylika effekter få den största genomslagskraften. Man har exempelvis kunnat påvisa att en grupp som försöker lösa ett så kallat socialt dilemma¹¹ genom kommunikation kan skapa en norm av gruppintresse där deltagare ser sitt eget intresse som en del av övriga gruppmedlemmars. Denna norm föranleder deltagarna att agera så att de maximerar gruppintresset framom det individuella intresset. (Mendelberg 2002: 3-4)

Med andra ord bör förutsättningarna för demokratisk deliberation vara strukturerade så att de fostrar tankemönster och kommunikationstekniker som kan överbygga de identifierade svagheter. För även om alla medborgare från början inte skulle besitta en tillräcklig deliberativ förmåga, anses de i regel kunna utveckla dessa förmågor i den rätta miljön (Rosenberg 2004: 2).

¹¹ Socialt dilemma = en situation där personliga och kollektiva intressen står i konflikt (Svedberg 1995).

Gastil (1993) påpekar att man inte kan förvänta sig att medborgare skall kunna styra sig själva effektivt utan tillgång till den mångsidiga information som bör utgöra grunden för upplysta beslut. Syftet med det balanserade informationsmaterialet i deliberationsexperimentet var således att förse deltagarna med en grundläggande kunskap om ämnet och därmed bidra till deras deliberativa kapacitet. Bland andra Gouran och Hirokawa (1996) har visat att diskussioner blir mer deliberativa ifall parterna har korrekt kunskap i ifrågavarande ärende. Fördelen med att deltagarna har tillgång till bakgrundsmaterial är att det utgör en gemensam resurs för dem. Om det uppstår oenighet, är påståenden som baserar sig på den information som står att finna i bakgrundsinformation lättare att förstå och pröva än påståenden som baserar sig på personlig erfarenhet (Stromer-Galley 2007: 5). Man har även kunnat påvisa att diskussioner blir mer deliberativa om de omfattar ett brett spektrum av perspektiv på sakfrågan (Burkhalter 2002: 402). Syftet med expertpanelen var således att ge en sammansatt bild av de olika perspektiv som var föreliggande och bistå deltagarna med aktuella argument ur debatten om kärnkraft.

I grunden bygger framgång i alla grupprocesser på att man lyckas skapa en miljö som får deltagarna att fokusera på den aktuella frågan (Macoubrie 2003: 10). För att hjälpa gruppen fokusera på det väsentliga inleddes gruppdiskussionerna med att varje deltagare framförde ett tema relaterat till sakfrågan och härigenom skapade man en gemensam agenda som skulle utgöra en grund för diskussionen. Agendan gav deltagarna en gemensam referensram för de ärenden de skulle avhandla och ett underlag för en mångsidig behandling av sakfrågan. Dessutom fick alla deltagare inför diskussionen ta del av några vägledande regler, som betonade respekt och öppenhet gentemot varandras åsikter och vikten av att belägga argument. Dessa vägledande regler var tänkta att ge deltagarna en struktur som uppmuntrade till en inkluderande och fördomsfri behandling av sakfrågan.

De gruppvisa moderatorerna hade som sin huvudsakliga uppgift att övervaka diskussionen. De fick inte föra fram egna åsikter och skulle generellt hålla i sig utanför diskussionens förlopp. De kunde agera som fördelare av samtalsurer, samt vid behov uppmuntra inaktiva deltagare att föra fram sin åsikt. Om diskussionen

kring ett ämne haltade eller dog ut kunde moderatorn föra fram ett annat av de teman som stod på agendan. Moderatorena kunde även hjälpa deltagarna att fokusera på eller återvända till den aktuella frågan ifall diskussionen kom ur spår. Moderatorerna instruerades dock att ingripa endast i sådana fall att diskussionen haltade eller för att uppmuntra inaktiva deltagare att engagera sig i processen. En dominant moderator blir lätt navet i en diskussion, vilket leder till att deltagare försöker övertala moderatorn istället för att ha ett produktivt utbyte av argument med varandra (Smith & Wales 2000). Syftet var att skapa en fri och otvungen, men samtidigt konstruktiv diskussionsmiljö som skulle alstra en jämlik och balanserad diskussion. I detta har moderatorena en central uppgift även om målet i princip är att synas så lite som möjligt.

3.3.4 Experimentets två behandlingar

I medborgardiskussionen i Åbo 2006 utnyttjades två beslutsbehandlingar. Hälften av grupperna tog, vid diskussionens slut, sitt beslut genom votering och den andra hälften sammanställde ett gemensamt utlåtande. Beslutsprocessen utgjorde den enda skillnaden mellan grupperna, i övrigt följde de helt samma procedur. I röstningsgrupperna kunde deltagarna rösta för, emot eller blankt på frågan om ett sjätte kärnkraft borde byggas i Finland. Grupperna för ett gemensamt utlåtande ombads att försöka framställa ett utlåtande som alla gruppdeltagare kunde godkänna. Syftet var att pröva effekten av olika beslutsbehandlingar på den deliberativa processen.

Konsensusfrågan utgör en betydande debatt inom teorin för deliberativ demokrati, men eftersom det inte är en fråga som jag uttryckligen försöker besvara i denna studie, behandlas den relativt kort. Den kan dock inte helt åsidosas eftersom den utgör en central del i det experimnt som jag utnyttjar för mina analyser. Enligt den diskursteori som Habermas ställer upp kan argumentering som bygger på ett rationellt kommunikativt handlande, genom stegvisa tolkningar, överbygga oenighet mellan olika parter. Kommunikativt handlande skulle med andra ord ha en konsensusgenererande effekt. Habermas (1996a: 110) menar dessutom att

konsensus som uppstår genom en inklusiv diskursiv process utgör det optimala legitimitetskriteriet i offentligt beslutsfattande, eftersom den bygger på att alla berörda parter kunnat ge sitt samtycke. Eftersom man är tvungen att söka en lösning som alla kan godkänna skulle konsensus således även leda till bättre deliberation.

Utan att desto mer gå in i den teoretiska debatten är det uppenbart att ett konsensusinriktat beslutsförfarande likt sammanställandet av ett gemensamt utlåtande kan vara svårt, särskilt om det skall kunna göras inom en förhållandevis rimlig tidsram. I tidigare experimentell forskning inom socialpsykologi har man dessutom kunnat påvisa att beslutsbehandlingen har en betydande effekt på hur grupper kommer fram till beslut och vilka sociala tryck som uppstår (t'Hart 2008, Karpowitz & Mendelberg 2007). Av de sociala tryck som presenterades ovan antas framför allt konformitet utgöra ett problem om det finns krav på konsensus. Det kan bero på att deltagarna inte vill framstå som besvärliga eller känner pressen från övriga deltagare att komma fram till ett beslut istället för att förlänga processen med en avvikande åsikt.

De grupper i experimentet som skulle sammanställa ett gemensamt utlåtande försågs med en förutbestämd procedur för hur detta utlåtande skulle framställas. Den strukturerade formen av beslutsfattande bottnade i en oro över att sociala tryck lättare skulle uppkomma i en beslutsprocess som var mer konsensusinriktad. För att undvika en situation där deltagarna känner sig nödgade att ge upp sina egna åsikter och följa det de uppfattar vara majoritetens åsikt, gick processen för gemensamt ett utlåtande inte ut på att uppnå konsensus i sträng mening, utan betonade snarare en slags 'meta-konsensus' (se Dryzek and Niemeyer 2007) där man främst försökte etablera samstämmighet kring föreliggande ståndpunkter och fakta. Således skapades en inkrementell process där man stegvis prövade sig fram till vilka punkter man kunde komma överens om.

3.3.5 Mini-demos som metod

Då man bokstavligen skapar medborgardiskussion, som i fallet med deliberativa mini-demos, kan man inte undgå frågan om vad dessa forum egentligen kan berätta om hur vanliga medborgare engagerar sig i verklig politisk diskussion. Hansen (2004: 58) menar att några direkta förklaringar till hur deliberation fungerar i den verkliga världen inte kan göras utifrån dylika artificiella forum. Som jag visade skiljer sig exempelvis deltagarna i medborgardiskussionen i Åbo till vissa egenskaper rätt tydligt från hur populationen ser ut överlag.

Den externa validiteten är inget okänt problem då man utnyttjar sig av experiment. Renodlade experiment går ut på skapandet av specifika miljöer för att man skall kunna kontrollera externa faktorer och isolera enskilda variabler som är intressanta för studien. Som metod är således experiment lämpliga för att testa, förkasta eller förbättra teorier och hypoteser (Frohlich & Oppenheimer 1999:164). Det som dock gör mini-demos en aning besvärliga att utnyttja som experiment för analys av demokratiska samtal är att de omfattar vissa av experimentets egenskaper, men saknar andra. Mini-demos saknar exempelvis den strikta urvalskontroll som gör det möjligt att utesluta effekter eller egenskaper utifrån en klinisk uppdelning i olika behandlingar och kontrollgrupper. Renodlade experiment tillåter helt enkelt en kontroll med betydligt bättre precision än kvasiexperiment som mini-demos (Karpowitz & Mendelberg 2011).

Mini-demos skulle således inte bara lida av en viss extern validitet, utan även den interna validiteten, det vill säga konstaterade sambands pålitlighet inom en gjord studie, kan ifrågasättas ur ett rent experimentellt perspektiv. Jag nämnde redan inledningsvis i detta kapitel att mini-demos är något av en hybrid - både ett försök att genomföra deliberativ demokrati i praktiken och en experimentell verkstad. Den renodlade experimentella prövningen av deliberation i ett mini-demos begränsas således av att den grundläggande designen härstammar från syftet att skapa en deliberativ plattform.

Men även om deliberativa medborgarforum lämnar en del att önska vad gäller den typ av kontroll som man eftersträvar i ett experiment, kan man ändå se deliberativa

mini-demos som en fallstudie med en särskilt konstruktiv miljö för medborgar-deliberation. Ett urval av fall, även en enskild undersökningsenhet, som görs utifrån en viktning av den beroende variabeln, kan hjälpa till att identifiera nödvändiga och tillräckliga villkor för ett utfall (George & Bennett 2005: 23-24).

Ett medborgarforum, som likt medborgardiskussionen i Åbo 2006 konstruerats för att upprätthålla god deliberation och motarbeta de mekanismer som kan tänkas förvränga deliberationsprocessen utgör en dylik manipulation av undersöknings-enheten. Manipulation för att skapa den bästa tänkbara miljön för att upprätta demokratisk deliberation bland vanliga medborgare. George och Bennett (2005) menar att val av fall som utgår från sådana förutbestämda karakteristika representerar särskilt starka modeller för empirisk prövning. Man kan hävda att en dylik miljö utgör något av ett *most likely case*, det vill säga ett fall med största möjlighet att uppfylla de teoretiska antaganden som ställts. I ett *most likely case* har de oberoende variablerna ett sådant värde som föranleder en stark förväntan om ett resultat eller en förväntan om ett extremt resultat (George 2005: 121). Med andra ord maximerar man sannolikheten för att erhålla ett visst resultat, i detta fall välfungerande deliberation.

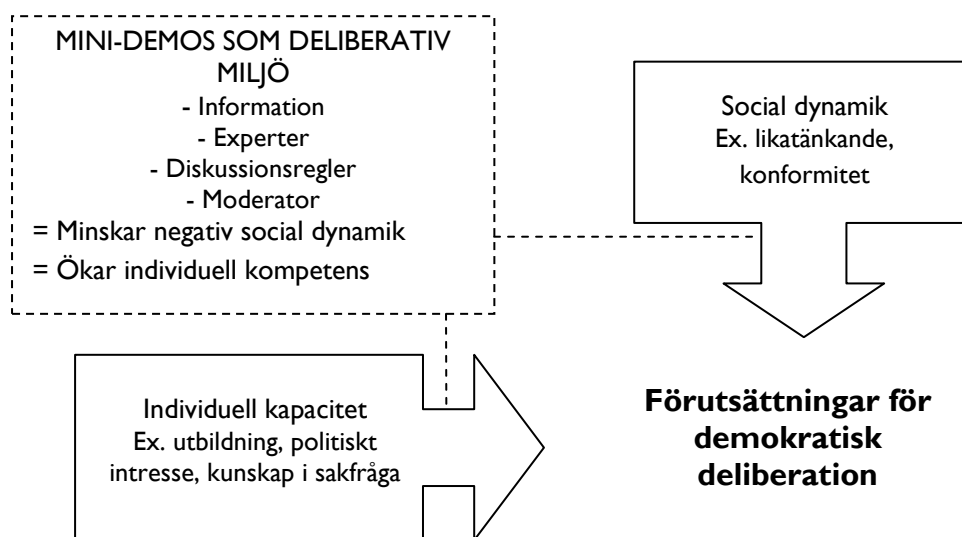
Most likely fallstudier är konstruerade för att tydligt ifrågasätta en uppställd teori om den inte kan förklara utfallet. Vid denna typ av metod brukar man även prata om fall som utsätts för en lätt prövning. I detta fall har värdena manipulerats genom att ge deltagarna en ökad förmåga att delta med hjälp av information och en gruppkontext som konstruerats för att uppmuntra till förnuftig och jämlik diskussion. Om man misslyckas uppfylla teorin vid ett lätt test kan man ifrågasätta teorins tillämplighet i andra typer av fall (George & Bennett 2005: 121-22). Om brister kan påvisas i en fallstudie som maximerar sannolikheten för att uppnå demokratisk deliberation finns det skäl att tro att eventuella brister skulle uppstå även under andra mindre gynnsamma förhållanden (Teorell & Svensson 2007: 154).

3.4 En operationalisering av den deliberativa kontexten

Det är viktigt att inse att en god deliberativ process inte uppstår per automatik, även om deltagarna skulle besitta tillräcklig individuell förmåga. Eftersom det deliberativa utbytet äger rum i smågrupper påverkas processen inte nödvändigtvis endast av den förmåga och kapacitet som deltagarna besitter. Enskilda individer besitter en viss kapacitet att uppnå sitt mål, men i en grupp är denna kapacitet inte nödvändigtvis konstant (Gastil 1993). Då deliberation utspelas i grupp uppstår en betydande risk för att social dynamik och grupprocesser inverkar på förutsättningarna för ett demokratiskt förfarande att uppstå (se t.ex. Karpowitz & Mendelberg 2007). Gruppdynamik kan leda till att deltagare får ett ojämnt inflytande, även om de principiella förutsättningarna hos de enskilda individerna vore lika. Därmed kan den gruppvisa kapaciteten till god deliberation vara en helt annan än en enkel sammanställning av enskilda individernas förmåga kunde låta förstå.

Eftersom ojämlig deliberativ kapacitet eller befintlig maktfördelning lätt snedvrider ett jämlikt och inklusivt deltagande bör en deliberativ process kunna anpassas till eller kompensera för de ojämligheter som föreligger. För att kunna upprätta fungerande beslutsform som bygger på deliberation behövs vissa grundläggande strukturer som orienterar medborgarna mot en argumentation som bygger på förnuftsskäl och ömsesidig respekt. I syfte att skapa en jämlik och inkluderande process fick deltagarna i det mini-demos som arrangerades i Åbo 2006 balanserad information om sakfrågan och lyssna till experter. Deltagarna fick dessutom klara diskussionsregler och moderatorer kontrollerade att man höll sig till sakfrågan och alla hade en möjlighet att påverka processen. Denna konstruktiva miljö var ämnad att skapa bästa möjliga förutsättningar för demokratisk deliberation och kan således även utnyttjas i syfte att pröva huruvida det överhuvudtaget är möjligt att skapa fungerande medborgardeliberation. I figur 3.1 nedan beskrivs olika grupprelaterade eller sociala faktorer som kan förväntas förvränga och försämma den deliberativa processen samt vilka metoder som utnyttjas för att motverka dessa effekter.

Det är inte helt lätt att operationalisera de faktorer som kunde tänkas påverka en deliberativ process. Hart (2010: 8) påpekar att i en gruppprocess det finns så många olika potentiella sociala tryck och influenser, med potentiellt motsägelsefulla effekter, att det i praktiken vore omöjligt att granska dem alla. I denna studie kommer jag att fokusera på några grundläggande kontextuella faktorer som kan påverka kvaliteten på demokratisk deliberation. Diskussionen utgör inte en kollektiv helhet där alla deltagare deltar samtidigt, utan det rör sig om åtta olika gruppprocesser. Gruppen utgör således en grundläggande kontext man bör kontrollera för. Utifrån de indikatorer på kvalitet som utses för att uppmäta demokratisk deliberation, kan grupperna jämföras med varandra för att kontrollera för några betydande skillnader i hur processen framskridit.

Figur 3.1 Hur individuella och kollektiva faktorer påverkar deltagande i en deliberativ process och hur en deliberativ miljö kan utnyttjas för att kontrollera denna inverkan

I en kontroll av kontextens inverkan på det individuella deltagandet kommer jag att fokusera på två faktorer; experimentets beslutsbehandlings och grupp-sammansättning i förhållande till sakfrågan. Även om skillnaden mellan behandlingarna framför allt berör beslutsprocessen, var deltagarna i de grupper som

skulle framställa ett gemensamt utlåtande medvetna om att de så småningom skulle vara tvungna att försöka uppnå någon form av överrenskommelse - något som deltagarna i röstningsbehandlingen inte behövde fundera på. Enligt den deliberativa teorin motiverar konsensus till bra argumentation, men riskerar i praktiken att framkalla ett större socialt tryck än om överläggningarna avslutas med omröstning.

Gruppstrukturen berör deltagarnas minoritets- eller majoritetsställning i förhållande till övriga gruppen i sakfrågan. Det intressanta här är att undersöka vilka eventuella effekter på deltagandet som uppstår då man argumenterar från majoritets- respektive minoritetsställning. Alderton och Frey (1986) hävdar att framgångsrika gruppbeslut bygger på utvecklingen av en öppen och effektiv gruppkultur, en kultur som främjar ett positivt beaktande av minoritetsåsikter och alternativa lösningar. Man bör med andra ord kontrollera huruvida de i minoritetsställning lyckats aktivera sig och föra fram sina argument i den deliberativa processen. Avslutningsvis ställer jag upp två antaganden om den deliberativa processen som återkopplar till den teoretiska bakgrunden i detta kapitel:

- VI. Om deliberationsprocessen skall kunna anses demokratisk bör deltagarnas individuella möjligheter till att påverka processen inte oskäligt förvrängas av deltagandets kontext (diskussionsgruppen, beslutsbehandlingen etc.)

- VII. Med tanke på den konstruktiva miljö mini-demos erbjuder bör den deliberativa processen inte visa upp några direkta svagheter, särskilt inte i förhållande till andra typer av politisk diskussion

4 HUR UPPMÄTA OCH UTVÄRDERA DELIBERATIVA SAMTAL?

Denna studie bygger på att empiriskt uppmäta närvaron av samtalsteoretiska element i diskussioner mellan medborgare. För att kunna evaluera medborgardiskussioners deliberativa kvalitet och dynamik kräver det att man kan granska samtalens textur. Därmed krävs det ett underlag varifrån man kan göra dessa analyser. I samband med samtalsanalys betyder detta vanligen någon form av transkription av ett samtal. I detta fall de samtal som spelades in i samband med medborgardiskussionen i Åbo hösten 2006. I övrigt fokuserar detta kapitel på de mätinstrument som utvalts för att uppmäta följande dimensioner hos samtalen: diskussionsaktivitet, diskurskvalitet och dialogisk funktion. Avslutningsvis prövas mätinstrumentens reliabilitet.

4.1 Text som data

Med transkription menas en sådan överföring till nedskrivna text av yttranden (av en eller flera talare, i monolog eller samtal), som utförs i syfte att studera talets eller samtalsstrukturen, dess form och innehåll (Linell 1994). Wibeck (2000: 84-85) menar att man dock bör vara införstådd med att transkriptioner av nödvändighet blir selektiva; inslag i samtalet faller bort och skillnader suddas ut. Allting kommer aldrig att kunna fångas upp i en utskrift, och risken att den som skall transkribera hör fel, även om det inte skulle handla om några avgörande fel, är ständigt närvarande.

I detta fall spelades alla samtal i de tolv smågrupperna i medborgardiskussionen in på band. De jämförande ambitionerna i innehållsanalysen förutsatte dock att man i samband med transkriptionsarbetet kunde infånga alla prestationer, samt kunde koppla dem till rätt deltagare i gruppdiskussionen. Talarna identifierades endast

utifrån sina röster, vilket ställde relativt höga krav på inspelningen. Att spela in tolv diskussioner samtidigt är helt riskfritt och på grund av tekniska problem (varierande ljudkvalitet, två helt eller delvis misslyckade inspelningar osv.) skilde sig kvaliteten på vissa av inspelningarna tydligt från de övriga. Slutligen kunde åtta transkriptioner av tillfredställande kvalitet, det vill säga där man enligt transkribenternas¹² erfarenhet tydligt kunde identifiera deltagarna och deras bidrag, framställas ur medborgardiskussionen. Det är således dessa åtta diskussioner som jag utnyttjar i min analys.

Transkription kan ske på olika detaljnivå och beroende på syftet med studien kan olika nivåer komma i fråga. Allmänt gäller att ju grövre transkription, desto mer minskar möjligheten till att göra detaljerade analyser. Transkription är dock ett mycket tidskrävande arbete och valet av hur detaljerad transkriptionen skall vara är beroende av vad man ämnar använda den till (Linell 1994: 6-10, Norrby 1996). En rekommendation är att man inledningsvis gör en så kallad bastranskription av inspelningarna. En bastranskription är ordagrann och alla identifierbara ord-förekomster återges direkt. Däremot antecknas inte talstyrka, betoning eller talhastighet. För att texten skall flyta bra och underlätta läsandet antecknas endast särskilt klara fall av felstarter och omtagningar. I denna studie utvecklas inte transkriptionen längre än till en bastranskription, eftersom denna nivå är mer än tillräcklig för de relevanta analyserna. För denna analys är det intressanta vad som sagts, inte hur enskilda ord uttalats eller om någon talare stakat sig.

4.2 Val av mätinstrument

Utgångspunkten då man ämnar söka efter att förklara eller uppmäta något i en text eller nedskrivna samtal, är att utnyttja någon form av innehållsanalys. Innehållsanalyser utarbetar ställföreträdande kunskap, information om något som inte observeras direkt (Krippendorff 1980). Det handlar om att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari

¹² Eftersom transkriberingen var ett mycket omfattande arbete har jag haft hjälp av fil. mag. Pamela Andersson som transkriberat hälften av det inspelade materialet.

den ingår. Därmed är innehållsanalysen inte längre ett rent kvantitativt verktyg, eftersom själva kodningen i stor utsträckning är beroende de tolkningar som görs (Esaiasson et al. 2004: 233). Kodning av den här typen sker med vissa uppställda normer som grund, det vill säga hur innehållet bör se ut enligt en viss teori eller uppfattning. Förutbestämda måtenheter, som utgår från teoretiskt relevanta karaktäristiska, stipulerar vad som anses vara ett indicium på vad de innehållsanalytiska kategorierna skall uppfånga (Bryder 1985: 71).

En fördel med att använda ett färdigutvecklat instrument, jämfört med att utveckla ett från grunden, är möjligheten att göra jämförelser med andra processer, samt att det kan föras en mer enhetlig och utvecklande dialog inom forskningsfältet. Det kräver förstås att det finns mätinstrument som lämpar sig för syftet med studien. Ett helt okänt fenomen är kombinationen av deliberativa beslutsprocesser och innehållsanalys som sagt inte, men till dags dato har det utförts relativt få innehållsanalyser av medborgardeliberation som sker ansikte mot ansikte (Stromer Galley 2007: 3). Något som naturligtvis begränsar utbudet av instrument som utvecklats med tanke på analys av deliberativa processer.

Då man väljer ett mätinstrument är det viktigt att ställa upp för studien relevanta kriterier. Enligt Steiner et al. (2004: 53) kan ett mätinstrument fungera som en bro mellan politisk teori och empirisk forskning endast om det gör den förstnämnda rätt, samtidigt som det erbjuder vägledning till den senare. Ett sådant instrument bör därmed möta följande kriterier: (1) det bör vara grundat i teorin, (2) det bör vara kopplat till ett observerbart fenomen, (3) det bör vara generellt och (4) det bör vara reliabelt.

Det första kriteriet är särdeles viktigt eftersom det berör validiteten hos mätinstrumentet. Ett mått som står på en svag teoretisk grund vore också relevansmässigt svagt och skulle svårligen övertyga dem som arbetar med den deliberativa teorin. De tre följande kriterierna anger den empiriska styrkan hos mätinstrumentet. Det första av dessa berör objektet man studerar. Mätinstrumentet bör vara konstruerat för att uppfånga tydligt observerbara fenomen hos diskursen. För att man skall kunna identifiera referensobjektet och tillskriva det dess rättmätiga värde, är måtenheternas tolkningsbarhet av yttersta vikt. Mät-

instrumentet bör vara så pass generellt att även andra kan förstå de kategorier som används och utnyttja instrumentet i motsvarande syfte. Sist men inte minst skall mätinstrumentet vara reliabelt. Kodningsinstruktionerna skall vara så klara och specifika att minst två oberoende användare kan tillskriva referensobjektet dess rättmätiga värde (Steiner et al 2004).

Jag är dock inte endast intresserad av de metodologiska principer som bör styra valet av mätinstrument. Jag är även intresserad av vilken typ av frågor som dessa instrument kan besvara. I detta fall vill jag veta vem som deltar i dessa demokratiska samtal, samt hur de gör det. Liksom för många andra empiriska frågor handlar det om två primära dimensioner; kvantiteten och kvaliteten på deltagandet i en deliberativ process. Kvantitet handlar om på hur aktiva de olika deltagarna eller typer av deltagare är, medan deltagandets kvalitet i hög grad beskrivs av nivån på diskursen eller dialogen. För att deliberativ demokrati skall kunna möta kravet på inklusion bör deltagarna klara av att uppfylla båda delar. Vad som behövs är alltså mätinstrument som (a) kan uppmäta aktiviteten i en deliberativ process, (b) kan pröva om diskursen är reflektiv och respektfull och omfattar välformulerade argument, samt (c) infångar den typ av dialog som uppstår mellan deltagarna.

Kravet att koppla information till kontext gör det i princip omöjligt att utnyttja en helt datoriserad innehållsanalys. En datorisering skulle visserligen uppfylla den centrala idén med en innehållsanalys där en omfattande mängd text och ord skall klassificeras ner till betydligt färre innehållskategorier. Men om man i denna kvantifiering bortser från kommunikationens kontext, kan konsekvensen dock bli att det uppstår en informationsförlust, vilket i sin tur medför att de slutsatser man kan dra kommer sakna giltighet (Bryder 1985: 33). För att kunna tolka och förklara politisk diskurs krävs det en närläsning av den text som analyseras (Steiner et al 2004: 60).

Som konstaterades redan inledningsvis är diskurskvalitetsindexet (DQI) av Steiner et al. (2004) det mest intressanta och kanske också det mest avancerade innehållsanalytiska instrumentet för att mäta kvaliteten på innehållet i en deliberativ process. Det är dessutom ett väletablerat mått inom området för deliberativ

demokrati vars användbarhet bekräftats i en vidare akademisk diskussion (se Habermas 2005, Thompson 2008, Goodin 2008, De Vries et al 2010, Wales et al 2010). DQIs relativt stora genomslag bland empiriska studier av deliberation bekräftas inte minst av att parallellt med denna avhandling skrivs en rad andra avhandlingar med liknande ansats som denna. Denna grupp av forskare¹³ utnyttjar alla olika innehållsanalyser som utgår från DQI för att undersöka medborgar-deliberation i olika kontexter.

Om man bortser från det faktum att DQI verkar ha etablerat sig inom forskningsområdet, vad är det i praktiken som gör att detta mätinstrument är att föredra framom andra mått? Som jag påvisade tidigare har man vid ett flertal tillfällen utnyttjat kvantitativ innehållsanalys för att undersöka deliberationens kvalitet i textbaserade Internetforum. Det medför dock vissa problem om man vill utnyttja mätinstrument som anpassats för diskussion över Internet. Ett flertal av de grundläggande normerna för demokratisk deliberation bygger på sociala strukturer (som exempelvis hycklerirestriktionen som förväntas uppstå i den offentliga behandlingen av argument), som främst förväntas uppstå i samtal som sker ansikte mot ansikte. Det är en stor skillnad i den sociala dynamiken i ett forum där man kan delta sporadiskt och gömma sin identitet, jämfört med ett forum där man öga mot öga i realtid möter olika åsikter och erfarenheter. De analyser som utvecklas för textbaserad kommunikation över Internet fungerar således inte nödvändigtvis särskilt bra då man analyserar direkt verbal kommunikation. Även om de grundläggande principerna för deliberation är de samma för analyser av Internetforum, är mätinstrumenten helt oprövade vad gäller mekanismer i verkliga samtal.

Det finns dock även exempel på innehållsanalys av diskussioner som skett ansikte mot ansikte. I en banbrytande empirisk studie av deliberation som sker ansikte mot ansikte utnyttjar Holzinger (2001) talaktsanalys för att identifiera kommunikativa (argumentation) respektive kompetitiva (förhandling) kommunikationsformer i samtal som förts bland kommunala beslutsfattare och olika intresseorgan. Även om typologin argumentation och förhandling utmärker den grundläggande schism mellan strategiska och kommunikativa beslutsformer som betonas hos den

¹³ Bl.a. Seraina Pedrini (Universitat Bern), Marlene Gerber (Universitat Bern), Didier Caluwaerts (Vrije Universiteit Brussel), Juan E. Ugarriza (Universitat Bern)

deliberativa teorin (se Elster 1998: 5-8), ger den dock en rätt begränsad bild av processens innehåll och de strukturer som gör sig gällande där. Denna typ av analys berättar främst om huruvida det finns vissa deliberativa element i diskussionen eller ej, men rätt lite om varför en deliberativ process ser ut och utvecklas som den gör.

En föregångare vad gäller analys av medborgardeliberation är David Dutwins avhandlingsarbete *Can People Talk Politics – A Study of Deliberative Democracy* (2002). Det rör sig om en bred och systematisk studie av kommunikation i ett deliberativt medborgarforum, där han utan utgår ifrån en rad kommunikations-teoretiska och socialpsykologiska föresatser för att utvärdera den deliberativa processen. Det breda greppet i Dutwins (2002) studie infångar många centrala element hos den deliberativa processen. Även om studien helt tydligt omfattar deliberativa element fastställer han dock inte någon enhetlig ram för de antaganden som utgör grunden i den deliberativa teorin. Studien inriktar sig dock främst på vem som är aktiv i diskussionen och vilken typ av argument som presenteras. Detta leder till att vissa centrala dimensioner ur den deliberativa teorin, som exempelvis ömsesidig respekt och reflektion, förblir utforskade.

Det finns med andra ord en del goda försök att försöka förstå deliberationsprocesser med hjälp av innehållsanalys även om den empiriska forskningen kring deliberativ demokrati fortfarande är relativt ny. Med detta sagt kan man ändå relativt lätt motivera ett val av DQI för en undersökning av diskurskvaliteten hos en deliberativ process. Om man vill utnyttja ett färdigutvecklat och någorlunda etablerat mätinstrument för att uppmäta kvaliteten på en deliberativ process uppfyller knappast något annat instrument för tillfället dessa kriterier lika väl som DQI. Den tillåter en kvantifiering av de centrala elementen i den deliberativa teorin och gör det således möjligt att studera den deliberativa processen på olika nivåer. Den tillåter även vissa jämförelser mellan deliberativa samtal i olika kontexter.

4.3 Att uppmäta diskussionsaktivitet

Syftet med diskussionsaktiviteten är att skapa ett renodlat kvantitativt mått på deltagande. Att uppmäta kvantitativ jämlikhet för diskussionsaktivitet är dock inte så lätt som det kanske låter. Beroende på textens natur och analysens mål kan analysenheten utgöras av stycken, meningar eller ord eller till och med icke-verbala akter som t.ex. skratt. (Bryder 1985, Taylor & Cameron 1987). Typen av deltagande varierar dessutom väldigt mycket från människa till människa. Vissa deltagare kanske pratar ofta men bidrar med väldigt lite av nytta för diskussionen som helhet, medan andra ger ett fåtal men insiktsfulla bidrag. Detta gör det svårt att bestämma vad som utgör det bästa måttet för att kontrollera kvantitativ dominans i diskussionsforumet. Handlar det om inlägg, taltid, talmängd eller väl underbyggda åsikter?

Jag har valt att utnyttja *samtalsturen* eller *inlägget*¹⁴ som den grundläggande enheten av den orsaken att det fungerar bäst i olika slags jämförelser med övriga data. Taltid och talmängd kunde visserligen tyckas beskriva jämlikhet bättre eftersom de beaktar längden på inlägg. Ett inlägg kan vara mycket kort och bestå av ett enda ord, t.ex. ja eller nej som svar på en fråga. Och i andra fall kan den vara betydligt längre, t.ex. då någon berättar en historia. Taltid och talmängd berättar dock mindre om det kontinuerliga deltagandet i processen. Med inlägg som grundläggande analysenhet kan det kontinuerliga deltagande som krävs för att kunna påverka olika skeden i processen uppfångas och dessutom kan man lättare följa den dynamiska process som skiljer ett gruppsamtal från andra mer monologiska diskussionsformer.

De deliberativa samtalen i medborgardiskussionen om kärnkraft innehåller, lite beroende på beslutsmetod, mellan 242 och 944 inlägg var. Variationen i mängden inlägg påverkas av inläggens genomsnittliga längd, men också av själva beslutsbehandlingen. I den allmänna diskussionen som varade knappt tre timmar och som alla grupper genomgick varierar antalet inlägg mellan 242 och 532. Hos den hälft

¹⁴ I denna avhandling utnyttjas orden inlägg och samtalstur synonymt i betydelsen av ett enhetligt framförande av en deltagare i diskussionen. I samband med redovisningen av interaktionsanalysen utnyttjas även benämningen replik i samma mening.

av grupperna som dessutom i ungefär en timmes tid sammanställde ett gemensamt utlåtande framställdes ytterligare 302 till 522 inlägg per grupp. De data som analyseras består mer specifikt av 90 deltagare i 8 gruppdiskussioner uppdelade i två beslutsmetoder och sammanlagt 4882 inlägg. Den allmänna diskussionen bestod av 3351 inlägg och i samband med sammanställningen av de gemensamma utlåtandena framställdes ytterligare 1876 inlägg.

Tabell 4.1 *Antalet inlägg i gruppdiskussionerna under respektive fas*

Fas/Behandling	Röstningsförfarande N=45				Gemensamt utlåtande N=45				Tot.
	1 (N=13)	2 (11)	3 (11)	4 (10)	5 (13)	6 (12)	7 (10)	8 (10)	
Grupp (Deltagare)									(90)
Allmän diskussion	361	242	389	484	472	422	532	449	3351
Beslutsfas	-	-	-	-	347	522	360	302	1879

4.4 Att uppmäta diskurskvalitet

4.4.1 DQI – Discourse Quality Index

De centrala måtten hos DQI uppmäter berättigande av argument och hur dessa argument bemöts av andra deltagare. DQI tar dock inte ställning till innehållet i argumenten och är således inte en argumentationsanalys i traditionell mening, där man generellt avväger argumenten i förhållande till sitt sammanhang. DQI uppmäter istället huruvida skäl och påståenden berättigas på ett logiskt vis och hur man utifrån vissa strukturella föresatser förhåller sig till de åsikter och argument som andra för fram. Genom att ge stöd för sina argument med olika skäl visar man på den egna förmågan att reflektera, medan man genom att ta andras yrkanden i beaktande och genom viljan att begrunda olika åsikter, visar på hur väl man kan ta till sig argument och utveckla en gemensam förståelse.

Men även om DQI överlag är ett mycket gediget mått på deliberation är det inte utan sina brister. Naurin (2007: 564, 2010: 35-39) menar exempelvis att DQI inte

kommer åt de verkliga motiven som styr deltagarna och därmed inte kan göra skillnad mellan argumentation och förhandling. DQI bygger mycket riktigt på en mekanisk utvärdering av argument och därmed går vissa nyanser lätt förlorade. DQI har även vissa brister när det kommer till uppmätande av medborgardeliberation. Det ursprungliga DQI-instrumentet utvecklades som ett diskurskvalitetsmått för parlamentarisk debatt och dess ursprungliga syfte har spelat en tydlig roll i utformningen av vissa av dess indikatorer. Deliberationsprocessens utformning i ett parlament där den politiska eliten möts härstammar delvis från forumet i sig självt. Dels finns det en partiorganisatorisk eller parlamentarisk dynamik som bidrar till att man ofta delibererar utifrån från tidigare bestämda och förskansade positioner, dels påverkas diskursen ofrånkomligt av att parlamentsledamöter i regel debatterar utifrån förberedda samtalsturer, vilket leder till en mer monologisk debatt (Pekonen 2011: 104-105).

Att mätinstrumentet delvis styrs av diskussionsforumets struktur leder till att det uppstår vissa problem om man försöker utnyttja instrumentet i sin ursprungliga form på medborgardeliberation. Även om DQI också utnyttjats för att uppmäta den mer informella politiska debatt som förekommer i kommittéverksamhet kan medborgare, som inte representerar några särintressen, i de flesta fall inte grupperas lika klart eller bindas lika tydligt till specialintressen som de folkvalda i sina partiorganisationer. Om olika grupper av medborgare står i en öppen konflikt vore det naturligtvis lättare att identifiera medborgare med tydliga särintressen. Bristen på klara grupperingar i mini-demos med randomiserad gruppallokering gör det däremot svårt att bedöma huruvida deltagarna verkligen tar i beaktande åsikter som skiljer sig från deras egna. För det första är det svårt att bestämma om en deltagare beaktar åsikter som skiljer sig från den egna eller om de endast omhuldar en åsikt de redan delar med den person som för fram ett yrkande om det saknas synliga falanger eller särskilda grupperingar. För det andra är interaktion i ett medborgarforum förmodligen mindre konstruerad och sammanhängande, men samtidigt mer dynamisk och organisk än diskussion som bygger på förberedda inlägg (se t.ex. Wales et al. 2010, Himmelroos 2010). Deliberation i ett mini-demos kommer således knappast helt motsvara den som sker mellan den politiska eliten i parlamentarisk debatt.

Det ursprungliga DQI-indexet (Steiner et al. 2004) bestod av sju indikatorer: *Oavbrutet deltagande*, *Grad av berättigande*, *Skäl till berättigande*, *Respekt gentemot grupp som diskuteras*, *Respekt gentemot andras yrkanden*, *Respekt gentemot motargument* och *Konstruktiv politik*. Flera av dessa indikatorer påverkas dock av syftet att infånga deliberation mellan representanter för särintressen. Om man önskar utnyttja diskurskvalitetsmättet för analys av medborgardiskussion bör indikatorerna för diskurskvalitet anpassas så att de fungerar också i samband med deliberativa processer där deltagarna inte utgörs av sakinressenter eller utvalda representanter.

Utifrån en pilotstudie där DQI utnyttjades för att analysera medborgardeliberation (Himmelroos 2010), har vissa indikatorer modifierats medan andra helt lämnats bort för att skapa ett instrument som motsvarar ovannämnda krav. Förändringarna rör främst respektindikatorernas kategorier som tillsammans med kategorier ur indikatorn för konstruktiv politik omvandlats till tre nya indikatorer. Dessutom lämnas indikatorn för oavbrutet deltagande bort av den enkla orsaken att den kan uppmätas bättre på andra sätt. Oavbrutet deltagande, som utnyttjas i det ursprungliga instrumentet, kontrollerar endast för ifall en parlamentsledamot fått tala till punkt eller om personen i fråga avbrutits i sitt framförande. Diskussionsaktivitet som presenterades ovan fungerar betydligt bättre som ett mått på jämlikt deltagande. Det nya mått på diskurskvalitet som utgår från de centrala principerna hos DQI, men som samtidigt beaktar de särskilda krav som behandlas ovan, består av fem grundläggande indikatorer: (I) *Grad av berättigande*, (II) *Skäl till berättigande*, (IIIa) *Intern Respekt* och (IIIb) *Extern Respekt*, och (IV) *Reflektion*.

4.4.2 Hur fungerar diskurskvalitetsmättet?

Enligt Habermas (1981) styrs diskurser av olika syften. Diskurser kan inbegripa talhandlingar vars syfte är att komma fram till vad som är det mest rationella i en målrationell mening (evaluativa). Sådana diskurser behövs för att individer skall få klarhet om vad som är ett gott och autentiskt liv. Syftet med en talhandling kan också vara att uttrycka en talhandling, genom att exempelvis notera, vädja eller

uttrycka ett förtroende (performativa). I dessa fall utför man en talhandling utan att uttryckligen beskriva den. Syftet hos det Habermas ser som en normativ moralisk diskurs, vad som bör eller inte bör göras (preskriptiva), är att lägga grunden för en rättvis lösning genom att uttrycka ömsesidigt erkännande i en interpersonell kommunikation (Eriksen Weigård 2003: 104-105, Vedung 1977: 60-61).

Talhandlingar som omfattas av ovannämnda syften uppfångas i analysen som yrkanden. Steiner et al. (2004) menar att yrkanden utgör hjärtat i deliberationen. De stipulerar vad som bör eller inte bör göras, vad som är bra eller dåligt samt vilken sorts lösning som bör eftersträvas och denna handlingsorienterade karaktär placerar dem i centrum av diskursetiken. Habermas förväntar sig dock inte att all kommunikation skall vara handlingsorienterad. Hans definition av kommunikativt handlande inbegriper också en "icke-handlingsorienterad" typ av kommunikation, "konversation". I konversation reser talaren inte något normativt giltighetsanspråk med sitt yttrande. Dylikt informativt eller konstativt tal utgör ett mål i sig självt och bygger på konstateranden av hur saker föreligger i världen omkring. Språket används därmed endast för att förmedla upplysning om något (Vedung 1977). Konversation kan utgöra en bas för handlingsinriktat tal, men den strävar inte uttryckligen efter att "göra någonting" (Habermas 1981: 325-8).

I praktiken betyder det man i en medborgardeliberation skiljer på inlägg som inbegriper ett *yrkande* och sådana som inte gör det. När man väl fastställt att ett inlägg omfattar ett yrkande, värderas det utifrån de nu fem indikatorerna på diskurskvalitet. Berättigandet av ett yrkande utgår från de krav den deliberativa teorin ställer på argumentens rationalitet och uppmäter i vilken utsträckning inlägg innefattar berättiganden av de argument som förs fram. *Graden av berättigande* bedöms utifrån argumentens klarhet och ifall man för fram en eller flera olika slutledningar för att stöda sitt argument. Poängen är att aktören presenterar sitt argument på ett logiskt och sammanhängande sätt, så att de som är tänkta att ta del av argumentet kan förstå vad som avses. Ju starkare och mångsidigare koppling mellan antagande och slutsats, desto mer koherent är berättigandet och desto bättre uppfyller det kraven på demokratisk deliberation. Eftersom den ideala talsituation som Habermas hänvisar till inte bygger på ett

specifikt innehåll, är det omöjligt att förutbestämma vad som utgör ett gott skäl i sig. Man tar sålunda endast ställning till i vilken utsträckning ett inlägg berättigar olika yrkanden, dvs. man studerar endast den formella sammansättningen av argumentets logik och inte dess innehållsmässiga riktighet (Bächtiger et al. 2007: 87).

Enligt de deliberativa idealen räcker det dock inte med att argumenten är välutformade och logiska, argumentens förtjänstfullhet bör även uttryckas i termer av det gemensamma bästa. Enligt de deliberativa idealen bygger argumentens förtjänstfullhet alltså på att man tar i beaktande alla som berörs av det yrkande man för fram. Med andra ord bör argumentet omfatta såväl de andras välmående som samhället överlag. Den andra indikatorn uppmäter *skälet till berättigandet*, det vill säga om man tar andras intressen i beaktande då man för fram sina argument eller är det ens egna intressen som styr åsikten. Vädjande till det gemensamma bästa kan ta flera olika former. Det kan göras i utilitaristiska termer, dvs. den bästa lösningen för så många som möjligt (Mill 1988). Det gemensamma bästa kan också uttryckas i termer av differensprincipen, vilket betyder att det gemensamma bästa bör utgå ifrån de mest förfördelade i ifrågavarande situation (Rawls 1971).

Man bör dock notera att egenintresse och det allmänna intresset inte automatiskt utesluter varandra. I vissa fall sammanfaller partikulära intressen med det allmänna intresset. Eftersom man inte kan bedöma huruvida en åsikt är genuin eller inte, vet man förstås inte vad som utgör det bakomliggande motivet. Vill man vara cynisk kan man anta att partikulära intressen kommer presenteras som allmänna intressen i den mån det är möjligt. Detta torde dock utgöra ett mindre problem för den typ av diskussion jag studerar här än för den parlamentariska diskussion som Steiner et al (2004) studerade. Som det påpekades redan inledningsvis anses vanliga medborgare i informella diskussioner ha rätt lite att vinna på strategiska handlingar, med vilka man försöker spela ut varandra (se Fishkin 2009).

Diskursens kvalitet bygger även på hur respektfullt deltagarna agerar. För att kunna skapa en miljö där meriterna hos olika argument kan bedömas krävs en grundläggande *respekt* för andra individer och åsikter som inte nödvändigtvis

stämmer överens med den egna. Målet med en deliberativ process bör vara att bemöda sig om att noggrant lyssna till de andra parter argument. Ett respektfullt bemötande av andra kan uppfattas som uttryck för en sådan ansträngning. Respekt kan ta lite olika former, men respekt i alla varianter bygger på vidsynt och fördomsfritt tänkande. Det kan röra sig om att vara respektfull mot dem som berörs av diskussionen, vilket jag väljer att benämna *extern respekt* eftersom den är riktad mot sådana som står utanför deliberationsprocessen. Men det kan också vara respekt för de övriga som tar del i beslutsprocessen, de andra deltagarna och deras åsikter, vilket jag väljer att benämna *intern respekt*. Med termerna intern och extern respekt åsyftas således förhållandet till den grupp som engagerar sig i den deliberativa processen.

Som jag noterade redan tidigare skiljer sig medborgardeliberation i ett mini-demos till sin struktur rätt mycket från den typ av deliberation som äger rum hos den politiska eliten. Den saknar exempelvis ofta klara grupperingar eller falanger, vilket gör det svårt att bedöma det bakomliggande syftet och därmed det deliberativa värdet hos ett yrkande som uttrycker respekt. Jag har därmed valt att bedöma diskussionens respekt endast utifrån bristen på respekt, det vill säga i de fall man uttryckligen är respektlös eller ringaktande. Om yrkandet inte omfattar uttrycklig brist på respekt gentemot en viss grupp eller andra deltagare, anses de således uppvisa en implicit respekt.

En helt optimal lösning är det kanske inte att lämna bort den uttryckliga respekten, eftersom exempelvis Steiner et al. (2004) menar att uttrycklig respekt för andras yrkanden tenderar att skilja deliberativa procedurer från rent köpslående. Om diskussionen endast omfattar rent köpslående finns det ingen orsak till att uttrycka sin respekt för andra aktörers krav, dvs. om du får någonting i retur accepterar du endast de andra aktörernas krav och det finns inget behov av att föra till positiva eller negativa kommentarer. Å andra sidan har vanliga medborgare mindre orsak att ty sig till köpslående och de har heller sällan något att handla med (Fishkin 2009). För den typ av diskussion som analyseras här finns det således goda skäl att lämna bort den uttryckliga respekten. I en annan kontext finns det dock inget som förhindrar att man utnyttjar en sådan kategori. Indikatorerna intern och extern respekt motsvarar således rätt långt respekt mot grupp och respekt gentemot

andras yrkanden ur det ursprungliga måttet, bortsett från avsaknaden av uttrycklig respekt.

För att deliberativ demokrati verkligen skall uppfylla sitt ändamål bör olika, även motstående, åsikter mötas och prövas (Manin 1987). Förutom välunderbyggda argument som utbyts i öppen och respektfull anda bygger demokratisk deliberation även på att man lyssnar till och begrundar de åsikter som förs fram, samt reflekterar över hur de förhåller sig till ens egna åsikter. Detta gör erkännandet av styrkan i andras argument till ett av de principiella syftena med deliberation (Macedo 1999: 10).

Reflektion bygger således på hur man beaktar andras yrkanden som förts fram, särskilt sådana som motsäger ens egen åsikt. Den reflektiva funktionen behöver dock inte nödvändigtvis ta sig uttryck i ett uttryckligt beaktande av någon annans argument eller ett motargument till det egna inlägget. Det gäller även om en deltagare avväger för- och nackdelar med ett perspektiv eller ställer olika perspektiv mot varandra, vilket visar att man är lyhörd gentemot olika åsikter.

Det finns dock lite olika perspektiv på hur denna reflektion kring olika argument tar sig uttryck i demokratisk deliberation. I denna studie fokuserar jag på reflektion som ett dialogiskt fenomen, dvs. hur man beaktar andras argument i sin egen argumentation, vilket i sin tur visar att man har lyssnat till andras åsikter. Även om man skulle ifrågasätta en annan parts åsikt, resulterar den reciproka processen av talande och lyssnande i att man är tvungen att begrunda hur denna åsikt förhåller sig till ens egna preferenser och vilka argument de bygger på (Dryzek & List 2003).

Det reflektionsmått som utnyttjas här är således beroende av hur reflektion uttrycks kollektivt. Bland andra Robert Goodin (2003) vill dock lyfta fram den inre deliberationsprocessen, dvs. den reflektion som sker inne i deltagarnas huvud. Han betonar att man är beroende av ett internt förnuft om man skall kunna se bortom den grupp som direkt är involverad i deliberationsprocessen och om man skall kunna beakta dem som saknar en röst med vilken de kan ta del av det diskursiva utbytet. Utan en intern reflektionsprocess är det svårt att beakta grupper som inte

kan ta del i det offentliga rummet, exempelvis framtida generationer (se Goodin 2003: 214).

Det stora problemet med den interna reflektionsprocessen är dock att den svårigen kan uppmätas. Dessutom menar exempelvis Bakhtin att verklig förståelse i en dialogisk process tar sig uttryck i ett kommunikativt utbyte. Förståelse av ett yttrande inbegriper en responsivitet, dvs. förståelse kräver att man aktivt försöker anpassa eller införliva det som sagts med sin egen förståelse, vilket förutsätter en ömsesidig bekräftelse av den uppnådda uppfattningen (Linell 1998: 104).

Tabell 4.2 Primärt kodningsschema för diskurskvalitet¹⁵

I Grad av berättigande

0: Inget berättigande

1: Bristfälligt berättigande; resonemanget bygger på en ofullständig slutledning

2: Kvalificerat berättigande; Finns åtminstone ett resonemang som bygger på en fullständig slutledning

3: Sofistikerat berättigande; fler än ett resonemang som bygger på fullständiga slutledningar

II Skäl till berättigande

0: Egennyttan eller gruppintresse

1: Neutralt, ingen särskild grund ges för berättigandet

2a: Uttryckligt berättigande i termer av det gemensamma bästa eller kollektiva mål

2b: Uttryckligt berättigande i termer av differensprincipen

IIIa Intern Respekt

0: Respektlös; uttryckligt negativt uttalande om annan deltagare eller dess åsikter

1: Respektfull; inget uttryckligt negativt uttalande om annan deltagare eller dess åsikter. Kan även inbegripa uttrycklig respekt.

IIIb Extern Respekt

0: Respektlös; uttryckligt negativt uttalande om grupp eller individ utanför den egna gruppen

1: Respektfull; inget uttryckligt negativt uttalande om grupp eller individ utanför den egna gruppen. Kan även inbegripa uttrycklig respekt.

IV Reflektion

0: Yrkandet inbegriper endast egen åsikt

1: Yrkandet kopplar till åsikt som framförts i en annan deltagares yrkande

2: Yrkandet omfattar motargument till egen åsikt, eller en avvägning av olika åsikter

¹⁵ Mer omfattande kodningsinstruktioner står att finna i Bilaga A

4.5 Att uppmäta dialog

4.5.1 IR-analys - ett bredare perspektiv på deliberation

Diskurskvalitetsmättet utgår från ett teoretiskt ideal av den deliberativa processen och dess indikatorer lämpar sig mycket väl för att infånga argumentens inneboende rationalitet och den ömsesidiga respekten mellan deltagarna. Diskurskvalitetsmättet har dock vissa svagheter vad gäller kommunikation som inte faller innanför dessa ramar. Det kan leda till problem då man vill skapa en bättre förståelse för de olika sätt att skapa en fungerande interaktion deltagarna hämtar med sig till den deliberativa processen.

Som det påvisades i den teoretiska diskussionen är samtal medborgare emellan inte nödvändigtvis endast avgränsade till ett ideal som bygger på rationell diskurs. Många andra typer av kommunikation kan ha en betydande inverkan på processen och för att bestämma hur inklusiv processen varit bör man även kunna kontrollera för hur interaktion, som ligger utanför det som diskursetiken tillskriver som kommunikativt handlande, påverkar processen. Här räcker diskurskvalitetsmättet inte till. Det behövs ett analysinstrument som jobbar utifrån en mindre avgränsad föreställning om deliberativa samtal. Det behövs ett mätinstrument som kan infånga delar av den deliberativa processen som inte faller in under idealet om en rationell diskurs - ett mindre normativt reglerat mätinstrument som kommer åt även den icke-handlingsorienterade konversation som inte uppfångas med diskurskvalitetsmättet.

I den teoretiska diskussionen argumenterade jag för att teorin kring dialogisk kommunikation kunde erbjuda ett fungerande komplement till kommunikativ rationalitet i strävan efter att ge en mer komplett bild av den deliberativa processen. Sociolingvistikern Per Linells forskning (se t.ex. 1998, 2009) har till stor utsträckning varit inriktad på att bygga upp en teori om interaktion som definierats

som dialogism. Jag menar att denna ansats kan hjälpa till att förklara förhållandet mellan deliberation och dialog och hur man empiriskt kan knyta dem samman.

Linell (1998, 2009), inspirerad av Bachtin, anser att man genom att anta en deskriptiv förståelse av dialog är fri att utforska empiriska skillnader mellan olika diskursiva aktiviteter. Han betonar att dialog och kommunikation redan per definition inbegriper något slags samordnande, koherens, reflektion och ömsesidighet, men menar samtidigt att dessa egenskaper aldrig existerar som en oinskränkt helhet i den empiriska verkligheten. Linell menar att en normativ uppfattning om dialog, likt den i Habermas ideala talsituation, som karaktäriseras av klarhet, jämlikhet, ömsesidighet och konsensus, således även per definition exkluderar egenskaper som egenintresse, makt, känslor, vaghet, ofullständig kunskap och missförstånd, som alla är välrepresenterade i det verkliga sociala livet. Om uppmätningarna då endast fokuserar på de förstnämnda, lyckas man inte inkludera de övriga elementen som kan påverka den deliberativa processen.

Styrkan hos dialogismen är att den tar hela spektret av kommunikation i beaktande. Det gör den genom att i första hand se på om man lyckas knyta an till sin interlokutör, istället för att ställa upp begränsningar för hur det här bör ske. Därmed tillåter den en prövning av hur inklusiv en interaktion är utan att begränsas av några normer för hur man omfattar andra kommunikativa akter. Dialogism kan ses som ett omfattande ramverk för förståelsen av diskurs, kognition och kommunikation. Den interaktionsanalys som presenteras härnäst omfattar de kvaliteter hos dialogen som anses utgöra de centrala beståndsdelarna i detta ramverk.

Analysinstrumentet i fråga går under namnet *initiativ/respons(IR)-analys* och utvecklades ursprungligen av Per Linell och Lennart Gustavsson (1987) för lingvistisk forskning med syftet att kunna analysera kopplingar mellan samtalsstrukturer. Den utarbetades ursprungligen för dyadiska samtal, men har senare omarbetats för att möjliggöra analyser av gruppsamtal (Linell 1990). En mer fullständig utveckling av analysen för gruppsamtal i enlighet med Linells förslag har utarbetats och utnyttjats i samband med gruppdiskussioner av Johansson-Hidén (1994, 1998).

IR-analysen utvecklades i syftet att komma åt diskurser på ett mer systematiskt sätt genom en kvantifiering av olika element i den dialogiska strukturen och är således till sin struktur inte helt olik diskurskvalitetsmättet. Denna systematiska ansats skiljer den från de flesta diskurs- och samtalsanalyser, som i regel har en starkt kvalitativ betoning. Det rör sig om ett mätinstrument som kan utnyttjas för att få fram vad som varit kommunikativt respektive mindre kommunikativt i ett samtal mellan två eller flera personer. IR-analysen infångar tecken på såväl god kommunikation, som på störningar i samtalet och söker därmed skapa en helhetsbild av interaktionen (Theodorsson 2003: 42). Mätinstrumentet är utvecklat för att studera interaktiva och dynamiska element i alla typer av interaktion, såväl vardagliga som institutionella, och kan därmed infånga de delar av den deliberativa processen som faller utanför ramen för diskurskvalitetsmättet. IR-analysen gör det därmed möjligt att se på interaktivitet ur ett bredare perspektiv än vad som är möjligt med diskurskvalitetsmättet.

IR-analysens teoretiska bakgrund kan hittas i vad som är känt som språkspelsanalys. Genom att använda begreppet språkspel (eller kommunikativa spel) vill man fästa uppmärksamheten på att aktörernas åtgärder i dialogen är ömsesidigt beroende av varandra och av dialogens överordnande syfte och att de inte kan förstås enbart som självständiga beteendeenheter eller "talakter" producerade av individuella talare (Linell & Gustavsson 1987: 6-7). Dialogen och dess delar är med andra ord kollektivt producerade. I princip är det enskilda aktörer som producerar yttrandena, men på ett innehållsligt och funktionellt plan är talarnas bidrag ömsesidigt beroende av varandra.

Enligt Linell & Gustavsson (1987: 80) är problemet med en talaktsbaserad kodning, likt den som utnyttjas för att uppmäta diskurskvaliteten, att den tenderar att bli extremt atomistisk. Kodningen delar upp dialogen i självständiga akter och tappar då bort en stor del av dialogens struktur och dynamik. Detta är inte fallet med IR-analysen som genererar sin helhetsbedömning utifrån den kontinuerliga funktionen. IR-analysen kommer därmed åt det interaktiva elementet i en deliberativ process på ett sätt som inte är möjligt med diskurskvalitetsmättet.

4.5.2 Hur fungerar IR-analysen?

Som metod går IR-analys ut på att studera förhållandet mellan avsändare och mottagare i en kommunikation. Grundbeståndsdelarna som binder samman dessa aktörer är olika typer av *initiativ* och *respons*. Analys av initiativ och respons exponerar en grundstruktur i dialogen. Initiativet är en katalytisk framåtsträvande replik, det kan bestå av en fråga eller en uppmaning till att göra något eller bara en framförd åsikt. Responsen är den reaktion som följer på initiativet (Theodorsson 2003: 43-45).

IR-analysen försöker inte tolka aktörernas bakomliggande intentioner, utan replikens funktion i dialogen (Johansson-Hidén 1998: 38). Hos IR-analysen betraktas initiativ och respons som abstrakta enheter, som drag i ett spel, och inte som konkreta yttranden. Fastställande av olika egenskaper är med andra ord inte beroende av innehållet i ett enskilt yttrande utan av hur det förhåller sig till övriga repliker. Den fokuserar på att fånga dynamiken i det interaktiva spelet såsom den framträder på lokal nivå i dialogen. Den försöker med andra ord fånga replikens värde i det skede av dialogen då den fälls, vilket Linell och Gustavsson (1987: 106) menar att är nödvändigt om analysen skall kunna återspegla samtalets dynamik. Dragegenskaperna, funktionerna initiativ och respons, är olika sidor eller aspekter av yttranden eller repliker. En och samma replik kan därmed samtidigt ha inslag eller egenskaper av både respons och initiativ (Linell & Gustavsson 1987: 15).

Precis som för diskurskvalitetsmättet har den ursprungliga IR-analysen modifierats en del för att bättre passa syftet med denna studie. Substansen motsvarar i hög grad det som Linell och Gustavsson (1987), Linell (1990) och Johansson-Hidén (1994 & 1998) utvecklat, men själva strukturen har genomgått en förändring. Mätinstrumentet har förenklats i den utsträckning det är möjligt, eftersom syftet med IR-analysen i denna studie inte är att infånga varje nyans hos interaktionen, utan endast att ge en tydlig och sammanställd bild av hur interaktionen tar sig uttryck i ett deliberativt samtal. Linell och Gustavsson (1987: 188) menar själva att vissa av distinktionerna i deras system är ovanligare och kanske att svårare att

identifiera än de mest centrala skillnaderna. Jag fokuserar på de essentiella funktionerna i analysinstrumentet och lämnar dem som inte har någon uttrycklig uppgift för denna studie utanför analysen.

Vissa förändringar kring kodningssystematiken har implementerats. I den ursprungliga kodningssystematiken utnyttjades olika symboler (ex. >, <=>, <^) eller kombinationer av dem för att beskriva inläggens typ (Linell & Gustavsson 1987: 86-93). Jag har valt att särskilja de olika funktioner som definierar ett inlägg och ersatt symbolerna med siffror. Nu fördelas istället dessa samma egenskaper hos inlägget på tre indikatorer: (a) *initiativets styrka*, (b) *turtagning* och (c) *responsens adekvans*. Dessa indikatorer kan sedan kombineras efter behov för att beskriva inläggen i enlighet med den ursprungliga analysmodellen. Ett systematiskt kodande med siffror stämmer bättre överrens med den typ av kodning som görs med diskurskvalitetsmättet och tillåter ett mer enhetligt kodningsarbete. Den underlättar dessutom arbetet då man övergår till att statistiskt pröva de olika dimensionerna i IR-analysen. Förutom de strukturella förändringarna handlar det om rätt små justeringar som IR-analysen genomgått. Det är fortfarande samma grundläggande principer som gäller. De har dock anpassats för en mer systematiskt kodning.

Att ta ett initiativ i, eller till, ett kommunikativt utbyte innebär att man i en social situation för fram ett budskap som riktas till en adressat eller publik. I allmänhet vill initiativtagaren veta något om eller ändra något i adressatens kognitiva, emotiva och/eller konativa status (Linell & Gustavsson 1987: 6). Man vill med andra ord få den andra parten att uppmärksamma, känna eller inse något. Man söker i allmänhet även efter någon form av respons. Genom att ta ett initiativ i ett samtal gör man ett försök att bestämma eller åtminstone påverka samtalets omedelbart där på följande förlopp.

Det finns en rad olika sätt att ta initiativ i en diskussion. En grov uppdelning kan göras i *svaga* och *starka initiativ*. Den avgörande skillnaden mellan dessa två är att det starka initiativet ger en explicit uppmaning till respons, medan det svaga initiativet inte äger en lika stor förväntan om respons (Theodorsson 2003). En befallning eller uttrycklig fråga är typiska exempel på starka initiativ, medan en

allmän presentation av en egen åsikt eller retoriska frågor utgör svaga initiativ (Linell & Gustavsson 1987). De framåtsträvande egenskaperna hos ett inlägg bestäms utifrån hur starkt de påverkar samtalets utveckling och hur direkt det inverkar på motpartens typ av respons.

När man skall avgöra om en talare knyter an till vad som föregående talare uttryckte har förstås vilken slags initiativ som denne kom med en viss betydelse. Bakåtanknytningarna, responser, definieras utifrån sättet på vilket de anknyter bakåt, vad i den föregående dialogen de anknyter till, vem av samtalets parter den knyter an till och hur den uppfyller de villkor som ställs i det initiativ de knyter an till (Linell & Gustavsson 1987: 6). Responseegenskaper, som beskriver hur repliker är styrda av tidigare inlägg i dialogen finns hos de flesta repliker, utom hos dem som inleder nya faser eller aktiviteter i interaktionen. Responser är definitionsmässigt beroende av tidigare bidrag till de kommunikativa aktiviteterna. I dialogen värderas alltså en aktörs respons i relation till en annan aktörs initiativ (Linell & Gustavsson 1987: 42).

Turtagningen beskriver således skiftet eller kopplingen mellan olika repliker. För att bedöma turtagningen utgår från man ett förefintligt initiativ. Alla initiativ är i princip fria eller riktade till sitt syfte. Att det är fritt betyder att det är öppet för alla som deltar i samtalet ge respons, medan det riktade initiativet uttryckligen vänder sig till en särskild person eller grupp. I normal interaktion svarar man på dessa fria eller riktade initiativ, men man kan också "stjäla" ett initiativ som var riktat till någon annan (Theodorsson 2003). En annan form av stöld i dialogen är då man avbryter och således förhindrar en annan deltagare från att delta i diskussionen.

Linell och Gustavsson (1987) skiljer även på om en respons knyter tillbaka till det någon annan har sagt eller till något man själv tidigare fört fram. Självanknutna inlägg kan vara ett tecken på ovilja att lyssna till andra och att man inte är intresserad av vad andra har att säga. Att man upprepar eller knyter an till det man tidigare sagt kan också bero på att de andra deltagarna inte reagerar på initiativet och att man därför tvingas upprepa det. I vilket fall som helst är det tecken på ofullständig kommunikation.

Det gäller alltså att kontrollera för om initiativen får respons och hur *adekvat responsen* är. Adekvata responser knyter på olika sätt tillbaka till vad någon sagt tidigare, medan inadekvata inte gör det. Att responsen är adekvat innebär endast att den accepteras som ett adekvat sätt att svara, inte att initiativtagaren accepterar det principiella innehållet i responsen som sant (Linell & Gustavsson 1987: 49).

Responser som är endast partiellt adekvata är drag i det kommunikativa spelet som av olika orsaker behandlas som otillräckliga av motparten. Kategoriseringen är alltså, åtminstone enligt teorin, beroende av motpartens reaktion. Oftast är det fråga om att responsgivaren (helt eller delvis) saknar vilja, förmåga eller kunskap att ge en direkt och adekvat respons (Linell & Gustavsson 1987: 53). Ett sätt att bedöma om en respons är adekvat är att jämföra hur väl den stämmer överrens med de förväntningar som initiativet uttrycker (Hellspong 2001). Ett hjälpmedel kan vara att se om responsen är lokalt eller fokalt anknuten till initiativet. Lokalt syftar i detta fall på anknytning till en närliggande replik, medan fokalt syftar på huruvida en respons motsvarar initiativets substans. (Linell & Gustavsson 1987, Theodorsson 2003). Med icke-lokal menas om att repliken knyter an till ett ämne eller ett inlägg som man tidigare diskuterat, men som för tillfället inte är aktuellt i samtalet. Om responsen däremot är icke-fokal lyckas man inte knyta an till budskapet i initiativet, utan svarar på någon annan godtycklig eller för initiativet irrelevant detalj.

Det finns några typer av inlägg som är svåra att placera in i denna systematik av initiativ och responser. Det gäller särskilt inlägg som uppvisar svaga eller tvetydiga tecken på initiativ eller respons. Exempelvis reparationer i form av klagande frågor eller upprepningar. En reparation är dels respons på en tidigare partiell respons, dels anknyter den bakåt till eller upprepar det tidigare initiativet (Linell & Gustavsson 1987: 55-56). En reparation innehåller inget äkta initiativ, eftersom den inte ämnar styra diskussionen, men den är heller inte enbart en slags respons. Denna typ av inlägg har en egen kategori utan definierade initiativ och responsdelar. En annan typ av inlägg som faller in under denna kategori är inadekvata repliker, dvs. sådana inlägg som är både lokalt och fokalt misslyckade och vars mening således inte kan uttydas.

Tabell 4.3 Primärt kodningsschema för IR-analys¹⁶

a. Initiativets styrka

- 0: Inget initiativ: inlägget har ingen initiativdel
- 1: Svagt initiativ: implicit fråga eller utvecklande resonemang
- 2: Starkt initiativ: explicit fråga eller uppmaning

b. Turtagning

- 0: Ingen respons: inlägget har ingen responsdel
- 1: Öppen koppling: respons på fritt initiativ
- 2: Stängd koppling: respons på riktat initiativ
- 3: Stulet initiativ: besvarar initiativ riktat till annan respondent eller avbryter annan deltagare
- 4: Självanknuten koppling: besvarar eller upprepar eget initiativ

c. Responsens adekvans

- 0: Ingen respons: inlägget har ingen responsdel
- 1: Adekvat respons: responsen har tydlig koppling till initiativ
- 2: Partiell adekvat respons, icke-lokal: koppling till ett initiativ som inte längre är del av diskussionen
- 3: Partiell adekvat respons, icke-fokal: koppling till en annan aspekt än den som initiativet ämnade

d. Undantag

- (*)Reparation: kort klargörande fråga eller beriktigande
- (*) Icke-adekvat replik: dess uttryckliga mening kan ej uttydas

4.6 Hur skall mätinstrumenten tolkas?

4.6.1 Att bestämma kvaliteten på diskurs och dialog

Den tydliga kopplingen som existerar mellan diskurskvalitetsmåttets indikatorer och den deliberativa teorin gör att de resultat som går att utläsa ur analyserna relativt direkt kan berätta något om den deliberativa processens kvalitet, eller åtminstone hur väl kraven på rationell argumentation och ömsesidig respekt uppfyllts. Diskurskvalitetsmättet bygger på en idé om att deliberativa handlingar kan placeras på en skala som sträcker sig från svag deliberation, med bristfällig

¹⁶ Mer omfattande kodningsinstruktioner står att finna i Bilaga A

argumentation och en ovilja att ta andra och deras intressen i beaktande, till ideal deliberation, som är fylld av sofistikerade berättigande och ömsesidigt respektfulla överläggningar (Steiner et al. 2004). Varje inlägg kan sedan utifrån de värden de uppmäter på de olika indikatorerna, placeras på den ovannämnda skalan och sammantaget ge en bild av hur nära ideal deliberation diskussionen svävat. Indikatorerna får helt enkelt ett högre värde ju bättre de motsvarar idealet om ett kommunikativt handlande.

DQI utvecklades framför allt med syftet att ge en helhetsbild av hur rationella argument och respektfull kommunikation utnyttjats i en diskussion, men eftersom inlägget, även benämnd samtalsturen, utgör den analysenhet kodningen bygger på och de enskilda inläggen kan kopplas till deltagarna är det förstås möjligt att även undersöka den individuella fördelningen hos dessa värden. Olika individers deliberativa kapacitet tolkas utifrån diskursmåttets indikatorer genom att se på hur de enskilda deltagarnas inlägg placerat sig på den deliberativa skalan.

Tolkningen av de värden som kan uppmätas med hjälp av IR-analysens interaktionsmått låter sig inte återkopplas lika lätt som diskursmåttets indikatorer till den deliberativa teorin och kräver följaktligen en mer omsorgsfull genomgång. IR-analysen bygger på att man först identifierar olika egenskaper hos inlägg. Efter att man kodat en dialog enligt IR-analysens kodningsschema kan man särskilja en rad olika repliktyper utifrån egenskaperna hos repliken (Linell & Gustavsson 1987: 112). Bestämda sammansättningar av de olika egenskaperna ger alltså olika typer av dialogiska inlägg. Närmare sagt inbegriper den här studien 19 kombinationer av kategorierna ovan, även kallade repliktyper (se tabell 4.4).

Utifrån en sammanställning av de olika egenskaperna i inläggen kan olika typer av kommunikation eller störningar klassificeras i form av övergripande interaktionsmått¹⁷. Bedömningen utgår från de karaktäristika som utformar inläggens interaktiva dynamik och interaktionsmått beskriver olika dialogiska mönster. De bygger framför allt på tre grundläggande element ur Linells (1998) teori om

¹⁷ Linell och Gustavsson (1987) kallar motsvarande mått för tillämpade mått. De inkluderar dessutom ett flertal andra mått som inte behandlas i denna studie. Interaktionsmått är dock ett mer beskrivande namn med tanke på analysinstrumentets syfte i denna avhandling.

dialogisk kommunikation; *dominans*, *dynamik* och *koherens*. IR-analysens kodning genomgår alltså två kategoriseringar för att man skall erhålla de för denna studie intressanta mått. Först fastställs typen av inlägg utifrån IR-analysens indikatorer och därefter kategoriseras inläggen i olika typer. I denna studie rangordnas även inläggen i syfte att beskriva dialogisk dominans.

Dominans i dialogen kan beskrivas som den asymmetri som finns i de olika aktörernas bruk av samtalsturer. Begreppet dynamik hänvisar till utvecklingen av dialogen, som bygger på ett spel mellan samtalsturer, medan koherensen utgörs av hur de olika replikerna kopplas samman. Dessa element ger en inblick i vad gruppdiskussioner förmår åstadkomma; samtal som är jämlika/ojämlika, sammanvävda/sönderbrutna eller välfungerande/dysfunktionella (Linell & Gustavsson 1987: 191).

Härigenom kan även deltagarnas förhållande till processen beskrivas; på vilket sätt utgör deras bidrag en del av samtalet? Om alla på ett fungerande och relativt jämlikt vis kan delta i den interaktiva processen är den också per definition inkluderande. Då har man lika möjlighet att styra processen, föra samtalet framåt och beakta tidigare yttranden. Om deltagandet däremot betecknas av betydande ojämlikhet, fragmentering eller dysfunktionalitet kan det vara ett tecken på att man är exkluderad ur den deliberativa processen.

4.6.2 Dialogisk dominans

Härnäst redogör jag mer ingående för de olika interaktionsmått och deras sammanställning. Syftet är även att beskriva på vilket sätt de kan bidra till en bättre förståelse av den deliberativa processen. Till först beskriver jag ett mått på dominans i dialogen, även känt som IR-index och därefter uppmätningar som beskriver dialogens dynamik och koherens.

Itakura (2000: 1862) menar att man bör inse att dominans är ett mångbottnat fenomen som kan omfatta kvantitativa och kvalitativa dimensioner. Dominans i en

diskussion handlar inte bara om aktivitet. Det kan också handla om en talares benägenhet att styra över andra deltagares bidrag i dialogen. I sådana fall bygger dominansen på ett utövande av kontroll, snarare än på ett individuellt motiv att framställa yttranden. Därmed är det viktigt att se vem som i högre grad framställer styrande respektive undfallna inlägg, om man vill kunna bedöma jämlikheten i den deliberativa processen. Syftet med IR-indexet är att infånga hur man styr diskussionens utveckling och det kan därmed ses som ett mer utstuderat mått på diskursiv maktutövning, än den enkla diskussionsaktiviteten.

IR-indexet bygger på en femgradig skala¹⁸ där de olika repliktyperna ordnas på en skala från styrande initiativ till undfallande responser. I det fallet rör det sig alltså om ett kontinuum där man rör sig mellan stark och svag inverkan på dialogens utveckling (Linell 1987: 191-192). Kraftigt styrande repliker får högre värden medan mer undfallna får lägre värden. Vid poängsättningen av olika repliktyper har jag satt värdet på de mest styrande inläggen (fritt, starkt initiativ) till 2, och de svagaste, mest undfallna (Fåordiga enkla och icke-adekvat repliker) får värdet 0 (Linell 1987: 192-195). De neutrala balanserade inläggen i mitten av skalan får således värdet 1.

Tabell 4.4 utgör en sammanställning över de 19 inläggstyperna med sina respektive egenskaper ur IR-analysen (se tabell 4.3). Dessutom rangordnas inläggen i kolumnen dominans enligt sitt specifika dominansvärde. Inläggstyp k (se tabell 4.4 nedan) motsvarar vad som kunde anses vara den mest neutrala typen av inlägg, sådana som har en adekvat respons, var turtagningen varit öppen för alla och med ett svagt initiativ som för diskussionen vidare. Överst hittar man inlägg som endast består av starka initiativ och som helt saknar respons. Nederst finner man underordnade repliker som reparationer och inadekvata repliker.

¹⁸ Det ursprungliga IR-indexet utnyttjade en sexgradig skala.

Tabell 4.4 IR-index, beskriver replikens inflytande på den fortlevande dialogen

	Responsens adekvans ←	Turtagning =	Initiativets styrka →	Dominans- värde
a.	(0) -	(0) -	(2) stark	2
b.	(0) -	(3) Stulen tur	(2) stark	2
c.	(0) -	(4) Självanknuten	(2) stark	2
d.	(1) adekvat	(1) Öppen	(2) stark	1,5
e.	(0) -	(0) -	(1) svag	1,5
f.	(2) icke-lokal	(0) -	(2) stark	1,5
g.	(3) icke-fokal	(0) -	(2) stark	1,5
h.	(0) -	(3) Stulen tur	(1) svag	1,5
i.	(0) -	(4) Självanknuten	(1) svag	1,5
j.	(1) adekvat	(2) Stängd	(2) stark	1
k.	(1) adekvat	(1) Öppen	(1) svag	1
l.	(2) icke-lokal	(0) -	(1) svag	1
m.	(3) icke-fokal	(0) -	(1) svag	1
n.	(0) -	(3) Stulen tur	(0) -	1
o.	(1) adekvat	(2) Stängd	(1) svag	0,5
p.	(1) adekvat	(1) Öppen	(0) -	0,5
q.	(1) adekvat	(2) Stängd	(0) -	0
r.	Klargörande eller Reparation (0,1,0)			0
s.	Inadekvat replik (0,0,0)			0

Med hjälp av interaktionspoängen kan man för varje deltagare i ett samtal beräkna ett indextal, ett medelvärde. Detta utgör ett sammanfattande mått på hur fördelningen av respektive aktörs replikenheter ser ut på skalan från 2 till 0 (se tabell 4.4). Differensen mellan deltagarnas medelvärden kan alltså ses som ett mått på ojämlikhet i inflytandet på deliberationsprocessens utveckling (Linell & Gustavsson 1987: 197). Eftersom indextalet bygger på ett medelvärde påverkas den dock starkt av antalet inlägg som deltagarna kommer med. Det här leder till

vissa problem i jämförelser där deltagare är väldigt olika aktiva. Skillnaden mellan aktiva och inaktiva deltagare blir väldigt liten om man endast tar medelvärden i beaktande. Denna problematik härstammar från att måttet ursprungligen utvecklades för dyadiska samtal, där deltagande sällan är lika ojämnt fördelat som i grupsamtal.

För att komma runt den problematik som ett utnyttjande av medelvärden leder till, kan man utnyttja en viktning utifrån deltagaraktiviteten. Med andra ord kombinerar man dominansmålet med diskussionsaktiviteten i syfte att skapa ett flerdimensionellt mått på dialogisk dominans. För varje individ uträknas ett medelvärde för dominans uträknats med hjälp av det modifierade IR-indexet som därefter multipliceras med diskussionsaktiviteten. Då man multiplicerar indexvärdet med aktiviteten betyder ett index-värde nära 1,00 att diskussionsdominansen skulle vara ungefär densamma som diskussionsaktiviteten. Inlägg som är mer styrande eller undfallna höjer respektive sänker dominansen i förhållande till diskussionsaktiviteten. Ett medelvärde över 1,00 kommer alltså att ge en högre diskussionsdominans än diskussionsaktivitet, medan ett medelvärde under 1,00 minskar inflytandet i förhållande till den enkla diskussionsaktiviteten. Därmed får man ett mått på makt i diskussionen som tar i beaktande både kvantitet och förmåga att styra diskussionen för de individuella deltagarna.

4.6.3 Dialogens dynamik och koherens

Interaktionsmåten för dynamik och koherens bygger på de olika repliktyper som fastställts i tabell 4.4 ovan. Dessa interaktionsmått är helt enkelt kategorier som består av en viss typ av repliker. Då de olika repliktyperna tillskrivits sin rättmätiga kategori kan man räkna ut frekvenser hos dessa mått, vilket ger en sammanställd bild av initiativ-responsstrukturen i dialogen. Måten på dynamik och koherens förtäljer strukturen hos själva deliberationen. Denna struktur fastställs genom olika egenskaper hos inläggen som betecknar deltagarnas förmåga att utveckla en gemensam dialog respektive deras ovilja eller oförmåga att engagera sig i en kontinuerlig interaktiv process. I enlighet med de förutsättningar som uppställs i

kapitel 2 förväntas endast dialog som betecknas av koherenta anknytningar och en dynamisk balans frambringa en fungerande deliberativ process.

Den dynamiska *balansen*¹⁹ består av klassiskt anknutna repliker, dvs. repliker med både anknytande adekvat respons och framåtdrivande initiativ (svagt eller starkt). Vid en idealtypisk bild av samtalet som ett samspel avlöser parterna varandra och varje replik av en part anknyter bakåt till den andre partens senaste replik och dessutom för in något nytt i diskussionen. Varje replik har i denna väv av ömsesidigt iakttagbara produktions- och förståelseprocesser två integrerade funktioner; dels tillför och producerar talaren nytt innehåll och dels indikerar han hur han förstått motpartens föregående replik och/eller hur han själv avsett (alternativt själv nu förstår) sin egen tidigare replik (och annat som föregått den) (Linell & Gustavsson 1987: 17). Balansen beskriver därmed en sådan samtalsstruktur som utgör grunden för en fungerande deliberativ process. Dialoger som domineras av den här typen av repliker har man föreställt sig att utgör en förutsättning för att Habermas (1981) ideala talsituation skall kunna uppstå (Linell & Gustavsson 1987: 10-11). I en diskussion där balanserade repliker utgör normen prövas och utvecklas argument i en kontinuerlig dialog. För en fungerande dialog är det därmed viktigt med ett aktivt utbyte av initiativ och respons, dvs. en hög frekvens av balanserade inlägg, vilket skulle visa på att interaktionen är starkt sammankopplad.

Det fungerande och kooperativa samtalet utmärks av att parterna friktionsfritt förmår anknyta till varandra och föra dialogen vidare. Men dylik balanserad dialog är dock ett inslag som uppstår endast momentärt. Om en talare undviker att direkt respondera på motpartens föregående initiativ eller om han ger upphov till utsvävningar, upphakningar och stopp istället för att följa det "raka spåret framåt" kan man se det som ett slags störning, en brist på koherens, eller *inkoherens*²⁰. (Linell & Gustavsson 1987: 200).

Det finns olika inslag i dialoger som kan bidra till att de "går ur spår" och inte utvecklas till koherenta sammanvävda trådar av kommunikation. Det kan bero på

¹⁹ Inläggstyperna d, j, k, o och p i tabell 4.4

²⁰ Inläggstyperna b, g, h, m, n och s i tabell 4.4

att man inte tar andra personers inlägg i beaktande eller att det uppstår missförstånd mellan deltagarna. Ett sätt att ignorera innehållet i motpartens replik är att skifta aspekt med hjälp av en icke-fokal anknytning. Inkoherens behöver inte nödvändigtvis vara resultatet av en medveten handling, utan det kan också handla om missförstånd. Men den utgör i vilket fall som helst en brist i kommunikationen. Självanknutna inlägg är också en form av inkoherens, eftersom man ignorerar sin motpart och anknyter till sig själv genom att upprepa sitt eget tidigare initiativ eller genom att spinna vidare enbart på vad man själv sagt (Linell & Gustavsson 1987). Om deltagare endast fortsätter på sina tankar från tidigare turer, pratar de antagligen förbi varandra, snarare än med varandra.

Stulna repliker tillhör också kategorin inkoherens, eftersom de bryter upp en fungerande process. Icke-adekvata repliker tyder även de på en brist i kommunikationen som kan liknas vid inkoherens. Eftersom det uppenbart saknas en koppling till tidigare initiativ och de helt klart orsakar ett slags stopp eller upphakning kan även dessa inlägg ses som ett tecken på att diskussionen gått ur spår. Om kopplingarna mellan samtalsturer är misslyckade, liksom i fallet med inkoherenta inlägg, avbryts eller förhindras den kontinuerliga process där skäl utbyts och utvecklas för att skapa det bästa argumentet. Dialog är som jag tidigare konstaterat en iterativ process och en viss inkoherens är oundviklig då man upprättar en fungerande deliberation. Upprepade fall av inkoherens tyder dock på problem i upprättandet av en fungerande deliberativ process.

4.7 Prövning av mätinstrumentens reliabilitet

4.7.1 Allmänt om reliabilitetstest

Reliabilitetstest är en viktig komponent i alla innehållsanalyser, särskilt för sådana som utgår ifrån en kvantifiering av subjektivt tolkningsbara kategorier. Eftersom målet är att identifiera och registrera relativt sett objektiva, eller åtminstone intersubjektiva, egenskaper i olika budskap är det nödvändigt att diskutera hur

pålitliga dessa omdömen är. Om man inte kan fastställa reliabilitet vid utnyttjande av dylika mätinstrument försvagas inte bara validiteten hos uppmätningarna, på grund av att man inte kan fastslå uppmätningarnas autenticitet, utan det leder även till att mätinstrumentens användbarhet bör ifrågasättas (Neuendorf 2002).

Krippendorff (2003: 214-216) beskriver tre olika typer av reliabilitet som skall fastställas vid innehållsanalys: *stabilitet*, *inter-subjektivitet* och *precision*. Reliabilitet definierat som stabilitet kan förstås som i vilken utsträckning uppmätningar följer ett stabilt mönster i upprepade försök. Inter-subjektivitet bygger på till vilken grad man under olika omständigheter, exempelvis genom att utnyttja flera oberoende kodare, kan återge en process på samma sätt. Den tredje typen, precision, bygger på huruvida process motsvarar en etablerad standard eller i vilken mån mätinstrumentet lyckas återge det som det är tänkt att det skall infånga.

Även om en prövning av reliabilitet i princip bör omfatta alla tre typer av reliabilitet brukar man fokusera på att fastställa den andra typen av reliabilitet, dvs. intersubjektiv replikation. Genom att kontrollera för att fler än en individ kommer fram till liknande resultat vill man garantera att kodningarnas tolkningar inte bygger på subjektiv godtycklighet (Krippendorff 2003). Stabilitet anses vara ett relativt svagt reliabilitetsmått eftersom det endast berättar om mönster i kodningen upprepar sig, men inte säger något om varför dessa mönster uppstår. Problemet med den tredje formen av reliabilitet, precision, är att den är svår att bedöma. Även om man utifrån ett material kan skapa sig en relativt god förståelse för hur precisa resultaten är, särskilt om man har andra motsvarande material att jämföra med, kan det vara svårt att bevisa detta.

I denna studie utnyttjas två etablerade kodningsscheman vars reliabilitet följaktligen prövats även i samband med tidigare studier. DQI har uppvisat en erkänt hög reliabilitet vid uppmätning av diskurskvalitet hos parlamentariska diskussioner (Steiner et al 2004: 67-71). Också utvecklingen av IR-analysen omfattade en prövning av kodningens reliabilitet. Prövningen i samband med IR-analysen har varit en aning mindre omfattande än den som utnyttjades för DQI, men både i samband Linell och Gustavsson (1987) ursprungliga utveckling av

instrumentet och Johansson-Hidéns (1998) IR-analys av gruppdiskussioner kunde en tillförlitlig överrenskommelse uppvisas. Trots att det rör sig om två mätinstrument som tidigare uppvisat god reliabilitet, bör man ändå fastställa att kodningen verkställtts korrekt även i detta fall.

4.7.2 Fastställande av reliabilitet för de två mätinstrumenten

Eftersom man av praktiska skäl inte kan testa hela materialet bör man begränsa det urval som utnyttjas för reliabilitetskodning. Detta kan man göra genom att använda sig av stickprov ur det sammanställda materialet. Genom ett slumpmässigt urval utsågs fyra moment ur smågruppsdiskussionerna som grund för reliabilitetskodningarna. Att utnyttja hela stycken ur diskussionen, framom slumpmässigt utvalda inlägg, är nödvändigt om man vill ge någon form av kontext till kodningen. Medborgardiskussioner bygger på komplexa mönster av interaktion mellan deltagare och många kommunikativa handlingar sker indirekt eller underförstått. Ju bekantare forskaren är med kontexten desto lättare kan han uppfatta nyanser som annars kunde vara svåra att urskilja. Den interaktiva dialogen leder till att språkbruket lätt blir rätt ekonomiskt och att deltagarna sällan kommunicerar genom längre välartikulerade inlägg där man i detalj klargör för alla ståndpunkter som man för fram. Det är således rätt krävande att bedöma i vilken mån deltagarna förstår och lyckas kommunicera med varandra, särskilt i en obekant kontext.

Det finns olika uppfattningar om andel av kodningen man bör använda sig av vid prövningen av reliabilitet, men mer generellt brukar man i metodtexter föreslå ungefärliga riktlinjer som 10 eller 20 procent av hela materialet (Neuendorf 2002). Det här kan dock i många fall utgöra ett onödigt omfattande urval. För denna studie skulle en sådan mängd motsvara upp till en månads kodningsarbete. Därför föreslår bland andra Lacy och Riffe (1996) att man istället borde låta urvalets storlek bygga på en tillåten feluppskattning i stickprovet. De fyra moment som utsågs till prövningen av analysens reliabilitet bestod av sammanlagt 78 inlägg. Enligt Krippendorff (2004: 239-240) bör ett dylikt stickprov vara tillräckligt stort för att man skall kunna bestämma nivån av intersubjektiv reliabilitet inom ramen

för en tillåten feluppskattning om indikatorerna består av relativt få kategorier (3-4), vilket är fallet för indikatorerna i denna studie.

För att bestämma den intersubjektiva reliabiliteten utnyttjades ett utförligt kodningsschema²¹ som beskriver hur man skall koda olika budskap. Det är utifrån dessa anvisningar som en annan kodare skall återge processen. Kodningsarbetet är dock oftast så komplicerat att det även är nödvändigt att lära ut och öva kodningsprocessen med den individ som skall upprepa mätningen (Krippendorff 2004: 131).

Då själva utvecklingen av instrumenten och kodningsarbetet sker under en längre tid ställer reliabilitetstester dock höga krav på tillgängliga personresurser. I de fall man jobbar med nytt mätinstrument kan det kräva flera veckor, eller till och med månader, av arbete för att uppnå en god samstämmighet mellan kodare (se Dutwin 2002, Stromer-Galley 2007). I den mån det är möjligt att utnyttja samma kodare under en längre period, både då instrumenten utvecklas och i samband med granskningen efteråt, finns det bättre förutsättningar för att uppvisa hög samstämmighet. Det gör det helt enkelt möjligt att bygga upp en mer omfattande och interaktiv läroprocess. Helst bör forskaren överlämna såväl kodning som prövning av reliabilitet till två eller flera oberoende personer (Kolbe 1991, Lombard et al. 2010). Detta tillvägagångssätt tillåter en prövning av mätinstrumenten av två personer med motsvarande erfarenhet av materialet, men ställer förstås ännu större krav på tillgängliga resurser.

Fastställningen av den slutliga interkodarreliabiliteten begränsades i detta fall till ungefär en veckas arbete, dels på grund av de resurser som krävs och dels på grund av det rör sig om redan etablerade instrument. Efter en noggrann genomgång av kodningsschemat med där tillhörande exempel genomfördes en övning där mätinstrumenten prövades av personen som utförde den omkodning på vilken reliabilitetstestetbaserade sig²². Efter övningsomgången studerades kodnings-

²¹ Det fullständiga kodningsschemat står att finna i Bilaga A.

²² Personen som deltog i den slutliga bedömningen av kodningsarbetet var från tidigare var obekant med den bakomliggande teorin och som inte tidigare hade arbetat med innehållsanalys.

utfallet och de skillnader som uppdagats mellan reliabilitetsprovningen och den ursprungliga kodningen granskades. Därefter genomfördes det slutliga testet.

4.7.3 Resultat från reliabilitetstestet

Trots att provning av interkodarreliabilitet har betonats allt mer under de senaste årtiondena saknas fortfarande konsensus kring vad som utgör det bästa eller mest tillförlitliga sättet att uppmäta interkodarreliabilitet. Även om vissa översiktsstudier visat att överraskande många studier saknar reliabilitetskontroll helt och hållet omfattar de flesta innehållsanalyser en kontroll av enkel kodningsöverensstämmelse, dvs. andelen av identiska koder för två olika kodare (Lombard et al. 2002).

Det finns inga definitiva gränsvärden för reliabilitet och de rekommendationer som ges är i regel rätt varierande, mycket beroende på att innehållsanalyserna utnyttjas inom väldigt olika kontexter. Enligt en litteraturöversikt sammanställd av Neuen-dorff (2002) kan en kodningsöverensstämmelse på över 80 procent i de flesta fall anses vara pålitlig, medan en som uppnår 90 procent definitivt bör anses som reliabel. Vid kartläggande undersökningar kan även reliabilitetsnivåer på 70 procent utnyttjas. Alla reliabilitetsvärderingar är dock beroende av kontexten och kodningsinstrumentens struktur.

I denna studie uppmättes för IR-analysen en reliabilitet på 88 procent med hjälp av enkel kodningsöverensstämmelse. Den grad av överensstämmelse som IR-analysen uppvisar ger således en indikation på hög reliabilitet. Kodningsstrukturen har dock varit en annan för denna studie än i den ursprungliga utformningen av IR-analysen, så utfallet är inte direkt jämförbart med de siffror som presenterades ovan för samma mätinstrument. Om man ser till diskurskvaliteten uppvisar också den en interkodaröverensstämmelse på 86 procent, vilket även det indikerar en mycket god överensstämmelse²³.

²³ En dimension i kodningen av diskurskvalitet är hur väl det går att särskilja relevanta och icke-relevanta inlägg, dvs. inlägg med eller utan yrkanden. Det är ett problem som inte direkt är

En seriös prövning av interkodarreliabiliteten kräver dock att man ser bortom enkel kodaröverensstämmelse och dessutom studerar de olika indikatorer hos mätinstrumenten var för sig. Annars finns det en betydande risk att indikatorer med högre reliabilitet gömmer kategorier som är mindre reliabla eller att vissa kategorier är så förenklade att man rent slumpmässigt kunde uppnå samma resultat (Neuendorf 2002: 150-151, Krippendorff 2004: 246-247).

Bland de reliabilitetstest som är utvecklade för att ta slumpmässig samstämmighet i beaktande är Cohens kappas det mest etablerade (Lombard et al. 2002: 593). Krippendorffs alpha har presenterats som ett mer avancerat instrument för den typ av reliabilitetstest man utnyttjar Cohens kappas till (se Krippendorff 2004), men det har dock varit mindre lätt tillgängligt för prövning med hjälp av statistik programvara är således mindre etablerat (Lombard et al. 2002). Jag har valt att använda mig av det mer etablerade Cohens kappas, eftersom det ger en möjlighet att göra vissa jämförelser av reliabilitetsnivåer med indikatorer ur den ursprungliga undersökningen med DQI.

Tabell 4.5 *Reliabilitet för IR-analys och diskurskvalitetsmätt*

Indikator	IR-analys			Diskurskvalitet			
	Reliabilitetstest	Initiativets styrka	Turtagning/koppling	Responsens adekvans	Grad av berättigande	Skäl till berättigande*	Respekt*
Enkel samstämmig.	0,90	0,87	0,86	0,73	0,93	0,96	0,82
Cohens kappas	0,74	0,53	0,58	0,55	0,55	0,65	0,52

*Dessa kategorier prövades med ett skilt stickprov, eftersom de uppvisade en bristfällig variation i förhållande till kontexten i det första stickprovet.

närvarande vid den analys av parlamentarisk debatt där i princip alla inlägg inbegriper ett yrkande. Reliabilitetstest i samband med en pilotstudie visade dock en överensstämmighet på över 95% vad gäller igenkännande av ett relevanta inlägg.

Man kan ur tabell 4.5 se att de Cohens kappa-värden som uppmätts för reliabilitetskodningen är betydligt lägre än för kodaröverensstämmelsen (tabell 4.4). De varierar mellan 0,52 och 0,74, dvs. mellan 52 och 74 procent. Men vad står dessa värden för? Cohens kappa skall förstås som så att 0,00 är det samma som ett slumpmässigt sammanträffande, medan 1,00 motsvarar perfekt överensstämmelse. Allt däremellan beskriver till vilken grad kodningen är bättre än slumpmässig, dvs. ett Cohens kappa-värde på 0,60 skulle vara detsamma som 60 procent bättre än en ren slumpmässig kodning (Neuendorf 2002).

I regel anses Cohens kappa vara ett relativt konservativt reliabilitetsinstrument och därmed är värdena det uppvisar generellt lägre än för kodaröverensstämmelsen (Lombard et al 2002: 600). En kategorisering som gjorts av Landis & Koch (1977) ger följande gränsvärden för Cohens Kappa: 0,01-0,20 = svag, 0,21-0,40 = måttlig, 0,41-0,60 = tillfredställande, 0,61-0,80 = betydande och 0,81-1,00 intill perfekt samstämmighet. Medan Fleiss (1981) menar värden under 0,40 bör anses som svaga, 0,40-0,75 ligger mellan tillfredställande och goda och värden över 0,75 är utmärkta. Mer konservativa bedömningar gör dock gällande att Cohens kappa bör uppnå 0,70 för att anses trovärdigt (Hayes 2005). Och enligt den bedömningen skulle de värden på 0,50-0,60 som uppvisas i flertalet kategorier ur både diskurskvalitetsmättet och interaktionsanalysen, även om de enligt Landis & Koch (1977) och Fleiss (1981) skulle anses som tillfredställande, vara för låga för att bidra med pålitliga data.

En viss kritik av reliabiliteten är med andra ord befogad om man ser till de siffror som tar i beaktande slumpmässiga sammanträffanden (Cohens kappa i detta fall). Enligt Kolbe och Burnett (1991) kan betydande skillnader mellan kodare tyda på metodologiska brister, som svaga operationaliseringar, kategoriseringar eller bristfällig kodarträning. Lombard et al. (2002) menar dock att det är viktigt för kontrollen av ett instruments reliabilitet att inte förhålla sig till ett enskilt mått på reliabilitet, utan att man försöker skapa en mer nyanserad bild, dvs. man anger inte bara överensstämmelse eller kontroll för slumpmässig samstämmighet.

Genom att studera både kodaröverensstämmelsen och Cohens kappa tillsammans kan man kontrollera för styrkor och svagheter i reliabilitetstesten. Cohens kappa

har exempelvis en tendens att ge ett kraftigt utslag då variationen i materialet är liten (se Strijbos et al. 2006). Dess utslag kan till och med uppfattas som en aning godtyckligt, eftersom det reagerar mycket kraftigt på den lilla variation som finns. Detta gäller bland annat indikatorerna för skäl till berättigande och respekt, men också till viss del för IR-analysens kategorier. Tillsammans ger de två uppmätningarna, enkel kodaröverensstämmelse och Cohens kappas, en mer avvägd bild av reliabiliteten. Även om resultatet av kontrollen för slumpmässig samstämmighet med Cohens kappas kunde varit mer stabil, är det svårt att bortse från att den enkla kodaröverensstämmelsen är så pass betydande som den är (närmare 90% i genomsnitt).

Eftersom det ursprungliga DQI anses vara ett instrument med god reliabilitet kan det utnyttjas för vissa jämförelser med framför allt diskurskvalitetsmättet. Man kunde redan tidigare se att den ursprungliga undersökningen med hjälp av DQI i en parlamentarisk kontext uppvisade en hög grad av kodaröverensstämmelse (Steiner et al. 2004: 68). Vad gäller indikatorn för grad av berättigande är den häpnadsväckande lika i båda studierna. Kodaröverensstämmelsen är exakt densamma och kontrollen för slumpmässig överensstämmelse visar sig vara endast en aning svagare i denna studie. I en jämförelse med reliabilitetsvärden för de olika indikatorerna är värdena för Cohen's kappas genomgående en aning högre än i denna studie, även om kappas värdet inte överstiger 0,6 för alla indikatorerna i Steiners et al. (2004) studie heller.

Då jag redogör för det empiriska utfallet i följande kapitel kan man också se att kodningen för de deliberationsprocesser (smågrupper) som kodats tenderar vara mycket stabil, vilket ger ytterligare stöd för reliabiliteten enligt det första av de tre kriterier som Krippendorff ställer upp. Även om man i syfte att uppnå en högre reliabilitet kunde förespråka exempelvis en mer omfattande kodarutbildning än den som utnyttjats för denna studie, eller ett mer omfattande samarbete mellan olika kodare i samband med kodningsarbetet, finns det knappast orsak att vara överdrivet kritisk till den reliabilitetsnivå som innehållsanalysen uppvisar överlag.

4.8 Sammanfattning av metodval

Ett kodningssystem skall naturligtvis anpassas efter syftet med de tilltänkta analyserna och vilken typ av data som skall analyseras. Det kan vara relativt enkelt, som måttet på diskussionsaktivitet, där man endast registrerar hur många inlägg var deltagare bidragit med. Eller mer raffinerat som diskurskvalitetsmålet och IR-analysen vilka bygger på var sin form av systematisk innehållsanalys. Med dessa innehållsanalyser uppfångas de grundläggande element för en deliberativ process som jag presenterade i mitt teoriavsnitt. Diskurskvalitetsmålet är tänkt att fånga upp en rad dimensioner ur Habermas teori om det kommunikativa handlandet, medan IR-analysen riktar in sig på bredare, mer allmän, analys av dialog och interaktiva utbyten mellan deltagarna. Inget av instrumenten kan ensamt ge en fullständig bild av demokratisk deliberation i praktiken, men de kompletterar varandra väl med sina olika styrkor och kan tillsammans ge en bra beskrivning av deliberationsprocessen.

Förutom att diskurskvalitetsmålet och IR-analysen infångar centrala element som beskriver kvaliteten och inklusionen hos deliberativa processer, har de en liknande metodologisk design, vilket bör göra dem tämligen kompatibla. Båda utnyttjar den individspecifika samtalsturen som analysenhet. En uppenbar fördel med ett sådant analysmått är att analyser relativt lätt kan återkopplas till deltagarna. De båda mätinstrumenten är utvecklade med målet att studera kommunikation som en kollektiv produkt. Kodningen av diskurskvaliteten i DQI och de olika interaktionsmått i IR-analysen sker systematiskt med hjälp av numeriska koder. Såväl Steiner et al. (2004) som Linell och Gustavsson (1987) hoppas därmed kunna komma åt den variation som kan finnas mellan värderingar och nå en högre intersubjektivitet än i en rent kvalitativ studie.

Kvantifiering gör det möjligt att bestämma hur deliberationen och dess olika aspekter fördelade sig mellan olika grupper och individer, både vad berör kvantitet och kvalitet. Det här torde leda till att jämförelser och kombinationer av olika indikatorer är relativt tacksamma att göra. Det som principiellt skiljer dem åt är att

DQI är strikt fokuserat på vad som sker i själva talakten, medan IR-analysen koncentrerar sig på vad som utgör kopplingen mellan olika inlägg.

Det tycks mig att de här två instrumenten mycket väl uppfyller de krav som Steiner et al. (2004) ställer upp för mätinstrument som skall utgöra en fungerande koppling mellan politisk teori och empiriskt mätbara fenomen. De har en validerad koppling till den deliberativa teorin, de undersöker mätbara fenomen och de har dessutom visat sig vara relativt generella i sin funktion. Dessutom uppvisar både diskurskvalitetsmättet och IR-analysen en trovärdig reliabilitet.

Hur uppmäta och utvärdera deliberativa samtal?

5 HUR SER MEDBORGARDELIBERATION UT?

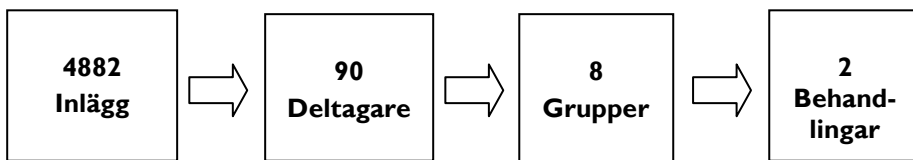
5.1 Analysens upplägg

Jag har i tidigare kapitel diskuterat den deliberativa teorins ideal och vilka förväntningar det ställs på en fungerande deliberativ process, men också vilka praktiska utmaningar som en verklighetsförankring av denna teori kan föra med sig. Jag har även behandlat de forum där vanliga medborgare förväntas engagera sig i deliberativ dialog och den eventuella inverkan som denna kontext kan ha på hur processen utfaller. I de två följande kapitlen ämnar jag empiriskt pröva de antaganden som förts fram i de teoretiskt orienterade avsnitten. I detta kapitel fokuserar jag på den andra av mina forskningsfrågor, dvs. hur medborgardeliberation ser ut. Genom att kartlägga en verklig deliberativ process vill jag fastställa vad som karaktäriserar medborgardeliberation samt närvaron av de element som presenteras i följande antaganden:

- II. Demokratisk deliberation förutsätter ett jämlikt inflytande i deliberationsprocessen, dvs. alla deltagare bör i praktiken kunna påverka diskussionens gång.
- Ila. Deltagarnas argument bör vara logiskt uppbyggda så att åhörarna kan uppfatta och förstå åsikten som presenteras samt de skäl som den bygger på.
- Ilb. Deltagarna bör uttrycka en förståelse för andras välmående och kunna beakta det gemensamma samhällets väl.
- Ilc. Deliberation bör bygga på ett öppet och fördomsfritt utbyte av åsikter där man inte uttrycker sig nedlåtande eller respektlöst om andra deltagare och deras åsikter.
- Ild. Deltagarna bör begrunda de olika åsikter som förs fram, samt avväga dem i förhållande till sina egna åsikter.

- III. Eftersom de deliberativa idealen ställer höga och specifika krav på deltagandet, finns det ett behov av att kunna beakta också annan mindre strängt normativt avgränsad kommunikation om processen skall vara inkluderande.

Den empiriska undersökningen består av statistiska analyser på fyra olika nivåer. För det första är jag intresserad av inläggs- eller talaktsnivån för att ge en generell bild av utfallet. För det andra bör man studera en aggregation av dessa talakter hos de individuella deltagarna för att få en bättre uppfattning om hur de enskilda deltagarna agerat i processen. För det tredje är det nödvändigt att skapa sig en bättre bild av hur gruppen som helhet agerat, vilket innebär ytterligare en aggregerad nivå. Dessa grupper delas i sin tur ännu in i en fjärde nivå, beslutsbehandlingen.

Figur 5.1 De fyra olika nivåerna som analyseras, från analysenheten inlägg som beskriver den kollektiva processen till de tre olika aggregerade nivåerna

Jag inleder med en mer deskriptiv analys som utgår från de kollektiva data som samlats in på inläggsnivå. Syftet är helt enkelt att ge översikt av karaktären på den deliberativa processen för att kunna skapa sig en inblick i hur väl den som helhet motsvarat de antaganden som presenterades i teorin. Fokus flyttas därefter över till den individuella deltagaren. Bland annat undersöks hur väl deltagarna klarat sig i förhållande till de krävande deliberativa idealen, och om det finns några avgörande skillnader mellan deltagarna.

Som redan betonats vid ett flertal tillfällen räcker det inte med att man undersöker den enskilda individens agerande i den deliberativa processen, eftersom den individuella förmågan att agera även kan påverkas av kontexten för interaktionen.

Denna kontext kan utgöras av själva gruppen i vilken deltagarna deltog, men den kan också utgöras av den beslutsbehandling gruppen tillhörde. Därmed omfattas kartläggningen av ytterligare två antaganden som presenterades i det teoretiska avsnittet:

- V. Om deliberationsprocessen skall kunna anses demokratisk bör deltagarnas individuella möjligheter att påverka processen inte oskäligt påverkas av kontexten för deltagandet (gruppen de deltar i, beslutsprocessen de tar del av etc.)
- VI. Med tanke på den konstruktiva miljö mini-demos erbjuder bör den deliberativa processen inte visa upp några direkta svagheter, särskilt inte i förhållande till andra typer av politisk diskussion

Dessutom tog beslutsfasen sig lite olika uttryck i de gruppdiskussioner som analyserats och av särskilt intresse är den deliberativa process som utspelade sig i samband med utformningen av de gemensamma utlåtandena. Den deliberativa processen i beslutsfasen kommer därför att jämföras med den mer allmänna delen av gruppdiskussionen. Avslutningsvis följer jag upp den deliberativa processens utveckling över tid genom att dela upp den allmänna diskussionen i tre olika faser.

5.2 Analys av den kollektiva processen på inläggsnivå

Eftersom detta arbete till sin grund går ut på att kartlägga den deliberativa processen har den allmänna deliberationsnivån en mycket viktig uppgift i att bidra med en uppfattning om hur deliberationen förlöpt överlag. Redan en analys som bygger på de deskriptiva data som presenteras nedan (tabell 5.1) hjälper att pröva ett flertal av de centrala antaganden som förts fram i den teoretiska delen.

5.2.1 Den deliberativa processens beståndsdelar

Jag inleder med att se på hur kommunikationen sett ut överlag. Som man kan utläsa från tabell 5.1 inbegriper drygt en tredjedel (35,5%) av inläggen ett yrkande. Eftersom det rör sig om ett rätt utforskat område är det svårt att säga något om förväntningarna på hur argumentativt ett deliberativt samtal i regel kan förväntas vara, eller vilka implikationer en variation på denna variabel skulle ha för processen. Det lämnar hur som helst en hel del utrymme för andra former av interaktion än den rent handlingsorienterade i den deliberativa processen.

Det är kanske sist och slutligen inte särskilt överraskande att de mer argumentativa momenten kommer och går i diskussionen. Eftersom de samtal som analyserats för denna studie härstammar från interaktion mellan vanliga medborgare är det inte helt oväntat att de stundtals drar sig tillbaka från ett mer intensivt debatterande för att i en mer explorativ anda samla kunskap genom att utbyta information och personliga erfarenheter. Man väljer helt enkelt att ta till mer informella och konstativa kommunikationsformer för att etablera en grund utifrån vilken man kan utveckla en fortsatt debatt. I denna konversation strävar man framför allt efter att skapa sociala kontakter och söka för processen relevanta fakta, inte att som i en mer handlingsorienterad diskurs uttryckligen efter att påverka eller forma åsikter. Nedan kan man se ett exempel på hur man från ett yrkande om att det bör göras större satsningar på fusionsforskning övergår till en dialog där man istället försöker fastställa vissa fakta.

(Man71) Jag tycker att världen inte har satsat tillräckligt mycket på fusion. Skulle man få det att fungera så skulle alla problemen, eller nästan alla vara ur världen. Du som fysiker, varför gör man inte det?

(Man28) – Det är ju inte alls min expertis den här kärnfysiken, vare sig fusion eller fission. Jag har förstått att det handlar om en ganska komplicerad process när vi talar om att fusionera två vätekärnor för att få el. Du skall ha en otrolig hetta, vi talar om-

(Man71) – De får ju det och fungera, men inte lönsamt.

(Man28) – Mer eller mindre så är det. Man hör ju olika estimeringar om när det skall kunna fungera.

(Man71) – 100 år sade någon.

(Man28) – 50 år är det mest optimistiska jag har hört talas om.

Tabell 5.1 Den kollektiva processen sett till dialog och diskurskvalitet

Indikator	% (N)
Inlägg	(N=3351)
Dialog	
Balans	53,9 (1806)
Inkoherens	16,0 (535)
Inlägg med yrkande	35,5 (N=1189)
Grad av berättigande	
Inget berättigande	12,0 (143)
Bristfälligt berättigande	46,4 (552)
Kvalificerat berättigande	35,2 (418)
Sofistikerat berättigande	6,4 (76)
Skäl till berättigande	
Egen nytta eller gruppintresse	2,7 (32)
Neutralt (inget uppenbart skäl)	89,7 (1067)
Gemensamma bästa (både (a) utilitarism och (b) differensprincip)	7,6 (90)
Respekt	
Respekt	93,8 (1115)
Explicit respektlöshet/ringaktning	6,2 (74)
Reflektion	
Yrkandet inbegriper endast egen åsikt	32,5 (386)
Yrkandet kopplar till andras åsikter	57,6 (685)
Yrkandet beaktar motargument/ avväger olika argument	9,9 (118)

Den stora andelen icke-argumentativa eller konstativa inlägg (65%) gör det särskilt angeläget att utnyttja instrument som kan infånga det som faller utanför den deliberativa argumentationen. Det motsvarar väl antagandet om att man bör utnyttja andra former av analys än dem som fokuserar endast på de deliberativa idealen. Men vad berättar de dialogiska måtten, balans och koherens, om medborgardiskussionen som helhet?

Det är rätt svårt att fastställa den exakta innebörden av en balans på 53,9 procent. Balanserade repliker anses utgöra fundamentet för en "ideal dialog" eftersom de både anknyter till tidigare inlägg och utvecklar den pågående diskussionen (Linell & Gustavsson 1987: 201-202). Linell och Gustavsson (1987) menar dock att en ideal dialog av balanserade inlägg infinner sig på sin höjd periodvis i dialogen. Och som man kan se i tabell 5.1 beskriver dynamisk balans endast drygt hälften av alla inlägg. Inte ens i kooperativa framåtsträvande samtal mellan jämställda parter förväntas hela interaktionen betecknas av den ideala samspelsmodellen. För jämförelsens skull kan man se på dialogen i de arbetsplatsdiskussioner som Johansson-Hidén (1998) analyserade i sin studie. I dessa diskussioner var medelvärdet för balans 51,1 procent, det vill säga i princip det samma som för medborgardiskussionen. Även om man åtminstone stundvis kunnat utveckla en fortlöpande dialog verkar det alltså inte som dessa deliberativa samtal, sett till den dynamiska balansen, märkbart skiljer sig från andra mer vardagliga samtal.

Linell och Gustavsson (1987) påpekar att det finns ett flertal faktorer som medverkar till att dialoger inte utvecklas till ändlösa homogena, balanserade initiativ/respons-sekvenser. Avbrutna repliker eller missförstånd leder till att diskussionen inte fortgår i en fullständig balans - avsteg som förhindrar argument från att prövas i kontinuerlig dialog. Precis som man bedömer huruvida deltagarna lyckats agera enligt teorins förväntningar, bör man också ta misslyckanden i beaktande. Annars blir förståelsen av hur inklusiv den kommunikativa processen varit lätt ofullständig. Inkoherens, dvs. då det uppstått missförstånd, eller då någon avbryter och således förhindrar en annan deltagare från att föra fram sitt ärende, eller då man endast knyter an till egna inlägg, betecknar 16 procent av inläggen. Inkoherens är bevisligen en påtaglig del av den dialogiska strukturen och dess potentiella effekt på diskussionen kan därmed inte negligeras.

Härnäst vänder jag mig till att granska nivån på den del av diskussionen som inbegriper ett yrkande, dvs. de handlingsorienterade inlägg utifrån vilka man bedömer diskurskvaliteten. Som man kan se i tabell 5.1 omfattar de flesta yrkanden åtminstone någon typ av berättigande. Endast i tolv procent av fallen finns det inget skäl som stöd för yrkandet. 35,2 procent av inläggen har ett kvalificerat yrkande och 6,4 procent har ett sofistikerat yrkande. Med andra ord gavs ett kvalificerat eller bättre berättigande till det yrkande som presenterades i 41,6 procent av fallen. Även om man inte utvecklar fullständiga och välformulerade argument i varje samtalstur, är de tillräckligt frekventa för att utgöra ett kontinuerligt närvarande element i processen.

I övriga analyser där indikatorn för grad av berättigande utnyttjas i denna studie har de sofistikerade inläggen slagits samman med de kvalificerade till en och samma kategori. Utbytet och utvecklingen av argument i medborgardiskussionen i regel är dialogiskt och relativt snabbt, vilket leder till att individuella sofistikerade berättiganden inte alltid hinner uppstå. Det handlar oftast om att flera aktiva deltagare bygger upp olika delar av ett argument, inte att en och samma individ, i mer monologisk anda, formar hela argumentet självt. Eftersom jag främst är intresserad av deltagarnas grundläggande kapacitet för demokratisk deliberation finns det ingen större poäng i att särskilja sofistikerade från övriga kvalificerade argument.

Enligt den deliberativa teorin räcker det dock inte med att argument är logiska och välformulerade, de bör även uttrycka en omsorg för det gemensamma bästa. Hänvisningar till det gemensamma bästa exponerar en insikt hos de enskilda deltagarna om att det inte endast är de själva som berörs av ett specifikt beslut. Innehållsanalysen av medborgardiskussioner visar att det är rätt ovanligt att man hänvisar till det gemensamma bästa, men å andra sidan hänvisar man inte heller till det egna intresset.

Ett centralt antagande inom den deliberativa teorin är att just offentlig deliberation skall dämpa egenintresset. Det är dock relativt svårt att bestämma i vilken mån den offentliga diskussionen i forumet lyckats dämpa egenintresset, eftersom det skulle

kräva att man visste vad de enskilda deltagarna uttryckligen såg som det egna intresset. Det är emellertid klart att väldigt få sådana hänvisningar görs. I själva verket saknar hela 90 procent av yrkandena en koppling till några uttryckliga intressen. I de fall man utnyttjat hänvisningar som hänvisar till ett gemensamt bästa berör de i regel kärnkraftens inverkan på kommande generationer, dvs. ett rätt centralt argument i kärnkraftsdiskussionen. Nedan två exempel på dylika argument:

(Kvinna49) –...den här kärnkraften blir ju ett monument som skall sparas för eftervärlden. Det skräckscenari som jag ser, om vi inte har löst det här slutförvaringsproblemet, är att vi ger över det till en ny generation. Jag tycker det är omoraliskt att ge över ett problem till nästa generation, det må sen gälla ekonomiska problem eller vår stora statsskuld. Egentligen borde man inte någonsin leva på skuld, man borde inte ge skulden i arv, det tycker jag. Har man inte löst det slutförvaringsproblemet, så skall barnen ta hand om det. Det tycker jag inte alls om.

(Man67) – Det som jag tycker är ganska skrämmande när det gäller slutförvaringen och många andra saker i den här debatten är att ingen tar det egentliga ansvaret. Det bara flyter iväg någonstans...

(Man69) – Det är riktigt, dvs. det kan hända i nästa generation eller därpå följande generation och då är vi borta. Den regering som fattade beslutet har fått ansvarsfrihet för länge sen. Ansvaret flyter faktiskt iväg.

Även om det finns en del fall där deltagare uppvisat en bristande respekt, verkar diskussionen genomgående varit mycket respektfull (94%). Bristande respekt verkar alltså inte utgöra något större problem för denna typ av medborgardeliberation. Det mått som jag i detta empiriska kapitel kallar för respekt är en sammanställning av intern och extern respekt. Eftersom det fanns ytterst få fall av uttrycklig respektlöshet gentemot övriga deltagare i gruppen kunde inga direkta analyser göras på denna dimension. Istället för att helt bortse från det knappt tiotal fall av respektlöshet mot andra deltagare som kunde identifieras har de alltså slagits samman med de fall som identifierats med hjälp av indikatorn för extern respekt. Bristen på respekt som framstår ur diskussionerna är ofta av samma slag och berör i huvudsak förhållandet till Ryssland och import av el därifrån.

Hur ser medborgardeliberation ut?

(Man67) Jag är ingen anhängare av atomkraftsenergi, men varför skulle vi inte göra vår egen atomkraft, vår egen energi. Varför skall vi köpa den från Ryssland? Vi kan sköta våra affärer, men alla vet vi hur det sköts där på andra sidan gränsen, så hellre bygger vi själva än köper därifrån. Det är mycket farligare för oss om man tänker på barn och barnbarn. Man vet aldrig när det smäller där.

(Man31) Den (risken för en kärnkraftsolycka) är den samma som när du skall ta dig till matbutiken. En chans på miljonen att du blir påkörd. Att det sen råkade ske en olycka i Ryssland är ingen överraskning.

Även om diskussionen rätt väl uppfyller antagandet om respekt, verkar man mindre villig att begrunda de olika åsikter som förs fram, samt avväga dem i förhållande till sina egna åsikter. Visserligen verkar man överlag vara rätt uppmärksam på de yrkande andra deltagare för fram, eftersom mer än två tredjedelar av alla yrkanden har en koppling till ett tidigare yrkande. En överraskande liten andel av inläggen (<10%) visar dock på att man reflekterat över olika perspektiv eller är villig att beakta motargument till de argument man själv fört fram. Det är mer än tre gånger så vanligt att inlägget (32,5%) inte har någon koppling alls till andra yrkanden. Det bör dock påpekas att den sistnämnda även omfattar fristående initiativ där ett nytt diskussionsämne förs fram och således inte endast beskriver en bristfällig uppmärksamhet på andras yrkanden.

5.2.2 Den deliberativa processen i jämförelse med elitdeliberation

Som jag konstaterade redan inledningsvis finns det endast ett fåtal publicerade studier som överhuvudtaget berör innehållet i deliberativa processer som omfattar vanliga medborgare, vilket leder till att det är rätt svårt att tolka de siffror som jag presenterar. Det gör det svårt att bestämma vilka värden som beskriver en lyckad respektive mindre lyckad deliberativ process. För att återkoppla till diskussionen om i vilken typ av forum den deliberativa processen bör utspela sig, väljer jag därför att se lite närmare på hur vanliga medborgare delibererar jämfört med den politiska eliten. Detta gör jag genom att jämföra medborgardeliberationsexperimentets siffror med dem som Steiner et al. (2004) visar upp för parlamentariska debatter i den ursprungliga studien med DQI.

De mest markanta skillnaderna i jämförelsen uppvisas i förhållande till plenardebatterna. I plenardebatterna hade yrkanden i 88 procent av fallen åtminstone ett kvalificerat berättigande, en siffra dubbelt så hög som den i medborgardiskussionen. Vad gäller skäl till berättigande är skillnaderna också betydande. Deltagarna i medborgardiskussionen hänvisade i väldigt liten utsträckning till det gemensamma bästa, närmare sagt endast i 7,6 procent av fallen. Detta kan jämföras med de 30 procent som Steiner et al. (2004) finner i sina studier av plenardebatter. Det kan finnas en rad orsaker till varför man inte hänvisar till varken särskilda eller allmänna intressen i en medborgardiskussion. Som det konstaterades tidigare, i samband med diskussionen om offentlighetens renande effekt, finns det en gräns för hur mycket man uttryckligen kan hänvisa till det gemensamma bästa i en mindre grupp. Precis som uppenbara hänvisningar till egenintresset förväntas tvättas bort tack vare den offentliga processen, finns det en påtaglig risk för att återkommande svepande hänvisningar till det gemensamma bästa framstår som hyckleri i en mindre grupp (Naurin 2003: 243).

Eftersom strukturen hos olika forum kan skilja sig rätt mycket från varandra, finns det vissa problem med att jämföra andelen högkvalitativa inlägg forum emellan. Förutom andelen kan det därmed löna sig att kontrollera antalet inlägg som förts fram i diskussionen. I de plenardebatter som förs i parlamentet behandlas ärenden ofta ganska kort. Det kan handla om ärenden som enskilda ledamöter för fram eller ärenden som förberetts någon annanstans, exempelvis genom ett kommittéväsende. Diskussionen är i många fall begränsad till en omgång av frågor i plenum som därefter besvaras av regeringen, vilket leder till att diskussionen ofta omfattar rätt få inlägg (Goodin 2008: 192-193).

I de smågrupper från medborgardiskussionen som jag analyserar här har man däremot i genomsnitt presenterat mer än 60 yrkanden med ett kvalificerat (eller sofistikerat) berättigande. Det finns med andra ord belegg för att även om andelen kvalificerade berättiganden till synes inte är särskilt hög i smågrupperna jämfört med den parlamentariska debatten, har en hel del kvalificerade argument utväxlats i samband med diskussionerna. Man har högst antagligen fört fram fler

argument än vad som många gånger presenteras i samband med parlamentarisk debatt, även om de senare i genomsnitt uppvisar en högre diskurskvalitet.

En förmodligen lämpligare referenspunkt för medborgardiskussioner, sett till forumets karaktär, är de parlamentariska kommittéer där ärenden förbereds och behandlas mer informellt. Bland de studier (se t.ex. Bessette 1994, Pekonen 2011) som gjorts om deliberationens roll i parlament betonas dessutom i regel kommittéernas roll som det verkliga deliberativa forumet. De diskussioner som förs i plenum anses främst vara riktade till media eller potentiella väljare (Pekonen 2011: 106). I kommittéerna kan man däremot tala mer öppet över partigränserna och pröva sakfrågan sett till all tillgänglig information i verklig dialog. Men även dessa diskussioner begränsas förstås av hur prestigefylld sakfrågan är eller hur splittrade partierna är i frågan (Bessette 1994: 156-159).

Om man väljer att jämföra medborgardeliberationen med den typ av diskussion som de folkvalda engagerar sig i samband med kommittéverksamhet stället för med plenardebatter, börjar man skönja likheter mellan medborgar- och elitdeliberation. En jämförelse med Steiner et al. (2004) studie visar att även om parlamentsledamöterna fortfarande producerar en klart större andel (60% mot 42%) kvalificerade inlägg är skillnaden ändå märkbart mindre än den var i jämförelsen med plenardebatterna.

Detta vittnar om vilken betydande roll forumet har för hur deltagarna engagerar sig i den deliberativa processen. Då de folkvalda finner sig i en situation som mer liknar den medborgardiskussionens deltagare var i, får också deliberationen en mer motsvarande karaktär. Denna tendens blir särskilt tydlig om man ser till hänvisningar till det gemensamma bästa. Där finns det nämligen knappt någon skillnad mellan den icke-offentliga debatt som förs i kommittéer (8,7%) och den som uppmättes i medborgardeliberationen (7,6%). Neutrala berättiganden var ungefär lika dominerande i båda forumen (se Steiner et al 2004: 129).

Eftersom indikatorerna för respekt och reflektion som utnyttjas i denna studie inte direkt motsvarar dem som utnyttjades i det ursprungliga diskurskvalitetsinstrumentet av Steiner et al. (2004), kan inga direkta jämförelser göras för dessa

element. Steiner et al. (2004: 130) visar dock på att uttrycklig brist på respekt var mer vanligt i samband med elitdeliberation än vad jag funnit i medborgardeliberationen. Även gällande brist på respekt visar sig medborgardeliberation likna mer det Steiner et al. finner när de studerar kommittéer än när de studerar plenardiskussioner.

Jämförelsen av diskurskvaliteten i medborgardeliberationsexperimentet och parlamentarisk debatt hos den politiska eliten ger en inblick i hur viktig forumet och den typ av offentlighet det medför är för deliberationens utformning. Den visar även på svårigheten i att bestämma vad som utgör god diskurskvalitet. Den relativa bristen på empirisk forskning i området gör det för det första svårt att bestämma vad som utgör en god diskurskvalitet och dessutom kan andelen och den reella frekvensen av högklassig diskurskvalitet ge rätt olika bilder av utfallet.

5.3 Deliberationsnivån hos den individuella deltagaren

5.3.1 En översikt av det individuella deltagandet

Om man vill ha en bättre förståelse för hur jämlik och inkluderande den deliberativa processen varit kommer man inte särskilt långt med att endast se på kollektiva data. Det behövs helt enkelt data och frekvenser som beskriver vad som händer hos den individuella deltagaren. Nedan i tabell 5.2 presenteras en rad mått över centralitet och variation hos de variabler som skall uppmäta deliberationsprocessen, dvs. aktivitet, diskurskvalitet och dialog. Dyliga mått ger vetskap om nivån på deliberation hos den enskilda deltagaren och hur mycket den varierar mellan olika deltagare.

Om man ser på hur deltagarna i medborgardeliberationsexperimentet aktiverade sig i diskussionen kan det konstateras att variationen sett till antal inlägg är betydande. Den mest aktiva deltagaren i gruppdiskussionerna framställde hela 142 inlägg inom ramen för den allmänna diskussionen, där alla smågrupper hade en

motsvarande behandling, medan två deltagare inte framställde ett endaste inlägg inom samma tidsram. I genomsnitt framställde deltagarna knappt 40 inlägg per man, men som spridningsmått (s + vk) berättar finns det en tydlig spridning i aktiviteten.

Förutom den deltagare som framställde 142 inlägg under den allmänna diskussionen har två andra kraftigt avvikande värden uppmätts (se lådagram nedan). Dessa två deltagare har även de framställt långt över hundra inlägg. Bortsett från dessa tre extremfall som klart sticker ut från mängden kvarstår det faktum att skillnaden i aktivitet mellan den mest och minst aktiva deltagaren i samtliga smågrupper är åtminstone tiofaldig. Smågruppsdiskussionerna verkar överlag domineras av en liten, men aktiv grupp. I denna mening skiljer de deliberativa gruppsamtalen sig inte mycket från jurysammanträden för vilka studier visat att de tre aktivaste medlemmarna vanligen producerar hälften av alla inlägg i en jury med tolv medlemmar (se t.ex. Hastie et al. 1984: 93).

Tabell 5.2 *Beskrivning av aktivitet och deliberationskvalitet på deltagarnivå utifrån centralitets- och spridningsmått.*

Indikator	Alla deltagare					
	\bar{x}	\tilde{x}	s	vk	Max.	Min.
Alla Inlägg	37.2	31.5	30.1	81,0	142	0
Balans	0,56	0,56	0,16	28,6	1,00	0,00
Inkoherens	0,15	0,15	0,09	60,0	0,50	0,00
Diskurskvalitet (0-4)*	2.52	2.54	0.26	10,3	3.11	1.70
- Grad av berättigande (0-1)*	0,65	0,67	0,15	23,1	1,00	0,17
- Skäl till berättigande (0-1)*	0,52	0,50	0,06	11,5	0,75	0,40
- Respekt (0-1)	0,94	1,00	0,09	9,6	1,00	0,60
- Reflektion (0-1)	0,40	0,38	0,12	30,0	0,75	0,09

*Diskurskvaliteten utgör sammanställt mått på de fyra indikatorerna som alla kodats för att variera mellan 0 och 1.

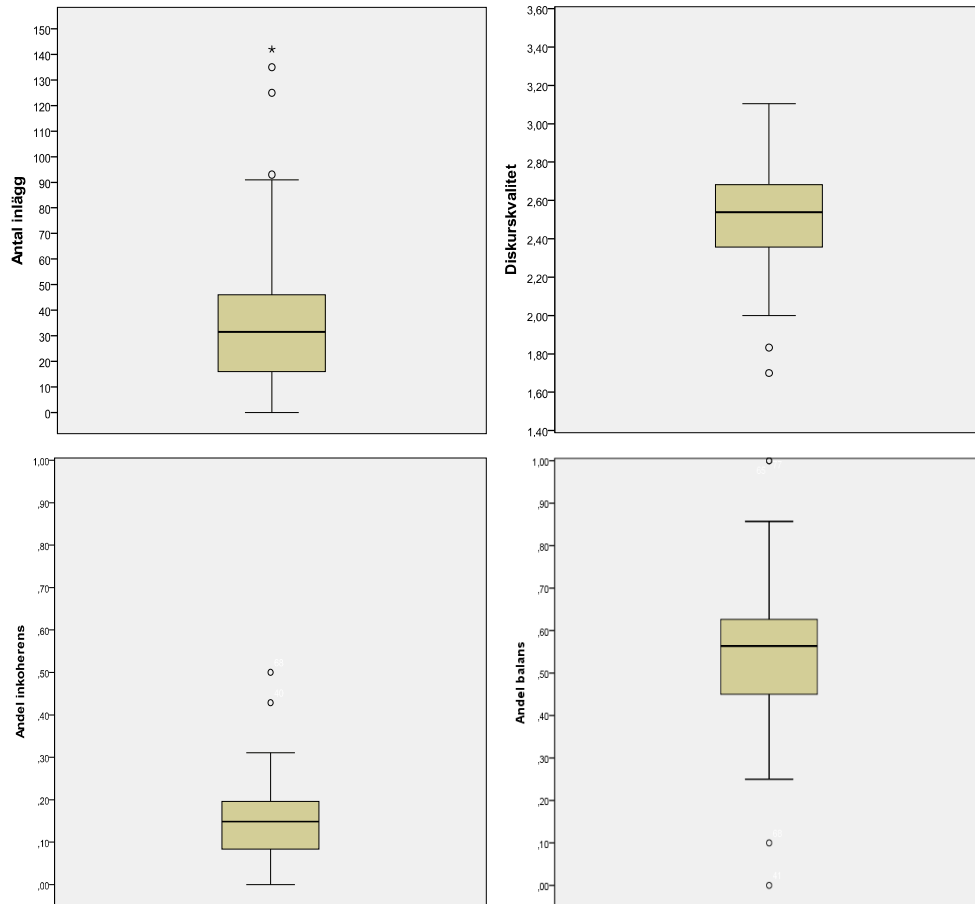
Det står relativt klart att vissa deltagare dominerar den diskussion som förs i smågrupperna sett till antalet inlägg, men hur aktiv bör man vara för att

överhuvudtaget ha haft ett inflytande över processen? Räcker det med ett inlägg eller bör man ha minst fem eller till och med 20 stycken? I den här ändan av skalan är det betydligt svårare att utvärdera deltagarnas engagemang. Även om man knappast kan vänta sig att alla skall vara lika aktiva kvantitativt sett, verkar det inte handla om ett särskilt jämlikt inflytande på den deliberativa processen.

För att bestämma vad som utgör ett mer typiskt beteende, eller hur aktiviteten överlag faller ut i förhållande till medelvärdet, kan man ta hjälp av graden av spridning hos ett visst mått. Detta kan göras till exempel genom att utnyttja spridningsmått som standardavvikelsen (s). Standardavvikelsen anger storleken på den typiska avvikelsen från medelvärdet (Teorell & Svensson 2007: 119). Om urvalet följer en normalfördelning återfinns 68 procent av alla fall inom en standardavvikelse från medelvärdet. I detta fall är urvalet inte helt normalfördelat vad gäller diskussionsaktiviteten (se figur 5.2 nedan), utan det har vad som brukar kallas en negativ skevhet, dvs. att majoriteten av fallen tenderar att ligga under medelvärdet (Teorell & Svensson 2007: 123). Medianen (\tilde{x}) är således märkbart lägre än medelvärdet (\bar{x}).

Den skeva spridningen kan delvis förklaras med de avvikare som i figuren nedan representeras av de små cirklar och asterisker som ligger utanför lådagramets spröten. För jämförelsens skull kan sägas att lådagramet för diskurskvalitet till höger i samma figur bättre uppfyller förväntan om en normalfördelning. Även om man inte kan förlita sig på en normalfördelad skala kan man se att standardavvikelsen uppgår till 30,1 för diskussionsaktiviteten, vilket bekräftar den betydande variation man kunnat se i övrigt. Inte heller inkoherensen och den dialogiska balansen är helt normalfördelade och i båda fallen finns några avvikare. De dialogiska måtten är dock klart mindre skeva än diskussionsaktiviteten.

Hur ser medborgardeliberation ut?

Figur 5.2 Lådagram som visar distributionen för diskussionsaktivitet, balans, inkoherens och diskurskvalitet hos de individuella deltagarna

Innan några större slutsatser dras om hur inklusiv processen varit baserat på deltagarnas diskussionsaktivitet, ämnar jag ta en närmare titt på diskurskvaliteten hos de individuella deltagarna och den typ av dialog de engagerat sig i. Bland dem som gjort ett eller flera yrkanden framgår det ur tabell 5.2 att diskurskvaliteten varierar mellan 1,70 och 3,11 (se lådagram ovan). Med tanke på att denna variation utgår från en variabel som kan variera mellan noll och fyra kan detta tyckas utgöra en rätt liten spridning. Den begränsade spridningen har dels att göra med att vissa av diskurskvalitetsmåttets indikatorer, framför allt respekt och skäl till berättigande, starkt präglas av enskilda kategorier.

Även om variationen till synes är rätt begränsad för indikatorerna skäl till berättigande och respekt, visar ändå maximi- och minimi-värdena att det finns rätt olika typer av deltagande i processen. Detta blir särskilt tydligt för indikatorn grad av berättigande som varierar mellan 1,00, vilket betyder att alla yrkanden stöds av ett kvalificerat eller bättre berättigande, och 0,17, vilket betyder att man i huvudsak valt att lämna sina yrkanden helt utan berättigande. En liknande variation kan även uttydas hos reflektionsindikatorn som varierar mellan 0,75 och 0,09. Det lägsta värdet antyder att man knappast alls varit villig att ta andras yrkanden i beaktande i sin egen argumentation, utan i hög grad förbisett vad andra fört fram eller valt att endast föra fram egna nya ärenden som inte återkopplar till den tidigare diskussionen.

Standardavvikelseerna visar dock på en betydligt mer begränsad variation, vilket antyder att de högsta och lägsta värdena främst skulle representera en grupp extremfall. Det är dock inte alltid helt lätt att bestämma vad som utgör ett högt respektive lågt värde för standardavvikelsen. För att få bättre förståelse för hur variationen hos dessa indikatorer förhåller sig till varandra kan man studera deras variationskoefficienter. Till skillnad från standardavvikelsen tillåter variationskoefficienten en jämförelse av spridningen mellan olika variabler oberoende av medelvärdet för variabeln (Teorell & Svensson 2007: 120-122). Ur tabell 5.2 kan man se att variationskoefficienten är betydligt högre för grad av berättigande och reflektion än för de två variabler som redan konstaterats visa upp en mycket begränsad variation.

Vilken betydelse har det för deliberationens kvalitet om en deltagare erhållit värdena 1,70, 3,11 eller medeltalet 2,52 ur diskurskvalitetsmättet? För att uppnå medelvärdet 2,52 krävs i princip att man inte uttrycker sig respektlöst mot andra deltagare eller grupper under diskussion (0,94²⁴), att man sina argument i regel kopplar an till tidigare yrkanden (0,40), att den genomsnittliga nivån på graden av berättigande visar vissa tecken på en mer strukturellt rationell argumentering (0,65) och att argumenten överlag har ett neutralt berättigande (0,52). Även om

²⁴ Bygger på medelvärden för diskurskvalitetsindikatorerna ur tabell 5.2

den genomsnittlige deltagaren verkar vara fullt kapabel att föra en civiliserad diskussion, kan man ifrågasätta huruvida hon eller han uppfyller de krav på kommunikativ rationalitet som framgår ur de habermasianska idealen.

Den deltagare vars diskurskvalitet uppmätte 3,11 bör dock anses ha varit relativt, eller kanske till och med mycket deliberativ. Förutom att man uppvisat ett civiliserat och respektfullt deltagande (1,00), har argumentens kvalitet i detta fall varit genomgående kvalificerade eller sofistikerade (0,89²⁵), i ett flertal av dem har man avvägt mellan olika perspektiv eller bemött motargument (0,55/ 5 st.) samt även hänvisat till det gemensamma bästa vid ett antal tillfällen (0,66/ 6 st.). Om man å andra sidan endast uppmätt en diskurskvalitet på 1,70 är det troligt att berättigandena varit bristfälliga eller att yrkanden helt saknat ett berättigande (0,40²⁶). För ett dylikt lågt värde krävs det även en del brist på respekt (0,60) och att man varit ovillig att ta andras yrkanden i beaktande (0,30).

Om man ser på indikatorerna för dialog inser man snabbt att centralitetsmåttan inte berättar särskilt mycket nytt om det individuella deltagandet i förhållande till den kollektiva analys av diskussionen som gjordes innan. Detta beror på att de dialogiska måttan endast varierar mellan 0 och 1 och därmed följer samma mönster som för den kollektiva analysen. Ser man till variansen hos de individuella deltagarna blir det dock genast mer intressant. Det visar sig nämligen att balansen, dvs. andelen inlägg med fungerande anknytning bakåt och som tillika för diskussionen framåt, varierar mellan 0,00 och 1,00. Det finns alltså både deltagare som inte har ett endaste balanserat inlägg och sådana som hela tiden engagerat sig i balanserad dialog. Dock är variationskoefficienten för inkoherens dubbelt så hög som för balans, även om den senare har en dubbelt större variation sett till minimi- och maximivärdet. Det finns alltså en större variation vad gäller inkoherens än för den dynamiska balansen i dialogen.

²⁵ För den högdeliberativa deltagaren har de personliga värdena angetts

²⁶ Även för den lågdeliberativa deltagaren har de personliga värdena angetts

5.3.2 Hur utbredd är förmågan till demokratisk deliberation?

Om man vill skapa en bättre uppfattning om hur inklusiv deliberationsprocessen varit sett utifrån de olika indikatorerna kan det dock löna sig att se bortom de centralitets- och variansmått som utnyttjats hittills. Även om man utifrån medelvärden och standardavvikelser kan uttyda hur typiska vissa fenomen i deliberationsprocessen verkar vara, är det svårt att säga något om den potential deltagarna uppvisat för att delta i en deliberativ process. Man vet inte om de värden som uppmätts hänger samman med individuella begränsningar eller med processen som helhet.

Denna problematik härstammar delvis från mätinstrumenten själva. De utgör kollektiva mått på hur diskussionen förlöpt eller för hur en viss deltagare agerat sett över hela diskussionen. För att uppnå ett maximi- eller minimivärde bör man således konsekvent genom hela diskussionen upprepa ett visst beteende. Detta betyder exempelvis att man för perfekt deliberation enligt diskurskvalitetsmättet skulle vara tvungen att uppfylla kraven för den högsta kategorin bland de olika kategorierna för varje yrkande man gör under den deliberativa processen. Något som måste anses tämligen orealistiskt, för att inte säga onaturligt, i en öppen och levande dialog.

Gerber et al. (2011), som utnyttjar DQI för analys av gruppdiskussioner i ett multinationellt europeiskt diskussionsforum, menar att man i större utsträckning borde överväga hur man aggregerar det data man erhåller med dylika diskurskvalitetsmått. Gerber et al. (2011) hänvisar till Goodin (2008: 203) som anser att deliberativa processer består av olika sekvenser som omfattar olika förtjänster vilka tillsammans kan bygga upp en godtagbar nivå av demokratisk deliberation. De menar således att enskilda diskussionssekvenser kan vara minst lika viktiga att studera som debatten som helhet. Det är fullt möjligt att man agerar olika deliberativt under olika diskussionssekvenser och ett kollektivt mått mäter endast hur man agerat i diskussionen som helhet. Därmed är inte kanske ett kollektivt mått alltid det bästa sättet att utvärdera individers deliberativa förmåga. Det kan istället vara på sin plats att utforska huruvida de individuella deltagarna överhuvudtaget

klaras av att uppnå en viss nivå av diskursiv eller dialogisk kvalitet om man vill ge en mer fullständig bild av den deliberativa förmågan hos deltagarna.

En grundläggande deliberativ förmåga hos urvalet kan fastställas exempelvis genom att se hur stor andel av deltagarna som någon gång under diskussionen åstadkommit ett inlägg som uppfyller en viss kategori hos de olika indikatorerna. Man kan även studera om de uppnått denna nivå vid upprepade tillfällen genom att sätta upp ett visst gränsvärde. I tabellerna 5.3 och 5.4 nedan har dessa principer utnyttjats för att beskriva spridningen hos deltagaraktivitet, dialogiska funktioner och vissa kategorier av diskurskvalitet. Denna spridning ger inte bara en bild av deltagarnas grundläggande deliberativa förmåga utan fungerar dessutom utmärkt som mått på hur inklusiva de olika indikatorerna är, eftersom de samtidigt visar hur stor andel av deltagarna som omfattas av en viss typ av deliberativt deltagande.

Jag inleder med att granska några mått som beskriver distributionen hos diskussionsaktiviteten. Om man ser till den lägre ändan av skalan kan man se att knappt sju procent av deltagarna, eller sex stycken deltagare för att vara mer exakt, haft färre än fem inlägg i smågruppsdiskussionerna. Om man framställt färre än fem inlägg betyder det i princip att man varit helt inaktiv. De få inlägg dessa deltagare gjort har i regel skett på uppmaning av moderatorn eller andra deltagare, medan de egna initiativen för att föra diskussionen framåt varit ytterst få. Dessa mycket passiva, eller helt inaktiva, deltagare är dock så få att de inte ens i varje grupp finns någon som motsvarar denna definition.

Tabell 5.3 *Den individuella spridningen inom deltagaraktivitet och dialog*

Andel av deltagarna som framställde				
5 st. eller färre inlägg	10 st. eller fler inlägg	5 st. eller fler yrkanden	Minst 80% Balans	Mer än 20 % Inkoherens
6,7 %	84,4	82,2	7,8	21,1

Som jag nämnde tidigare är det svårt att bestämma vad som krävs för att man skall kunna anse att någon tagit del av och påverkat den deliberativa processen. I tabell 5.3 presenterar jag två avgränsningar som är tänkta att representera denna typ av inklusion. För det första anger jag hur stor andel av deltagarna som gjort minst 10 inlägg. För att uppnå denna gräns har man med största sannolikhet varit tvungen att engagera sig åtminstone vid något tillfälle utan att man uppmanats därtill. Frågan är dock om man uppvisat en typ av aktivitet där man ådagalagt sina egna åsikter och därmed försökt att påverka processens utgång. För det andra har jag därmed valt att även se hur stor andel av deltagarna som gjort fem eller fler yrkanden. Utifrån dessa två avgränsningar kan fem av sex deltagare anses spela en aktiv roll i den deliberativa processen.

Eftersom de dialogiska måtten för balans och inkoherens bygger mer på att infånga upprepade mönster av interaktion, fungerar det inte lika bra att beskriva dem med hjälp av frekvenser. Jag har istället valt att utnyttja gränsvärden som baserar sig på andelen inlägg med för indikatorn relevant karaktäristika. Det är svårt att undvika en viss godtycklighet när det gäller dessa gränsvärden. Gränsvärdet för balans har jag placerat vid 80 procent, som man kunde argumentera för att innebär en kontinuerlig balanserad interaktion. Gränsvärdet för inkoherens har jag å andra sidan satt där man överskrider 20 procent, vilket innebär att man rätt ofta är inblandad i missförstånd eller på något annat sätt faller utanför den kontinuerliga dialogen. Det visar sig vara väldigt få som är kontinuerligt involverade i balanserad dialog, endast 7,8 procent. Bland dem som tillhör den femtedel för vilka gränsvärdet för inkoherens överskrids, visar sig intressant nog hälften vara deltagare som är aktivare än genomsnittet.

Då man övergår från gränsvärden som beskriver dialogism och deltagaraktivitet till de indikatorer som anger utnyttjande av kommunikativ rationalitet finner man, ur den deliberativa teorin sett, en hel del intressanta resultat. Det visar sig i själva verket att hela 87 procent av deltagarna framställt ett kvalificerat (eller sofistikerat) berättigande under den allmänna diskussionen. Den grundläggande insikt som krävs för att framställa ett vederbörligt argument verkar med andra ord vara allmänt representerad hos deltagarna. Om man ser till den andel som fört fram åtminstone fem argument av denna kvalitet inkluderas fortfarande hälften av alla

deltagare i smågrupperna. Fem eller fler kvalificerade argument tyder på att man aktivt fört fram sin åsikt på ett vederbörligt sätt under mer än ett tillfälle under diskussionen. Man har alltså försökt påverka flera av de samtalsämnen som gruppen berör i samband med diskussionen kring kärnkraft och dess alternativ med välunderbyggda argument.

Tabell 5.4 Översikt av spridningen hos enskilda kategorier för diskurskvalitet

Andel av deltagarna som framställde...				
1 st. Kvalificerat berättigande	5 st. Kvalificerade berättiganden	1 st. Hänvisning till det gemensamma bästa	1 st. Ringaktande/ respektlöst yrkande	1 st. Yrkande som beaktar motargument eller avväger olika åsikter
87,0 %	50,0	50,0	39,0	53,0

Även utnyttjandet av hänvisningar till det gemensamma bästa visar sig vara överraskande välutbrett med tanke på den tendens att ge neutrala skäl till berättiganden (nästan 90%) som man kunde se i analysen av det kollektiva diskursmättet. Eftersom spridningen (50%) är betydande, åtminstone i förhållande till det faktiska utnyttjandet av hänvisningar till det gemensamma bästa (7,6%), verkar det som om deltagarna i princip besitter de grundläggande färdigheterna för denna typ av argumentering. De väljer dock att inte utnyttja dem i medborgardiskussionsforumet. Resultatet ger ytterligare belägg för föreställningen om att hänvisningar till det gemensamma bästa ses som relativt onaturliga i mer informell argumentation mellan vanliga medborgare. Man saknar inte förmågan, men eftersom de antagligen skulle ses som skenheliga (jfr Naurin 2003) i en mindre grupp, undviker man direkta hänvisningar till det gemensamma bästa.

Att tolka spridningen för respektindikatorn, bristen på respekt, är dock inte lika lätt. Man ser igen, att trots det kollektiva måttet uppvisat en entydig tendens till respektfull diskussion, är det ändå uppvisandet av bristande respekt relativt utspritt bland deltagarna. Mönstret är kanske inte lika tydligt som för hänvisningar

till det gemensamma bästa, men att nästan 40 procent av deltagarna visat en bristfällig respekt vid något tillfälle visar dock att det inte rör sig om ett fenomen som är isolerat till några få respektlösa individer.

Överlag ger en analys av gränsvärden, med vilken man prövar deltagarnas grundläggande förutsättningar för att ta del av en kvalitativ deliberativ process, en mer positiv bild av medborgardeliberationens potential än de kollektiva måtten gör. Att det finns en skillnad mellan mått som bygger på medelvärden och sådana som utgår från enskilda moment i diskussionen är i och för sig helt naturligt. Då man, för att beskriva inklusionen i den deliberativa processen utnyttjar ett angreppssätt av den typ som presenteras i tabellerna 5.3 och 5.4, bör man vara medveten om att det rör sig om en slags minsta gemensamma nämnare. Det handlar om ett relativt lågt krav på deliberativ förmåga och inklusion. Även om man på detta vis kan uppfånga ett specifikt handlande under någon sekvens av diskussionen, är man beroende av en helhetsbild för att kunna fastställa ett mer grundläggande beteende hos de olika individerna. De värden som hämtas ur enskilda sekvenser är således främst ett komplement till de genomsnittliga värden som man erhåller ur den kollektiva analysen av diskussionen. Samtidigt visar ändå denna analys av enskilda moment att den grundläggande förmågan till demokratisk deliberation inte verkar vara begränsad endast till en liten grupp högkapacitetsindivider.

5.4 Inverkan av medborgardiskussionens kontextuella inramning

Den deliberativa processen är ofrånkomligt beroende av diskussionens inramning, men hur mycket utfallet påverkas av de externa förhållandena är okänt. Om deliberationsprocessen skall kunna anses demokratisk bör deltagarnas individuella möjligheter till att påverka processen inte oskäligt påverkas av kontexten för deltagandet. I detta avsnitt jämförs de strukturella och sociala förhållanden under vilka gruppdiskussionerna genomförts. Jag kommer här att göra en allmän översikt av hur diskussionen sett ut på gruppnivå jämfört med den sammansatta debatten. När jag i nästa kapitel tar mig an processens demokratiska karaktär kommer jag att

granska några faktorer som förväntas påverka den enskilda deltagarens möjligheter till att agera enligt sin egen förmåga i den deliberativa processen - med andra ord externa effekter som kan påverka jämlikheten i processen. I detta skede fokuserar jag på att kartlägga processen utifrån de två huvudsakliga kontextuella variablerna i undersökningen; behandlingen respektive gruppen som deltagarna tillhör. Jag inleder med en kort jämförelse av de två behandlingarna för att sedan följa upp med en lite noggrannare granskning av de åtta smågrupperna.

5.4.1 En jämförelse av de två behandlingarna i medborgardiskussionen

I tabell 5.5 nedan anges fördelningar hos de olika deliberationsmått i förhållande till två kontextuella förhållanden på två olika nivåer, grupp och beslutsbehandling. Eftersom grupperna faller in under de två olika behandlingarna fann jag det klokast att följa denna uppdelning även när jag redovisar för resultaten på gruppnivå. Tabellen innehåller även utfallet för hela urvalet som en referens mot vilken de grupp- och behandlingsvisa resultaten kan jämföras.

De uppenbarar sig inga enorma skillnader mellan de två behandlingarna vad gäller de olika deliberationsmått, men det finns några som kräver en lite mera uppmärksamhet. Ur tabell 5.5 kan man se att grupperna för gemensamt utlåtande har över 20 procent fler inlägg i genomsnitt ($p < 0,001$, t-test för samma population). Detta betyder att diskussionen har varit en aning mer fragmenterad, åtminstone i den meningen att inläggen i genomsnitt varit lite kortare. Det är dock inget dåligt tecken i sig, tvärtom kan det bero på att diskussionen skulle ha varit mer dialogisk och att det därför skett ett mer intensivt utbyte mellan olika talare. En närmare titt på de dialogiska mått ger dock inte stöd för denna förklaring, eftersom röstningsförfarandet i själva verket medfört en lite högre grad av balanserad diskussion än i grupperna för gemensamt utlåtande. Denna skillnad visar sig dock inte vara signifikant (medelvärdeskillnad = 0,019, $p = 0,38$, t-test för två oberoende populationer). Den högre graden av inkoherens som uppvisas hos gemensamt utlåtande berättar snarare om ett mindre dynamiskt och mer splittrat diskussionsmönster, med en större andel avbrutna inlägg och missförstånd. Denna

skillnad visar sig dessutom vara signifikant (medelvärdesskillnad = 0,050 $p < 0,000$).

Andelen inlägg med yrkande är signifikant högre inom röstningsförfarandehandlingen (medelvärdesskillnad = 0,051, $p = 0,02$). Även om gruppsytryck som uppstått ur kravet på konsensus i grupperna för gemensamt utlåtande kunde vara en möjlig förklaring till skillnaden, är det svårt att fastställa om detta verkligen utgör orsaken. För de olika diskurskvalitetsmåttan uppenbarar sig inga signifikanta skillnader sett till medelvärden²⁷. I behandlingen för gemensamt utlåtande har man dock en aning större andel omotiverade yrkanden, och samtidigt också en aning större andel kvalificerade berättiganden, vilket ger ett signifikant utslag vad gäller frekvensfördelningen ($\chi^2 = 9,06$, $df = 2$, $p = 0,01$).

Teorins antagande om att konsensusorientering skulle bidra till att man i större grad beaktar andra åsikter finner alltså heller inget stöd i analysen. Dock finns det heller inget som tyder på konsensusbehandlingen skulle ha skapat några större gruppsytryck även om det finns vissa tecken på att man i röstningsförfarandehandlingen varit lite mer reflekterande. Man bör dock minnas att det material som analyseras här inte omfattar själva beslutsprocessen, så det är troligt att deltagarna ännu inte påverkats särskilt starkt av konsensusbehandlingen.

²⁷ Flera av indikatorerna i denna jämförelse av behandlingarna har en skev fördelning och i de fall skalnivån tillåter har jämförelserna gjorts med hjälp av icke-parametriska test.

Hur ser medborgardeliberation ut?

Tabell 5.5 Frekvenstabell med jämförelser av deliberationsmått för beslutsbehandlingar och smågrupper

Indikator	Inlägg (N)	Dialog (%)		Inlägg med yrkande (%)	Grad av berättigande (%)			Skäl till berättigande (%)			Brist på Respekt (%)	Reflektion (%)		
		Balans	Inkoherens		Inget berättigande	Bristfälligt	Kvalificerat*	Grupp/eget-intresse	Neutralt	Gemensamt bästa		Ingen koppling	Koppling till yrkande	Beaktar motarg./avväger
Alla deltagare (N=90)	100.0% (N=3351)	53,9 (1806)	16,0 (535)	35,5 (N=1189)	12,0 (143)	46,4 (552)	41,6 (494)	2,7 (32)	89,7 (1067)	7,6 (90)	6,2 (74)	32,5 (386)	57,6 (685)	9,9 (118)
Röstnings - förfarande	1476	54,9 (811)	13,4 (198)	38,3 (566)	9,4 (53)	50,0 (283)	40,6 (230)	2,3 (13)	88,7 (502)	9,0 (51)	6,2 (35)	31,1 (176)	58,0 (328)	10,9 (62)
Grupp 1	361	55,7	14,1	38,8 (140)	2,1	54,3	43,5	0,7	95,0	4,3	2,9	33,6	57,1	9,3
Grupp 2	242	50,8	14,5	35,5 (86)	12,8	45,4	41,9	5,8	83,7	10,5	5,8	33,7	50,0	16,3
Grupp 3	389	57,1	13,6	40,6 (158)	12,0	54,4	33,5	1,9	89,2	8,9	6,3	27,2	62,0	10,8
Grupp 4	484	54,8	12,2	37,6 (182)	11,0	45,1	43,9	2,2	85,7	12,1	8,8	31,3	58,8	9,9
Gemensamt utlåtande	1875	53,1 (995)	18,5 (346)	33,2 (623)	14,3 (89)	43,3 (270)	42,3 (264)	3,0 (19)	90,7 (565)	6,3 (39)	6,3 (39)	33,7 (210)	57,3 (357)	9,0 (56)
Grupp 5	472	56,8	21,2	37,1 (175)	10,9	45,1	44,0	2,3	90,9	6,9	1,7	27,4	62,3	10,3
Grupp 6	422	50,7	19,9	31,8 (134)	6,7	47,8	45,5	2,2	91,8	5,9	3,0	32,8	61,2	6,0
Grupp 7	532	50,8	19,5	28,6 (152)	17,8	47,7	34,9	2,6	93,4	3,9	13,2	48,0	42,8	9,2
Grupp 8	449	54,1	12,9	36,1 (162)	21,0	34,0	45,0	4,9	87,0	8,0	7,4	27,8	62,4	9,9

*Notera: (1) Kvalificerade och sofistikerade argument har sammanslagits till kategorin kvalificerat berättigande, (2) Alla hänvisningar till ett gemensamt bästa (utlitaristiska + differensprincip) faller in under samma kategori, (3) Brist på respekt utgör en sammanslagning av indikatorerna intern och extern Respekt.

5.4.2 En jämförelse mellan grupperna i medborgardiskussionen

Jämförelsen av grupper är tänkt att ge en bild av huruvida alla deltagare verkligen genomgår en motsvarande deliberativ process i alla smågruppsdiskussioner. Man bör hålla i minne att det endast finns åtta enheter att studera, vilket givetvis begränsar de jämförande ambitionerna. Om man ser till antalet inlägg i de olika grupperna ligger ser man att de skiljer sig rätt märkbart från varandra, då den grupp som haft flest inlägg (grupp 7) framställt 531 stycken, medan den som framställt minsta antalet endast kommer upp till 242 (grupp 2). Detta betyder samtidigt att diskussionsdynamiken varierat en del mellan grupperna. Eftersom alla grupper genomgått en lika lång deliberationsprocess betyder det inte minst att inläggens längd skiljer sig märkbart åt i de olika diskussionerna.

För att statistiskt kunna pröva skillnaderna mellan flera grupper utnyttjar jag en variansanalys. Syftet med envägsvariensanalyser är att statistiskt pröva om tre eller fler grupper (betingelser) skiljer sig åt, genom att studera gruppernas medelvärden (Hassmén & Koivula 1996: 17). Det räcker dock inte med att göra en variansanalys om man önskar få reda på exakt var skillnaden eller skillnaderna finns, dvs. upptäcka vilka grupper som signifikant skiljer sig åt. Det kräver att ytterligare test implementeras, så kallade *post hoc* jämförelser. Skillnaden mellan att använda denna typ av parvisa jämförelser och en rad vanliga t-test är att de förstnämnda bättre kontrollerar risken för fel (typ-I) som uppstår då en nollhypotes som är sann förkastas, dvs. risken för att man finner icke-existerande samband mellan populationer (Hassmén & Koivula 1996: 11-12).

Variansanalys utgår från några grundläggande antaganden om de data som analyseras. Man antar exempelvis att populationerna skall vara normalfördelade för den undersökta variabeln och att alla populationer skall ha samma varians (Hassmén & Koivula 1996: 23, Wright 1997: 131). Om man inte strängt kan kontrollera populationens storlek och egenskaper, liksom under en renodlad experimentell behandling, är det inte helt lätt att uppfylla detta antagande. En kontroll av huruvida populationerna uppfyller antagandet om lika varians (med

Levenes test för homogenitet), visar mycket riktigt att så inte är fallet för denna studie.

Har man inte populationer med samma varians att tillgå bör man på något sätt ta hänsyn till detta (Hassmén & Koivula 1996, Wright 1997). Detta innebär att man måste välja ett test som inte bygger på antagandet om lika varians mellan populationerna (Toothaker 1993: 59-60). Det *post-hoc* test jag valt för att pröva de parvisa skillnaderna mellan populationerna med är Tamhane's T2. Det handlar om ett relativt konservativt test, dvs. ett statistiskt test med liten risk för typ-I fel (Hochberg & Tamhane 1987).

Vad gäller de dialogiska måtten på deliberationsprocessen är balansen relativt stabil med en begränsad variation mellan grupperna och inga signifikanta skillnader står att finna. Inkoherensen visar dock upp större skillnader, vilket kanske inte är särskilt överraskande med tanke på att det redan fanns en betydande skillnad mellan de två behandlingarna för denna indikator. Grupp 5 (21,2%) har exempelvis nästan dubbelt så många inkoherenta inlägg som grupp 6 (12,2%). *Post hoc*-testet Tamhane's T2 visar att grupp 4, som har den minsta andelen koherens, signifikant skiljer sig från de tre grupperna med den högsta andelen inkoherens, dvs. grupperna 5, 6 och 7²⁸.

Också andelen inlägg med yrkanden skiljer sig rätt kraftigt åt mellan grupperna. Grupp 3 har ett yrkande i 40,6 procent av inläggen, medan motsvarande tal för grupp 7 endast är 28,8 procent. Andelen inlägg som omfattar ett yrkande i grupp 7 skiljer sig signifikant från grupperna 1 och 3. Andelen yrkanden hänger förstås delvis samman med frekvensen av inlägg. Grupp 7 var den grupp där det framställdes flest inlägg och därmed högst antagligen även ett stort antal korta kommentarer där man inte strävade efter att påverka debatten i den utsträckningen att man presenterade ett yrkande.

²⁸ De signifikanta skillnader mellan grupper eller andra kontextuella faktorer som beskrivs i denna avhandling återges mer utförligt i Bilaga E. Signifikansnivån för variansanalysen är 0,05 om inte annat uttryckligen anges.

En genomgång av indikatorerna för diskurskvalitet visar att även om grupperna till stora delar påminner om varandra (kategoriernas inbördes rangordning är exempelvis relativt konstant), finns det nog en variation mellan de olika grupperna för de enskilda kategorierna hos diskurskvalitetsindikatorerna. Om man ser till den andel av yrkanden som saknar berättigande var genomsnittet för hela materialet 12 procent, medan det för de enskilda grupperna varierar mellan 2 (grupp 1) och 21 procent (grupp 8). Också andelen kvalificerade berättiganden varierar en del mellan grupperna om än inte lika kraftigt som bristen på berättiganden. I grupp 3 har endast en tredjedel av alla yrkanden ett kvalificerat berättigande, medan motsvarande siffra i grupp 6 är 45,5 procent. I denna variansanalys studeras dock medelvärdet för var indikator och inte hur utfallet sett ut för en specifik kategori. Den parvisa jämförelsen av grupperna för indikatorn grad av berättigande indikerar en signifikant skillnad mellan grupp 1 och grupp 7.

Då man studerar skäl till berättigande och respekt i denna gruppkontext bör man minnas att det rör sig om indikatorer som uppvisat en mycket begränsad variation i det sammansatta materialet. Även om indikatorn skäl till berättigande inte uppvisar några signifikanta skillnader i variansanalysen som bygger på medelvärden kan man ändå se vissa skillnader hos de enskilda kategorierna. Vad gäller skäl till berättigande finns det ju som sagt en betydande snedvridning mot intresseneutrala berättiganden. Det är framför allt intressant att följa upp grupper med en aning mindre andel intresseneutralitet, eftersom det därmed även finns större variation. Grupperna 2 och 4 uppvisar de lägsta värdena för intresseneutralitet 83,7 respektive 85,7 procent. Och mycket riktigt hittar man i grupp 4 den högsta andelen hänvisningar till det gemensamma bästa (12,2%), medan grupp 2 har den högsta andelen egenintresse (5,8%) och den näst högsta andelen hänvisningar till det gemensamma bästa. Respekten kan konstateras vara stabilt hög överlag. Grupp 7 som uppvisar den största andelen brist på respekt visar dock en signifikant skillnad i förhållande till grupperna 1, 5 och 6 som har den minsta andelen bristande respekt.

Eftersom de två sistnämnda indikatorerna har en så liten variation kan det även löna sig att ta en närmare titt på frekvenserna för att se vad som ligger bakom de relativt små andelarna. Vad gäller kategorin grupp/eget intresse hos indikatorn

skäl till berättigande rör det sig om 1 till 8 fall per grupp. Hänvisningar till det gemensamma bästa varierar mellan 6 och 22 fall, med ett genomsnitt på 12 hänvisningar till det gemensamma bästa. Detta befäster föreställningen om att hänvisningar till det egna intresset är ett mer eller mindre icke-existerande fenomen, medan hänvisningar till det gemensamma bästa är, om än ovanliga, ändå en realitet i alla grupper. Respekten uppvisar något av en tudelning då hälften av grupperna uppvisar väldigt få fall (3-5) av ringaktning eller bristande respekt, medan det är ett mer påtagligt fenomen hos den andra halvan (10-20 fall/grupp).

Som jag fastställt tidigare saknar ungefär en tredjedel av alla inlägg en koppling till tidigare yrkande och detta mönster ligger relativt stabilt över alla grupper förutom en. Grupp 7 uppvisar nämligen avsaknad av koppling till andras yrkanden i nästan hälften av fallen. Grupp 7 skiljer sig även från de andra grupperna genom att uppvisa en betydligt lägre andel kopplingar till andras yrkanden, vilket följaktligen är en effekt av första kategorin. Vad gäller den högsta kategorin hos reflektionsindikatorn skiljer sig grupp 7 dock inte nämnvärt från genomsnittet på knappt 10 procent. Vad gäller skillnader mellan grupperna i den högsta kategorin för reflektion kan man konstatera att en grupp utmärker sig i övre ändan med en andel på drygt 16 procent, medan man i den svagaste gruppen endast beaktar motargument eller avväger olika argument i 6 procent av alla yrkanden. Variansanalysen visar en signifikant skillnad mellan medelvärdena för grupp 7 och grupp 3. Om man utnyttjar en mer liberal signifikansnivå ($p < 0,1$) visar sig grupp 7 även vara signifikant mindre reflektiv än grupperna 5 och 8.

Bortsett från att grupp 7 visar upp ett något svagare resultat vad gäller tre av diskurskvalitetsindikatorerna verkar det inte finnas något entydigt mönster som skiljer grupperna åt. Grupp 5 är å sin sida den grupp som överlag visar upp de starkaste resultaten, men samtidigt är det gruppen med den högsta andelen inkoherens. Den höga inkoherensen drar ner på helhetsintrycket, eftersom det innebär att de uppenbara bristerna i interaktionen varit mer frekventa här än i andra grupper. Intressant nog hör både den grupp som uppvisar den överlag sämre - och den grupp med den överlag bättre deliberationskaraktären till samma beslutsbehandling, gemensamt utlåtande, så inte heller här verkar man kunna dra några entydiga slutsatser beträffande beslutsbehandlingens inverkan.

Sammanfattningsvis kunde man säga att det är gruppernas eller de deliberativa processernas relativa likhet som utgör det tydligaste mönstret för gruppkontexten. Som jag redan konstaterade följer kategoriernas storleksordning hos de olika indikatorerna ungefär samma spår i alla grupper och den mer betydande variation som föreligger verkar snarare utgöra enskilda företeelser än delar av något entydigt mönster. Denna relativt elementära jämförelse av gruppkontexten tyder på att förhållanden skulle ha varit ungefär desamma i alla grupper. Det ger anledning att tro att deltagarna genom gått en motsvarande deliberativ process, oberoende av vilken smågruppsdiskussion de tagit del i. Inte helt oväntat med tanke på den randomiserade gruppallokering och strukturerade miljö som utnyttjades, men inte desto mindre en faktor som det är viktigt att kontrollera för.

5.5 Den deliberativa processens faser

Som man kunde se i samband med analysen av enskilda sekvenser går det knappast att förvänta sig att en deliberativ process fungerar enligt samma principer under hela processen. Goodin (2008: 201) påpekar att olika uppfattningar och mål förmodligen styr olika faser av deliberationsprocessen. Capella (1985) menar att så fort ett forum skall fatta någon form av beslut kan man urskilja två huvudsakliga faser; en informationsorienterad fas och en fas för beslutstagande. Kanra (2004) väljer istället att tala om en fas för social inlärning och en fas för beslutstagande. Den första fasen bestående av informationsinsamling eller social inlärning handlar enligt Neblo (2007: 537) om att urskilja var åsiktsskillnader finns och att filtrera fram det som är relevant. Detta görs genom att man försöker identifiera relevanta fakta, hur man förstår dessa fakta, samt försöker skapa en delad förståelse av det aktuella ärendet genom att presentera skäl, behov och intressen som styr de åsikter man har. Beslutsfasen fokuserar sedan på att omvandla dessa fakta och värderingar till en slutlig resolution, genom exempelvis omröstning eller ett gemensamt utlåtande.

I de smågrupper som sammanställer ett gemensamt utlåtande kommer man tydligt inpå denna indelning i två olika faser. I syfte att skapa en bättre förståelse för de olika moment som en deliberativ process kan bestå av gör jag en kort kartläggning av beslutsfasen för gemensamt utlåtande och jämför den med hur den deliberativa processen såg ut för samma smågrupper innan de skulle komma fram till ett gemensamt beslut. Det uppkommer vissa nya förutsättningar under beslutsfasen som är särskilt intressanta att kontrollera för. Jag lyfte redan tidigare fram de risker konsensusorienterade processer medför, som ökat socialt tryck och risk för olika maktutspel. Dessa risker blir särskilt påtagliga i grupperna för gemensamt utlåtande där kravet på konsensus ökar ytterligare när man går in i själva beslutsfasen.

5.5.1 Beslutsfasen för gemensamt utlåtande

Hur framstår deliberationen i beslutsfasen jämfört med under den allmänna diskussionen? För det första kan man konstatera att det framställts väldigt många inlägg på en relativt kort tid i beslutsfasen. I regel tog det grupperna ungefär en timme att framställa det gemensamma utlåtandet. Det finns dock en viss variation mellan grupperna vad gäller hur lång tid de tog på sig för att sammanställa sitt gemensamma utlåtande (≤ 15 min differens), vilket delvis påverkade antalet inlägg som presenterades i de olika grupperna.

Det finns en ganska naturlig förklaring till detta intensiva utbyte av inlägg. Av talekonomiska skäl blir man mer kortfattad i denna del av diskussionen. Deltagarna känner troligen inte ett lika stort behov av att klargöra alla detaljer kring en viss åsikt som tidigare, eftersom de redan behandlat de flesta sakfrågorna i samband med den allmänna diskussionen (jfr Steiner et al. 2004: 21). Denna mekanism har helt uppenbart även påverkat graden av berättigande som uppvisar en signifikant förändring (medelvärdeskillnad 0,22, $p > 0,001$). Mängden kvalificerade berättiganden har sjunkit mycket kraftigt, nästan 25 procentenheter, i jämförelse med den allmänna diskussionen. I den variansanalys (*post hoc*-test Tamhane's T2) där

grupperna jämförs med varandra uppvisar alla grupper utom grupp 7 en signifikant förändring i jämförelse med den allmänna diskussionen.

En orsak till att graden av berättigande har gått ner är en tendens att upprepa åsikter ur den allmänna diskussionen som vedertagna sanningar i samband med beslutsfasen. Problemet med denna utveckling är att alla ståndpunkter som diskuterats under den allmänna diskussionen knappast fått ett brett understöd. Nedan finns exempel på hur man inleder framställningen av det gemensamma utlåtandet i två av grupperna.

512 (Man27) De flesta av oss verkar vara överens om att det i praktiken behövs någon slags energibesparingar. Det skulle hur som helst vara en bra sak.

592 (Man57) – Det som jag skulle vilja lyfta fram är att gruppen känner oro för kärnkraft eftersom säkerheten inte är att lita på.

Viljan att beakta motargument eller avväga olika argument har också den minskat i beslutsfasen. Denna minskning visar sig dock inte vara signifikant (medelvärdeskillnad -0,006, $p=0,76$). Intressant nog har nivån av reflektion snarare ökat än minskat i två av grupperna under beslutsfasen. I både grupp 6 och 7 har argument som saknar koppling till andras yrkanden minskat. För grupp 6 har beaktande av motargument och avvägning av olika yrkanden till och med gått upp en aning jämfört med den allmänna diskussionen, även om den generella trenden var negativ för denna kategori. Det handlar dock inte i något av fallen om en signifikant förändring.

Hur ser medborgardeliberation ut?

Tabell 5.6 Frekvenstabell med jämförelser av deliberationsmått för allmän diskussion och beslutsfas

Indikator	Inlägg (N)	Dialog (%)		Inlägg med yrkande (%)	Grad av berättigande (%)			Skäl till berättigande (%)			Brist på Respekt (%)	Reflektion (%)		
		Balans	Inkoherens		Inget berättigande	Bristfälligt	Kvalificerat*	Grupp/ eget-intresse	Neutralt	Gemensamt bästa		Ingen koppling	Koppling till yrkande	Beaktar motarg./avväger
Alla deltagare (N=90)	100.0% (N=3351)	53,9 (1806)	16,0 (535)	35,5 (N=1189)	12,0 (143)	46,4 (552)	41,6 (494)	2,7 (32)	89,7 (1067)	7,6 (90)	6,2 (74)	32,5 (386)	57,6 (685)	9,9 (118)
Allmän diskussion	1875	53,1 (995)	18,5 (346)	33,2 (623)	14,3 (89)	43,3 (270)	42,3 (264)	3,0 (19)	90,7 (565)	6,3 (39)	6,3 (39)	33,7 (210)	57,3 (357)	9,0 (56)
Grupp 5	472	56,8	21,2	37,1 (175)	10,9	45,1	44,0	2,3	90,9	6,9	1,7	27,4	62,3	10,3
Grupp 6	422	50,7	19,9	31,8 (134)	6,7	47,8	45,5	2,2	91,8	5,9	3,0	32,8	61,2	6,0
Grupp 7	532	50,8	19,5	28,6 (152)	17,8	47,7	34,9	2,6	93,4	3,9	13,2	48,0	42,8	9,2
Grupp 8	449	54,1	12,9	36,1 (162)	21,0	34,0	45,0	4,9	87,0	8,0	7,4	27,8	62,4	9,9
Beslutsfas	1531	47,7 (731)	18,1 (277)	29,6 (453)	34,2 (155)	47,9 (217)	18,8 (81)	1,8 (8)	95,8 (434)	2,4 (11)	2,4 (11)	30,5 (138)	62,7 (284)	6,8 (31)
Grupp 5	347	56,5	16,7	29,1 (101)	24,8	56,4	18,8	0,0	100,0	0,0	2,0	29,7	65,3	5,0
Grupp 6	522	38,1	23,8	28,9 (151)	46,4	42,4	11,3	4,0	95,4	0,7	0,7	27,8	65,6	6,6
Grupp 7	360	51,9	16,9	28,6 (103)	26,2	48,5	25,3	1,9	92,2	5,8	2,9	41,7	49,5	8,7
Grupp 8	302	49,3	11,3	32,5 (98)	33,7	46,9	19,4	0,0	95,9	4,1	5,1	23,5	69,4	7,1

Notera: (1) Kvalificerade och sofistikerade argument har sammanslagits till kategorin kvalificerat berättigande, (2) Alla hänvisningar till ett gemensamt bästa (utilitaristiska + differensprincip) faller in under samma kategori, (3) Brist på respekt utgör en sammanslagning av indikatorerna intern och extern Respekt

Även för indikatorerna skäl till berättigande och respekt har det skett en förändring i jämförelse med den allmänna diskussionen. Respekten är signifikant högre (medelvärdeskillnad -0,038, $p=0,002$), medan hänvisningar till såväl egna som gemensamma intressen är mer sällsynta. Dessa indikatorer led redan tidigare av en brist på variation - en brist som är näst intill total i beslutsfasen, vilket ytterligare begränsar möjligheterna till jämförelser grupperna emellan. Grupperna uppvisar något enstaka fall av bristande respekt och någon sporadisk hänvisning till det gemensamma bästa. Grupp 7 uppvisar dock en signifikant ökning av respekt i beslutsfasen jämfört med den allmänna diskussionen (medelvärdeskillnad -0,102, $p=0,001$).

Men det är inte bara indikatorerna för diskurskvalitet som uppvisar betydande förändringar. Andelen inlägg som inbegriper yrkande är, om än inte radikalt, så i alla fall signifikant mindre (medelvärdeskillnad 0,038, $p=0,017$). Detsamma gäller för balansen där skillnaden är ännu tydligare (medelvärdeskillnad 0,05, $p=0,002$). Dock uppvisar inte inkoherensen någon signifikant förändring mellan den allmänna diskussionen och beslutsfasen för grupperna med gemensamt utlåtande.

Helt uppenbart är att det sker en förändring i sättet att agera mellan den informationssökande fasen och beslutsfasen. Det har skett en klar minskning av handlingsorienterade inlägg, det vill säga sådana som omfattar ett yrkande. Vad beror det på att deltagarna i betydande delar under framställandet av det gemensamma utlåtandet väljer att inte föra fram sina ståndpunkter? Hänger det samman med kravet på att söka konsensus som ökar de sociala spänningarna? Mutz (2006: 137) menar att den konfliktfyllda situation som följer av polariserande politisk debatt får vissa att undvika argumentation med sina meningsmotståndare. Man vill inte utmana åsikter som inte stämmer överens med de egna, eftersom den sociala samvaron lätt blir mer ansträngd.

Vissa delar av förändringen, som den lägre graden av kvalificerade berättiganden, kan förklaras av att man redan behandlat de flesta ärenden tidigare under den allmänna diskussionen. Annan utveckling är dock mer problematisk för deliberationsprocessen. Detta gäller exempelvis den minskade andelen dynamisk

balans i dialogen, samtidigt som man i allt mindre grad väljer att göra yrkanden. Dock har diskussionen uppenbarligen inte blivit särskilt konfliktfylld, den har i alla fall inte tagit sig uttryck i direkta attacker på meningsmotståndare, eftersom respekten fortsatt är hög. Respekten är till och med högre än under den allmänna diskussionen. Även om diskussionen inte tar sig uttryck i några direkt personliga påhopp förhindrar det den inte från att den kunde bli en aning ansträngd i samband med den konsensusorienterade sammanställningen av ett gemensamt utlåtande. Ett exempel på en dylik situation står att finna i exemplet nedan:

(Mod.) – Det är ganska tudelat. Här är fyra klara nej, en som lutar mot nej och sedan har vi då fem ja med olika reservationer. Vill ni-

(Man25) – Det är ganska fifty-fifty. Jag tänkte inte på det här med konkurrenskraft, att kärnkraft ökar Finlands konkurrenskraft. Det är nog en poäng till ja det.

(Man57) – Du, kan vi inte ge kärnkraftsenergin åt industrin och behålla konkurrenskraften och så betalar du själv för grön energi som är lite dyrare.

(Man25) – Men jag tror inte att Finland som privatperson skulle gå med på det. Jag tror inte att människor-

(Man57) – Men ett hurudant ansvar tar du för följande generation?

(Man25) – Jag anser mig ta ett stort ansvar, men inte vet jag. Du tycks vara av annan åsikt.

(Kvinna47) – Jag tänker, när du ställer den där frågan, att om det skulle göras en folkomröstning så skulle man vara tvungen att svara ja eller nej, och därför svarar jag nej.

(Man25) – Jag skulle troligtvis svara ja då i folkomröstningen.

(Kvinna47) – Då skulle jag också kunna tillägga att kanske sen om de skulle si eller så, eller efter 10 år har jag kanske inte samma åsikt mera. Men om det skulle göras en folkomröstning måste du svara ja eller nej.

(Man25) – Då blir det ja för min del. Om frågan skulle ställas idag.

(Kvinna47) – Idag, den ställs ju idag.

(Man25)– Men jag skulle hoppas på att den ställs om 30 år eller någonting i den stilen.

(Man59) – Nä, men det är nu som det är folkomröstning.

(Mod.) – Det här är ju inte en folkomröstning, utan det här är en medborgardiskussion där vi försöker komma till någon slags konsensus. Men som sagt, i den här gruppen har vi två ganska klart avvikande synpunkter. Det är exakt hälften som har svarat nej och andra hälften, fem personer, har sagt ja med vissa motiveringar. Vad tycker ni om Kvinna47s fråga, ni som svarade ja? Om det skulle vara fråga om en folkomröstning skulle ni då säga ja?

Detta exempel är hämtat från slutet av en av de gruppdiskussioner där man sammanställde ett gemensamt utlåtande. Det visar sig att gruppen precis som de flesta andra grupper i medborgardiskussionen var rätt tudelad i sakfrågan. Då

diskussionen i gruppen klart står och väger mellan en positiv och negativ åsikt till utbyggnaden av kärnkraften och en av deltagarna (Man25) ställt upp en massa reservationer för sin åsikt, uppstår ett läge där man vill att personen väljer sida. Den ansträngdhet som uppstår här visar att man känner ett behov av att komma till ett beslut, vilket gör att man väljer att föra beslutsprocessen mot en omröstning. Det kan påpekas att alla utom en av de grupper som skulle framställa ett gemensamt utlåtande valde att fastställa en slutgiltig gruppåsikt med hjälp av en omröstning.

Under den fas där det gemensamma utlåtande sammanställs är utfallen väldigt olika från grupp till grupp. Framför allt grupperna 6 och 7 uppvisar intressanta mönster i förhållande till den allmänna diskussionen, medan diskussionen i grupperna 5 och 8 mest verkar ha stagnerat en aning i beslutsfasen. Grupp 6 visar upp den mest övergripande förändringen till det som skedde under den allmänna diskussionen. Utan att dra några alltför långtgående slutsatser tyder detta på att beslutsprocessen varit betydligt mer intensiv eller omvälvande i denna grupp. Variansanalysen menar visserligen att det skett signifikanta förändringar för endast två av indikatorerna, balans och grad av berättigande, men de är i sin tur desto radikalare förändringar. Grupp 7 å sin sida visar upp den minsta förändringen i förhållande till den allmänna diskussionen och bortsett från berättigandenas kvalitet, som otvetydigt påverkats av en talekonomisk effekt, uppvisar såväl diskurskvalitetens indikatorer som de dialogiska måtten tecken på en bättre fungerande deliberation under beslutsfasen, än under den allmänna diskussionen. Även om alla skillnader inte är signifikanta går grupp 7 tydligt i en annan riktning än övriga grupper under beslutsfasen.

Finns det då några underlag för att misstänka att deltagarnas individuella möjligheter att påverka processen oskäligt påverkats av kontexten för deltagandet? Man har kunnat se att processen förändras betydligt i förhållande till hur den såg ut under den allmänna diskussionen. Den minskade andelen kvalificerade berättiganden berättar, som jag redan konstaterat, antagligen mer om talekonomiska effekter än om effekter av socialt tryck. Inte heller berättigandes grund eller respekten uppvisar några effekter som direkt skulle tyda på ett ökat gruppsyck. Det enda fallet där det sker en tydlig dynamisk förändring i dialogen under

beslutsförfarandet är i grupp 6. Även om man inte helt kan bortse från att sociala tryck kan ha påverkat deltagarna är det svårt att hitta någon förändring som entydigt kunde förklaras med hjälp av social dynamik.

5.5.2 Den allmänna diskussionen fördelad på tre faser

Jag har ovan studerat den deliberativa processen utifrån två olika moment, en informations- och inlärningsfas samt en beslutsfas. Den första fasen, dvs. den allmänna diskussionen, är dock betydligt mer omfattande än beslutsfasen. Den tog ungefär tre timmar i anspråk inklusive en kaffepaus. I syfte att ge en generell bild av den deliberativa processens utveckling har den allmänna diskussionen delats in i tre faser. Dessa tre faser är alla av motsvarande längd, en knapp timme långa. Längden på dessa faser är således ungefär densamma som för beslutsförfarandet i grupperna för gemensamt utlåtande. Genom att studera olika delar av den allmänna diskussionen kan man skapa en bild av hur diskussionen utvecklas också under förhållanden där det egentliga syftet med debatten inte förändras. Således skiljer sig denna jämförelse från den som gjordes mellan allmän diskussion och beslutsfas.

Då man delar upp den deliberativa processen i tre olika faser framträder en rad klara trender. För det första visar det sig att det mer intensiva utbytet av korta inlägg som utgjorde en stor skillnad mellan den allmänna diskussionen och beslutsfasen för grupperna med gemensamt utlåtande, inte är ett fenomen som är begränsat till beslutsfasen. Det finns tydliga spår av denna utveckling redan under den allmänna diskussionen. En motsvarande trend står även tydlig för andelen inlägg som inbegriper ett yrkande. De minskar med nästan 20 procentenheter mellan den första och tredje fasen, vilket givetvis utgör en signifikant förändring (medelvärdeskillnad = -0,196, $p < 0,001$). Den tredje fasen av den allmänna diskussionen liknar i stor utsträckning beslutsfasen för det gemensamma utlåtandet.

Hur ser medborgardeliberation ut?

Tabell 5.7 Frekvenstabell som beskriver den allmänna diskussion uppdelad i tre faser för måtten på diskussionsaktivitet, dialog och diskurskvalitet

Indikator	Inlägg (N)	Dialog (%)		Inlägg med yrkande (%)	Grad av berättigande (%)			Skäl till berättigande (%)			Brist på Respekt (%)	Reflektion (%)		
		Balans	Inkoherens		Inget berättigande	Bristfälligt	Kvalificerat*	Grupp/egget-intresse	Neutralt	Gemensamt bästa		Ingen koppling	Koppling till yrkande	Beaktar motarg./avväger
Alla deltagare (N=90)	100,0% (N=3351)	53,9 (1806)	16,0 (535)	35,5 (N=1189)	12,0 (143)	46,4 (552)	41,6 (494)	2,7 (32)	89,7 (1067)	7,6 (90)	6,2 (74)	32,5 (386)	57,6 (685)	9,9 (118)
Fas 1	574	55,9	13,2	50,2 (288)	7,3	43,1	49,7	5,9	80,9	13,2	5,2	29,5	55,6	14,9
Fas 2	1256	53,4	17,4	34,7 (436)	14,0	45,4	40,6	2,3	90,4	7,3	7,8	32,6	57,6	9,9
Fas 3	1521	53,5	16,5	30,6 (465)	12,9	49,7	37,4	1,1	94,6	4,3	5,4	34,2	58,9	6,9
Beslutsfas (4 grupper)	1531	47,7	18,1	29,6 (453)	34,2	47,9	18,8	1,8	95,8	2,4	2,4	30,5	62,7	6,8

Notera: (1) Kvalificerade och sofistikerade argument har sammanslagits till kategorin kvalificerat berättigande, (2) Alla hänvisningar till ett gemensamt bästa (utilitaristiska + differensprincip) faller in under samma kategori, (3) Brist på respekt utgör en sammanslagning av indikatorerna intern och extern Respekt.

Fas 1 sträcker sig från det att den fria diskussionen i grupperna inleds tills då en timme passerat.

Fas 2 tar vid efter en timmes märket fram till kaffepausen en knapp timme senare

Fas 3 tar vid efter kaffepausen till slutet av den allmänna diskussionen

Om man ser till indikatorerna för diskurskvalitet finner man att kvaliteten på berättiganden är som bäst under diskussionens första fas men att den sakta försämras under diskussionens gång. Kvaliteten är dock fortfarande i fas tre betydligt högre än de siffror som kunde utläsas för beslutsfasen i grupperna med gemensamt utlåtande. Variansanalysen med tillhörande *post hoc*-test bekräftar att den första fasen skiljer sig signifikant från de två övriga.

Tabell 5.8 Skillnader mellan faserna för Grad av berättigande

(I) Fas	(J) Fas	Medelvärdeskillnad I-J (s)
1	2	0,079* (0,025)
	3	0,089* (0,025)
2	1	-0,079* (0,025)
	3	0,010 (0,022)
3	1	-0,089* (0,025)
	2	-0,010 (0,022)

Signifikansnivå: *<0.05

Vad gäller indikatorn skäl till berättigande är skillnaderna inte lika tydliga och visar sig heller inte vara signifikanta. Men det sker ändå en utveckling ut längs med hela processen. I fas 1 finns det stora flertalet av alla hänvisningar till egenintresse och det gemensamma bästa. I fas 3 finns det knappt några alls, här har 95 procent av alla yrkanden ett neutralt skäl till berättigande. Sett till de första indikatorerna är deliberationen i fas 1 betydligt mer lik den hos den politiska eliten, med längre inlägg, en större andel kvalificerade berättiganden och en betydligt högre grad av hänvisningar till det gemensamma bästa.

Även för reflektionsindikatorn kan man se betydande förändring utmed medborgardiskussionens gång. Under den första fasen är andelen inlägg där deltagarna beaktar motargument eller avväger olika åsikter mer än dubbelt så hög

som i den tredje fasen. Det sker även gradvis minskning av yrkanden som kopplar an till andra deltagares åsikter. I motsats till förväntningarna om hur den deliberativa processen utvecklas, verkar det som om deltagarna blir allt mindre villiga att ta olika åsikter i beaktande under diskussionens gång. Då man utmed den inledande fasen av deliberationsprocessen börjar inse att det finns deltagare med åsikter som inte stämmer överrens med de egna och att meningsskiljaktigheterna inte är lätta att lösa, väljer man att i allt mindre utsträckning ta i beaktande motstridiga uppfattningar när man för fram sina egna åsikter (jfr Mutz 2006).

Tabell 5.9 Skillnader mellan faserna för Reflektion

(I) Fas	(J) Fas	Medelvärdeskillnad I-J (s)
1	2	0,041 (0,023)
	3	0,064* (0,023)
2	1	-0,041 (0,023)
	3	0,023 (0,020)
3	1	-0,064* (0,023)
	2	0,023 (0,020)

Signifikansnivå: * <0.05

Den rationella behandlingen av olika åsikter, med berättiganden av argument och beaktanden av olika perspektiv, verkar alltså minska utmed processen. Men man bör vara medveten om att denna minskning endast gäller själva andelen. Som man kunnat se sker det en betydande förändring under processens gång mot kortare och snabbare utväxling av inlägg och denna förändring avspeglas även i dessa andelar. Ser man till antalet kvalificerade berättiganden är de faktiskt fler i fas 2 och 3 än i fas 1. Och även om beaktande av motargument eller avvägning av olika åsikter fortfarande är ett mer sällsynt fenomen i fas 3 än i de två första faserna är skillnaden ändå klart mindre än sett till andelarna.

Vad gäller de tre övriga indikatorerna, dvs. respekt, balans och inkoherens, finner man inte samma intressanta utveckling som hos de tidigare indikatorerna. Andelen

respekt och dynamisk balans hålls mer eller mindre konstant genom hela processen. Andelen inkoherens är lite högre i faserna 2 och 3 än i den första fasen, men den håller sig rätt stabil utmed hela processen. Inga av dessa skillnader visar sig vara signifikanta.

Den deliberativa processen i de åtta smågrupperna verkar alltså i regel starta med en fas av längre, ofta välformulerade, inlägg där man presenterar sin åsikt i sakfrågan eller någon av de andra frågorna på den gemensamt uppställda agendan som relaterar till denna, för att sedan övergå till en typ av diskussion som består mindre av handlingsorienterad kommunikation. Jag spekulerade redan tidigare om behovet av att dra sig tillbaka från en mer handlingsorienterad diskussion. Det verkar som kraven på demokratisk deliberation utmed processens gång förändras så att man tvingas söka nya vägar för att kommunicera. De moment som uppfyller kraven på diskurskvalitet framträder mer sällan och man väljer att i större grad utnyttja sig av mer vardaglig, icke-argumentativ konversation där man söker att skapa social kontakt och försöker etablera föreliggande fakta.

5.6 Sammanställning av de empiriska uppmätningarna

I detta kapitel har jag undersökt tre olika dimensioner av deliberativt deltagande på fyra analysnivåer. Syftet har varit att kartlägga en deliberativ process medborgare emellan utifrån en rad antaganden som ställdes upp i de teoretiska avsnitten. Med hjälp av en kollektiva sammanställning som bygger på alla inlägg i den allmänna diskussionen, som var gemensam för alla grupper, identifierades den grundläggande fördelningen hos de indikatorer som uppgör de deliberativa måtten. Man kan konstatera att antagandet om att det skulle behövas ett kompletterande perspektiv på deliberation som kan se bortom de avgränsningar som diskuteras hos de deliberativa idealen visade sig vara riktigt. Vad gäller diskurskvaliteten kan man konstatera att bristen på jämförbart material gör det svårt att bestämma vad som är en god eller tillräcklig nivå för deliberationsmåtten. Det är dock endast nivån hos reflektionsindikatorn som uppvisar en uppenbar brist i förhållande till de antaganden som uppställdes.

Därefter aggregeras den grundläggande analysenheten samtalssturen upp till individuella deltagare. Bland de individuella deltagarna görs först en kartläggning av fördelningen av deliberativt deltagande, varefter den grundläggande deliberativa förmågan studeras. Denna kartläggning ger vid handen att även om det i praktiken finns en betydande variation i deltagandet, verkar det stora flertalet besitta en grundläggande deliberativ förmåga.

Avslutningsvis studerades ett antal kontextuella faktorer och dessutom undersöktes den deliberativa processen utifrån en uppdelning i olika faser för skapa en insikt i hur samtalet utvecklas över tid. Undersökningen av den kontextuella inverkan på de deliberativa processerna inleddes med att jämföra de två behandlingarna och därefter de åtta gruppdiskussionerna. Den övergripande slutsatsen är att likheterna är betydligt mer påtagliga än skillnaderna både vad gäller beslutsbehandlingar och smågrupper. En avslutande jämförelse av den informationsorienterade fasen och beslutsfasen uppvisade en mycket stor förändring för vissa indikatorer. En närmare titt på utvecklingen av de deliberativa samtalen överlag, visade dock att den skillnad som en jämförelse av den allmänna diskussionen och beslutsprocessen avslöjar, handlar om en förändring i interaktionsstrukturen som uppstått under deliberationsprocessen som helhet.

6 ÄR DELIBERATIONSPROCESSEN DEMOKRATISK?

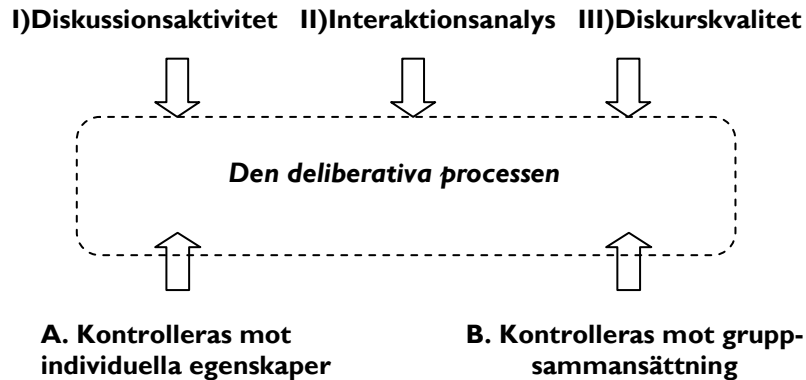
6.1 Analysens upplägg

I det förra kapitlet låg fokus på hur medborgardeliberation ser ut. Det handlade om en slags kartläggning av deliberationsprocessen. I detta kapitel går undersökningen ett steg längre då jag inriktar mig på att besvara huruvida den deliberativa processen kan anses vara jämlik och inkluderande. Syftet är att empiriskt undersöka följande antaganden som identifierats i de teoretiska avsnitten:

- IV. För att deliberationsprocessen skall kunna anses vara demokratisk bör deltagare inte systematisk förfördelas sett till sina individuella egenskaper.
- V. Om deliberationsprocessen skall kunna anses demokratisk bör deltagarnas individuella möjligheter att påverka processen inte oskäligt förvrängas av deltagandets kontext (diskussionsgruppen, beslutsbehandlingen etc.).

Vill man få en bättre insikt i vem eller vilka som dominerat respektive förfördelats i en deliberativ process bör man utföra en mer systematisk statistisk analys - en analys där olika individspecifika variabler kontrolleras för. Detta görs genom att jag ställer upp de olika måtten på deliberation (diskussionsaktivitet, interaktion och diskurskvalitet) mot en rad förklarande variabler som jag hämtat ur den teoretiska diskussionen.

Förutom att kontrollera för olika individuella egenskaper skall jag granska hur de individuella deltagarna lyckats sett till den relativa gruppsammansättningen. Kontextens inverkan kan uppenbara sig i ett otal komplicerade mönster, vilket gör att jag är tvungen att begränsa mig till några grundläggande faktorer som kan förväntas påverka processen.

Figur 6.1 Beskrivning av deliberationsmått och de aspekter mot vilka de kontrolleras

6.2 Den deliberativa processen sett till några individuella egenskaper

De siffror som jag presenterade i förra kapitlet ger mest en uppfattning om hur den deliberativa processen fallit ut överlag på de olika analysnivåerna. För att få en bättre uppfattning om deliberationsprocessens demokratiska egenskaper kan man exempelvis studera hur den faller ut över vissa karakteristika. I tabell 6.1 introduceras några grundläggande sociodemografiska egenskaper som ålder, kön och utbildning för att visa på skillnader i det insamlade data som kan härröra från individuella egenskaper. Ur den diskussion som förs i teoriavsnittet står det klart att särskilt den inverkan deltagarnas kön och utbildning förväntas ha på deliberationens utfall, genererat en livlig demokratiteoretisk debatt (se t.ex. Sanders 1997, Young 2000, Mendelberg 2002). Men även ålder och kanske framför allt generationsbaserade effekter har ofta setts som en förklaring till olika typer av politiskt deltagande (Verba et al 1978, Morales 2009).

För att kunna kontrollera för eventuella skillnader som beror på ovannämnda sociodemografiska egenskaper kan man studera fördelningen av frekvenser hos de

indikatorer som utsetts för att undersöka den deliberativa processen. Så kallade Chi²-test av fördelningar används när man har en kvalitativ variabel och statistiskt vill testa om denna variabels frekvensfördelning avviker från en förväntad eller specificerad fördelning i populationen (Djurfelt et al. 2003: 207). Chi² (χ^2) är ett spridningsmått. Det bygger på att man jämför de observerade frekvenserna med de förväntade frekvenserna i en korstabell. De fält i tabell 6.1 som beskriver hur frekvenserna fördelas i indikatorn grad av berättigande utifrån åldersgruppen som framställde inlägget, kan betraktas som en sådan korstabell. För att en modell skall anses bra bör den således avvika så lite som möjligt från den förväntade fördelningen. Ju mer de observerade frekvenserna avviker från de förväntade, desto säkrare kan man vara på att det inte är slumpen som har åstadkommit resultatet i korstabellen (Djurfelt et al. 2003, Wright 1997: 148). För att förväntningen på demokratisk deliberation skall uppfyllas bör det i detta fall inte finnas en avgörande skillnad mellan åldersgrupperna, eftersom det skulle påvisa en ojämlikhet i den deliberativa processen. Att det finns skillnader sett till de olika egenskaperna betyder inte nödvändigtvis att processen skulle lida av någon oöverkomlig ojämlikhet, men det lyfter fram en obalans som föranleder noggrannare analys där man avspeglar utfallet mot teorins förväntningar.

Om man ser till antalet inlägg är det ganska uppenbart att männen var mer aktiva än kvinnorna i diskussionen, även om man tar i beaktande att det fanns en aning färre kvinnliga deltagare i de gruppdiskussioner som undersöks (se tabell 3.1). Männen producerade två tredjedelar av alla inlägg och snabb överslagsräkning ger vid handen att sannolikheten för att en man presenterade ett inlägg var nästan dubbelt så hög som för en kvinna. Lika markanta skillnader står inte att finna bland övriga egenskaper, även om man kan urskilja ett mönster där de äldsta och mest utbildade grupperna är de mest aktiva, medan de yngsta och minst utbildade grupperna är synbart mindre aktiva. Det verkar dock inte finnas ett tydligt linjärt samband mellan dessa egenskaper vad gäller diskussionsaktiviteten.

Är deliberationsprocessen demokratisk?

Tabell 6.1 Frekvenstabell som beskriver diskussionsaktivitet, dialogisk funktion och diskurskvalitet under den allmänna diskussionen utifrån tre sociodemografiska variabler

Indikator	Inlägg (N)	Dialog (%)		Inlägg med yrkande (%)	Grad av berättigande (%)			Skäl till berättigande (%)			Brist på Respekt (%)	Reflektion (%)		
		Balans	Inkoherens		Inget berättigande	Bristfälligt	Kvalificerat*	Grupp/egget-intresse	Neutralt	Gemensamt bästa		Ingen koppling	Koppling till yrkande	Beaktar motarg./avväger
Alla deltagare (N=90)	100.0% (N=3351)	53,9 (1806)	16,0 (535)	35,5 (N=1189)	12,0 (143)	46,4 (552)	41,6 (494)	2,7 (32)	89,7 (1067)	7,6 (90)	6,2 (74)	32,5 (386)	57,6 (685)	9,9 (118)
Ålder														
18-34	635	53,9	17,5	38,9 (247)	14,6	40,5	44,9	2,0	89,5	8,5	7,7	21,9	63,6	14,6
35-49	982	56,0	15,7	35,8 (352)	7,7	44,3	48,0	1,7	89,8	8,5	4,3	36,4	54,5	9,1
50-64	844	55,8	14,3	35,5 (300)	13,7	51,3	35,0	5,0	88,3	6,7	6,0	29,0	61,7	9,3
65+	890	50,1	17,9	32,6 (290)	13,1	49,3	37,6	2,1	91,4	6,6	7,6	40,3	52,1	7,6
Kön														
Man	2255	54,4	17,0	34,8 (785)	13,1	43,4	36,6	2,5	90,6	6,9	7,0	33,0	56,7	10,3
Kvinna	1096	52,8	14,7	36,9 (404)	9,9	52,2	32,4	3,0	88,1	9,0	4,7	31,4	59,4	9,2
Utbildning														
-9år	316	51,6	19,0	37,7 (119)	10,9	55,5	33,6	1,7	90,8	7,6	9,2	35,3	61,3	3,4
12år	1456	52,1	15,9	34,3 (499)	12,2	44,5	43,5	3,4	89,6	7,0	6,8	32,1	56,5	11,4
15år	604	58,8	13,9	37,3 (225)	10,7	48,0	41,3	3,6	88,4	8,0	4,4	27,6	61,3	11,1
17+år	732	56,8	16,5	37,8 (277)	10,5	45,1	44,4	1,4	91,0	7,6	2,9	34,3	56,3	9,4

Notera: Längden på utbildning baserar sig på en uppskattning utifrån utbildningsgrad. Se tabell 3.1

Det verkar alltså finnas ett visst stöd för den kritik av ojämlika förutsättningar som lyfts fram i den teoretiska diskussionen. Men om vissa av de ovannämnda mönstren i diskussionsaktiviteten är oroväckande för den deliberativa processens jämlikhet, visar bristen på mönster sett till samma demografiska karakteristika för övriga indikatorer att det inte rör sig om något entydigt resultat. Om man bortser från att männen är mer aktiva verkar det inte finnas några klara bevis för att de skulle ha lättare för att handla i enlighet med Habermas kommunikativa rationalitet. Visserligen har männen producerat en aning större andel kvalificerade berättiganden för sina argument, men kvinnorna i sin tur mer sällan har lämnat yrkanden utan berättiganden. Det finns således en signifikant skillnad i frekvensfördelningen ($\chi^2 = 9,36$, $df = 2$, $p < 0,01$), men den genomsnittliga skillnaden för graden av berättigande visar sig dock inte vara signifikant (t-test mellan två oberoende populationer). De övriga mycket små och icke-signifikanta skillnaderna talar dessutom till kvinnornas fördel. De visar en lite större omsorg för det gemensamma bästa och de visar en aning mer sällan bristande respekt för övriga deltagare och grupper under diskussion. Inte heller för dialogen uppstår det några märkbara skillnader mellan könen. Männen har lite mer balanserad dialog, men samtidigt också en större andel inkoherens. Det rör sig dock om relativt små skillnader (inte signifikanta på 0,05 nivån).

Om man går vidare till övriga karakteristika kan man se att det framför allt verkar vara den yngsta åldersgruppen som uppvisar en fallenhet för rationell argumentation. Över 45 procent av alla argument de presenterar stöds av ett kvalificerat berättigande, jämfört med de 37,6 procent som gäller för den äldsta gruppen. Det finns således signifikanta skillnader i hur man berättigar sina argument beroende på vilken åldersgrupp man tillhör ($\chi^2 = 20,58$, $df = 6$, $p < 0,01$). Det enda mönster som står att skönja vad gäller utbildningens inverkan är att de lägst utbildade är de som producerat den minsta andelen kvalificerade eller sofistikerade berättiganden till stöd för sina yrkanden, men så fort man kommer över den lägsta utbildningsnivån står inga skillnader längre att finna. Chi²-testet visar inget signifikant samband mellan utbildningsgrad och graden av berättigande ($\chi^2 = 5,84$, $df = 6$, $p = 0,44$).

Indikatorn skäl till berättigande är rätt svår att uttolka på grund av den överväldigande andelen intresseneutrala yrkanden i medborgardiskussionen, vilket förhindrar några klara skillnader från att uppstå. Detsamma gäller för respektindikatorn där motsvarande snävhet är om möjligt ännu tydligare. Det finns dock vissa svaga tendenser som kan uttydas. Mer utbildning verkar ge mer respektfull kommunikation. Bland de lägst utbildade inbegriper nästan tio procent av alla yrkanden någon form av ringaktning, medan motsvarande siffra för den högst utbildade gruppen är under tre procent, vilket är tillräckligt för att frekvensfördelningar för utbildningsgrad signifikant skall skilja sig från varandra ($\chi^2 = 8,76$, $df = 3$, $p = 0,03$).

I samband med att jag undersökte den generella nivån på deliberationsprocessen framstod nivån på reflektion som relativt låg. Åtminstone bör den anses vara låg om man väntar sig att det skall ske en transformation av åsikter utifrån det rationella utbytet av argument. Är denna svaghet i den deliberativa processen kopplad till någon av de grundläggande egenskaperna, eller finns det några som är mer respektive mindre reflektiva i sitt agerande? Man kan relativt lätt urskilja ett visst mönster. Återigen verkar lägre ålder vara en indikator för deliberativt handlande. I den yngsta åldersgruppen är nästan 80 procent av alla yrkanden på något vis kopplade till andra yrkanden. Detta kan jämföras med den äldsta åldersgruppen för vilka motsvarande siffra är 60 procent. Dessutom har den yngsta gruppen en nästan dubbelt så stor andel inlägg av den mer sofistikerade typen där man beaktar motargument eller avväger olika yrkanden. En, om inte häpnadsväckande så åtminstone betydande, skillnad mellan åldersgrupperna ($\chi^2 = 28,69$, $df = 6$, $p < 0,001$).

Vad gäller de dialogiska indikatorerna är inga uppenbara mönster urskiljbara för varken ålder eller utbildning. En viss tudelning finns dock hos utbildning i den mening att de två övre utbildningsnivåerna uppvisar en aning högre balans än hos de lägre utbildningsnivåerna - en skillnad i fördelningen som visar sig vara tillräckligt stor för att ge signifikant genomslag i Chi²-testet ($\chi^2 = 8,17$, $df = 3$, $p = 0,042$). En granskning av de olika indikatorerna utifrån individuella egenskaper hos deltagarna visar att det gör en skillnad vem som är aktiv i processen. Nästa steg i

analysen är att på ett mer systematiskt vis granska antagandet om att deltagare inte systematiskt bör fördelas sett till vissa individuella egenskaper.

6.3 Systematisk analys av den individuella deltagarens deliberativa förmåga

Om man önskar bestämma huruvida olika individer utifrån sina inneboende egenskaper är bättre eller sämre rustade till att uppfylla kraven på demokratisk deliberation, bör man utnyttja ett mer systematiskt angreppssätt än de mer beskrivande analyser som utnyttjats hittills. Multivariat regressionsanalys representerar ett sådant angreppssätt. Med multivariat regressionsanalys kan man granska effekten av en viss variabel genom att konstanthålla, eller kontrollera för, effekten av andra variabler (Hutchesson & Sofroniou 1999, Teorell & Svensson 2007: 191-208). Därmed får man ett mer systematiskt tillvägagångssätt för att studera förhållandet mellan de oberoende och den beroende variabeln. Genom att undersöka om det finns vissa egenskaper som styr deltagandets kvantitet och kvalitet hos de olika individerna, kan man bestämma hur jämlik och inkluderande deliberationsprocessen varit.

För att strukturera upp den multivariata regressionsanalysen utnyttjar jag tre grundläggande modeller, samt en slutlig modell som inkluderar alla signifikanta variabler ur de tidigare modellerna. Modellerna bygger på den operationalisering som står att finna i sammanfattningen av kapitel två. Den första modellen omfattar endast de sociodemografiska variablerna (ålder, kön och utbildning), den andra modellen omfattar förutom dessa ytterligare tre variabler vars syfte är att berätta något mer om deltagarnas latent kapacitet att delta i politisk diskussion (kunskap om energifrågor, politiskt intresse och aktivt medlemskap i intresseorganisation). Den tredje modellen inriktar sig på att förklara skälen till att man aktiverar sig i den deliberativa processen och omfattar, förutom de sociodemografiska variablerna, två variabler vars syfte är att beskriva deltagarnas bakomliggande drivkraft i processen (subjektiv medborgarkompetens och åsikternas intensitet). Den fjärde och slutliga modellen bygger på principen om parsimoni. Denna princip

går ut på att man inte skall anta fler variabler än vad som behövs för att förklara de observationer man gör och således utnyttjas endast de variabler som visat sig vara signifikanta. Syftet är att ge en teori största möjliga hävkraft genom att försöka förklara så mycket som möjligt med en så enkel förklaring som möjligt (King et al. 1994: 20).

6.3.1 Diskussionsaktivitet

Jag inleder med analysera diskussionsaktiviteten, för att längre fram övergå till att mer noggrant se vilka mönster som uppenbarar sig då man ser till dialog och diskurskvalitet. Om man studerar de regressionsmodeller som presenteras i tabell 6.2 hittar man en rad statistiskt signifikanta samband. I den första modellen ser man att samtliga sociodemografiska variabler, det vill säga såväl ålder, kön som utbildning, uppvisar ett statistiskt signifikant samband med den beroende variabeln, diskussionsaktivitet. Detta samband består för de sociodemografiska variablerna även då man kontrollerar för övriga variabler.

För att få en bättre bild av hur variablerna förhåller sig till varandra lönar det sig att inte endast konstatera ifall sambandet är signifikant eller inte, utan även att granska regressionskoefficienterna. Regressionskoefficienten för ålder i modell 1 ger vid handen att för varje tio år ökar antalet inlägg med fyra och ett halvt. Det motsvarar en skillnad på närmare 20 inlägg mellan den yngsta (18-34 år) och äldsta åldersgruppen (65+ år), vilket nog bör anses rätt betydande med tanke på att medelvärdet för diskussionsaktiviteten låg på ungefär 35 inlägg. Också kön och utbildning visar upp ett betydande samband med den beroende variabeln - samband som fortfarande är signifikanta i den slutliga modellen. Även då man kontrollerar för övriga signifikanta variabler presenterar män fortfarande nästan 16 fler inlägg under diskussionens gång än kvinnor. Skillnaden mellan deltagarna med den högsta respektive den lägsta utbildningen är över 20 inlägg. Det rör sig med andra ord om betydande skillnader.

Tabell 6.2 Diskussionsaktivitet kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression)

Modell	1. Sociodemo. B (standardfel)	2. Kapacitet B (standardfel)	3. Motivation B (standardfel)	4. Slutlig B (standardfel)
Ålder/100	45,39** (18,67)	37,30* (19,15)	41,37** (19,84)	42,06** (18,20)
Kön (man)	18,88*** (5,73)	15,09** (6,49)	19,60*** (6,05)	15,93*** (5,71)
Utbildning^a	26,16*** (9,00)	21,41** (9,43)	23,72** (9,31)	23,16** (8,84)
Energikunskap^b		6,77 (19,45)		
Politiskt intresse^d		27,57** (13,23)		30,43** (12,77)
Aktiv medlem^c		5,67 (6,68)		
Subjektiv medborgarkomp.^e			7,60 (10,10)	
Åsiktsintensitet^f			13,72 (14,25)	
R² (just.)	0,22 (0,19)	0,28 (0,23)	0,23 (0,18)	0,27 (0,24)
N	84	84	83	84

Notera: Alla oberoende variabler har kodats för att variera mellan 0 och 1

^aUtbildning (se tabell 3.1): -9år (0), 12år (0,33), 15år (0,67), 17år- (1)

^bEnergikunskap (Summavariabel bestående av 10 enkätfrågor, se bilaga B)

^cAktiv medlem i intresseorganisation (dummyvariabel, se bilaga B)

^dPolitiskt intresse (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga)

^eSubjektiv medborgarkompetens (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga, se bilaga B)

^fÅsiktsintensitet (summavariabel, se bilaga B)

Signifikansnivå: *<0.1, **<0.05, ***<0.01

I modell 2 visar sig endast det politiska intresset vara signifikant bland de variabler som skall ge en bättre insikt om deltagarnas kapacitet att delta i den deliberativa processen, då man kontrollerar för de sociodemografiska bakgrundsvariablerna. Detta samband mellan politiskt intresse och diskussionsaktivitet förblir signifikant i den slutliga modellen där man kontrollerar för övriga signifikanta variabler. I modell 3 som kontrollerar för drivkraften att delta framträder inga nya signifikanta samband då man kontrollerar för de sociodemografiska variablerna. I den fjärde och sista modellen är syftet att skapa en modell som kan förklara så mycket som möjligt med så få variabler som möjligt, det vill säga göra den så entydig som möjligt, och därmed har endast de variabler som uppvisat ett signifikant samband tidigare inkluderats - i detta fall de sociodemografiska variabler och intresset för politik. I denna modell kvarstår alla variabler som signifikanta och de förblir relativt stabila.

Flera av de trender som kunde urskiljas redan i den inledande mer deskriptiva analysen bekräftas i och med regressionsanalysen. Regressionsanalysen bekräftar att det finns en tendens att deliberationsprocessen domineras av äldre, utbildade män. Ett utfall som stöder de kritiska röster ur den teoretiska debatten som anser att det finns en risk för att de åsikter som denna grupp vill förmedla som får ett oproportionerligt genomslag i debatten på bekostnad av de grupper som sedan tidigare haft en svagare position den i politiska processen (kvinnor, mindre utbildade, minoriteter etc.).

Det faktum att inte åsiktsintensiteten och framför allt inte den upplevda förmågan att påverka politiken, det vill säga subjektiv medborgarkompetens, påverkar hur benägen man är att delta i diskussion är kanske lite överraskande. Särskilt med tanke på att subjektiv medborgarkompetens brukar korrelera positivt med politiskt deltagande överlag (Pateman 1970). Det är dock möjligt att dessa variabler redan haft en effekt vad gäller viljan eller drivkraften att delta i medborgardiskussionen i sig och således utgör en mindre avgörande egenskap i själva diskussionsmomentet. Det finns även en risk att den enskilda variabel som utnyttjas för att beskriva subjektiv medborgarkompetens (*Ibland känns det som om politiken är så komplicerad att en vanlig människa inte förstår vad som händer?* Se bilaga B7) inte har den tilltänkta effekten²⁹.

Diskussionsaktivitet är den av indikatorerna till vilken man kan finna en del jämförbara empiriska resultat. I sin studie av medborgarmöten i New England finner Jane Mansbridge (1980) att även om kvinnor deltar i mötena säger de i regel mindre, vilket verkar stämma överrens med dessa resultat. Dutwin (2002:200) finner dock inga skillnader i diskussionsaktivitet mellan könen i sin studie, men där visar sig istället subjektiv medborgarkompetens och tidigare erfarenhet av politisk diskussion ha en effekt.

²⁹ Den andra variabeln som var tillämnad att beskriva subjektiv medborgarkompetens (*Jag vet mer om politik och förvaltning än de flesta av mina medmänniskor*) visade sig dock sakna ett betydande antal fall, vilket gjorde den svår att utnyttja i syftet att skapa en summavariabel.

En aspekt av regressionsmodellernas utfall som jag ännu inte diskuterat är graden av anpassning, eller vad som brukar beskrivas som regressionsmodellens förklaringskraft. Detta kan göras genom att se till andelen förklarad varians (R^2) hos regressionsmodellen (Miles & Shevlin 2001: 32). Andel förklarad varians går ut på att försöka beräkna avståndet till det "perfekta sambandet" genom att titta på hur väl värdena på den beroende variabeln fångas in av sambandet med de(n) oberoende, jämfört med om man inget visste om de oberoende variabelernas värde (Teorell & Svensson 2007: 173). Graden av anpassning, i detta fall R^2 , kan variera från 0 (ingen anpassning) till 1 (perfekt anpassning). Tanken är att R^2 uttrycker hur stor del av variansen man lyckats förklara med hjälp av regressionsmodellen. Andelen förklarad varians är dock inget absolut mått, det vill säga uttrycket kan vara vilseledande såtillvida att man kan få mycket god anpassning utan att egentligen ha åstadkommit en särskilt bra "förklaring". En sådan "falsk" förklaring kan uppnås med hjälp av en variabel som starkt samvarierar med den beroende variabeln, men är irrelevant för sammanhanget (Teorell & Svensson 2007: 175). Förklaringskraften som erhålls med hjälp av andelen förklarad varians är således helt beroende av styrkan hos den teoretiska modell som prövas.

I multivariat regression är R^2 i behov av en justering eftersom den tenderar att gå upp varje gång en ny variabel läggs till förklaringsmodellen, oavsett om variabeln har en verklig effekt på den beroende variabeln eller inte (Miles & Shevlin 2001: 32-33). Således kunde man öka den förklarade variansen endast genom att lägga till nya variabler, vilket knappast är en önskvärd egenskap hos ett mått på förklaringskraft, särskilt om man följer den norm (parsimoni) som säger att en förklaringsmodell är bättre ju färre förklaringsvariabler den kräver för att förklara ett samband. Därmed bör man vid multivariat regressionsanalys använda ett justerat R^2 . Korrigeringen innebär att andelen förklarad varians inte stiger oavsett vilken variabel man lägger till modellen. Om den tillagda variabeln har en tillräckligt låg effekt kan det justerade R^2 till och med sjunka (Teorell & Svensson 2007: 201, Schroeder et al. 1986: 33).

De finns inga fastställda gränsvärden för förklaringskraften hos en regressionsmodell. Cohen et al. (2003) är en av de få som ens vågar göra en uppskattning av gränsvärden för förklaringskraften. Utifrån etablerad praxis inom den beteende-

vetenskapliga forskningen menar de att "låg" förklaringskraft i stora drag motsvaras av 0,01, "medel" av 0,09, medan att den kunde anses vara "hög" om den överstiger 0,25. Det är dock i princip omöjligt att ge några generella tumregler för vad som kan anses vara ett högt respektive lågt värde för en modells förklaringskraft, eftersom det alltid är beroende hur många oberoende variabler som utnyttjas i modellen, antalet fall och vad själva syftet med analysen är. Det bör alltså inte vara ett självändamål att skapa en hög grad av förklarad varians (Teorell & Svensson 2007: 177, 202).

I tabell 6.2 kan man se att regressionsmodellernas förklaringskraft varierar mellan 0,2 och 0,3. Eftersom jag här inte uttryckligen strävar efter att maximera förklaringskraften (dvs. uppnå ett så högt R²-värde som möjligt), utan snarare är intresserad av att granska om den deliberativa processen kan förklaras utifrån vissa ståndpunkter i den teoretiska debatten, är en dylik förklaringsgrad helt klart av en storleksklass som ger stöd för de slutsatser som dras utifrån regressionsmodellen.

6.3.2 Diskussionsdominans

Jag har ovan genom en systematisk kontroll av diskussionsaktiviteten kunnat fastställa att det individuella deltagandet bestäms av en rad olika egenskaper och utfallet visar tydligt på vissa problem för jämlikheten i den deliberativa processen. Men eftersom deliberationens kvalitet bestäms utifrån fler dimensioner än rent kvantitativa mått bör man mer noggrant granska vilken typ av deliberativ aktivitet som deltagarna engagerat sig i, innan vi drar några mer långtgående slutsatser. Jag inleder med att studera deliberationens kvalitet i vidare bemärkelse genom några mått som beskriver dialogens karaktär.

Tabell 6.3 Diskussionsdominans kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression)

Modell	1. Sociodemo. B (standardfel)	2. Kapacitet B (standardfel)	3. Motivation B (standardfel)	4. Slutlig B (standardfel)
Ålder/100	48,77*** (17,64)	42,90** (18,16)	45,29** (18,88)	45,77*** (17,24)
Kön (man)	18,32*** (5,41)	14,06** (6,16)	19,37*** (5,76)	15,62*** (5,40)
Utbildning^a	26,02*** (8,50)	21,10** (8,94)	24,29*** (8,86)	23,27*** (8,37)
Energikunskap^b		10,92 (18,45)		
Politiskt intresse^d		25,29** (12,55)		27,87** (12,09)
Aktiv medlem^c		3,39 (6,34)		
Subjektiv medborgarkomp.^e			4,43 (9,61)	
Åsiktsintensitet^f			12,69 (13,56)	
R² (just.)	0,24 (0,22)	0,30 (0,24)	0,26 (0,21)	0,29 (0,26)
N	84	84	82	84

Notera: Alla oberoende variabler har kodats för att variera mellan 0 och 1

Diskussionsdominans = diskussionsaktivitet*dominansmått (se avsnitt 4.6.2)

^aUtbildning (se tabell 3.1): -9år (0), 12år (0,33), 15år (0,67), 17år- (1)

^bEnergikunskap (Summavariabel bestående av 10 enkätfrågor, se bilaga B)

^cAktiv medlem i intresseorganisation (dummyvariabel, se bilaga B)

^dPolitiskt intresse (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga)

^eSubjektiv medborgarkompetens (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga, se bilaga B)

^fÅsiktsintensitet (summavariabel, se bilaga B)

Signifikansnivå: *<0.1, **<0.05, ***<0.01

För att få en lite mer nyanserad bild av aktiviteten i den deliberativa processen tar jag hjälp av det dominansmått som utvecklats i samband med IR-analysen. Dominansmåtten ger ett vidare perspektiv på aktivitet genom att skilja åt inlägg som är mer styrande från sådana som är mer underordnade till sin natur. En asymmetri mellan deltagarna uppstår inte bara genom att de är olika aktiva. Den kan också uppstå genom att deltagarna är aktiva på olika sätt. Om en diskussion är väldigt asymmetrisk i förhållande till dialogisk dominans kommer vissa deltagare att styra diskussions utveckling, medan andra endast lyssnar och följer de initiativ som de dominanta deltagarna gör. Asymmetri kan ta sig uttryck genom att vissa deltagare är mer benägna att föra in nya initiativ i diskussionen eller ställa direkta frågor till andra deltagare, medan andra deltagare främst tenderar att instämma eller besvara frågor som ställts utan att föra fram något nytt i diskussionen. En

sådan ojämlikhet kan resultera i att vissa kan bestämma vilka ämnen diskussion bör omfatta och hur den skall utvecklas. Genom att kombinera det värde deltagare erhåller enligt dominansmättet med diskussionsaktiviteten får man ett mått som tar i beaktande både aktivitet och intention hos de individuella deltagarna (se avsnitt 4.6.2).

Det visar sig dock att dominansmättet inte i någon större utsträckning förändrar det utfall som kunde fastställas redan utifrån diskussionsaktiviteten. Utfallet påminner för diskussionsdominansen starkt om det man kunde se i samband med den enkla diskussionsaktiviteten. Signifikanta samband (på 0,01 nivån) visar att äldre, utbildade män dominerar debatten. Även deltagarnas intresse för politik visar sig fortsatt ha en betydande inverkan på diskussionens utveckling. När man kontrollerar för dialogisk dominans cementeras främst de sociodemografiska mönster som konstaterats redan i samband med hjälp av det kollektiva måttet för diskussionsaktiviteten på inläggsnivå och den mer systematiska kontrollen av diskussionsaktivitet hos de individuella deltagarna.

6.3.3 Dialogiska egenskaper

I tabellerna 6.4 och 6.5 undersöks de beroende variablerna dialogisk balans och inkoherens med hjälp av samma oberoende variabler som utnyttjades för att undersöka diskussionsaktiviteten. Det framträder inga signifikanta samband mellan kontrollvariablerna och den dialogiska balansen. Inte heller för indikatorn inkoherens, det vill säga tecken på missförstånd, avbrott och liknade störningar i dialogen framträder några tydliga samband. Den enda variabel som uppvisar ett signifikant samband med den beroende variabeln är kön i modell tre. Det visar sig dock inte finnas något direkt samband mellan denna variabel och inkoherens. Det är uppenbarligen så att denna effekt endast framträder i anknytning till någon annan variabel.

Om det sker påtagliga förändringar i hur en variabel uppträder tillsammans med olika kontrollvariabler kan det utgöra ett tecken på att sambandet varit spuriöst,

det vill säga icke-kausalt, eller indirekt, det vill säga kausalt men förmedlat av en mellanliggande variabel (Teorell & Svensson 2007). Inbördes samband mellan oberoende variabler kan ta sig uttryck i skarpa förändringar hos regressionskoefficienten. Detta kan bero på att två eller fler av de oberoende variablerna starkt korrelerar med varandra. Denna effekt, i vilken regressionskoefficienterna ligger längs samma linje, brukar kallas för multikollinearitet. Multikollinearitet gör det svårt för regressionskalkylen att bestämma vilken som utgör den relevanta faktorn, vilket leder till större osäkerhet (standardfel) och lägre precision (regressionskoefficienter) (Miles & Shevlin 2001:126, Maddala 1992: 269, Schroeder et al. 1986: 71-72).

Tabell 6.4 Dialogisk balans kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression)

Modell	1. Sociodemo.	2. Kapacitet	3. Motivation
	B (standardfel)	B (standardfel)	B (standardfel)
Ålder/100	-0,11 (0,11)	-0,10 (0,12)	-0,08 (0,12)
Kön (man)	0,06 (0,04)	0,05 (0,04)	0,05 (0,04)
Utbildning^a	0,7 (0,06)	0,06 (0,06)	0,09 (0,06)
Energikunskap^b		0,09 (0,12)	
Politiskt intresse^d		-0,07 (0,08)	
Aktiv medlem^c		-0,01 (0,04)	
Subjektiv medborgarkomp.^e			-0,04 (0,06)
Åsiktsintensitet^f			-0,12 (0,09)
R² (just.)	0,06 (0,02)	0,07 (0,00)	0,09 (0,03)
N	82	82	80

Notera: Alla oberoende variabler har kodats för att variera mellan 0 och 1

^aUtbildning (se tabell 3.1): -9år (0), 12år (0,33), 15år (0,67), 17år- (1)

^bEnergikunskap (Summavariabel bestående av 10 enkätfrågor, se bilaga B)

^cAktiv medlem i intresseorganisation (dummyvariabel, se bilaga B)

^dPolitiskt intresse (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga)

^eSubjektiv medborgarkompetens (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga, se bilaga B)

^fÅsiktsintensitet (summavariabel, se bilaga B)

Signifikansnivå: *<0.1, **<0.05, ***<0.01

För att bestämma huruvida multikollinearitet utgör ett problem för regressionsmodellen kan man utnyttja ett statistiskt test, VIF (*variance inflation factor*) som hjälper till att ställa en diagnos för multikollinearitet. VIF är ett användbart test eftersom det berättar om hur mycket standardfelet hos en variabel har ökat på grund av kollinearitet. Miles och Shevlin (2001: 131) föreslår värdet fyra som ett gränsvärde som tecken på att kollineariteten har blivit för hög, eftersom det betyder att det skett en fördubbling av standardfelet. En kontroll för multikollinearitet genomfördes med hjälp av en regressionsmodell där alla oberoende variabler inkluderats och vid inget fall uppnår VIF-värdet ovannämnda gräns³⁰.

Tabell 6.5 Inkoherens kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression)

Modell	1. Sociodemo.	2. Kapacitet	3. Motivation
	B (standardfel)	B (standardfel)	B (standardfel)
Ålder/100	0,03 (0,07)	0,01 (0,07)	0,03 (0,07)
Kön (man)	0,03 (0,02)	0,03 (0,02)	0,04* (0,02)
Utbildning^a	-0,01 (0,03)	-0,02 (0,03)	-0,01 (0,03)
Energikunskap^b		0,03 (0,07)	
Politiskt intresse^d		0,01 (0,05)	
Aktiv medlem^c		0,02 (0,03)	
Subjektiv medborgarkomp.^e			-0,03 (0,04)
Åsiktsintensitet^f			0,02 (0,05)
R² (just.)	0,04 (0,00)	0,06 (-0,02)	0,06 (-0,01)
N	82	82	80

Notera: Alla oberoende variabler har kodats för att variera mellan 0 och 1

^aUtbildning (se tabell 3.1): -9år (0), 12år (0,33), 15år (0,67), 17år- (1)

^bEnergikunskap (Summavariabel bestående av 10 enkätfrågor, se bilaga B)

^cAktiv medlem i intresseorganisation (dummyvariabel, se bilaga B)

^dPolitiskt intresse (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga)

^eSubjektiv medborgarkompetens (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga, se bilaga B)

^fÅsiktsintensitet (summavariabel, se bilaga B)

Signifikansnivå: *<0.1, **<0.05, ***<0.01

³⁰ Tolerans och VIF-värden för alla modeller står att finna i bilaga C.

Andelen förklarad varians är förhållandevis låg i båda fallen, vilket vittnar om att de olika regressionsmodellerna sist och slutligen berättar rätt lite om på vilket sätt deltagarna medverkar i dialogen. Denna brist på samband och den låga förklaringsgrad som de oberoende variablerna uppvisar i förhållande till dialogens balans och inkoherens är olycklig ur det perspektiv att man förblir ovetande om vad som ligger bakom den variation som finns. Det kan dock ses som ett rätt gott tecken för diskussionens jämlikhet att de variabler som prövas inte visar ett samband med den hur man engagerar sig i dialog med andra. Eftersom de förklarande variabler som hämtats ur teorin avser att pröva om någon på grund av sina individuella egenskaper förfördelats i deliberationsprocessen innebär avsaknaden av samband att dylika ojämlikheter inte förekommer.

6.3.4 Diskurskvalitet

I analyserna av diskussionsaktivitet och dialogiska egenskaper har man kunnat bevittna två helt olika utfall. Hos den förstnämnda upphittades tydliga mönster för hur vissa variabler tydligt samvarierar med den beroende variabeln, medan de dialogiska egenskaperna snarast betecknas av avsaknaden av dylika mönster. Avslutningsvis i den systematiska kontrollen av det individuella deltagandet skall jag analysera diskurskvaliteten, den beroende variabel som ligger närmast kärnan i den deliberativa teorin. Samma modeller och oberoende variabler som tidigare utnyttjas även i denna analys.

Ur tabell 6.6 kan man utläsa att ålder, precis som för diskussionsaktiviteten, uppvisar ett klart signifikant samband med den beroende variabeln, men i detta fall är korrelationen negativ. Det verkar alltså som om högre ålder i detta fall bidrar med lägre diskurskvalitet, medan det motsatta gällde för diskussionsaktiviteten. Denna tendens kunde utläsas redan i samband med att jag analyserade de kollektiva måtten på inläggsnivå och observationen får nu även stöd av regressionsanalysen. Diskurskvaliteten sjunker visserligen med mindre än 0,1 för varje 10 år i ålder som kommer till, men sett till en variabel som varierar mellan 1,70 och 3,11 utgör det ändå en viss skillnad i hur man agerat. Eftersom jag

Är deliberationsprocessen demokratisk?

utnyttjar linjär regression är det även på sin plats att påpeka att bland annat variabeln ålder uppvisade icke-linjära mönster hos vissa av indikatorerna för diskurskvalitet (se tabell 6.1). Men eftersom denna studie i första hand har som mål att ge en övergripande bild av deliberationsprocessen förhåller jag mig till en enkel linjär regression av samma modell som i de övriga analyserna.

Tabell 6.6 Diskurskvalitet kontrollerad mot individuella egenskaper (linjär regression)

Modell	1. Sociodemo. B (standardfel)	2. Kapacitet B (standardfel)	3. Motivation B (standardfel)	4. Slutlig B (standardfel)
Ålder/100	-0,81*** (0,17)	-0,73*** (0,17)	-0,80*** (0,18)	-0,76*** (0,16)
Kön (man)	0,02 (0,05)	-0,04 (0,06)	0,03 (0,05)	
Utbildning^a	0,13 (0,08)	0,08 (0,09)	0,10 (0,08)	
Energikunskap^b		0,38** (0,18)		0,31** (0,14)
Politiskt intresse^d		-0,09 (0,12)		
Aktiv medlem^c		-0,09 (0,06)		
Subjektiv medborgarkomp.^e			0,11 (0,09)	
Åsiktsintensitet^f			0,13 (0,13)	
R² (just.)	0,28 (0,26)	0,34 (0,29)	0,30 (0,25)	0,26 (0,24)
N	79	79	78	84

Notera: Alla oberoende variabler har kodats för att variera mellan 0 och 1

^aUtbildning (se tabell 3.1): -9år (0), 12år (0,33), 15år (0,67), 17år- (1)

^bEnergikunskap (Summavariabel bestående av 10 enkätfrågor, se bilaga B)

^cAktiv medlem i intresseorganisation (dummyvariabel, se bilaga B)

^dPolitiskt intresse (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga)

^eSubjektiv medborgarkompetens (femskalig variabel utgående ifrån enkätfråga, se bilaga B)

^fÅsiktsintensitet (summavariabel, se bilaga B)

Signifikansnivå: *<0,1, **<0,05, ***<0,01

Den enda variabel förutom ålder som uppvisar ett signifikant samband med diskurskvaliteten är energikunskapen. Att ha kunskap i frågan som är under behandling hjälper självklart då man skall forma eller utvärdera olika argument och det är därmed ingen större överraskning att det finns koppling till diskurskvaliteten. Sambandet är signifikant på 0,05 nivån och kvarstår även i den slutliga

modellen. Eftersom kunskapen i sakfrågan bygger på data som inhämtats innan deltagarna mötte experterna eller fick tillgång till informationsmaterialet, visar det på vilken betydelse deltagarnas ursprungliga kunskapsnivå hade för diskurskvaliteten. Det tyder samtidigt på att informationsmaterialet inte haft den förväntade egaliserande effekten på den deliberativa förmågan, åtminstone vad gäller diskurskvaliteten. Det är dock omöjligt att veta exakt vilka effekter informationsmaterialet haft utan att kunna jämföra med en kontrollgrupp som inte hade tillgång till informationsmaterial. Förklaringskraften för de två variabler som prövas i den slutliga modellen är 0,24 (korrigerad R^2), vilket visar på att de står för en betydande andel av den varians som den beroende variabeln uppvisar.

Alla de variabler som visade sig vara signifikanta för diskussionsaktiviteten, bortsett från ålder där effekten är omvänd, saknar signifikanta samband med diskurskvaliteten. Deltagarens kön verkar inte ha någon betydande effekt på nivån av diskurskvalitet och det samma gäller för utbildning. Inte heller erfarenheten av aktivt medlemskap i en intresseorganisation eller politiskt parti, vilket man kunde ha förväntat sig skulle ha en effekt på förmågan att debattera, visar sig ha någon effekt på diskurskvaliteten. Den sistnämnda variabel som var tänkt att uppfånga den potentiella effekten som kommer av den demokratiska skolning som bland andra Putnam (2001) menar att sker genom frivillig föreningsverksamhet, visar de facto inte upp ett signifikant samband med en enda av de olika måtten på deliberation. Detsamma gäller för den subjektiva medborgarkompetensen och åsiktsintensiteten.

Därmed verkar den ojämlikhet som kommer av att äldre, utbildade män kvantitativt sett verkar styra den deliberativa processen på bekostnad av kvinnor och andra grupper som ofta anses ha en svagare ställning i det politiska livet, inte återspeglas i diskurskvaliteten. Snarare tyder undersökningen av måtten på dialog och diskurskvalitet på ett relativt jämlikt förhållande mellan deltagarna i deliberationsprocessen. Det verkar således handla om en ojämlikhet som bygger mer på frekvens än på typ av kommunikation, det vill säga mer om diskussionens kvantitet än om själva kvaliteten. Det var kanske inte helt oväntat att de allmänt dialogiska måtten skulle uppvisa en relativ jämlikhet, eftersom de bygger på vardaglig nivå av diskussion som alla skall kunna engagera sig i. Men sett till den

teoretiska debatten kunde man vänta sig att kapacitet till rationell diskurs skulle varit mer ojämnt fördelad än den visade sig vara. Sedan kan man inte helt utesluta att skillnaderna i kvantitet kommer av mindre uppenbara kopplingar till de olika diskussionstyperna. Kopplingar som jag inte trots dessa relativt omfattande uppmätningar av processen kunnat ta fasta på.

6.4 Förhållandet mellan de olika deliberationsmått

Härnäst kommer jag kort att behandla förhållandet mellan de beroende variablerna, det vill säga de olika måtten på deliberation som utnyttjats i analyserna. Syftet är att i åtminstone någon mån kunna binda samman resultaten från de olika måtten. Redan ur den teoretiska diskussionen kunde en viss spänning mellan de beroende variablerna noteras. Denna spänning beskrivs bland annat i forskning av Mutz (2006), Young (2001) och Eliasoph (1998) som påvisar att det verkar finnas en konflikt mellan att aktivera sig politiskt och att agera deliberativt. Dylåka motsättningar påverkar obestrådligen också förhållandet mellan de variabler som här utnyttjats för att beskriva den deliberativa processen.

De mått som utnyttjats för att beskriva den deliberativa processen är väldigt olika, vilket gör att det lätt uppstår en viss inkongruens mellan dem. I analyserna av de individuella deltagarnas agerande i den deliberativa processen har man kunnat se vissa mönster tydligt framtråda i ett mått för att sedan saknas eller ha helt motsatt effekt i andra mått. Måtten på deliberation som utnyttjas i denna studie skiljer sig så markant från varandra att de svårligen skulle kunna kombineras i ett gemensamt index, men genom att ställa de beroende variablerna mot varandra blir det i alla fall möjligt att se hur de olika typerna av deltagande förhåller sig till varandra. Hur förhåller sig exempelvis den för de enskilda individerna uppmåttade diskussionsaktiviteten till de övriga beroende variablerna som balans, inkohrens och diskurskvalitet? En dylåk jämförelse kan hjälpa oss förstå förutsättningarna för en respektfull och reflektiv deliberationsprocess där alla röster hörs och beaktas.

Tabell 6.7 Bivariata korrelationer mellan de olika diskursmått för individuellt deltagande

	Diskussionsaktivitet	Diskurskvalitet	Balans	Inkoherens
Diskussionsaktivitet	1,00			
Diskurskvalitet	-0,18	1,00		
Balans	-0,15	0,34**	1,00	
Inkoherens	0,25*	-0,37**	-0,60**	1,00

Signifikansnivå: 0.05=* och 0.01=**

Om man ser till hur diskussionsaktiviteten för de enskilda deltagarna förhåller sig till övriga mått kan man se att den enda signifikanta korrelationen är ett positivt samband med inkoherens. Det rör sig inte om någon stark korrelation (0,25) men det visar att de deltagare som har högre diskussionsaktivitet även har en större andel inkoherens bland sina inlägg. Detta är kanske inte helt överraskande då jag redan konstaterade tidigare att de mest aktiva var överrepresenterade bland dem med hög inkoherens. Det finns också ett negativt samband mellan diskussionsaktivitet och diskurskvalitet, men det visar sig inte vara signifikant. Diskurskvaliteten å sin sida visar sig korrelera signifikant med de båda dialogmått. Eftersom behovet av att uttrycka sig på ett sammanhängande adekvat sätt och att kunna anknyta till andras inlägg är närvarande i båda måtten finns det inte helt oväntat finns det ett klart positivt signifikant samband mellan diskurskvalitet och dynamisk balans i dialogen.

Det är inte heller helt oväntat att diskurskvaliteten uppvisar ett negativt signifikant samband med inkoherens, även om det åtminstone i princip är möjligt att vara inblandad i missförstånd och olika avbrott samtidigt som man uttrycker sig både respektfullt och med välformulerade argument. Den sista bivariata korrelationen är den mellan de två dialogiska måtten och att det här skulle finnas ett signifikant negativt samband dem emellan stod relativt klart från början. Det handlar om två mått som utgår från samma mätinstrument, men med fokus på olika värden. Balansen fokuserar på lyckade anknytningar och konstruktiv diskussion, medan inkoherens är ett tecken på att kommunikationen misslyckats.

I detta material framträder ingen tydlig spänning mellan deliberation och deltagande, eftersom det saknas ett signifikant samband mellan diskussionsaktivitet och diskurskvalitet. Inte helt överraskande med tanke på att deltagarna frivilligt valt att delta i en mångsidig diskussion om kärnkraft. Men om man ser till alla de beroende variablerna kan man ändå uttyda en uppdelning i typerna av deltagande. Å ena sidan finns det en typ av deliberativt handlande som betonas av fungerande interaktion och högre diskurskvalitet. Å andra sidan finns det en typ av deltagande med hög diskussionsaktivitet, signifikant högre inkohärens och med negativa, om än icke-signifikanta, relationer till diskurskvalitet och dynamisk balans. Denna fördelning antyder ändå att det kan finnas en viss konflikt mellan de drivkrafter som framkallar ett aktivt passionerat deltagande och de som uppmuntrar till lyssnande och reflektion.

6.5 Kontextens inverkan på det individuella deltagandet

Innan man drar några definitiva slutsatser om den individuella kapaciteten till demokratisk deliberation bör man kontrollera för effekter som är beroende av diskussionens kontext. Jag konstaterade i det förra kapitlet att jag skulle fokusera på två huvudsakliga angreppssätt i granskningen av kontextens effekter. Där utnyttjade jag mig främst av en översikt där jag jämförde de olika behandlingarna och smågrupperna. Här fokuserar jag istället på att statistiskt pröva vilket inflytande några specifika faktorer har på den enskilda deltagarens möjligheter att agera enligt sin egen förmåga i den deliberativa processen. Med andra ord är det antagandet om att deltagarnas individuella möjligheter att påverka processen inte oskäligt skall påverkas av kontexten som jag här ämnar pröva.

Genom att jämföra gruppdiskussionerna sinsemellan kan man få en bild av hur deliberationsprocessen kan skilja sig åt från fall till fall. Men om man vill veta mera om vilken betydelse den deliberativa miljön har för det individuella deltagandet kräver det ett lite annat grepp. Som jag lyfte fram redan i teoriavsnittet är det mer eller mindre omöjligt att kontrollera för alla effekter som kan uppstå utifrån den kontext deltagarna befinner sig i. Fokus kommer därför ligga på ett par faktorer,

som kan anses vara särskilt relevanta för denna studie. Dessa faktorer har en uppenbar koppling till medborgarforumet, är teoretiskt intressanta och har en tydlig koppling till de resultat man kunnat bevittna tidigare i analysen.

De två första faktorer som jag fokuserar på är behandlingens effekt på den allmänna diskussionen och individens ståndpunkt i sakfrågan i förhållande till gruppnormen. Den förstnämnda utgör en central del av experimentets uppbyggnad och här jämförs det individuella deltagandet under de två olika behandlingarna. Den senare är tänkt att uppfånga det gruppträck som fördelningen kring åsikten i sakfrågan kan tänkas förorsaka. För provningen av gruppnormens inflytande på det individuella deltagandet utnyttjades enkel uppdelning i förespråkare och motståndare till utbyggnad av kärnkraft i Finland baserat på den för medborgardiskussionen centrala frågan, "Borde ett sjätte kärnkraftverk byggas i Finland?" Märkvärd att det inte gör någon skillnad vilken ställning man har till sakfrågan i sig, det är endast av intresse var individerna står i förhållande till den rådande gruppnormen.

Därutöver har studier av gruppssammansättning i samband med deliberativa processer visat att kön spelar en viktig roll för deliberationens utfall (Karpowitz et al. 2010, Karpowitz & Mendelberg 2011b). Eftersom analyserna uppvisat vissa tecken på att kvinnorna marginaliseras i förhållande till männen, väljer jag att även kontrollera huruvida detta har något att göra med gruppssammansättningen. Mendelberg och Karpowitz 2007 menar dessutom att ojämlikheter mellan könen kan ha mer att göra med gruppssammansättning än med individernas kön i sig.

Männen har ett numerärt överläge i materialet överlag, vilket även syns i sammansättningen hos smågrupperna (se Bilaga F). Jag är alltså intresserad av att kontrollera om kvinnors relativa mängd i gruppen har påverkat deras engagemang i den deliberativa processen. Jag jämför således de grupper där kvinnliga deltagare representerar en minoritet med dem där de är i majoritet eller fördelningen mellan könen är lika. Enligt denna fördelning jämförs sedan de kvinnliga deltagarnas möjlighet att engagera sig i demokratisk deliberation sett till indikatorerna diskussionsaktivitet, diskurskvalitet, samt dialogisk balans och inkoherens.

Tabell 6.8 Kontextens inverkan på det individuella deltagandet (t-test för oberoende populationer)

Alla deltagare	Diskussionsaktivitet				Diskurskvalitet			
	N	\bar{x}	s	\bar{x} dif.	N	\bar{x}	s	\bar{x} dif.
Behandling (allmän disk.)								
Röstningsförfarande	45	32,8	26,7	-8,87	44	2,52	0,25	0,02
Gemensamt utlåtande	45	41,7	32,8		41	2,50	0,28	
Ståndpunkt (gruppnorm)								
I minoritetsställning	31	37,8	27,9	3,0	29	2,55	0,31	0,05
I majoritetsställning	55	34,8	28,6		52	2,50	0,24	
Gruppstruktur (kön)								
Kvinnor som var i minoritet	24	24,6	18,1	-3,43	23	2,61	0,24	0,19**
Kvinnor lika eller i majoritet	18	28,1	17,3		17	2,42	0,30	

Notera: eftersom diskussionsaktiviteten är mycket skevt fördelad utnyttjades i det fallet ett icke-parametriskt test (Mann-Whitney U)

Signifikansnivå: **<0,05

Beslutsbehandlingen verkar inte ha någon effekt på vare sig diskussionsaktivitet eller diskurskvalitet under den allmänna diskussionen. Inom röstningsförfarandet har man visserligen framställt nästan nio inlägg färre i snitt, men skillnaden visar sig inte vara signifikant. Inte heller finns det några empiriska bevis för att minoriteten skulle förtryckas av majoriteten sett till diskussionsaktiviteten. De som representerar minoritetsåsikten i de enskilda smågrupperna verkar inte ha kommit i skymundan, utan de har fört fram sina åsikter lika aktivt som de som var i majoritet. Det finns likaså inget i jämförelsen av diskurskvalitet som visar på en betydande skillnad mellan dem som är i minoritet och dem som är i majoritet. I själva verket har de som är i minoritetsställning en aning högre diskurskvalitet, även om det inte resulterar i ett signifikant genomslag.

När man ser till kvinnornas roll i deliberationsprocessen framträder en signifikant skillnad mellan dem som utgjort en minoritet i sin grupp och dem som inte varit del av en minoritet. De kvinnor som utgör en minoritet i sin grupp uppvisar en signifikant högre diskurskvalitet. Överraskande nog har denna grupp även kunnat hävda sig i princip lika bra vad gäller diskussionsaktiviteten som de kvinnor som varit i grupper där de var i majoritet eller där fördelningen mellan könen var lika. De har framställt 3,4 inlägg färre i snitt, men skillnaden är inte signifikant. Det

verkar alltså inte vara grupsammansättningen som ligger bakom den skillnad mellan könen som kunde urskiljas i regressionsanalysen för diskussionsaktivitet.

Detta resultat skiljer sig exempelvis från det utfall Karpowitz et al. (2010) fann i sina undersökningar av gruppdiskussion. De fann nämligen att kvinnor som var i minoritet i sin grupp, oberoende av beslutsbehandling, är mindre aktiva än kvinnor i grupper med annan sammansättning. En uppenbar skillnad mellan diskussionerna i Karpowitz et al. (2010) undersökning och medborgardiskussionen i Åbo 2006 är att den senare var ett mini-demos som uttryckligen utformats med syftet att främja en jämlik deliberationsprocess.

Tabell 6.9 Kontextens inverkan på det individuella deltagandet (t-test för oberoende populationer)

Alla deltagare	Balans				Inkoherens			
	N	\bar{x}	s	\bar{x} dif.	N	\bar{x}	s	\bar{x} dif.
Behandling (allmän disk.)								
Röstningsförfarande	44	0,57	0,17	0,03	44	0,12	0,09	-0,04**
Gemensamt utlåtande	44	0,54	0,14		44	0,17	0,10	
Ståndpunkt (gruppnorm)								
I minoritetsställning	30	0,54	0,15	-0,02	30	0,16	0,11	0,03
I majoritetsställning	54	0,56	0,16		54	0,14	0,08	
Gruppstruktur (kön)								
Kvinnor som var i minoritet	24	0,53	0,19	-0,02	23	0,13	0,10	-0,01
Kvinnor lika eller i majoritet	18	0,55	0,16		17	0,14	0,09	

Signifikansnivå: **<0,05

Även om diskussionsaktivitet och diskurskvalitet inte hade något genomslag i fråga om beslutsbehandlingen visar det sig att deltagarna i grupperna för gemensamt utlåtande uppvisade en större inkoherens än dem som tog del av ett röstningsförfarande. En möjlig förklaring är att den mer konsensusorienterade behandlingen tvingat deltagarna att ta ställning till åsikter som inte stämmer överens med den egna i större utsträckning än i de grupper som haft ett röstningsförfarande och att det därmed lättare uppstått missförstånd. De som tog del av röstningsförfarandet, där behovet att koordinera framförda åsikter var mindre, kunde man välja att inte

ta i beaktande åsikter som känns främmande eller svåra att förstå. I övrigt uppvisar de dialogiska måtten inga skillnader för de tre faktorerna.

Den statistiska prövningen av den deliberativa miljöns inverkan på den individuella deliberativa kapaciteten visar minst sagt intressanta resultat. Det uppstod inga skillnader för de fyra indikatorerna vad gäller den individuella ståndpunktens förhållande till gruppnormen. Beslutsbehandlingen uppvisar endast en signifikant skillnad och det är för inkohärensen - ett resultat som stämmer relativt väl överens med vad Setälä et al. (2010) fann i sin studie baserat på survey-material från samma experiment. De undersökte hur deltagarnas åsikter utvecklades under experimentet och fann då ingen skillnad mellan behandlingarna. Därmed verkar innehållsanalysen stöda slutsatsen om att den konsensusinriktade behandlingen, åtminstone under den allmänna diskussionen, inte bidragit till ett ökat gruptryck.

Dessutom visade sig även gruppammansättningen, sett till den relativa könsfördelningen i grupperna, ha en mycket begränsad effekt. De kvinnor som var i minoritet uppvisar en signifikant högre diskurskvalitet, men det är inget som direkt stöder en slutsats om att de skulle vara mindre inkluderade i deliberationsprocessen. Risken för att deliberationsprocessen förvrängs på grund av gruptryck verkar således vara mindre än vad många kritiska röster framhållit (jfr Przeworski 1998, Sunstein 2003, Karpowitz et al. 2010). Inget tyder i varje fall på att närvaron av negativ social dynamik skulle vara särskilt betydande i ett mini-demos av den typ som utnyttjades i Åbo 2006. Man bör dock ta i beaktande när man tolkar dessa resultat att jag endast inkluderat ett par av de potentiella kontextrelaterade faktorer som kan inverka på det individuella handlandet. Resultaten verkar dock stämma väl överens med Farrars et al. (2009) forskning kring deliberativa opinionsundersökningar som kommit fram till att de metoder man ofta utnyttjar i samband med deliberativa mini-demos för att skapa jämlik och inkluderande deliberation verkar minska risken för gruptryckseffekter.

6.6 Medborgardeliberation som en demokratisk process

I detta kapitel har fokus legat på den individuella deltagaren och hans eller hennes möjligheter att kunna agera i den deliberativa processen. Syftet var att genom en systematisk granskning utifrån deltagarnas agerande och deras individuella egenskaper undersöka om processen kunde anses demokratisk, det vill säga jämlik och inkluderande. Undersökningen av dessa demokratiska kvaliteter hos den deliberativa processen krävde även en kontroll av det potentiella inflytandet kontexten haft på det individuella deltagandet. En deliberativ process kan knappast anses jämlik om grupstryck, i form av konformitet och likatänkande, undergräver deltagarens autonomi. Deltagarna kan knappast anses jämlika om deras möjligheter att påverka inte hänger samman med de argument de för fram, utan av sammansättningen på gruppen de är en del av.

Det visar sig dock att när det kommer till kvantiteten på deltagande finns det inte bara stora skillnader, utan att denna balans dessutom är förhållandevis systematisk. Det finns tydliga tecken på att det är äldre utbildade män som styr debatten. Det framträder dock inga påtagliga skillnader i hur man debatterar om man bortser från den kvantitativa dominansen. Inga skillnader hittas vad gäller balans eller inkoherens i dialogen. Yngre ålder och kunskap i sakfrågan ger dig en fördel vad gäller diskussionskvalitet, men de är mindre betänkliga demokratiskt sett än den systematiska dominans som man kan se hos diskussionsaktiviteten.

Då man ser till kontextens effekt på det individuella deltagandet är den överlag rätt liten. Små skillnader kunde urskönjas för diskussionskvalitet i förhållande till gruppstrukturen och för inkoherens i förhållande till beslutsbehandlingen, men minoriteten uppvisade inga signifikanta skillnader i jämförelse med majoriteten. Även om de många egenskaper ett mini-demos tillskrivs gör det är svårt att bevisa att denna relativa jämlikhet skulle bero på konstruktionen av en deliberativ miljö, kan man fastslå att möjligheten till jämlik deliberation till synes varit bättre än vad man kunde förvänta sig på basis av föreliggande socialpsykologisk forskning.

Är deliberationsprocessen demokratisk?

7 SAMMANFATTNING OCH KONKLUSIONER

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur vanliga medborgare engagerar sig i politisk diskussion kring gemensamma ärenden och hur väl denna bild motsvarar det som målas upp inom teorin för deliberativ demokrati. Denna övergripande forskningsfråga specificerades därefter i tre mer handgripliga frågor: (a) *hur kan den deliberativa processen uppmätas och utvärderas*, (b) *vad karaktäriserar en deliberativ process i en medborgardiskussion* och (c) *kan denna process anses vara demokratisk?* Utifrån den redogörelse som ägt rum i föregående kapitel är syftet nu att ge ett sammanfattande svar på dessa frågor genom att lyfta fram de viktigaste delarna av studien och de centrala resultaten. Jag betar av de tre mer substantiella frågorna i var sitt avsnitt för att avslutningsvis återvända till den övergripande frågan med ansatsen att formulera en avslutande syntes, samt till att se över förslag till fortsatt forskning.

7.1 Förväntningar på den deliberativa processen

Då den deliberativa processen skulle beskrivas gjorde jag klart att man bör förstå förväntningarna på den deliberativa processen om man vill förstå innebörden av de resultat som undersökningen gett. Deliberativ demokrati antas kunna utgöra ett välbehövligt komplement till den rådande representativa demokratin genom att bidra med mer upplysta åsikter och en större förståelse för åsikter som inte stämmer överens med den egna. En betoning av en viljeutformning som bygger på gemensamma ärenden framom en som bygger på egenintresse och köpslående förväntas dessutom bidra med mer legitimitet till det politiska beslutsfattandet. För att dessa förväntningar skall uppfyllas bör dock den deliberativa processen uppfylla en rad grundläggande krav.

I en deliberativ process bör deltagarna ha lika möjlighet att uttrycka sig under processens gång. Detta förutsätter att man inte bara har en möjlighet att uttrycka sina åsikter under processens gång, det förutsätter även att vissa deltagare inte tillåts dominera över andra. Denna jämlikhet har både kvantitativa och kvalitativa dimensioner. Den bygger på en förutsättning om att alla skall bidra till det gemensamma samtalet och att de dessutom skall kunna påverka och utveckla processen genom sitt deltagande.

Förutsättningen att alla skall bidra till samtalet hänger samman med att processen enligt det deliberativa idealet förväntas utvecklas genom ett utbyte av rationellt motiverade argument. Eriksen och Weigård (2000: 155) menar att aktörerna i denna fortlöpande process förväntas vara rationella inte bara då de väljer medel för att uppnå sina mål, utan också när de anger skälen för sina val och då de försvarar sina handlingar mot kritik. Den deliberativa argumentationsprocessen bör med andra ord bygga på logiskt strukturerade argument där man tar i beaktande det gemensamma intresset. Detta argumentativa utbyte förväntas dessutom ske i en kontext av ömsesidig respekt som tillåter att man kan öppet reflektera över meriterna hos olika ståndpunkter.

Denna strikt rationella förhållning till deliberation har dock mött kritik från flera olika håll. Man menar att det uppstår ett slags förtryck då man betonar specifik typ av diskurs som särskilt eftersträfvansvärd, eftersom man då samtidigt menar att all annan form av kommunikation är bristfällig. Om alla skall rätta sig efter en specifik form av kommunikation uppstår det lätt skillnader i förmågan att uttrycka sig, vilket i sin tur riskerar skapa betydande ojämlikhet i den individuella förmågan att engagera sig i deliberativa processer. Många grupper är exempelvis beroende av mer emotionella uttrycksformer som ur ett strikt rationellt perspektiv, där man betonar besinningsfull förnuftsstyrd kommunikation, skulle ses som ofullständiga.

I den teoretiska debatten har man betonat att forskning om deliberation särskilt bör ta i beaktande de individer som riskerar att hamna i en svagare ställning på grund av deras sätt att uttrycka sig. I denna avhandling har jag därför också utnyttjat ett kompletterande dialogiskt perspektiv. Genom att fokusera på hur inlägg är kopplade till varandra, istället för på deras diskursiva karaktäristika, har

jag fått inblick i hur deltagarna lyckades engagera sig i processen oberoende av hur väl deras inlägg motsvarade olika definitioner av kommunikativt handlande.

7.2 Uppmätning av den deliberativa processen

I denna avhandling har fokus legat på tre grundläggande dimensioner som beskriver kvaliteten hos den deliberativa processen; diskussionsaktivitet, dialogisk funktion och diskurskvalitet. De tre dimensionerna uppmäter dock rätt olika element hos den deliberativa processen - element som till och med kan vara sinsemellan motstridiga. För att förstå den deliberativa processen som helhet var det således inte eftersträvansvärt att sammanställa ett enda mått på deliberation där alla dimensioner skulle ha fallit in under samma skala. Ett försök till att skapa ett enhetligt mått riskerar nämligen stänga ut dimensioner som spelar en fundamental roll för den demokratiska processen. De olika dimensionerna analyserades därför var för sig och kompletteras sedan av vissa jämförelser dimensionerna emellan.

För att uppmäta förekomsten av de tre elementen sållades två analysinstrument med lite liknande upplägg, men med olika kvalifikationer för att uppmäta den deliberativa processen, fram. Diskussionsaktivitet bygger på en enkel kvantitativ sammanräkning av antalet inlägg och det behövdes således inget specifikt analysinstrument för att uppmäta denna dimension. De mer kvalitativt inriktade måtten som behandlade dialogisk funktion och diskurskvalitet utgick däremot ifrån detaljerade kodningsscheman. De utfall som innehållsanalysen gav kunde sedan kontrasteras mot bakgrundsdata om deltagarna och deras åsikter som samlats in i enkätundersökningar i samband med experimentet.

Man kan inte bortse från den ömtåliga process som kodningsprocessen utgör och hur lätt ett dylikt kvalitativt datamaterial riskerar utmynna i väldigt subjektiva data. En intersubjektiv kontroll av mätinstrumentens reliabilitet visade dock att mätinstrumenten fungerade enligt förväntningarna och att man kan förlita sig till

det data som analysen bygger på faller inom ramen för en tillförlitlig intersubjektivitet.

Redan i inledningen lyfte jag fram två argument till varför strukturerade deliberativa medborgarforum, även kallade mini-demos, utgör en lämplig miljö för att uppmäta deliberativ demokrati. För det första gör medborgarforum som medborgardiskussionen i Åbo 2006 det möjligt att framställa transkriptioner av samtal mellan vanliga medborgare och därmed även analysera dessa samtal. För det andra anses dessa mini-demos framkalla de bästa förutsättningarna för demokratisk deliberation genom att förse deltagarna med olika hjälpmedel som förbättrar deras förmåga att delta i en deliberativ process. Deltagarna erbjöds information och tog del av ett möte med experter som skulle höja deras kunskap i sakfrågan, diskussionerna de deltog i hade tydliga mål och klara förhållningsregler och dessutom övervakades diskussionen i varje grupp av en moderator. Den fördelaktiga miljö för deliberation som deliberativa mini-demos erbjuder kunde dessutom utnyttjas i metodologiskt syfte. Genom att förse deliberationsprocessen med bästa möjliga förutsättningar innebär svaga eller tveksamma utfall i en prövning av de antaganden som ställts upp om deliberation att man bör ifrågasätta huruvida det överhuvudtaget är möjligt förverkliga en dylik process.

7.3 Hur såg den deliberativa processen ut?

Den empiriska analysen omfattade ett flertal nivåer och angreppssätt. Materialet studerades som en kollektiv produkt utifrån samtliga inlägg som presenterades under den allmänna diskussionen och genom en uppdelning i olika diskussionsfaser. Det individuella deltagandet studerades både utifrån en generell översikt och genom en analys där det individuella deltagandet kontrollerades mot en rad oberoende variabler. Till sist studerades gruppkontexten och dessutom kontrollerades det potentiella inflytandet av kontexten på det individuella deltagandet. Syftet var som sagt att först fastställa närvaron av en rad för den deliberativa processen centrala element och sedan mer noggrant se över hur dessa element var fördelade bland dem som deltog.

Det första som stod klart vid en granskning av materialet som helhet var att endast en tredjedel av inläggen omfattade ett yrkande. Hela två tredjedelar av diskussionerna utgjordes av kortare kommentarer eller konversation som inte uttryckligen strävar efter att vara handlingsorienterad. Habermas (1996: 323) medger också själv att rationella diskurser är av en osannolik natur och kan inte förväntas uppstå annat än som öar i en ocean av vardaglig kommunikation. Eftersom vanliga medborgare inte uppfattar sig som representanter för någon viss ståndpunkt eller fraktion tyr man sig till ett kollektivt sanningssökande snarare än att utnyttja sin egna personliga information till att bestyrka eller ifrågasätta yrkanden. Därmed är det fullständigt naturligt att icke-handlingsorienterad diskussion utgjorde en betydande del av den kommunikativa processen. Om inte annat kan resultat anses ha berättigat valet att komplettera diskurskvalitetsmättet med andra mått, exempelvis IR-analys, som bättre fångade in också mer alldagligt och mindre handlingsorienterat utbyte av fakta och erfarenheter.

Det är svårt att ställa upp några klara förväntningar på dialogens övergripande karaktär i deliberativa medborgarforum, eftersom dialog beskriver en naturlig struktur som finns i alla samtal. Vissa samtal flyter på obehindrat medan andra har fler störande element. Med tanke på de förutsättningar man försökt skapa i form av en fördelaktig deliberativ miljö, kunde man dock förväntat sig att den skulle ha en större andel balanserade inlägg än i andra forum där man uppmätt dialog med hjälp av IR-analysen. Andelen balanserade inlägg visade sig exempelvis vara endast marginellt större än i analyser som gjorts av arbetsplatsdiskussioner. Detta tyder på att det i ett deliberativt mini-demos, de goda förutsättningarna för produktiva samtal till trots, finns vissa hinder man måste ta sig över innan man kan upprätta en fungerande dialog. Dels på grund av den mångfald av perspektiv som kommer av att man har en randomiserad grupp deltagare och dels beroende på att de inte känner varandra sedan tidigare gör att det finns stora olikheter mellan deltagarna som skall överbryggas i det dialogiska utbytet. Det betyder dock även att dessa samtal som ägt rum under de fördelaktiga förhållanden som ett mini-demos förväntas frambringa inte lyckats frambringa en interaktion som motsvarar en ideal dialog i större utsträckning än andra vardagliga samtal.

Vad gäller diskurskvaliteten är resultaten från tre av indikatorerna relativt entydiga. Det framställdes en ansenlig andel logiskt välunderbyggda argument under deliberationsprocessen. Även om de välformulerade argumenten inte var lika frekventa som i de politiska forum där den politiska eliten agerar, kan man konstatera att det presenterades en betydande mängd kvalitativa argument i var grupp. Ett ännu mer påtagligt resultat är det faktum att man i relativt liten grad hänvisade till det gemensamma bästa. Precis som för frekvensen välunderbyggda argument visade sig forumets struktur ha en betydande inverkan på benägenheten att utnyttja skäl som hänvisar till det gemensamma bästa. Skillnaden var betydligt mindre till elitdeliberation om man jämförde medborgardiskussionen med den politiska diskussion som förs i kommittéer än om man jämförde den med diskussion som äger rum i plenum. Vad gäller den tredje indikatorn respekt kunde inget skönjas som skulle ha tytt på att diskussionerna störts av en bristande respekt. Det fanns knappt några personliga påhopp överhuvudtaget. I den mån det fanns tecken på bristande respekt härstammade den främst från uttalanden som berör individer eller grupper utanför den smågrupp där samtalet fördes.

Den fjärde indikatorn, reflektion, var dock svårare att tolka. Det står relativt klart att andelen inlägg i vilka man reflekterade över motargument eller motstridiga argument inte var särdeles hög, men den exakta innebörden är svårare att interpretera. Kan man verkligen förvänta sig att individer skall vara tillräckligt öppna och besinningsfulla i sitt agerande för att erkänna ett starkare argument eller ens lyckas bidra till en process där man öppet strävar efter att finna det starkaste argumentet, om nivån på reflektion är så låg som denna indikator antydde. Om beredskapen att omfatta motargument till den egna ståndpunkten eller villigheten att jämföra olika ståndpunkter är ringa, finns det en överhängande risk för att man håller fast vid sin ursprungliga åsikt oberoende av vilka argument som presenteras under processen.

Den lilla andelen hänvisningar till det gemensamma bästa tillsammans med den relativt låga reflektionsnivån gör att det finns rätt lite i diskussionen som betecknar förmågan att generalisera utifrån partikulära åsikter och erfarenheter (se Dryzek 2000). Även om deltagarna i medborgardiskussionen visar upp god diskurskvalitet under vissa sekvenser verkar det som om de förväntningar den deliberativa teorin

ställer på människan som förnuftsvarelse är relativt svåra att leva upp till i praktiken, Det verkar vara svårt att i praktiken föreställa sig hur ens egna åsikter förhåller sig till andras. Enligt Shawn Rosenberg (2004) är den typ av systematiskt tänkande, som en noggrann avvägning av mångbottnade motstridiga argument kräver, en egenskap som rätt få förfogar över och detta utfall verkar stöda denna uppfattning.

Sammanfattningsvis kunde man kanske konstatera att även om de flesta någon gång motiverats till att ändra sin åsikt utifrån en uppsättning skäl som de blivit presenterade, finns det sällan en enkel förklaring. Problemet för en reflektiv deliberationsprocess är att ståndpunkter sällan bygger på rent rationella skäl, utan att de även är tätt sammanbundna med en övertygelse som bygger på känslor och att dessa känslor är betydligt mycket svårare att kringgå eller överbrygga än förnuftsskäl. Människor har i regel svårt att erkänna att de ändrat sig just på grund av de skäl som andra presenterat (Rosenberg 2004: 20, Hansen 2004: 124). Även om man blir övertalad av ett argument försöker man ofta dölja detta i offentligheten, eftersom det visar på inkonsekvens (Mackie 2006: 288). Man oroar sig helt enkelt för att det skall ses som ett tecken på att man är osäker och okunnig. Deltagarnas ovilja att erkänna andras åsikter kan således ha berott på att man kände att man redan offentligt anmält en viss åsikt och sedan inte ville tappa ansiktet genom att ändra sig.

Det individuella deltagandet uppvisade två intressanta och samtidigt väldigt distinkta trender. Å ena sidan visade det sig finnas relativt stora skillnader i hur man deltog. Vissa var mycket dominerande i sin aktivitet medan andra inte deltog överhuvudtaget i den öppna debatten. Om denna ojämlikhet i deltagandet är direkt avgörande för samtalets roll som demokratisk process är det dock svårt att svara på. Man kan knappast förvänta sig att alla skall agera på samma vis eller vara precis lika aktiva i den deliberativa processen. Linell och Luckmann (1991: 8) påpekar att asymmetri mellan deltagare snarast verkar utgöra regel för all språklig interaktion och att även relativt symmetriska diskussioner inbegriper olika former av ojämlikheter i deltagandet. Men då variationen är så pass betydande som den var i fråga om aktiviteten påverkar det oundvikligen möjligheterna för en rättvis och jämlik deliberationsprocess att uppstå.

Också de mer kvalitativa måtten uppvisade stora skillnader. Det fanns individer vars alla inlägg var balanserade med anknytning bakåt samtidigt som de förde diskussionen framåt, men det fanns också individer som inte hade ett enda utbyte med dialogisk balans under hela diskussionen. Vissa deltagare uppvisar en förhållandevis konstant hög diskurskvalitet bestående av välformulerade argument, respekt och yrkanden som tog i beaktande de andra deltagarnas åsikter. Andra tenderade i större grad att uppvisa en bristande respekt, gav sällan välunderbyggda skäl till sina argument och var inte särskilt uppmärksamma på övriga deltagares åsikter.

Å andra sidan verkade dock den grundläggande förmågan till att agera deliberativt vara förhållandevis väl utbredd bland deltagarna. Det stora flertalet uppvisade under utvalda sekvenser förmåga att uppfylla de deliberativa kraven. Således behöver exempelvis det låga värdet för indikatorn reflektion inte definitivt betyda att det saknas en förmåga till att deliberera. Problemet ur deliberativ synvinkel är då främst oviljan att agera enligt dessa principer. Men då deliberativ förmåga inte verkar vara begränsat till en liten grupp av högkapacitetsindivider ger hur som helst det en viss förhoppning om att man med ytterligare utveckling av deliberationsprocessen kunde uppnå en högre standard överlag.

7.4 Demokratisk deliberation?

7.4.1 Hade alla samma förutsättningar att delta i deliberationsprocessen?

Några faktorer ur översikten av den deliberativa processen som en kollektiv produkt och det individuella deltagandet föranleder en viss oro över den deliberativa processens demokratiska kvalitéer, även om det generella intrycket i övrigt är att det rörde sig om en relativt välfungerande diskussion. Den systematiska analysen av deltagandet, där olika individuella egenskaper kontrollerades för, gav, åtminstone inledningsvis, ingen orsak till att ompröva det

negativa intrycket, snarare tvärtom. Kritiken för att vissa traditionellt starka grupper verkade kunna dominera på andras bekostnad bekräftades åtminstone vad gäller det kvantitativa deltagandet. Det stod tydligt att om man var äldre, man, välutbildad och politiskt intresserad tog man en större plats i processen. Det finns således helt uppenbart en aspekt av systematisk ojämlikhet i det deliberativa deltagandet.

Denna ojämlikhet är särskilt problematisk, med tanke på att tidigare studier av smågrupper och juriesammanträdanden antyder att de som är aktivast i diskussionen av övriga deltagare anses vara de mest övertygande (Sanders 1997: 11). Resultatet tycks även stöda en argumentationslinje som framförts särskilt inom feministisk politisk teori, som menar att om man i ett deliberativt forum antar västerländska förnuftsprinciper som det erkända sättet för att söka förnuft, som man anser att främst utbildade vita medelåldersmän representerar, kommer man att påföra kommunikationen ett "rationellt förtryck" (Mansbridge 1991, Sanders 1997, Young 2000). De som inte hör till ovannämnda grupp skulle med andra ord att få en underordnad roll i den deliberativa processen.

De oroväckande mönster som kunde skönjas i det kvantitativa måttet saknades dock i analysen av de dialogiska måtten. Det är förstås inte helt oväntat med tanke på att detta mått infångar en sorts gemensam aktivitet som alla förväntas kunna bidra med. Dessa mått beskriver endast om man lyckats upprätta en fungerande kommunikation och ställer inga krav på kommunikations art. Å andra sidan vore det särskilt oroväckande om man även här hade kunnat urskilja betydande skillnader - just på grund av att detta mått inte ställer några normativa förväntningar på diskursen, utan endast undersöker huruvida man lyckats anknyta till andra deltagare och om man försökt bidra till en utveckling av dialogen.

Diskurskvaliteten inbegriper dock, till skillnad från de dialogiska måtten, normativt styrda förväntningar och kunde därmed förväntas frambringa ovannämnda förtryck. Denna kritik visar sig dock vara obefogad sett till de empiriska resultaten av denna studie. Även om vissa skillnader uppstod mellan deltagarna, motsvarade de inte dem som målats upp som problematiska i teorin. Kunskap i sakfrågan hade en effekt på diskurskvaliteten, men denna egenskap kan inte i sig anses exkludera

deltagare ur deliberationsprocessen. Att kunskap i sakfrågan kan kopplas samman med diskurskvaliteten bör väl främst ses som ett hälsotecken för deliberationsprocessen - åtminstone i den utsträckning den inte starkt samvarierar med andra egenskaper i mönster som kunde uppfattas som exkluderande. För ålder visade sig effekten rent av vara den motsatta till den man såg i samband med den systematiska analysen för diskussionsaktivitet. De yngre visade upp en högre diskurskvalitet än de äldre deltagarna.

De diametralt olika effekter som deltagarnas ålder hade på diskussionsaktivitet och diskurskvalitet utgör ett av de intressantaste resultaten i analysen av deltagarnas individuella möjligheter att påverka den deliberativa processen. En möjlig förklaring som återspeglar till det teoretiska avsnittet är att den dominanta position de äldre utbildade männen uppvisade genom sitt aktiva deltagande, försvagade behovet av att motivera den egna ståndpunkten och minskade benägenheten att ta i beaktande synpunkter som står i konflikt med den egna i beaktande. Sanders (1997: 9) menar att ojämlikheter av olika slag i regel minskar de starka deltagarnas vilja att ta andra åsikter i beaktande. De som argumenterar ur en svagare position känner sig däremot tvungna att bättre motivera sina egna ståndpunkter och i större grad ta i beaktande andras ståndpunkter. Denna slutsats finner även stöd hos det faktum att både de som representerar en minoritetsåsiikt och kvinnor som utgör en minoritet i sin grupp uppvisar en högre diskurskvalitet än genomsnittet.

En annan liknande och kanske delvis relaterad förklaring kan hämtas ur forskning som gjorts om förhållandet mellan ålder och attitydförändring, där man funnit att människor är mer mottagliga för olika åsikter i yngre ålder och mer ovilliga att lyssna till andra ju äldre de blir (se Berelson et al. 1954, Converse & Markus 1979, Visser & Krosnick 1998). Antagandet om att ålder ökar motviljan till att ta andra åsikter i beaktande bygger på en förväntan om att den öppenhet som ungdomen för med sig, sakta minskar med åldern då ens ståndpunkter starkare slagit rot, man erfarit mer och kanske blivit mer desillusionerad (Visser et al. 2009).

Även om det enligt diskurskvalitetsmättet och IR-analysen inte finns något i själva diskurstypen som förhindrar ett jämlikt deltagande, finns det fortfarande något som gör att aktiviteten i diskussionen är ojämlik. Diskussionsdominansen, som är

det närmaste jag i denna studie kommer en mer raffinerad kontroll av kommunikativ makt, visade också att tendensen att styra eller kontrollera diskussion åtminstone delvis sammanfaller med diskussionsaktiviteten. Det verkar som om skillnaderna ligger på ett djupare plan än den språkliga syntaxen.

Det hjälper inte att man i teorin förespråkar en bredare förståelse av deliberation om man i praktiken inte kan utjämna de kommunikativa skillnader som finns mellan olika grupper i samhället. Detta utfall tycks stöda Sanders (1997:4) tes om att vissa individer kommer att förbises oberoende av hur bra de kan uttrycka sig, eftersom man inte kan övervinna sociala strukturer och fördärvlig social dynamik med hjälp av välformulerade argument, vilket för mig in på de slutsatser som kan göras utifrån analysen av den sociala dynamiken.

7.4.2 Kontextens inverkan på deliberationsprocessen

Den kanske mest påtagliga kritik som framförts mot de deliberativa förväntningarna handlar om de sociala tryck som riskerar att förvränga de enskilda individernas möjligheter till demokratisk deliberation. Som jag fört fram tidigare finns det en betydande risk för att åsiktsminoriteter och individer med lägre politisk status tenderar att förlora tilltron till den egna åsikten och ge sitt tysta medgivande åt den synbart mer etablerade åsikten. Dessa konstellationer kan även påverka hur man presenterar sina argument och huruvida man lyckas upprätta en fungerande dialog.

Med tanke på denna kritik är det särskilt intressant att notera att inga uppenbara effekter av sociala tryck kunde urskiljas i smågruppsdiskussionerna. Grupperna var överlag mycket lika till sitt utfall. Det fanns inga bevis för att de deltagare som står i minoritet i smågrupperna, vad gäller förhållningen till sakfrågan, relativt sett skulle ha haft en sämre möjlighet att påverka processen. Sett till de empiriska resultaten fanns det inget som direkt skulle tyda på att majoriteten tystat minoriteten. Att kvinnorna i de grupper där de var i minoritet hade en högre diskurskvalitet än de kvinnor som inte var i minoritet stöder det tidigare antagandet om hur minoritets-

positionen inverkar på hur man engagerar sig i den deliberativa processen. Om man argumenterar från en mer utsatt position, blir man tvungen att göra ett bättre jobb än dem som representerar gruppnormen.

Förutom gruppkontexten fanns en annan viktig dimension i deliberationsexperimentet, nämligen beslutsbehandlingarna. I jämförelsen mellan beslutsfasen och den allmänna diskussionen påträffades en markant skillnad framför allt hos kvaliteten på de argument som framställs. I motsats till de förväntningar man ställer på konsensusorienterade processer i den deliberativa teorin verkar sammanställandet av ett gemensamt utlåtande främst ha försämrat diskurskvaliteten i jämförelse med den allmänna diskussionen. Sett till alla indikatorer förändrades diskussionens förutsättningar betydligt under beslutsfasen. Och även om skillnaderna delvis kan förklaras med naturliga fenomen som går att finna i alla diskussioner (t.ex. talekonomiska skäl), kan man med all klarhet fastslå att diskussionen åtminstone inte blivit mer kommunikativt rationell då deltagarna skulle försöka upprätta konsensus. Utvecklingen tyder snarare på att diskussionsklimatet i samband med beslutstagandet blev mer ansträngt än under den allmänna diskussionen, även om det inte tog sig uttryck i respektlöshet eller uttryckligt främjande av det egna intresset.

I beslutsfasen uppstod även betydande skillnader mellan grupperna vilket tyder på att gruppkontexten skulle ha haft en större effekt i denna fas av den deliberativa processen. Man kan i alla fall inte utesluta att det beror på ett ökat socialt tryck i samband med sammanställandet av det gemensamma utlåtandet. Man skall dock inte dra på för stora växlar utifrån denna jämförelse av den allmänna diskussionen och beslutsfasen. Det visar sig nämligen att den trend som kan uttydas ur beslutsfasen åtminstone till vissa delar är del av en utveckling som fortgått under hela diskussionen. En jämförelse av den allmänna diskussionen över tid visade exempelvis att andelen välformulerade argument avtog under hela processen.

Sammanfattning och konklusioner

Tabell 7.1 Kort sammanställning av forskningsfrågor, teoretiska antaganden och empiriska resultat

Forskningsfråga	Uppställda antaganden	Utfall
<p><i>Hur kan en deliberativ process uppmätas och utvärderas?</i></p>	<p>Deliberativa mini-demos anses skapa ideala förhållanden under vilka deliberation kan granskas.</p> <p>Deliberativt deltagande har flera olika dimensioner => behövs olika slags instrument för att fånga in den deliberativa processen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mini-demos har vissa brister vad gäller exempelvis att fastställa extern och experimentell validitet, men kan fungera som ett <i>most-likely case</i>. • De två mätinstrument som utnyttjas för att uppmäta den deliberativa processen visar sig uppfylla ett tydligt behov av att kontrollera för olika dimensioner av deliberativt deltagande.
<p><i>Hur ser medborgardeliberation ut?</i></p>	<p>IDEALET säger att en deliberativ process bygger på jämlika deltagare söker finna gemensamma värderingar och intressen genom att utbyta och begrunda rationella välformulerade argument i en kontext av ömsesidig respekt.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Samtalen visar sig vara respektfulla och innehålla ett relativt aktivt utbyte av välformulerade argument. • Hänvisningar till det gemensamma bästa är sällsynta. • Den mest uppenbara bristen är den lilla andelen uttrycklig reflektion. • Grundläggande deliberativ förmåga är relativt välutbredd bland deltagarna • Inverkan av institutionella strukturer: elit- och medborgardeliberation verkar konvergera om kontexten är liknande.
<p><i>Kan den deliberativa processen anses vara demokratisk?</i></p>	<p>KRITIKER menar deliberativ förmåga är ojämnt fördelad och att denna ojämlighet tillsammans med sociala tryck som uppstår under beslutsprocesser som sker i grupp kommer att göra processen både ojämlig och exkluderande.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Det finns en betydande ojämlighet i diskussionsaktivitet mellan deltagarna. • Ojämligheten visar sig dessutom vara systematisk och förfördela grupper som allmänt anses ha en svagare politisk ställning. • Dock ingen systematisk ojämlighet bland de kvalitativa måtten • Heller inga tydliga bevis för att social dynamik skulle förvränga den individuella kapaciteten till att delta.

De kontextuella effekterna i denna studie har förstås i stor utsträckning påverkats av den mini-demos design som utnyttjats för att studera diskussionen mellan deltagarna. Utfallet följer förväntningarna i den meningen att inga tydliga förvrängningar som beror av social dynamik kunnat påvisas. Men mini-demos inte mer märkvärdigare än en jury vad gäller jämlikt deltagande. Även om mini-demos konstruktionen verkar lyckats med uppgiften att dämpa negativ social dynamik är det oklart i vilken utsträckning den förmått skapa en mer kvalitativ deliberation. Deliberationsprocessen verkar mest likna ett vardagligt samtal och saknar vissa av de kritiska, analytiskt och reflektiva element som det deliberativa idealet lyfter fram.

7.5 Svaga punkter och uppslag för fortsatta studier

Alla studier har sina brister. I samma stund som man gör ett specifikt metodologiskt val sker det på bekostnad av något annat tillvägagångssätt. En väsentlig risk som man utsätter sig för då man, liksom i detta fall, försöker åtgärda en allmän och förhållandevis omfattande kunskapslucka (Hur deliberation ser ut i praktiken?) är att man öppnar för fler möjliga svagheter än om man arbetar med en mer avgränsad fråga. Till följande redogör jag kort för några frågor som av olika orsaker inte beaktats eller helt enkelt inte kunnat beaktas i denna studie av deliberativa processer i ett medborgarforum.

Denna avhandling bygger på en slags fallstudie. Det handlar dessutom om en artificiellt skapad miljö för diskussion och deliberation. I sådana fall är det uppenbart att det finns vissa svårigheter vad gäller generaliserbarhet. Jag har tidigare i avhandlingen lyft fram inverkan av den institutionella miljön på deliberationsprocessen. Jensen Sass (2006) påpekar dessutom att det är sannolikt att kommunikation och argumentation skiljer sig åt rätt mycket beroende på var den äger rum och vilken den kringliggande politiska kulturen är. Diego Gambetta (1998) menar exempelvis att det finns en tydlig skillnad mellan så kallade analytiska och "claro" kulturer för hur de lyckas engagera sig i deliberation. I

analytiska kulturer som hittas i bland annat Nordeuropa skulle man ha lättare för att öppet och fördomsfritt beakta olika argument. Finland befinner sig inte bara i Nordeuropa utan det rör sig dessutom om ett jämförelsevis jämlikt och särdeles homogent samhälle. I mindre homogena samhällen är skillnader kanske inte bara mer påtagliga, de kan också vara betydligt svårare att överbrygga. Det finns således orsak att arrangera och jämföra medborgarforum i olika kontexter, för att mer noggrant granska dessa förklaringar (jfr Setälä et al. 2010).

På grund av det begränsade antal studier som empiriskt granskat den deliberativa processen går det inte heller att kontrollera den potentiella effekten av sakfrågan. Utan att bygga på systematisk empirisk kontroll lämnar dock transkriptions- och kodningsfasen ett intryck av att männen diskuterar de tekniska detaljerna hos olika energialternativ i betydligt större utsträckning än kvinnorna. Något som åtminstone delvis skulle förklara den manliga dominansen i diskussionsaktiviteten. Det är knappast en omöjlig tanke att själva sakfrågan kan påverka hur olika grupper lyckas engagera sig i den deliberativa processen. Det är dock en fråga som behöver undersökas mer noggrant när det väl finns tillgång till fler jämförbara studier och den externa validiteten därigenom kan förbättras.

Samtidigt är kanske inte extern validitet i experimentell mening nödvändigtvis det bästa sättet belysa resultaten överlag. Jag har även argumenterat för att dessa diskussioner varit del av ett slags *most likely case*. Och följer man denna logik skulle snedvridningar i egenskaperna (högre utbildning etc.) hos dem som deltar och den nordeuropeiska deliberativa kulturen bidra till det metodologiska upplägget.

Det gäller även att fortsätta utveckla analysmetoderna som utnyttjas för att undersöka demokratiska samtal. En tydlig brist i de uppmätningar som görs kommer av materialet som utnyttjas. I denna studie är syftet att studera språklig kommunikation, vilket anses vara det primära sättet för att upprätta en förbindelse mellan individer (Scheidel 1986: 113). Språket utgör dock inte det enda sättet att kommunicera i en gruppdiskussion, utan det finns även andra sätt att förmedla en åsikt. Man är dock alltid tvungen att avgränsa materialet i någon mening och eftersom detta material baserar sig på en transkription av en ljudkälla, faller ju exempelvis reaktioner som gester och ansiktsuttryck automatiskt bort. En annan

aspekt som man inte kommer åt endast genom att studera språket är den inre deliberationsprocess som äger rum i deltagarnas huvuden, men som de inte direkt uttrycker i samtalet.

Det finns förstås också vissa svårigheter som hänger samman med att man genom väldigt förenklade kategoriseringar försöker komma åt komplicerade samtals- och förnuftsrelaterade fenomen. Som jag konstaterade redan i samband med valet av mätinstrument, inbegriper diskurskvalitetetsmättet en definition av reflektion som en interaktiv förståelseprocess och man bör således lämna en viss reservation för den inre deliberation som pågick inombords hos varje individ - en process som inte nödvändigtvis tar sig uttryck i ett erkännande av olika åsikter. En annan uppenbar svaghet i diskurskvalitetetsmättet framträder i samband med referenser till det gemensamma bästa. Utifrån de skillnader som står att finna mellan medborgar- och elitdeliberation verkar det som om denna indikator inte klarar av att urskilja motiven bakom skälen till berättigandet. Man bör inse att diskurskvalitetetsmättet framför allt är ett mekaniskt mått på diskurskvalitet och att nyanser mellan uppriktiga hänvisningar till det gemensamma bästa och retorik därmed inte kan direkt kan skiljas åt.

Ett annat potentiellt problem som hänger samman med metoderna för uppmätning är de olika nivåerna av aggregerade data. Deliberationsprocessen innefattar ett komplext mönster av kontexter, deltagare och inlägg. En och samma deltagare är inblandad i ett helt nät av informationsutbyte, interaktioner och influenser. En viss kontroll av effekter som är beroende av de olika nivåerna har gjorts i samband med gruppkontexten, men i princip borde man mer systemiskt kunna binda ihop de olika nivåerna för systematiska analyser om man vill kunna kontrollera för alla effekter. Detta kan göras med flernivåanalys (se bl.a. Hox 2002) som tillåter studier av interaktion mellan olika nivåer och således samtidigt kan kontrollera för både individ- och gruppbaseade variabler. På grund av att det finns rätt lite lämpliga data tillgängligt har denna approach inte utnyttjats särskilt mycket i samband med analys av innehållet i deliberationsprocesser (Bächtiger & Hangarter 2010). Flernivåanalyser ställer dock relativt höga krav på data som utnyttjas och i denna studie utgör exempelvis det lilla antalet jämförbara grupper något av en stötesten. Dessutom var syftet här framför allt att ta fram primärdata för att göra en

grundläggande kartläggning av processen. Mer avancerade analyser hör hemma i fortsatta studier.

7.6 Avslutande syntes

Denna studie har i första hand varit explorativ till sitt syfte. Men även om jag inte ställt upp några entydiga hypoteser har studien ändå omfattat en rad antaganden som bygger på centrala förväntningar inom den deliberativa teorin. Dessa antaganden har utgått från förväntningar om vilka element som bör stå att finna i en deliberativ process, vem som bör möta dessa förväntningar och en tanke om att dessa olika förväntningar eller antaganden bäst kan uppfyllas i strukturerade medborgarforum.

Resultaten förmedlar två olika bilder av deliberationsprocessen. Å ena sidan ger medborgardiskussionen, ur den deliberativa teorins perspektiv sett, ett positivt intryck. Många kvalificerade argument presenterades, relativt lite respektlöshet eller ringaktning och endast vid ett fåtal tillfällen skedde några som helst personliga påhopp i diskussionen. Det rörde sig om engagerad diskussion från vanliga medborgares sida i en mångfacetterad och komplicerad fråga. En jämförelse med deliberativa processer hos den politiska eliten visade på många likheter då forumet för diskussion var likartat. Då man studerade den grundläggande deliberativa förmågan i enskilda sekvenser uppvisade dessutom en relativt stor grupp ett handlande som motsvarar Chambers (1996) definition (se avsnitt 2.3) på förnuftiga personer som är öppna för olika åsikter, villiga att lyssna till invändningar och beredda att omvärdera sina åsikter. Resultaten tyder även på att den strukturerade deliberativa miljön skulle ha haft en förebyggande effekt mot den fördärvande sociala dynamik som lätt uppstår i beslutsprocesser som sker i grupp.

Å andra sidan kan man inte bortse från de delar där klara brister blottats – inte minst med tanke på upplägget med ett deliberativt mini-demos som en "most likely case" av demokratisk deliberation. Uppenbara svagheter för demokratisk deli-

beration har stått att finna i såväl jämlikhet som förmågan till ett ömsesidigt beaktande av varandras åsikter.

Deltagandet var inte bara väldigt ojämnt fördelat, det visade sig dessutom innefatta en systematisk snedvridning som förfördelar grupper som redan på förhand ansetts ha en mer utsatt position. Det finns således orsak att fundera vidare på den roll deliberativa mini-demos skall spela i den politiska processen. Barber (1999: 43) påpekar att det är endast då de talföra är tysta som de återhållsammast och maktlösast svaga osäkra röster hörs. Om syftet är att utnyttja medborgarforumet som ett demokratiskt verktyg bör man framför allt fokusera på medborgarnas förutsättningar att delta i samtalet.

Man bör även uppställa vissa reservationer kring hur väl deltagarna verkligen lyckas reflektera över olika alternativ och engagera sig i öppen process där den gemensamma åsikten förändras, eftersom den interaktiva reflektionsindikatorn i diskurskvalitetsmättet avvek så tydligt från de förväntningar som uppställs i teorin. Ur analysen kan man uttyda att deltagarna visserligen lyssnade till varandra, men att de var betydligt sämre på att sätta sig in i och reflektera över det de uppenbarligen hört. Landwehr (2010: 106-107) understryker vikten av att välgrundade och allmängiltiga argument inte endast presenteras, utan även prövas. Om man inte överhuvudtaget för fram några egna synpunkter eller låter de ståndpunkter som förs fram stå obestridda, ger man dem som aktivt för fram sin åsikt implicit rätt och accepterar deras åsikter som grund för ett fortsatt begrundade och beslutsfattande.

Demokratisk deliberation förutsätter att alla inblandade uppvisar åtminstone en grundläggande aktivitet och att de genom sin egen aktivitet visar att de granskat eller beaktat de olika yrkanden som förts fram. Om de sedan tidigare, politiskt sett, mer utsatta har svårare att hävda sig i deliberationsprocessen uppfylls knappast den förväntan bland annat Bohman (1996: 100-104) har om en politik som kunde överbrygga klyftor mellan olika grupper och minska fragmenteringen i samhället. Och utan ett öppet reciprok provande och jämförande av förnuftsskäl kan man heller knappast förvänta sig att den upplysta förståelsen som bidrar till mer enhetliga och strukturerade preferenser skall uppstå.

Med tanke på de brister som påvisats i förhållande till de förväntningar som uppställs inom teorin är det fråga om dessa samtal överhuvudtaget skall ses som kommunikativt rationella i Habermasisk mening. Samtidigt bör man dock konstatera att även om det finns vissa brister vad gäller nivån av reflektion och det jämlika deltagandet kan diskussionen otvivelaktigt beskrivas som ett synnerligen civiliserat³¹ samtal, med tanke på den höga nivå av respekt och många välformulerade argument som interaktionen bygger på.

Det är kanske inte en transformativ reflektionsprocess, utan snarare ett upplyst civiliserat samråd som bäst beskriver demokratiska samtal mellan medborgare. Det handlade uppenbart om ett fördomsfritt möte där man respektfullt utbytt olika och även motstridiga åsikter. Även om deltagande i ett deliberativt mini-demos inte verkar kunna skapa enhet utifrån förnuftskriterier allena, motsvarar medborgardiskussionen med all tydlighet ett dialogiskt möte som strävar efter att upprätta ett utbyte av yttranden som kan knyta samman en oberoende grupp medborgare. De samtal som granskats i denna studie verkar främst motsvara det Benjamin Barber (1999) definierar som *civil talk*.

Civil talk is defined by the quest for commonality despite honest differences, for responsibility despite antagonism, for recognition of the other despite divergent self-interests. (Barber 1999:46)

Liknande iakttagelser om det demokratiska samtalets natur har även gjorts av andra som intresserat sig för den deliberativa processen. Conover och Searing (2005: 277) menar att deras forskning tyder på att medborgare helst ser att diskussionen är "*civil in tone and mainly informative*". Deltagarna är intresserade av vad andra säger, men de gillar inte argumentativa utbyten där man skall jämföra berättiganden och förutsätts övertala andra.

³¹ Med civiliserad åsyftas här främst begreppet i dess engelska betydelse där *civil* syftar på att vara hörsam och tillmötesgående till sitt beteende.

För att återknyta till den punkt där studien inleddes återgår jag till diskussionen om hur ett demokratiskt samhälle skall formulera sina avsikter. Resultaten tyder på att förväntningen om att medborgardeliberation skulle bidra till en bättre demokrati inte följer av sig självt. Det betyder dock inte att teorin saknar ett värde för vår praktiska förståelse av demokratiska processer. Cohen och Rogers (2002: 248) understryker att deliberativ demokrati är en normativ modell för kollektivt beslutsfattande och inte en universell politisk strategi. Det finns med andra ord tillfällen i den politiska processen där demokratisk deliberation har en roll att spela, men det finns även problem som är mindre lämpade att lösa genom medborgardeliberation.

Det är till frågan om vad man kan förvänta sig av en deliberationsprocess som involverar medborgare som jag anser att denna avhandling lämnar sitt viktigaste bidrag. Inte i den mening att jag direkt besvarar alla dessa frågor, utan främst genom att belysa det relativa mörker som legat över innehållet i medborgardeliberation. Men det är viktigt att förstå vad man kan förvänta sig av de civiliserade eller ordnade³² samtal jag just beskrivit och vad de kan bidra med. När man väl har en aning om hur medborgardeliberation ser ut blir det lättare att förstå hur den kan utnyttjas.

Utifrån denna studie verkar deliberativa medborgarforum snarare vara en plattform för fungerande dialog, än ett forum där man kritiskt prövar olika åsikter och reflekterar över värdet hos åsikter som inte stämmer överens med den egna. Det demokratiska samtalet kan kanske inte överbrygga diametralt olika ståndpunkter eller värderingar, men det kan säkert hjälpa oss förstå våra egna åsikter eller att inse att även åsikter som skiljer sig från våra egna kan vara väl underbyggda. Och det bidrar inte minst till en dialog där alla åsikter och argument samlas. Något som är allt viktigare i en värld där de politiska budskapen blir allt fler och allt mer fragmenterade.

³² En svenskspråkig motsvarighet till det Barber (1999) beskriver som *civil talk* är så kallade ordnade samtal (se Vedung 1974, Englund 1995), som även karaktäriseras av jämlikhet, öppenhet och respekt.

ENGLISH SUMMARY

Research aim and questions

The focus in this thesis lies on citizen deliberation, i.e. a political process where citizens discuss, debate and reflect on issues that concern their common interests. The overarching aim is to examine the promise of deliberative democracy by studying citizens engaging in political discussions. The data analysed in this study derive from a citizen forum on nuclear power that was organized in Turku, Finland in the autumn of 2006.

Why is it important to study citizen deliberation? First, deliberative democracy is a democratic theory that has come to dominate the debate on democratic theory in recent years. Second, even though there has been significant movement towards more empirical research within the field of deliberative democracy there is still a lack of empirical evidence when it comes to the content of deliberation, especially deliberative processes involving ordinary citizens. De Vries et al. (2010) explain why the lack of research on the content of deliberative processes presents a dilemma:

Given the growing popularity of DD (Deliberative Democracy), it is imperative that we understand what actually happens during deliberation sessions. We know very little about the quality of deliberations that occur in these sessions. Do participants listen to each other? Do they modify their views after listening to the reasoned views of others... or does the majority simply overrule the minority voices? If DD is to be more than window dressing, i.e. more than a polemic exercise or charade to convince members of the public that they have a voice in policy, we must be able to answer questions about the quality of deliberation. In other words, we must understand not just the outcome, but the process of DD sessions. (De Vries et al 2010: 1897)

This thesis seeks to answer to what extent the expectations of deliberative democratic theory are met in real-world political discussion between ordinary citizens. More specifically, attempts are made to answer the following research questions:

- a) How should the content of citizen deliberation be measured and evaluated?
- b) What does citizen deliberation look like, i.e. what are the central characteristics and elements?
- c) Can the process that is identified be considered democratic, i.e. does the process meet the democratic requirements of equality and inclusion?

Outline of theory

The ideal of deliberation is generally described as an interaction where equal individuals exchange carefully weighed reasons and morally justified arguments in a context of mutual respect. According to Eriksen and Weigård (2000: 155) the participants in a deliberative process are expected to act rationally not only when they choose the means for achieving their goals, but also when they present their reasons and defend their actions or views against criticism. In other words, the argumentative process of deliberation should rely on logically structured arguments, where shared interests and the common good are taken into account. Furthermore, the exchange of arguments should take place in a spirit of mutual respect to allow for the open-minded reflection of different views and positions.

The deliberative ideal presupposes that everyone has the means and opportunity to express themselves and their views in political interaction. This view has, however, been contested by many scholars. Critics argue that since the individual capacity for deliberation is subjected to the social dynamics of the interacting group, harmful social dynamics, such as like-mindedness or conformity, may derail the virtues of deliberation, resulting in a process where underlying power structures rather than reasoned argumentation decide the outcome.

The process should in other words be both deliberative and democratic. If the process is shaped by other elements than reasoned argumentation and reciprocal understanding it is not deliberative in the ideal sense. Likewise, if some participants are systematically disadvantaged in exercising their influence on the process it can hardly be considered democratic.

Capturing citizen deliberation

The forum for deliberation

Deliberative democracy would seem to require smaller groups or at least some kind of division of labour in order to ensure effective decision-making. It is simply impossible for larger societies to simultaneously engage in a deliberative process. This would seem to speak in favour of elected representatives deliberating on the behalf of the citizens. They have the knowledge and capacity that ordinary citizens might lack. It, however, seems unlikely that elected representatives would be very well suited for open-minded and strictly reason based public deliberation. Elected officials generally represent parties, regions or have campaigned on certain issues and therefore their actions can never be governed by reasons alone. Citizens have less opportunity to bargain or act strategically than do political elites. They have little to gain from spin doctoring their position and can therefore be expected to genuinely discuss and reflect on different positions, rather than resort to 'cheap talk'.

One solution, that would allow ordinary citizens to engage in democratic deliberation, is what Robert Dahl (1989) has named a mini-populous. A mini-populous, or mini-public as it has often been referred to within the literature on deliberative democracy (Fung 2003, 2007, Smith 2005, Brown 2006), consists of a random sample of citizens gathered to discuss and reflect on a specific issue. While only a restricted number of participants are directly involved in the deliberations the statistical sample ensures that a wide spectre of opinions and experiences are represented. The idea is that the discourse of a deliberative mini-public could be seen as representative of all who are affected by the issue, while the smaller group would at the same time allow for more effective decision-making.

Furthermore, mini-publics are designed with the challenges of citizen deliberation in mind (Smith 2009: 85-88). The aim is to ensure a successful deliberative process

by bestowing each participant with the necessary capacity to take part in the process and hinder harmful social dynamics from emerging (Smith & Wales 200: 58). This way the mini-public enables ordinary citizens to engage in an enlightened and open-minded deliberative process.

Deliberative mini-publics are not only interesting in the sense that they can institutionalize citizen deliberation. They also offer a shop floor for empirical research. Citizen deliberation is hard to capture in the wild and mini-publics make it possible to record and examine the discursive exchange. By granting a good environment for democratic deliberation, mini-publics can be used to gauge the promise of deliberative democracy. If democratic deliberation cannot be reproduced in a mini-public, it is unlikely it would materialize under less benign circumstances. In this sense, mini-publics can be seen as the most likely case for democratic deliberation involving citizens.

Measuring democratic deliberation

The discussions from the mini-public in Turku were evaluated with the help of content analysis. Content analysis is particularly useful when seeking to uncover qualitative elements and dynamics of discussions. It allows the theoretical assumptions of democratic deliberation to become operationalised, thereby making it possible to measure the extent to which the argumentative process meets the standards of “ideal deliberation” (Conover and Searing 2005: 275).

While, the combination of content analysis and deliberative democracy is not unheard of in political science (cf. Holzinger 2001, Steiner et al 2004) content analytical work on citizen deliberation largely stems from text-based internet discussions (cf. Wilhelm 1999, Graham 2002, Jensen 2003, Janssen & Kies 2004, Stromer-Galley 2007). Due to the fairly limited number of studies looking at face-to-face deliberation between citizens the methodological work is still very much one under development. Even though there is no single measure that exactly fits the needs of the study I chose to make use of two ready-made instruments as it enables comparisons with other data sets.

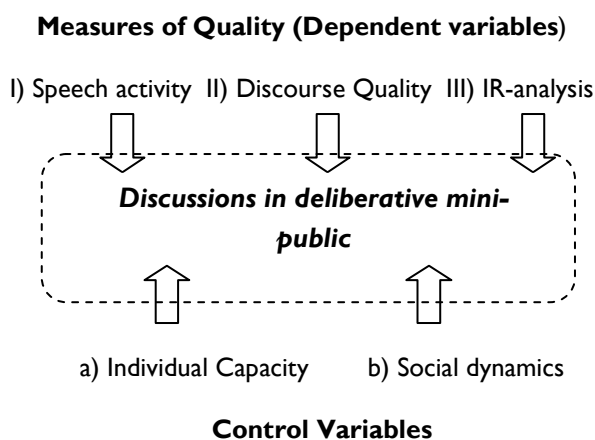
The first measure used to analyse the discussions was the discourse quality index (DQI). The DQI developed by Steiner et al. (2004) is perhaps the best-established measure of deliberative quality. It captures the central elements of a deliberative communication and relies on the idea that deliberative actions can be placed on a continuum ranging from weak deliberation involving insufficient justification and disrespect to ideal deliberation with sophisticated justifications and respectful reciprocal communication. Each speech can be placed anywhere on this scale and thus give us an understanding of how well it corresponds to the deliberative ideals presented in democratic theory. This somewhat condensed measure of discourse quality is made up of four indicators: (I) *Level of Justification*, (II) *Content of Justification*, (III) *Respect*, and (IV) *Reflection*.

The discourse quality measure does, however, have a couple of weaknesses when it comes to capturing citizen deliberation. The DQI was originally developed as a discourse measure for deliberative quality in parliamentary debates and it is quite distinctly shaped by what it was set out to analyze, namely debates between political elites. Discussions between citizens in mini-public are, however, quite likely to be very different from parliamentary debates (see Wales et al. 2009, Himmelroos 2010).

Furthermore, many scholars (cf. Bohman 1996, Young 2000, Benhabib 2004) have highlighted the fact that people may rely on very different ways of communicating and that the ideal of rational discourse might suit some better than others. If the rational ideal is seen as the only acceptable way of communicating then this could threaten the equality of the participants in the deliberative process. In light of this, a complementary measure, called IR(Initiative/Response)-analysis, is used to accommodate for the weaknesses in the discourse quality measure and to gain a broader understanding of the interaction taking place within the deliberative process.

IR-analysis was developed within the field of linguistics and focuses on the basic characteristics of dialogue like, *balance* and *coherence*. In dialogue depicted by balance participants' speeches relieve each other and every speech by one part

connects to the preceding speech of another part, while also producing something that elicits a response. The coherence of the dialogue may however be disturbed by misunderstandings or interruptions, i.e. participants fail to make a connection (Linell 1998, 2009). These features are captured by the following indicators: (a) *strength of initiative*, (b) *turn-taking* and (c) *adequacy of response*. The primary strength of this measure is that it does not rely on a specific normative understanding of communication and therefore can capture all types of communication.

Analytical design showing the relationship between dependent variables and the independent variables

Apart from discourse quality and dialogic dynamics, a purely quantitative measure of speeches in the discussion, called speech activity, was used as a proxy for participatory equality. Together these three measures depict the quality of the deliberative process. In a systematic analysis these dependent variables were examined by controlling for individual capacity and social dynamics. The effect of individual capacity was examined by looking at three sets of independent variables: socio-demographics (age, gender, education), political awareness (issue knowledge, political interest, active membership in an association), and motivation behind participation (internal efficacy, opinion intensity). The effect of social dynamics was in turn examined by looking at the effect of the decision-making

treatment (vote vs. common statement) and group composition (majority/minority view and gender balance).

What did citizen deliberation look like?

From the content analysis it was quite evident that a substantial part of the discussion was not oriented towards an exchange of arguments. As a matter of fact, two thirds of all speeches in the discussions included no argument at all. Since the discourse quality measure only takes into account communicative action such as arguments for or against a position, this outcome shows the importance of using a complementary measure such as the IR-analysis. If there was no measure that could explain the more everyday and less argumentative parts of the interaction a large portion of the deliberative process would remain unexplained.

The fact that participants in a randomly generated deliberative mini-public do not enter the discussions with a predetermined bias seems to make the communication more exploratory and organic. While the discussions at some points were argumentative and value ridden, they were at other points depicted by the type of everyday talk where social bonds are created. Even though this type of communication does not necessarily fit the pattern of ideal deliberation, creating a social bond through everyday talk might, however, be just as important as good argumentation if one hopes to find common ground on an issue.

In line with the argumentative ideals of deliberation a substantive number of well-structured arguments were presented in each small group suggesting that the issue was thoroughly examined. The discussions were also overall very respectful, but there were relatively few references to the common good. It is, however, quite difficult to say what "good enough" deliberation would be like. What makes it even harder to evaluate the level of deliberation is that there is fairly little comparable data. To gain a better understanding the outcome was compared with Steiners et al. (2004) data on deliberative quality from plenary sessions and committees in parliaments.

This comparison suggests that the context or forum for the debate is an important factor for how the deliberative process plays out. While plenary debates differ quite radically from citizen deliberation in a mini-public, discussion in parliamentary committees are fairly similar to citizen deliberation. It seems that some elements, such as the infrequent use of references to the common good, were an artefact of the forum rather than a sign of lacking deliberative capacity among the participants.

The indicator for reflection was perhaps the most problematic from a deliberative standpoint. The amount of speeches where the participants explicitly reflected on counter-arguments or compared conflicting arguments was fairly low. If the participants are not capable, or are unwilling, to openly reflect on arguments and opinions differing from their own, it seems likely that they will hang onto their original opinions regardless of what arguments are presented in the discussions. This would obviously undermine the bridging or transformation of views that deliberation is generally expected to bring about.

Was the deliberative process fair and equal?

The discussions should, however, not only be deliberative, they must also be democratic. The empirical evidence was fairly divided regarding the equality and inclusiveness of the process. On the one hand the level of participation varied greatly between participants. Some dominated the discussions, while others were quiet. Linell and Luckmann (1991: 8) point out that, participation in a discussion always tends to be asymmetrical, and that this seems to be the natural order of things. Nevertheless, one must wonder how asymmetrical participation can be before it affects the equality of influence in a supposedly democratic process.

What make the difference in speech activity even more alarming were the systematic features it held. Older men with a higher education were significantly more likely to be active in the discussions, leaving women, younger participants and the less educated with less opportunity to make their voices heard. This is an outcome that would seem to be in line with a criticism against deliberation often

presented in feminist political theory. These critics (cf. Mansbridge 1991, Sanders 1997, Young 2000) argue that the traditional western account of reason represents the white, middle-aged man's way of reasoning and that it will thus create a "logocracy" where those who do not belong to this group will find it more difficult to assert themselves and their beliefs in the deliberative process.

On the other hand there were no signs of participants being systematically disadvantaged when it came to the qualitative measures of deliberation. No systematic differences at all can be found for balance and incoherence in dialogue, while youth and issue knowledge had a positive effect on discourse quality. These variables do, however, not have the same theoretical implications as the ones explaining speech activity. Neither was there any substantive evidence of social dynamics negatively affecting the individual capacity to influence the deliberative process. This to some part may be explained by the fact that the discussions took place in an environment especially designed to deal with the challenges of deliberation.

Furthermore, an examination of single sequences showed that the capacity to act according to the deliberative ideals was widespread among the participants. While there were relatively few references to the common good and seemingly little reflection upon views differing from one's own overall, at least half of the participants met these requirements at some point during the deliberative process. The fact that the basic capacity for democratic deliberation is not restricted to a small group of 'high-capacity' individuals would at least suggest that the type of discourse in itself is less excluding than some critics suggest.

English summary

Overview of research questions, theoretical assumptions and empirical evidence

Research questions	Theoretical assumptions	Results
<p><i>How to measure and examine a deliberative process?</i></p>	<p>Deliberative mini-publics are assumed to produce an ideal environment for democratic deliberation.</p> <p>Inclusive deliberative process requires different ways of speaking and reasoning=> different instruments to capture the different dimensions.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Some weakness when it comes to external validity • Mini-publics can be used as most likely case for deliberation • The instruments used to measure the quality of the deliberative process clearly show the need for capturing different dimensions of democratic deliberation.
<p><i>What does citizen deliberation look like?</i></p>	<p>According to deliberative theory ideal deliberation rests on equal individuals interacting with carefully weighed reasons and morally justified arguments in a context of mutual respect</p>	<ul style="list-style-type: none"> • The discussions are respectful and include a fair number of well-formed arguments • References to the common good are quite uncommon • Level of explicit reflection fairly weak • The basic capacity for democratic deliberation seems to be quite widespread among the participants • Context is important: the level of elite and citizen deliberation converge when the context for the discussions are similar
<p><i>Can the deliberative process be considered democratic?</i></p>	<p>Critics claim that deliberative capacity is unevenly distributed and that some will be systematically disadvantaged. Furthermore, social dynamics are expected to increase inequalities and exclude the voices of those in a weaker position.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • There is a considerable difference in speech activity between the participants • This inequality is systematic and seems to disadvantage those who already are less likely to take part in other forms of political activity. • Concerns only activity, no systematic differences for the quality measures. • No substantial evidence of social dynamics distorting the individual capacity for deliberation in mini-publics.

Conclusions

Since deliberative democracy has grown into such an enormous project it is important to understand what citizen deliberation can and cannot do. How should the findings from the deliberative mini-public then be summarized? Despite the fact that the discussions are somewhat lacking compared to the ideals of deliberation they can without hesitation be considered civilized in the sense that the interaction is respectful and includes a fair share of well-formed arguments.

Conover and Searing (2005: 277) make a similar notion in their studies on citizen deliberation. They maintain that ordinary citizens prefer to keep the deliberative process *“civil in tone and mainly informative”*. While the participants are willing to present and give reasons for their point of view, they tend to avoid the conflicts that arise from ranking or comparing the value of different positions. More than anything else citizen deliberation seems to resemble what Barber (1999: 46) has defined as civil talk, where people look for commonality despite honest differences, act responsibly despite antagonism and divergent self-interests.

If deliberative forums or innovations are to improve the condition of our democracies we need to understand what they actually offer, not what they are supposed to do, and the expectations we have on deliberative processes should reflect this. The deliberative mini-public seems to be a forum where ideas and values meet, rather than an arena where they actually merge. Democratic innovations making use of deliberative processes should in this regard be considered more of a brain-storming unit or a place to start productive dialogue, than a true decision-making mechanism.

English summary

LITTERATUR

- Alderton, Steven M. & Frey, Lawrence R. 1986. *Argumentation in Small Group Decision-Making*. I Randy Y. Hirokawa & Marshall Scott Poole (red.), *Communication and Group Decision-Making*. Beverly Hills: Sage.
- Andersen, Vibeke Normann & Hansen, Kasper Möller. 2007. How deliberation makes better citizens: The Danish Deliberative Poll on the euro. *European Journal of Political Research*, 46: 531-556.
- Austin, John L. 1962. *How to do things with words*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bachtin, Michail. 1986. *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas.
- Barber, Benjamin R. 1984. *Strong democracy – Participatory politics for a new age*. Berkeley: University of California Press.
- Barber, Benjamin R. 1999. The Discourse of Civility. I Stephen L. Elkin & Karol Edward Soltan (red.), *Citizen Competence and Democratic Institutions*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Barge. 2002. Enlarging the meaning of group deliberation – From discussion to dialogue. I Lawrence R. Frey (red.), *New Directions in Group Communication*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Benhabib, Seyla. 2004. *Jämlikhet och mångfald: Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder*. Uddevalla: Daidalos.
- Berelson B.R., Lazarsfeld, P.F. & Mcphee, W. N. 1954. *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. Chicago: Chicago University Press.
- Bergström, Göran & Boreus, Kristina. 2000. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Joseph Bessettes. 1980. *Deliberative Democracy: The Majority Principle in American Government*. I Robert Goldwin & William Schambra (red.), *How Democratic is the Constitution?* American Enterprise Institute.
- Bessette, Joseph M. 1994. *The Mild Voice of Reason: Deliberative Democracy & American National Government*. Chicago: Chicago University Press.
- Black, Laura. 2008. Deliberation, storytelling, and dialogic moments. *Communication Theory*, 18: 93–116.

- Bohman, James. 1996. *Public Deliberation. Pluralism, Complexity and Democracy*. Cambridge: The MIT Press.
- Bohman, James & Rehg, William. 1997. Introduction. I James Bohman & William Rehg (red.), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge: The MIT Press.
- Bohman, James. 2007. *Democracy Across Borders: From Demos to Demoi*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Boster, F.J. & Mayer, M.E. 1984. *Differential argument quality mediates the impact of a social comparison process of the choice shift*. Presented at Annual Meeting of International Communication Studies in San Francisco.
- Brown, Mark B. 2006. Survey Article: Citizen Panels and the Concept of Representation. *The Journal of Political Philosophy*, 14 (2): 203-.
- Bryder, Tom. 1985. *Innehållsanalys som idé och metod*. Åbo: Åbo Akademi.
- Bryman, Alan. 2002. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Ljubljana, Liber.
- Bächtiger, André, Spröndli, Markus, Steenberger, Marco R. & Steiner, Jürg. 2007. Deliberation in Legislatures: Antecedents and Outcomes. I Shawn Rosenberg (red.), *Deliberation, Participation and Democracy. Can the people Govern?* New York: Palgrave Macmillan.
- Bächtiger, André, Niemeyer, Simon, Neblo, Michael, Steenbergen Marco R. & Steiner, Jürg. 2010. Disentangling diversity in deliberative democracy: Competing theories, their blindspots and complementarities. *Journal of Political Philosophy*, 18(1): 32-63.
- Bächtiger, André & Hangartner, Dominic. 2010. When Deliberative Theory Meets Empirical Political Science: Theoretical and Methodological Challenges in Political Deliberation. *Political Studies*, 58 (4): 609-629.
- Buber, Martin. 1923 (2004). *I and Thou*. London: Continuum.
- Burnstein, Eugene/ Vinokur, Amiram D./ Trope, Yaacov. 1973. Interpersonal comparison versus persuasive argumentation: A more direct test of alternative explanations for group-induced shifts in individual choice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 9: 236-245.
- Burkhalter, Stephanie/ John Gastil/ Todd Kelshaw. 2002, A Conceptual Definition and Theoretical Model of Public Deliberation in Small Face-to-face Groups. *Communication Theory*, 12: 398-422.

- Chambers, Simone. 1996. *Reasonable Democracy*. Ithaca: Cornell University Press.
- Chambers, Simone. 2003. Deliberative Democratic Theory. *Annual Review of Political Science*, 6: 307-326.
- Chambers, Simone. 2009. Rhetoric and Public Sphere: Has Deliberative Democracy Abandoned Mass Democracy? *Political Theory*, 37 (3): 323-350.
- Christensen, Henrik Serup. 2011. *Political Participation Beyond the Vote: How the Institutional Context Shapes Patterns of Political Participation in 18 Western European Democracies*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Christiano, Thomas. 1997. The Significance of Public Deliberation. I James Bohman & William Rehg (red.), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge: The MIT Press.
- Cohen, Joshua. 1997. Deliberation and Democratic Legitimacy. I James Bohman & William Rehg (red.), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge: The MIT Press.
- Cohen, Joshua. 1998. Democracy and Liberty. I Jon Elster (red.), *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, Jacob, Cohen, Patricia, West, Stephen G. & Aiken, Leona S. 2003. *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. New Jersey: Larence Ehrblbaum Associates.
- Conover, Pamela J., Searing, Donald D. & Crewe, Ivor M. 2002. The Deliberative Potential of Political Discussion. *British Journal of Political Science*, 32: 21-62.
- Conover; Pamela Johnston and Searing, Donald D. 2005. Studying "Everyday Political Talk" in the Deliberative System. *Acta Politica*, 40: 269-283.
- Converse, Philip E. 1964. The nature of belief systems in mass publics. In *Ideology and Discontent*, (red.) David Apter. New York. Free Press.
- Converse, Philip E. & Markus, Gregory B. 1979. Plus ca change...The New CPS Election Study Panel. *American Political Science Review*, 73 (1): 32-
- Dahl, Robert. 1989. *Democracy and its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert. 1999. *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront.
- Dalton, Russell J. 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Decline in Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Dalton, Russell J. 2008. *The Good Citizen. How a Younger Generation is Reshaping American Politics*. Washington, D.C : CQ Press.

Delli Carpini, Michael X., Lomax Cook, Fay & Jacobs, Lawrence R. 2004. Public Deliberation, Discursive Participation, and Citizen Engagement: A Review of the Empirical Literature. *Annual Review of Political Science*, 7: 315-344.

De Vries , Raymond, Stancyk, Aimee, Wall, Ian F., Uhlmann Rebecca, Damschroder, Laura J. & Kim, Scott Y. 2010. Assessing the Quality of Democratic Deliberation: A Case Study of Public Deliberation on the Ethics of Surrogate Consent for Research. *Social Science & Medicine*, 70(12): 1896-1903.

Djurfelt, Göran/ Larsson, Rolf/ Stjärnhagen, Ola. 2003. *Statistisk verktygslåda: samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Druckmann, James N., Green, Donald P., Kuklinski, James H. & Lupia, Arthur. 2011. Experiments: An Introduction to Core Concepts. IDruckmann, James N., Green, Donald P., Kuklinski, James H. & Lupia, Arthur (red.), *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dryzek, John. 1990. *Discursive Democracy: Politics, Policy, and Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dryzek, John. 2000. *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics and Contestations*. New York: Oxford University Press.

Dryzek, John and List, Christian. 2003. "Social Choice Theory and Deliberative Democracy: A Reconciliation". *British Journal of Political Science*, 33: 1-28.

Dryzek, John. 2007. Theory, Evidence and the Tasks of Deliberation. I Shawn Rosenberg (red.), *Deliberation, Participation and Democracy. Can the people Govern?* New York: Palgrave Macmillan.

Dryzek, John & Niemeyer, Simon. 2007. The Ends of Deliberation: Meta-consensus and Inter-subjective Rationality as Ideal Outcomes. *Swiss Political Science Review*. 13(4): 497-526.

Dryzek, John & Niemeyer, Simon. 2008. Discursive Representation. *American Political Science Review*. 102(4): 481-493.

Dryzek, John. 2010. *Foundations and Frontiers of Deliberative Governance*. Oxford: Oxford University Press.

Dutwin, David. 2002. *Can People Talk Politics? A Study of Deliberative Democracy*. Opublicerad doktorsavhandling.

- Dutwin, David. 2003. The Character of Deliberation: Equality, Argument and the Formation of Public Opinion. *International Journal of Public Opinion Research*, 15(3): 239-264.
- Elster, Jon. 1997. The Market and the Forum: Three Varieties of Political Theory. I James, Bohman & William Rehg (red.), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge: The MIT Press.
- Elster, Jon. 1998. Introduction. I Jon Elster (red.), *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elstub, Stephen. 2006. A Double-Edged Sword: The Increasing Diversity of Deliberative Democracy. *Contemporary Politics*. 12(3-4): 301-319.
- Englund, Tomas (1995) På väg mot undervisning som det ordnade samtalet. I Gunnar Berg; Tomas Englund & Sverker Lindblad (red.), *Kunskap, Organisation, Demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksen, Erik & Weigård, Jarle. 2000. *Habermas politiska teori*. Lund: Studentlitteratur.
- Escobar, Oliver. 2009. The Dialogic Turn: Dialogue for Deliberation. *In-Spire Journal of Law, Politics and Societies*, Vol.4(2): 42-70.
- Essaisson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena. 2004 *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Fearon, James D. 1998. Deliberation as Discussion. I Jon Elster (red.), *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Finley, M.I. 1985. *Democracy ancient and modern*. New Brunswick. Rutgers University Press.
- Fishkin, James S. 1991. *Democracy and Deliberation*. New Haven: Yale University Press.
- Fishkin, James S. 1995. *Voice of the People*. New Haven: Yale University Press.
- Fishkin, James S. 2009. *When the People Speak: Deliberative Democracy & Public Consultation*. Oxford: Oxford University Press.
- Fleiss, J. L. (1981) *Statistical methods for rates and proportions*. New York: John Wiley.
- Frohlich, Norman & Oppenheimer, Joe A. 1999. Values, policies and citizen competence: An experimental perspective. I Stephen L. Elkin & Karol Edward

- Soltan (red.), *Citizen competence and democratic institutions*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Fung, Archon. 2003. Recipes for Public Spheres: Eight Institutional Design Choices and Their Consequences. *Journal of Political Philosophy*, 11(3): 338-67.
- Fung, Archon. 2007. Minipublics: Deliberative Designs and Their Consequences. I Shawn Rosenberg (red.) *Deliberation, Participation and Democracy: Can the People Govern?* New York: Palgrave Macmillan.
- Gambetta, Diego. 1998. "Claro!": An Essay on Discursive Machismo. I Jon Elster (red.), *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gargarella, Roberto. 1998. Full Representation, Deliberation, and Impartiality. I Jon Elster (red.), *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gastil. 1993. *Democracy in Small Groups. Participation, Decision making and Communication*. Philadelphia: New Society Publishers.
- Gastil, John & Levine, Peter. 2005. *The Deliberative Democracy Handbook: Strategies for Effective Civic Engagement in the 21st Century*. San Francisco: Jossey-Bass.
- George, Alexander L. & Bennett, Andrew. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, Mass: MIT PRESS.
- Gerber Marlène, Bächtiger, Andre, Shikano, Susumu, Reber, Simon & Rohr, Samuel. 2011. *How deliberative are deliberative opinion polls: Measurement tools and evidence from Europolis*. Paper presented to the Frontiers of Deliberation Workshop, European Consortium for Political Research Joint Sessions, St Gallen, 12-16 April 2011.
- Goffman, Erving. 1981. *Forms of Talk*. Philadelphia (PA): University of Pennsylvania Press.
- Goodin, Robert. 2003. *Reflective Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Goodin, Robert & Dryzek, John. 2006. Deliberative Impacts: The Macro-Political Uptake of Mini-Publics. *Politics & Society*, 34(2): 219-244.
- Goodin, Robert. 2007. *The Place of Talk in Information Pools: Reconciling the Two Sides of Deliberative Democracy*. Paper presented at the Department of Political Science, University of Turku in May 2007.
- Goodin, Robert. 2008. *Innovating Democracy: Democratic Theory and Practice After the Deliberative Turn*. Oxford: Oxford University Press.

Gouran, Dennis S. & Hirokawa, Randy Y. 1996. Functional theory and communication in decision-making and problem solving groups: An expanded view. I Randy Y. Hirokawa & Marshall Scott Poole (red.) *Communication and group decision-making*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Graham, T. S. 2002. The Public Sphere Needs You. Deliberating in Online Forums: New Hope for the Public Sphere? *The Amsterdam School of Communications Research*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam.

Grönlund, Kimmo, Setälä, Maija & Herne, Kaisa. 2010. Deliberation and Civic Virtue - Lessons from a Citizen Deliberation Experiment. *European Political Science Review*, 2: 95-117.

Gutmann, Amy & Thompson, Dennis. 1996. *Democracy and Disagreement. Why moral conflict cannot be avoided in politics, and what to do about it*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Gutmann, Amy & Thompson, Dennis. 2004. *Why Deliberative Democracy?* Princeton: Princeton University Press.

Habermas, Jürgen. 1962 (1989). *Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: Polity Press

Habermas, Jürgen. 1981 (1984). *Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society*. Cambridge: Polity Press.

Habermas, Jürgen. 1996a. *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse theory of Law and Democracy*. Cambridge, MIT Press.

Habermas, Jürgen. 1996b. *Kommunikativt handlande: texter om språk, rationalitet och samhälle*. Uddevalla: Daidalos.

Habermas, Jürgen. 2005. Concluding Comments on Empirical Approaches to Deliberative Politics. *Acta Politica*, 40: 384-392.

Habermas, Jürgen. 2006. The Public Sphere. I Stephen Bronner (red.), *Twentieth Century Political Theory: A Reader*. New York: Routledge.

Hansen Kasper M. 2004. *Deliberative democracy and Opinion Formation*. Odense: University Press of Southern Denmark.

Hassmén, Peter & Koivula, Nathalie. 1996. *Variansanalys*. Lund: Studentlitteratur

Hastie, Reid, Penrod, Stephen D. & Pennington, Nancy. 1983. *Inside the jury*. Cambridge: Harvard University Press.

Hayes; Andrew F. 2005. *Statistical Methods for Communication Science*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

Held, David. 2006. *Models of Democracy*. Stanford: Stanford University Press.

Hellspång. 2001. *Metoder för bruktextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hendricks, Carolyn. 2006. Integrated Deliberation: Reconciling Civil Society's Dual Role in Deliberative Democracy. *Political Studies*, 54(3): 486-508.

Hendricks Carolyn, Dryzek, John S. & Hunold, Christian. 2007. Turning Up the Heat: Partisanship in Deliberative Innovation. *Political studies*, 55 (2): 362-383

Herne, Kaisa & Setälä, Maija. 2005. Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut. *Politiikka* 47(3): 175-208.

Hermansson, Jörgen, Karlsson, Christer & Montgomery, Henry. 2008. *Samtalets mekanismer*. Malmö: Liber.

Hibbing, John & Theiss-Morse; Elizabeth. 2002. *Stealth Democracy: American's Beliefs about How Government Should Work*. Cambridge: Cambridge University Press.

Himmelroos, Staffan. 2010. *Medborgare i demokratiska samtal: Verktyg för analys av deliberativa processer*. Opublicerad licentiatavhandling.

Hochberg, Yosef & Tamhane, Ajit. 1987. *Multiple Comparison Procedures*. New York: John Wiley & Sons Publishing.

Holzinger, Nicole. 2001 (2004). Bargaining through Arguing: An Empirical Analysis Based on Speech Act Theory. *Political Communication*, 21(2): 195-222.

Hox, Joop J. 2002. *Multilevel Analysis: Techniques and Applications*. Mahwah, NJ: Routledge.

Hutchesson, Graeme & Sofroniou, Nick. 1999. *The Multivariate Social Scientist*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Hydén, Lars-Christer (red.). 1997. *Att studera berättelser, samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber.

Iyengar, Shanto, Luskin, Robert C. & Fishkin, James S. 2003. *Facilitating Informed Public Opinion: Evidence from Face-to-face and Online Deliberative Polls*.
<http://pcl.stanford.edu/common/docs/research/iyengar/2003/facilitating.pdf>

Itakura Hiroko. 2001. Describing conversational dominance. *Journal of Pragmatics*, 33(12): 1859-1880.

Jacobs, Lawrence R., Lomax Cook, Fay & Delli Carpini, Michael X. 2009. *Talking Together: Public Participation and Political Participation in America*. Chicago: University of Chicago Press.

Janssen, Davy & Kies, Raphael. 2004. *Online forums and Deliberative Democracy: Hypothesis, Variables and Methodologies*. Paper prepared for the Conference on "Empirical Approaches to Deliberative Politics", European University Institute, Florence, 22-23 May 2004.

Jarl, Maria. 2003. Deltagardemokraterna och den representativa demokratin. I Mikael Gilljam och Jörgen Hermansson (red.), *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.

Jensen, J. L. 2003. Public Spheres on the Internet: Anarchic or Government-sponsored - A Comparison. *Scandinavian Political Studies*, 26: 349-374.

Johansson-Hidén, Birgitta. 1994. *Kommunikationsmönster vid utvecklingsarbete*. Göteborgs Universitet: Psyklogiska institutionen.

Johansson-Hidén, Birgitta. 1998. *Analyzing Talk in the Workplace Group: Dynamics, Dominance and Coherence*. Karlstad, Högskoletryckeriet.

Kadlec, Alison & Friedman, Will. 2007. Deliberative Democracy and the Problem of Power. *Journal of Public Deliberation*, 3 (1).

Kaplan, Martin F. & Miller, Charles E. 1987. Group Decision Making and Normative Versus Informational Influence: Effects of Type of Issue and Assigned Decision Rule. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(2): 306-313.

Karpowitz, Chris & Mendelberg, Tali. 2007. Groups and Deliberation. *Swiss Political Science Review*, 13: 645-662.

Karpowitz, Chris, Mendelberg, Tali & Howell, Steve. 2010. *Gender inequality in deliberative participation*. Paper presented at the West Coast Experiments Conference at UCLA, May 21, 2010.

Karpowitz, Chris & Mendelberg, Tali. 2011a. An Experimental Approach to Citizen Deliberation. I Druckmann, James N., Green, Donald P., Kuklinski, James H. & Lupia, Arthur (red.), *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press.

Karpowitz, Chris & Mendelberg, Tali. 2011b. *Do women deliberate with a distinctive voice? How decision rules and group gender composition affect the content of deliberation*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, September 1-4, 2011, Seattle, WA.

Kim, Joohan & Eun Joo Kim. 2008. Theorizing dialogic deliberation: everyday political talk as communicative action and dialogue. *Communication Theory*, 18: 51-70.

King, Gary, Keohane, Robert Owen & Verba, Sidney. 1994. Designing *Social Inquiry: Scientific Inference in Quantitative Research*. New Jersey: Princeton University Press.

Knight, Jack & Johnson, James. 1994. Aggregation and Deliberation: On the Possibility of Democratic Legitimacy. *Political Theory*, 22(2): 277-296.

Knight, Jack & Johnson, James. 1997. What Sort of Equality Does Deliberative Democracy Require? I James Bohman & William Rehg (red.), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge: The MIT Press.

Kohn, Margaret. 2000. Language, Power and Persuasion: Toward a Critique of Deliberative Democracy. *Constellations*, 7(3): 408-429.

Kolbe, R. H. & Burnett, M. S. 1991. Content-analysis research: An examination of applications with directives for improving research reliability and objectivity. *Journal of Consumer Research*, 18(2), 243-250.

Krippendorff, Klaus. 1980. *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (1st ed). London: Sage Publications.

Krippendorff, Klaus. 2003. *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (2nd ed). London: Sage Publications.

Lacy, S., & Riffe, D. 1996. Sampling error and selecting intercoder reliability samples for nominal content categories: Sins of omission and commission in mass communication quantitative research. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 73: 969-973.

Landis & Koch. 1977. An application of hierarchical kappa-type statistics in the assessment of majority agreement among multiple observers. *Biometrics*, 33: 363-374.

Landwehr, Claudia. 2010. Discourse and Coordination: Modes of Interaction and their Roles in Political Decision-Making. *Journal of Political Philosophy*, 18 (1): 101-122.

Laslett, Peter. 1956. The face to face society. I Peter Laslett (red.) *Philosophy, Politics and Society*. Oxford: Basil Blackwell.

Leighninger, Matt (2006). *The Next Form of Democracy: How Expert Rule is Giving Way to Shared Governance...and Why Politics Will Never be the Same*. Nashville: Vanderbilt University Press

- Linell, Per & Gustavsson, Lennart. 1987. *Initiativ och respons: om dialogens dynamik, dominans och koherens*. Linköping: Universitetet i Linköping.
- Linell, Per. 1990. Om gruppssamtals interaktionsstruktur. I Ulrika Nettelblatt och Gisela Håkansson (red.), *Samtal och språkundervisning: Studier till Lennart Gustavssons minne*. Linköping: Studies in Arts and Science.
- Linell, Per. 1994. *Transkription av tal och samtal: teori och praktik*. Linköping: Linköpings universitet.
- Linell, Per. 1998. *Approaching Dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Philadelphia, John Benjamins Publishing Co.
- Linell, Per. 2009. Rethinking language, mind, and world dialogically: *interactional and contextual theories of human sense-making*. Information Age Publishing.
- List, Christian. 2007. Deliberation and agreement. I Shawn Rosenberg(red.), *Deliberation, Participation and Democracy. Can the people Govern?* New York: Palgrave Macmillan.
- Lodge, M. & Taber, Charles. 2005. The Automaticity of Affect for Political Candidates, Parties, and Issues: Experimental Tests of the Hot Cognition Hypothesis. *Political Psychology*, 26(3): 455-482.
- Lombard, Matthew, Snyder-Duch, Jennifer & Campanella Bracken, Cheryl. 2002. Content Analysis in Mass Communication: Assessment and Reporting of Intercoder Reliability. *Human Communication Research*, 28(4): 587-604.
- Lundberg, Martin. 2001. *Om överläggande samtal och hållbar utveckling*. Linköping: Linköpings universitet.
- Luskin, Robert C., Fishkin, James S. & Jowell, Roger. 2002. Considered Opinions: Deliberative Polling in Britain. *British Journal of Political Science*, 32: 455-487.
- Macedo, Stephen. 1999. Introduction to Deliberative Politics. I Stephen Macedo (red.), *Deliberative Politics: Essays on Democracy and Disagreement*. Oxford: Oxford University Press.
- Mackie, Gerry. 2006. Does Democratic Deliberation Change Minds? *Politics, Philosophy & Economics*, 5(3): 279-303.
- Macoubrie, Jane. 2003. *Conditions for Citizen Deliberation*.
http://www.ncsu.edu/ncsu/chass/communication/www/faculty/faculty_profiles/macoubrie/ConditionsforDemoDelib.pdf 16.12.2009.
- Maddala G.S. 1992. *Econometrics*. Amsterdam : North-Holland.

- Manin, Bernard. 1987. On Legitimacy and Political Deliberation. *Political Theory* 15(3): 338-368.
- Manin, Bernard. 2002. *Den representativa demokratins principer*. Stockholm: SNS Förlag.
- Mansbridge, Jane 1980. *Beyond Adversary Democracy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mansbridge, Jane 1991. Democracy, Deliberation & the Experiences of Women. I Bernard Murchland (red.), *Higher Education and the Practice of Democratic Politics*. Dayton, OH: Kettering Foundation.
- Mansbridge, Jane. 1999. On the Idea That Participation Makes Better Citizens. I Stephen L. Elkin & Karol Edward Soltan (red.) *Citizen Competence and Democratic Institutions*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Mansbridge, Jane. 2010. The Place of Self-Interest and the Role of Power in Deliberative Democracy. *Journal of Political Philosophy*, 18(1): 64-100.
- Mendelberg, Tali. 2002. The Deliberative Citizen: Theory and Evidence. *Political Decision Making, Deliberation and Participation*, 6: 151-193.
- Miles, Jeremy & Shevlin, Mark. 2001. *Applying Regression & Correlation: A guide for students and researchers*. London: Sage Publications.
- Mill, John Stuart. 1988. *On Liberty*. Harmondsworth: Penguin.
- Mill, John Stuart. 1862 (2001). Considerations of Representative Government. London: Electric Book Co.
- Miller, David. 1993. Deliberative Democracy and Social Choice. I David Held (red.) *Prospects for Democracy: North, South, East, West*. Cambridge: Polity Press.
- Montgomery, Henry. 2003. Hinder och möjligheter för det goda samtalet – den auktoritära och den demokratiska gruppen. I Mikael Gilljam och Jörgen Hermansson (red.), *Demokratins mekanismer*. Liber: Malmö.
- Morales, Laura. 2009. *Joining Political Organizations – Institutions, Mobilisation, and Participation in Western Democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Morrell, Michael. 2010. *Empathy and Democracy: Feeling, Thinking and Deliberation*. Pennsylvania: Penn State University Press.

- Morrell, Michael. 1999. Citizens' Evaluations of Participatory Democratic Procedures: Normative Theory Meets Empirical Science. *Political Research Quarterly*, 52: 293-322.
- Mouffe, Chantal. 2001. *Democratic Paradox*. London: Verso.
- Mutz, Diana. 2006. *Hearing the Other Side. Deliberative versus Participatory Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mutz, Diana. 2008. Is Deliberative Democracy a Falsifiable Theory? *Annual Review of Political Science*, 11: 521-538.
- Möller, Tommy. 2000. *Politikens meningslöshet: om misstro, cynism och utanförskap*. Malmö: Liber.
- Naurin, Daniel. 2003. Offentlighet – renar, försenar och väcker känslor. I Mikael Gilljam och Jörgen Hermansson (red.), *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- Naurin, Daniel. 2007. Why Give Reason? Measuring Arguing and Bargaining in Survey Research. *Swiss Political Science Review*, 13 (4): 559-75.
- Neuendorf Kimberly A. 2002. *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Noelle-Neumann. 1984. *The Spiral of Silence. A Theory of Public Opinion – Our Social Skin*. Chicago: University of Chicago Press.
- Norrby, Catrin. 1996. *Samtalsanalys: Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Norris, Pippa. 1999. *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Norris, Pippa. 2002. *Democratic Phoenix: Reinventing political activism*. New York, NY : Cambridge University Press.
- Olson, Mancur Jr. 1965. *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Page, Benjamin. 1996. *Who deliberates? Mass media in modern society*. Chicago: Chicago University Press.
- Papachrissi, Zizi. 2002. The Virtual Sphere: The Internet as a Public Sphere. *New Media and Society*, 4 (2): 9–27.
- Papadopoulus, Yannis & Warrin, Philip. 2007. Are innovative, participatory and deliberative procedures in policy making democratic and effective? *European Journal of Political Research*, 46 (4): 445-472.

- Parkinson, John. 2006. *Deliberating in the Real World: Problems of Legitimacy in Deliberative Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.
- Pelletier, David, Kraak, Viveca, McCullum Christina, Uusitalo, Ulla & Rich, Robert. 1999. The Shaping of Collective Values through Deliberative Democracy: An Empirical Study of New York's North Country. *Policy Sciences*, 32: 103-131.
- Pellizzoni, Luigi. 2003. The Myth of the Best Argument: Power, *Deliberation* and Reason. *British Journal of Sociology*, 52: 29-86.
- Posner, Richard A. 2003. *Law, Pragmatism, and Democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Premfors, Rune & Roth, Klas (red.). 2004. *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Przeworski, Adam. 1998. Deliberation and Ideological Domination. I Jon Elster (red.), *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pyrzcz, Greg. 2004. Demanding Deliberative Democracy and Representation. In David Laycock (ed.) *Representation and Democratic Theory*. Vancouver: UBC Press.
- Putnam, Robert. 2001. *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice*. Oxford: Clarendon Press.
- Rawls, John. 1993. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Rawls, John. 1997. The Idea of Public Reason. I James Bohman & William Rehg (red.), *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge: The MIT Press.
- Rawls, John. 2001. *Folkens rätt*. Uddevalla: Daidalos.
- Rosanvallon, Pierre. 2006. *Counter-Democracy: Politics in the Age of Distrust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosanvallon, Pierre. 2009. *Demokratin som problem*. Hägersten: Tankekraftförlag
- Rosenberg, Shawn. 2004. *Reconstructing the Concept of Democratic Deliberation*. <http://repositories.cdlib.org/csd/04-02/20.8.2009>

Rosenberg, Shawn. 2007a. An Introduction: Theoretical Perspectives and Empirical Research on Deliberative Democracy. I Shawn Rosenberg (red.) *Deliberation, Participation and Democracy: Can the People Govern?* New York: Palgrave Macmillan.

Rosenberg, Shawn. 2007b. Types of Discourse and the Democracy of Deliberation. I Shawn W. Rosenberg (red.), *Deliberation, Participation and Democracy. Can the people Govern?* New York: Palgrave Macmillan.

Rosenstone, Steven J. & Hansen, John Mark. 1993. *Mobilization, Participation and American Democracy*. New York : Macmillan Publishing.

Räftegård, Curt. 1998. *Pratet som demokratiskt verktyg. Om möjligheten till en kommunikativ demokrati*. Södertälje: Gidlunds förlag.

Ryfe, David M. 2005. Does Deliberative Democracy Work? *Annual Review of Political Science*, 8: 41-

Ryfe, David M. 2006. Narrative and Deliberation in Small Group Forums. *Journal of Applied Communication Research*, 34 (1): 72-93.

Sanders, Lynn M. 1997. Against Deliberation. *Political Theory*, 25 (3): 347-

Sass, Jensen. 2006. *Does Culture Count in Political Deliberation? Claro! Papper presented at the conference on Dialogue Across Difference*, Canberra, 4-5 December.

Scheidel, Thomas M. 1986. Divergent and Convergent Thinking in Group Decision-Making. I Randy Y. Hirokawa & Marshall Scott Poole (red.), *Communication and Group Decision- Making*. Beverly Hills: Sage.

Schroeder, Larry D., Sjoquist, David L. & Stephan, Paula E. 1986. *Understanding Regression Analysis: An Introductory Guide*. Newsbury Park: Sage Publications.

Schumpeter, Joseph. 1942 (1994). *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: Allen Unwin.

Searle, John. 1969. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sebeok, Thomas A. 1994. *An Introduction to Semiotics*. London: Pinter Publications.

Setälä, Maija, Grönlund, Kimmo & Herne, Kaisa. 2007. Kohti valistunutta kansalaismielipidettä. Kansalaiskeskustelu kokeilu Turussa syksyllä 2006. *Oikeus*, 36 (2): 231-240

- Setälä, Maija; Grönlund, Kimmo och Herne, Kaisa. 2010. Citizen Deliberation on Nuclear Power: A Comparison of Two Decision-Making Methods. *Political Studies*, 58(4): 688-714.
- Smith, Graham & Wales, Corinne. 2000. Citizen Juries and Deliberative Democracy, *Political Studies*, 48: 51-65.
- Smith, Graham. 2001. Toward Deliberative Institutions. I *Democratic Innovations: Deliberation, Representation and Associations* Michel Saward (red.). London: Routledge.
- Smith, Graham. 2005. *Beyond the Ballot. 57 Democratic Innovations from Around the World*.
<http://www.makeitanissue.org.uk/Beyond%20the%20Ballot.pdf> 27.2.2009
- Smith, Graham. 2008. *Deliberative Democracy and Mini-publics*. Paper prepared for PSA Annual Conference 2008.
- Smith, Graham. 2009. *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steiner, Jürg; Bächtiger, André; Spröndli, Markus; Steenberger & Marco R. 2004. *Deliberative Politics in Action. Analysing Parliamentary Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steiner, Jurg. 2008. Concept Stretching: The Case of Deliberation. *European Political Science*, 7: 186-190.
- Strandberg, Kim. 2005. 'Town Hall' Meetings for the Masses or "Social Clubs" for the Motivated? – A Study of Citizens' Discussions on the Internet, *World Political Science Review*, 1: 1–19.
- Strijbos, Jan Willem, Martens, Rob L., Prins, Frans J. & Jochems, Wim M.G. 2006. Content Analysis: What Are They Talking About? *Computers & Education*, 46: 29-48.
- Stromer-Galley, Jennifer. 2007. Assessing Deliberative Quality: A Coding Scheme. *Journal of Public Deliberation*, 3 (1).
- Sunstein, Cass. 2003. The Law of Group Polarization. I James S. Fishkin & Peter Laslett (red.), *Debating Deliberative Democracy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sunstein, Cass. 2004. *Group Judgments: Deliberation, Statistical Means, and Information Markets*. University of Chicago Public Law & Legal Theory, Research Paper Series
- Sunstein, Cass. 2010. *Going to Extremes: How Like Minds Unite and Divide*. New York: Oxford University Press.

- Svedberg, Lars. 1995. *Marginalitet: ett socialt dilemma*. Lund: Studentlitteratur.
- Taylor, Talbot J. & Cameron, Deborah. 1987. *Analysing Conversation: Rules and Units in the Structure of Talk*. Oxford: Pergamon Press.
- Teorell, Jan. 2008. Samtalsdemokrati med förhinder – en kritik av Fishkins medborgarpaneler. I Jörgen Hermansson, Christer Karlsson & Henry Montgomery (red.), *Samtalets mekanismer*. Stockholm: Liber.
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten. 2007. *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.
- Theodorsson, Annika. 2003. *Samtala både länge och väl. Deliberativ demokrati i tre föräldrakooperativ och dess effekter på deltagarna*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- t'Hart, Paul. 2008. *What deliberative scholars and designers should know about group dynamics*. Memo for workshop on Theory and Practice of Deliberative Democracy, Australian National University, February 2008.
- Thompson, Dennis F. 2008. Deliberative Democratic Theory and Empirical Science. *The Annual Review of Political Science*. 11: 497-520.
- Toothaker, Larry E. 1993. *Multiple Comparison Procedures*. Newbury Park, CA: Sage University Press.
- Vedung, Evert. 1977. *Det rationella politiska samtalet: Hur politiska budskap, tolkas och prövas*. Stockholm: Aldus/Bonniers.
- Verba, Sidney, Nie, N.H. & Kim, Jae-on. 1978. *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman & Brady, Henry E. 1995. *Voice and equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Harvard University Press.
- Verba, Sidney. 2003. Would the Dream of Political Equality Turn Out to Be a Nightmare? *Perspectives on Politics*, 1: 663-679.
- Visser, Penny & Jon A. Krosnick. 1998. Development of Attitude Strength Over the Life Cycle: Surge and Decline. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (6): 1389-1410.
- Wales, Corinne, Cotterill, Sarah & Smith, Graham. 2010. *Do Citizens 'Deliberate' in Online Discussion Forums? Preliminary Findings from an Internet Experiment*. Paper prepared for the Participatory and Democracy Specialist Group at the Political Studies Association Conference, Edinburgh.

- Walsh, Katherine Cramer. 2007. The Democratic Potential of Civic Dialogue. I Shawn W. Rosenberg (red.), *Deliberation, Participation and Democracy. Can the people Govern?* New York: Palgrave Macmillan.
- Warren, Mark E. 2004. What Can Democratic Participation Mean Today? I David Laycock (red.), *Representation and Democratic Theory*. Vancouver: UBC PRESS.
- Weber, Robert Philip. 1985. *Basic Content Analysis*. London: Sage Publications.
- Wibeck, Victoria. 2000. *Fokusgrupper och fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wilhelm, A. G. 1999. Virtual sounding boards: how deliberative is online political discussion? *Digital Democracy. Discourse and Decision Making in the Information Age*. B. D. Loader. London, Routledge.
- Wright, Daniel B. 1997. *Understanding Statistics. An Introduction for the Social Sciences*. London: Sage Publications.
- Yack, Bernard. 2006. Rhetoric and Public reasoning. An Aristotelian Understanding of Public Deliberation. *Political Theory*, 34: 417-
- Yankelovich, Daniel. 1991. *Coming to public judgment: making democracy work in a complex world*. New York: Syracuse University Press.
- Young, Iris Marion. 1996. Communication and the Other: Beyond Deliberative Democracy. I Seyla Benhabib (red.) *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and Democracy*. New York: Oxford University Press.
- Young, Iris Marion. 2001. Activist Challenges to Deliberative Democracy. *Political Theory*, 29(5): 670-690.
- Zaller, Jon. 1992. *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Internetkällor

www.tekno.dk

Lombard Matthew/ Snyder-Duch, Jennifer/ Campanella Bracken. 2010. Practical Resources for Assessing and Reporting Intercoder Reliability in Content Analysis Research Projects.

<http://matthewlombard.com/reliability/> 14.3.2012

Litteratur

Staffan Himmelroos

Det demokratiska samtalet

Behovet av deliberativ demokrati, dvs. politiskt beslutsfattande som betonar överläggningar där olika skäl vägs mot varandra, betonas allt oftare i samhällsdebatten. Men trots att teorin om deliberativ demokrati fått ett stort genomslag är den empiriska forskningen fortfarande rätt outvecklad. Detta gäller framför allt bevisföringen kring hur vanliga medborgare lyckas ta del av en mer deliberativ demokrati.

Genom att analysera samtal från ett discussionsforum där vanliga medborgare samlats för att rådslå om utvecklingen av kärnkraft i Finland redogör denna studie för hur deliberativ demokrati mellan vanliga medborgare ser ut och huruvida samtalen motsvarar förväntningarna i den deliberativa teorin. Materialet som utnyttjas i studien bygger på en omfattande innehållsanalys, vars utfall kontrasteras mot olika karakteristika på individ- och gruppnivå.

Resultaten av studien är tudelade i förhållande till de teoretiska förväntningarna. Deltagarna visar en förhållandevis god förmåga att framställa sina synpunkter med hjälp av välunderbyggda argument. Dessutom är samtalen överlag mycket respektfulla. Brister står däremot att finna i deltagarnas förmåga att beakta och reflektera över åsikter som inte stämmer överrens med den egna. Möjligheten till ett jämlikt deltagande kan också ifrågasättas, eftersom vissa grupper systematiskt förfördelas sett till discussionsaktiviteten.

